

રાબના મેહલમાં!

બ. ન. કાબરાજી.

ગુજરાત વિદ્યાર્પીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કૅપીરાઈટ વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૭૮-૭૧ વર્ગીક

પુસ્તકનું નામ રાજાના મહેલાનાં

વિષય રાજાનાં મહેલાનાં

રાજના મેહલમાં!

એક વારતા.

(ઇંગ્લેન્ડ ઉપરથી)

બનાવનાર

બહુમનજી નવરોજજી કાપરાજી,

“કુરસદ” તથા “નવરાસ”ના અધીપતી; “દેલજંગ દલેર,” “સિપાહખાનાની સજ્જની,” “ધીરજનુ ધન,” “પાકીજેહ પ્યાર,” “ફરાંમર્જ,” “કાયા કાનની ખરાબી,” “જુગાર,” “કાવલાની કાંફાણી,”—ભાગ ૧ થી ૪, “સંસાર,” “વફા પર જફા,” “અધારી રાત્રે મગ કાલા,” “બેહેરા બેહેલાકાકા,” “એક પથ્થરના પ્રતાંપ,” “સુખલાજનાં સંકટો,” “જુલો પડેલો બીમબાધ,” “ગામરેની ગોરી,” “સદગુણી શીરીનનાં સંકટો”—ભાગ ૧ થી ૪, “રસીક વારતા સંગ્રહ,” “બોલી ગુલ,” “કળજુગ,” “જુલનો ભોગ.”

“એક પરજીતરનો પ્યાર—પઈસા!” “તડકાંમાં એક વાદળી,” “બેદીલ કે બેવફા?” “કોણ સરસ-વાહરયાની વીચુ કે પટેલની પીચુ?”

“વમળમાં કમળ,” “દોરંગી દુન્યા,”

“બાગે બેહેસ્ત,” “દીલસોઝ કે દીલખર?” “સંકટની સુલમાં ફસેલું ફુલ,” “મીઠ્ઠી કે જુઠ્ઠી?” “તુરે નેકા,”

“પડતી પર પચાસ!”

“બાધ કે કસાધ,”

“ઝોરત,”

છતવાદાના કરતા.

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય
અ. નં. ૩૩૪
અંબાલાઈ ૬૩૫

આ પુસ્તક ધી નવરંગ પ્રિન્ટીંગ પ્રેસ, નંબર ૭૫, બજાર ગેટ સ્ટ્રીટ, કોટ,
મુંબાઈમાં તેના માલેક મીં અરદેશર ખરશેદજી દેશાઈએ છાપ્યું છે,
અને મીં બહમનજી નવરોજજી કાબરાજીએ શેઠ મનચેરશાહ
મેહેતાનાં ઘર, ફીયર રોડ, કોટ, મુંબાઈમાં પોતાને માટે પ્રગટ કર્યું છે.

અર્પણ.

માહુરાં મહેરબાન અને કદરસનાસ ગ્રાહકો
અને વાંચનારાં હબરો,
કે જેઓ

ગુજરાતી સાહિત્યના સંબંધમાં હું જે અદના કાલો
આપી શક્યો છું તે આપવાને, છેલ્લાં ચાલીસ
વરસોનાં દરમ્યાનમાં, પોતાનાં પ્રમાણીક
ઉત્તેજનથી સદા મને સમર્થ
અને સરકરાજ કરતાં
રહ્યાં છે,
—તેઓને—

તેઓમાંથી આ આગમચ જેઓએ બેહિસ્તમુકામ પામી
સ્વર્ગમાં સેવટનો આરામ સોહાધ્યો છે તે
અઝીઝોને મીનોઈમાં અંખડ શાંતી, અને
જેઓ હૈયાત છે તે મહેરબાનોને લાંબુ
આયુષ અને હર પ્રકારનું સુખ
ચાહતાં, આ નાહનું પુસ્તક
માહુરાં સાચાં દીલનાં
હબરો હેસાંન સાથે
હું અર્પણ કરું છું.

રચનાર.

માર્ચ, સને ૧૯૧૯

“But what strange art, what magic can dispose
The troubled mind to change its native woes?
Or lead us, willing, from ourselves to see
Others more wretched—more undone than we?
This books can do : nor this alone; they give
New views to life, and teach us how to live;
They soothe the grieved—the stubborn they chastise,
Fools they admonish, and confirm the wise;
Their aid they yield to all; they never shun
The man of sorrow, nor the wretch undone;
Unlike the hard, the selfish and the proud
They fly not sullen from the suppliant crowd;
Nor tell to various people various things,
But show to Subjects what they show to Kings.”

દીખાચો.

બરાબર ચાર વરસના એક અસાધારણ મોટા ગાળા પછી માહરે હસ્તકની આ એક વારતા બાહર પડે છે, પણ માહરે ખુશી માનવાનું એટલા માટે છે કે દર વરસ એકાદ નૌવેલ સાથે શોકીન ગુજરાતી વાંચનારી આસ્રમ સાથે મીલાકાત કરવાની માહરી મામુલી મોજ કાંઈ એ ચાર વરસોના લાંબા અરસા દરમ્યાન હું ખોલી ખેડો નહીં હતો. ખરેખર તો માહરે હસામે ને જોખમે એકાદ વારતા પ્રગટ કરવાની અત્રેના સાહસીક પગલી શર સાહેબોએ મને તકજ નથી આપી, કેમકે “ટાંગસોંગ”વાલા કર-કરયા “નામદાર” હસ્તક ચાર અને કરાંણી બીરાદરો હસ્તક એ મળી એક દમ માહરાં છ નૌવેલ્સ એ અરસામાં બાહર પડેલાં જોવાને હું બાગ્યશાળી થયો છું. એ મીસાલે એ માહરી મનમાની હમેશની “એવરેન્”થી અધીક થયું છે, અને તે માહરે ઘણું સંતોષ માનવા જેવું છે. જાલીમ જોડાક ક્યસરે પોતાના પલીદ લોભનાં પરીણામમાં આખી દુન્યામાં જે ઘણીએક તારાજ અને મોંઘવારી કરી મેળી તેમાં છાપાકળાએ પણ બહુજ ખમ્યું છે, અને એ આક્રમકારક સાલોમાં, તે છતાં, જુદી જુદી માહરી છ નૌવેલ્સ પ્રગટ થવા પામી શકી છે એ માહરે ઘણું ગણીમત જાણવાનું છે.

આ માહરી વારતા—“રાગના મેહેલમાં!”—વાંચનારા વર્ગને જરૂર પસંદ પડવાની હમેશની ખાત્રી સાથેજ હું જાહેરમાં પેશ કરવાની રજા લઉં છું. એ અસલ એજ નામની એક જોરાવર ઇંગ્રેજ વારતાનું બાશાંતર છે, અને તે એક જોરાવર કસોટીમાંથી, હમેશ મુજબ, આ આગમ્ય પસાર થઈ ચુક્યું છે. એ વારતા માહરાં “નવરાસ”ની કટારોમાં દસ વરસની વાત પર ટુકડે ટુકડે મેં લખી અને પ્રગટ કરી હતી; ને શોકીન વાંચનારાંઓને તે એટલી બધી ગમી ગઈ હતી કે તે પુરી થવા આગમ્ય “નવરાસ”ની તમામ ફાઇલો ખપી ગઈ હતી, અને એવડાં ને ત્રેવડાં દામે તેની સેકંડહેન્ડ અને ફાટીતુટી ફાઇલો આજ મુધી વેચાતી રહી છે! એટલા માટે આ તેનાં નવીન સ્વરૂપમાં એ વારતા કોઈ પણ વાંચનારાંઓને જરા એ નાઉમેદ કરવાની નથી એ વાતની મને ખાત્રી છે. એ મેં અસલ ઇંગ્રેજ ઉપરથી તે અસલ સ્વરૂપમાંજ લખી છે. પણ વાંચતાં શીક આવે એવું કંટાલાબરેલું કે તાહેલાંરૂપ તેમાં કશુંજ જોવાશે નહીં. એ મેં માહરીજ દુપે, સેહેલ એયારતમાં ને સમજ પડતી કીસમે અસલ જેવાંજ જોમ ને જોસ સાથે રજુ કરી છે, અને તે પ્રયાસ નિષ્ફળ નિવડયો; નથી એ માહરી ખુશહાલી છે. એમાં શૃંગાર, કઠણા, હાસ્ય અને વિર એ બધા રસની એક મન-પસંદ મેલાવત છે, અને તે તેને લગતી ચાનક અને નસીહતમાં કદમોકદમ એવી

ભરપુર છે કે પ્રમાણીક અને પ્રયજ્ઞ લોકમત એને માટે પણ, આ આગમય પ્રગટ થઈ ચુકેલાં માહરાં દળનો અંધ પુસ્તકોના સંબંધમાં થયું છે તેમ, સર્વદા સાઈં બોલતું થશે ને સાઈંજ બોલતું રેહશે એમ માનવાને હું કીચીત માત્ર પથ્ય સદેહ કરતો નથી.

આ ચોપડી પ્રગટ થવા પેહલાં માહરી સાદી લખાવતના જવાબમાં જે મેહેરખાન ગ્રાહકોએ તાજરનોખ પોતાનાં મુખ્યારક નામ મોકલી આપવાનું મને માન આપ્યું છે તે સાહેબોનો, તેઓની તરફનાં એ માયાકુળ ઉત્તેજન માટે, હું ઘણો આભારી થયો છું. વળી હું તે વેપારી સદ્ ગ્રહસ્થોનો પણ ખાસ કરીને આભારી છું કે જેઓએ માહરી તરફની અકેક સાદી લખાવતની ઇજ્જત કરી પોતાની જાહેરખબરોનું મને માન આપ્યું છે.

એ જાહેરખબરો થોડી છે, પણ એ ગ્રહસ્થો માહરા કાયમના મેહેરખાનો છે અને વારતાની મોજ ભોગવ્યા પછી ચોપડી બાબતે મેળી દેવા આગમય એમની તરફનાં એ ગણત્રીના થોડાક સફાઓમાં કરેલી સેહેલ અરસપરસના આદવા જોગ લાભનીજ પુરવાર થશે એવું માહર માનવું છે.

છેલ્લે વધારાની એક વિનંતી: માહરી આંખોની કમતાકાતની દીન પ્રતિદીન વધતી આવતી કમનસીબીનાં કારણથી આ વારતાના મુદ્દસ મે પોતે મુતલગ જોયા નથી, અને ઘરમાં નવીન હાથોનેજ એ કારણ મેં સપુર્દ કરેલું હોવાથી બનવા અને માનવા જોગ છે કે આ પુસ્તક આ આગમય છપાએલી માહરી અનેક વારતાઓનાં પુસ્તકો જેટલો, છપાઈની શુદ્ધતામાં, સમજદાર વાંચનારાં સજ્જનોને કદાપી સંતોષ આપશે નહીં. એટલા માટે, એમ જે હોએ તો, માહરી મુશ્કેલીની કદર કરી સજ્જન વાંચનારો વર્ગ તે લખ ચલાવશે, અને મને તે માટે મોટાં દીલથી દરગુઝર કરવામાં આવશે એવી માહરે ઉમીદ રાખવાની છે.

ફ્રીઅર રોડ:—કોટ, }
માર્ચ, સને ૧૯૧૯. }

બ. ન. કાંબરાજી.

જાહેર ખખર.

સોડા લેમોનેડ

વિગેરે બનાવનારા

ડ્યુક એન્ડ સન્સ.

આ પુરાણાં ને પ્રસિદ્ધ કારખાનાંનું નામજ તેના માલની લેહેજત
અને ઉમદા બનાવતની જમીનગીરી છે. એ જાતનાં પીણાંને
લગતી હરીફાઈમાં ડ્યુકનું નામ આજે સૌથી પહેલી
હરોલમાં છે. ઠેકાણું ચોકઆઈથી ધ્યાનમાં રાખજો:-

નં ૩૧-૩૩, પ્રીટીશ હોટેલ લેન, એપોલો સીટ,

કોટ, મુંબાઈ.

જાહેર અખરો.

ભરતકામને લગતા સામાનનો ગંજાવર

શો રૂમ !

ખાંનુઓ—મને તમે ખીજ દુકાનેથી માલ ખરીદો—એ તો મરજીનો સોદો છે, પણ એક વાર અમારી દુકાને ફેરો ખાશો તો તમારો ફેરો ફાકટ જશે નહીં ! અમારે ત્યાંનો ગંજાવર સ્ટોક ને દામ ગામ કરતાં સસનાં !! સાડીની કોરના નમુના, દરેક જાતનું પીયરસલ વી. રેશમ, ઉન, કેન વાસ, ભરેલી તેમજ દાણાની ટોપીઓ—સમજે કે ભરત કામને લગતી દરેક ચીજે હંમેશ તૈયાર !

અધાં ખાંનુઓ ભરવામાં અમાંડ્ર હાઈકલાસ રેશમ ગુલેનુર વાપડે છે, જે શોલામાં અપ-ટુ-ડેટ ફાંકડુ લાગે છે. અમારો ટ્રેડમાર્ક જોવાની તસ્દી લેશો, જેનો રજીસ્ટર નંબર ૧૦૩૬ છે.

અહાર ગામના ઓરડે ઉપર તાકીદે ધ્યાન આપવામાં આવે છે.

આદમજી નુરભાઈ
ની કું.

નં. ૩૪૬.

ઉનવાલા ખીલીંગ, આંટરોડ,

મુંબઈ.

જાહેર ખબર.

પ્રજા વિશ્વાસ પામેલો એક ઉમદા સ્ટુડીયો !

તીક્ષ્ણ હરીકાઈ છતાં અમારે ત્યાં ધરાકોનો રોજબરોજ ચાલુ વધારો જોવામાં આવે છે એ અતીશય ઉમદા કામ ઘણા કીકાયત ભાવે કરી આપવાની સાબેતી છે. દરેક ધરાકને સંતોશ આપવો એ અમારી કૃતેહુની ચાવી છે, અને સંતોશ પામેલું ધરાક એજ અમારી મોટી જાહેર ખબર છે. એક વાર સીટીંગ આપવા વીનતી છે.

એક્સલરેટીવર સ્ટુડીઓ.

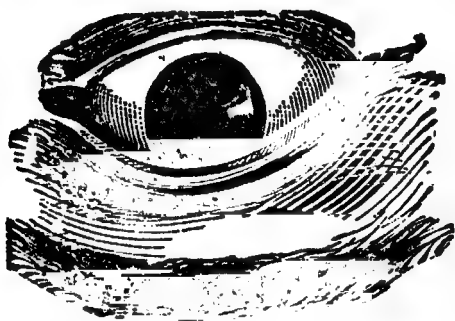
ઠેન્—પ્રાગ મહાલની સાંમે,

કાલબાદેવી રોડ,

મુંબઈ.

જાહેર ખબર.

બારટન ચશમાવાલા.

વેલાતની આંખની જાણીતી આસપીતાલમાં કામ કરી આવેલા, તથા ત્યાંની માનવંત ડીગ્રી ધરાવનારા ડાકતરની સલાહનો મફત લાભ આપીને, થંડા પથ્થરના ચસમા કીકાયત ભાવે હુમારા ત્યાં આપવામાં આવે છે. વળી દરેક ચસમાની ત્રણ વરસની લેખીત જામીનગીરી આપીશું.

સફાઈથી બોલનારની જાલમાં ફસી પડી, હલકા ગરમ કાચોના ચસમા વાપરીને, આંખના નાબુક તત્વોનો નાશ કરાવવા આગમચ હુમારા “બ્રાઝીલીયન પથર”નાં ચસમાં વાપરો, જે આંખમાં થડક આપીને માથાના સખત દુખાવાને તુરત નરમ પાડે છે.

કોઈ પણ આસપીતાલના યા ડાકતરોના નંબર પ્રમાણે, ચસમા જામીનગીરીથી ઘણાજ કીકાયત ભાવે બનાવી આપશું. જે હુમારો બનાવેલો ચસમા ડાકતર નાપંસદ કરે, યા કોઈ પણ રીતથી ખામી ભરેલો જણાય તો તેના કુલે પૈસા પાછા આપવાની લેખીત કબુલાત કરીશું.

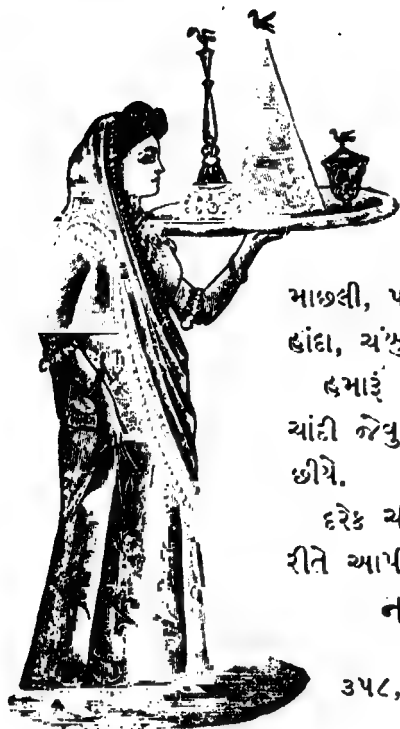
ખરી સોનાની, રૂપાની, રોડ્ડ ગોલ્ડની, નીકલની, સ્ટીલની, ચસમાની ફ્રેમો તથા આઈ ગ્લાસો, તાવ તપાસવાના થરમામીતરો, ઇનશાનની નકલી આંખો, પાવરફુલ બાયનો ક્યુલરો, તેલેસકોપ, હલકી તથા ઉંચી જાતના દુરબીનો, છુટક તથા જથ્થાબંધ ઘણાજ સસ્તા ભાવે મલશે.

કાલબાદેવી બારટન, ચશમાવાલા.

THE ONLY ADDRESS NO BRANCHES.

મારકીટમાં અને કોટમાં અમારી કોઈપણ શાખા ઓપીસ નથી.

શાદી રામસની!!

મુંબઈમાં એકજ ખાતરીપુર્વક મથક છે, કે જ્યાંથી તમને લગનસરાને બરની જરમન સીલવરની તેમજ રૂપાંની દરેક ચીજ-જેવી કે ગોલાબાશ, પીગાણી,

માછલી, પાનખીરાં, રે, ખુમચા, ખુમચી, તામરી, હાંદા, ચંચુલા, પસ વગેરે તૈયાર મળશે.

હમારું પહેલાં નંબરનું જરમન સીલવર હમેંશા ચાંદી જેવું સફેદ રહે છે તેની હમો ગેરંટી આપ્યે છીયે.

દરેક ચીજ બાવમાં કીફાયત તથા ખાતરીપુર્વક રીતે આપીશું.

નવરોજી ન. શરાફની કું.

૩૫૮, ૩૬૦ બજારગેટ સ્ત્રીટને નાકે, કોટ-મુંબઈ.

આવે પેહલો

ખાએ વેહલો!!

જો મોહમાં સવાદ રહી જાએ એવી સ્વીતસ ખાવી હોય તો તરત મંગાવો.

ડી. રાઈટર એન્ડ કું. ની

રાસબરી, લેમન, રોઝ, મીક્સડ, દેતસ, પાઇનેપલ, જીમપેદ હારતસ લેમન બોલસ એસીદ બોલસ, રાઇફલ શોતસ, અતર નનસ, -એકસ્ત્રા સ્કોંગ, કફ લોઝેનજસ વીગેરે ૭ રતલી તીનો યા નાની બાટલીઓ બનાવનાર.

ડો. ડી. રાઈટર કું.

“ટીકલી” બ્રાન્ડ, કુઇનાન, કાસકેટા, બેલાય; તોનીક વીગેરે તેજસ્વેતસ બનાવનારા—

૬૦ આરબ લેન-કોરનર આંટરોડ, મુંબઈ નં. ૭.

જાહેર ખબરો.

રેશમી કાપડની પાચોનોયર દુકાન.

THE PIONEER HOUSE OF FASHION IN SILKS.

મુંબઈની પારસી સોસાયટીનું પ્યાઝં

ફેશન દેવીનું મંદીર !

ઘરાકોનો વિશ્વાસ અને એક સારો સખુન એ અમારે મનથી
હબરો રૂપ્યાની કમાણી કરતાં વધારે આલા છે.

સીટકની લાઇનમાં છેલ્લામાં છેલ્લી વેરાયટીઝ.

આ નામજ તમેને ભરસેદાર કામ અને

વાજખી દામની ગરંટી મીશાલ છે.

ચાલું ખરતું અપ-ટુ-ડેટ ફેશનનું તરેહવાર જાતનું ચીનાઈ,
જેપાનીઝ અને ફ્રેચ રેશમી કાપડ અમારે ત્યાંથી
કીફાયત ભાવે મલશે.

લખો રૂપ્યાનો તાબે તડક્ટો માલ.

ઉંચું કામ ઉંચું નામ કીફાયત દામ અને વાયદાસર કામ
ખહારગામ અને દેશાવરના ઓરડરો તાકીદે ખબવવામાં આવે છે.

આહમદ ઇ. ઇસાઅલી.

હોરનખી રોડ, કેટ, મુંબઈ.

રાજના મેહેલમાં!

ઈંગ્રેજ-સ્પૅનીશ સંસારની એક રાજકિય વારતા.

પ્રકરણ ૧.

“રાજના મેહેલમાં!”

“રાજના મેહેલમાં” એ આપણી આ મોટી વારતાનું ન્હાનું નામ છે. અને તે છતાં તાજુત્ય એ છે કે જે યનાવો એમાં ખ્યાન કરવામાં આવ્યું છે તે અધા ખરેખર તો એક રાજના મેહેલમાં ફક્ત એકજ રાતનાં દરમ્યાનમાં ઉપરાસાપરી બની ગયલા યનાવોનું એક દીવપત્રીર—ત્રીસ ઉસ્કેરનારું દાસ્તાન છે!

સ્પૅનના રાજ બીજન શીલીપ (શીલીપ થી સેકંડ) નાં વખતની આ એક વારતા છે. એ વખતે એ મોટા રાજની રાજધાની શહેર મેડ્રીડ હતું, અને તે રાજધાની શહેરના એક અસલવારેના મુરીશ મેહેલને લગતા એક ઓરડામાં હાલમાં આપણે એ મેહેલોને મેડેલી જોઈએ છીએ. તે એક ઘણી ઉંચી ખાંધણીની ઇમારતનો. મોટી ઉંચી ઉબરણીવાલો, લાંબો અને સાંકડો ઓરડો હતો.

નવેંચર મહિનાની તે એક ઠંડી રાત્રી હતી. અને સહવારથી તે દિવસે ઝરઝર ઝરઝર વરસાદ વરસતો રહેલો. બપોર પછીજ બધે થયેલો હોવાને લીધે હાલમાં જરા જ્યાદા ખુશનુમા દેખાતું હતું.

તે ઓરડો કાંઈ ઘણો આરાસ્તા સણગારેલો નહિ હતો. ઉંચી પીડની અસલી દપની ખુરસીઓ અને અસલી તોરની ટેબલો, વાજીઝ વિગેરે ત્યાં જે કાંઈ હતું તે બધું અસલવારેનાં ફરતીચરતીજ ગુવાહી આપતું હતું.

તે છોકરીઓ વયમાંની ટેવલ આગળ સાંમસાંમી બેઠેલી હતી. એકના હાથમાં એક લાંબું પીછદાર કવિત્રપેન હતું, અને ઝીણા સુંદર હરફે લખેલાં કેટલાંક કાગળ્યાં તેની સમક્ષ પડેલાં હતાં, જે તેણી ધણાંજ ધ્યાનથી વાંચતી અને ઠેકાણે ઠેકાણે થોભી જમને, વળી, કાંધને કાંઈ સુધારતી બેસી હતી. કેડે કેડે વાંચતાં તે જરા રહેજ મલકાઈને હસતી, પણ જરા વારમાં તે હસ્તુ નાચુદ થઈ જતું, અને જાણે બધા પોતાનો આખો જીવ જન તે કાગળ્યાંઓમાંજ ભરી મેલ્યો હોય તેમ તે ધણાંજ ઉંડાં ધ્યાનનાં એકાગ્ર-પણે પાછું વાંચતી હતી.

તે ઘણીજ સુંદર હતી. તે એક ખરી જોવાજોગ સ્પેનીયર્ડ સુંદરતા હતી. તેણીની કાળી મોટી આંખોમાંજ પુરતી ચતુરાઈ વચાતી હતી. તે પોતે પતલી, સીધી અને ઉંચી હતી, ને તેણીની ઉંચી ગોરી ગરદન તે મોહકતાને વિશેષ સુંદર દેખાડતી હતી. તે મલકાઈને હસતી તેટલોજ વખત તેણીના ચેહરા પર છાંઈ રહેલી ગંભીર ઉદાસી દુર થયલી દેખાતી, કે જ્યારે ખરેખર તો કાંઈ ઉડી ઉડાસી ને શોકાતુર લાગણીઓ તેનાં દીક્ષમાં ઘર ઘાલી બેસી ગઈ હોય તેવો તે એક ગમગીન નહિ તો ખરેખરો ગંભીર ચેહરો હતો. એમ છતાં શીદાગીરી, હીંમત, સચ્ચાઈ અને એવા એક ખરી દીક્ષેર સ્પેનીયર્ડ છોકરીને હાજતા જે સદગુણો તે સદગુણોથી તે રૂપસુંદરી કોઈ રવેસે ખાલી ન હતી એમ એક નડાકે ને એક નજરે જોઈ અને કહી શકાતું હતું.

તે સંપૂર્ણ સ્ત્રીવેશમાં આવી ચુકેલી એક છોકરી—અર્થે અખળા હતી. તે આવીસ વરસની ઉમ્મરની હદ કુદાવી ગઈ હતી, અને તોપણ એક ન્હાતી છોકરીનીજ નિર્દોશતા ને સુંદરતા તેનામાં હજી કાયમ સચવાઈ રહેલી નજરે આવતી હતી!

અને ત્યારે તે સુંદર ચેહરા પર જે ગમીનો ઘેરો ઘર ઘાલી બેસી ગયો નજરે આવતો હતો તેનો ભેદ શો હતો? શું તેણીને પોતાનાં ઘરનું કાંઈ દુઃખ હતું? શું તેણીને પોતાની કાંઈ તબીબેનનો સંતાપ હતો? કાંઈ નહિ—કશુંજ નહિ. તે ભેદ ફક્ત છુપો પણ ખુલ્લું તેટલોજ પાકાજોડ તેણીનો પ્યાર હતો!

મરાયા તેણીનું મીઠું નામ હતું.—મરાયા મેનડોઝા. ઘણીજ અળવાન શીદાગીરી ને ધણાંજ પ્રમાણીક હેતથી ચાલી જાણનારી તે એક નોખાવાન સફુમારી નાજનીન હતી. સાચ્યા પ્યારના માર્ગમાં મુડકેલીઓ હોય એ તે પોતે જાણતી અને માનતી હતી, પણ તેમાં નામોશી ને નાકમેદી આમેજ

હોય એ વાતનો સ્વિકાર કરવા તે હાંમતથી હમેશ ના કેહતી હતી.

અને તેણીએ જેને પોતાનો વિશ્વાસ અને પ્યાર એ પ્રમાણે આંખે પાટા આંધીને સપુર્ણ કર્યો હતો તે પોતે કોણ હતો ને કેવો હતો ? શું તે એવકા થશે અથવા તેને કદી ખી ભુલી જશે એવી કાંઈ તેણીને શીકરો હતી ?

લેશ નહિ. તે તો એક પેહલવાંન હતો—લાખમાં એક મળે એટલી હદ સુધીનો ને નેક હતો. પેહલવાંન તેણીની ચાહતભરી આંખમાંજ નહિ, પેહલવાન ફક્ત નામમાંજ નહિ, પણ કામમાં વટીક તે એક શુરો સિપેહ-સાહાર—એક ખરેખરો મર્દાનેમર્દ અને પેહલવાંન હતો.

તેણીએ તેને પોતાના તમામ જ્ઞાન સમરપ્યા હતા. તેણીને જે હજ્જરો જ્ઞાન હતે તો તે અધા હજ્જરો જ્ઞાનની તેટલીજ અળવાન શીદાગીરી સમેત ખી તે એ વાહજા જવાંનને ચાકી શકતે એવો તેણીનો તેનં માટેનો પ્રાદ પ્યાર હતો.

તે એક નરેશોર સિપેહસાહાર હતો, અને વળતા જવાયમાં તે પણ તેટલીજ ઉંડી શીદાગીરીનાં વહાલથી તેણીને ચાહનાર હતો. તેનું નામ ડાન જાન હતુ, અને તે હાલના રાજા ખીજા શીલીપનોં સાવકો ભાઈ થતો હતો. તેણે ઘણીક લડાઈઓ મારી હતી. દરયાની ને ખુશકીની અનેક હેહ-મતભરી લડાઈઓમાં તેણે અત્યારે સુધીમાં મોટી ઝલેહવાંત કાર્તિની છત મેળવી હતી. તેણે ઐનેડાનો મુલક મુર લોકોના હાંથમાંથી તરતનોજ પાછો મેળવીને પોતાની સદ્કિર્તીનો કોટ સ્પૈનીશ તવારીખમાં એકદમ ઓસ્તવાર બનાવી દીધો હતો.

તે હાલમાં પણ લડાઈ પરજ ગયસો હતો. સ્પૈનીશ રાજઅમલ સાંમે મોરીસકો લોકોએ નાફરમાનીનું સર ઉંચકી મોકું અંડ મચાવ્યું હતું તે બળવો એસાડી દેવા તેને મૈડરીડથી ખાસ જવું પડ્યું હતું, તે તેજ વખતે છેલ્લો મીડી મરાયાને મળ્યો હતો. તે છેલ્લા જુન માસમાં ગયો હતો, અને હાલમાં, આપણે ઉપર વાંચી આવ્યાં તેમ, નવેમ્બર મહિનો ચાલતો હતો.

તેઓ રાજના મેહેલને લગતી એક એકાંત અગાસીમાં મળ્યાં હતાં. તેઓ અવાર-નવાર ત્યાંજ મળતાં હતાં, તે થોડેસ્વાર થકતે પોતાનાં લશકર સાથ ઉપડી ગયસો તેની એક કલાક આગમય તે બને પ્યારાંઓ તે મોટી અગાસીનાં એકાંતમાં મળ્યાં હતાં. ત્યાં શુલાયનાં ઘણાં ઉંચાં ઝાડો હતાં.

માટીનાં કુંડાઓમાં કોઇ મુરીશ અળખાઓએ આગળ તે રોપેલાં હતાં, જે દાલમાં ઘણાં મોટા અને ઉંચાં થઇ ચોપાસમાં બહેકાત અને મધમધાત ફેલાવી રહ્યાં વધી ગયાં હતાં; અને પોતાની બંને આંખે આંધળી ઉધરેલી ગરીબ બીચારી નાઘલી બેહનને એ અગાસીપર ફેરવવા લાઈ જવાને મસે તે ત્યાં જતી અને જવાન ડાંન જોનને મળતી હતી.

તે આંધળી બેહન આખનેઝ જે સુંદર મરાયાથી ફક્ત બેજ વરસ ન્હાતી હતી તે તેની એ વડી બેહેન મરાયાનો એ સઘળો ભેદ જાણતી હતી, અને પોતાની વ્હાલી બેહેનના પ્યારમાં ઘણી મદદ કરવાવાલી હતી. તે બિચારી બચગીથીજ આંધળી હતી. રોશનીનો પ્રકાશ કેવો થાય તે એ હીણભાગ્ય છોકરીએ સમજની થવા કેડે કદી જાણ્યોજ નહી હતો. એક જાળક ઉમ્મરે તેણીને ઝેરી તાવ આવ્યો હતો, કે જે જલ્દીએ તેનું આંખનું નુર સદાનું ઝુટવી લીધું હતું.

પોતાની જણેતી માને તો તે બંને છોકરીઓએ બચગીથીજ ખોદી દીધી હતી, અને તેમનો પીતા પોતે રાજદરબારની નોકરીમાં લડાઇઓ વિંગેરે પર જવું પડતું હોવાને લીધે ઘરમાંથી લાંબો વખત ગેરહાજર રહેતો ત્યારે એક નાકદર નર્સને આધારે તે બંને છોકરીઓને રહેવું ને ઉધરવું પડતું હતું; અને તેથી તેમને એકમેકનો સહવાસ અને પડોસ અજબ જેવી હદ સુધી એકેક સાથે જોડી રાખવામાં મદદ થતો હતો—તે એટલા સુધી કે એ બેઉ બેહનો મોટી થવા પછીથી તે નર્સને રૂખસદ કરી તે બંને બેહનો એકલીજ ઘણી આસાની સાથે, પુરતા એખલાસ ને પ્યાર વચ્ચે, ત્યાં રહી શકી હતી.

આખનેઝ પણ પોતાની સુંદરતાથી કોઇ રવેસે નાચાકેદ નહી હતી. ગરીબ બિચારી—તે જાણતી હતી કે આંખના અધાપાનાં એક દઃરુણ દુઃખ સિવાય તેનાં ચહેરાપર બીજી એક બી એમ બી હતી નહિ. તે ચેહરો મીઠો અને મનહર હતો. તેના જાણ લાંબા અને કાળા હતા. ફક્ત કમાત્ર એમ એક તે એ બંને આંખનો જલ્દીમ અધાપો હતો,

તે એક ઘણીજ તેજ લાગણીવાળી છોકરી હતી. ઘણુંજ જલ્દીથી દીલમાં ઓછું લાવી શકતી, અને ઘણી નજીવી વાતમાં એકદમ ઉત્કેરાઇ જઇ શકતી; કે જ્યારે ભલી મરાયા તેને ઘણીજ સાચવી લેતી, જેથી હંડા સ્વભાવમાં હોય ત્યારે આખનેઝ એ વ્હાલી બેહનના એટલા બધા સંભાળભર્યા પ્યારની ખરાં દીલથી ઘણીજ કદર કરતી.

આંધળાઓ ઘણાં શંકાશીલ થઇ શકે છે. કાંઈ બી ચીજ તેમને કહે-

વામાં આવે ત્યારે તે ખરાં દીક્ષની છે કે નહિ તે જોઈ નહિ શકવાનાં પરીણામમાં તેઓ શકમંદ કીસમે ખરી વાત સમજવાનાં ફાંફાં મારે છે, અને તેજ પ્રમાણે આધનેજ પણ અનેક વાતમાં મરાયા સાથ વરતતી હતી. એમ છતાં મરાયા તેનાં પાહાડ જેવાં દુઃખનો ખ્યાલ રાખીને તેને દરેક વાતમાં ઘણાંજ મીઠાસથી મેળવી લેતી. દુન્યામાં આંખનાં રત્ન જેવું ખીણું છેજ શું? ખુદાએ એ નુર સર્વથી આજ્ઞા ને સર્વથી પહેલું પેદા કરેલું છે. અંધકાર તો દોજખ છે; અને એ યદ્વા જોરાવર સખઓને લીધે દયાળુ દીક્ષની મીઠી મરાયા પોતાની એ કમનસીબ બેહેન પર જોઈએ તે કરતાં પણ વધારે મોહ્યતથી ધ્યાન આપતી હતી.

તેઓ ને સાંકડા, લાંબા ઓરડાની વચમાંની ટેબલ પર સામસાંમી બેઠી હતી—એ એ બેઠનો મરાયા અને આધનેજ. મરાયા શું કરતી હતી તે જોઈ આધનેજ જોઈ શકતી નહીં હતી, તોખી તે સારી રહેસે જાણતી હતી. તે એક મોટો દસ્તાવેજ લખતાં મરાયાને ઘણા દહાડા લાગ્યા હતા. ડૉન જૉન મહે ત્યારે પેહલીજ ટુંક મીઠાકાતમાં તેના હાથમાં સેરવી દેવાનો આ એક દસ્તાવેજ હતો. તેણીને પોતાને તક નહિ મળે તો આધનેજ મારફતે તે તેના હાથમાં સેરવાવી દેવાનો મરાયાનો ઓરદો હતો. તે તેણીએ ટુકડે ટુકડે, જ્યારે ખી વખત મળે ત્યારે બેસીને, લખીને આખો પુરો કર્યો હતો, અને આજે ડૉન જૉન એક નામાંકીત લડાઈ મારીને ફ-તેલમંદ અને શીરોજગર પાછો ફરનાર હતો તેજ દાહાડે તેણીએ એ દસ્તાવેજ પુરો કરેલો હાથમાં બેસીને તે પાછો વાંચતી અને તપાસી જતી હતી.

ડૉન જૉન આંધલી આધનેજ પર ઘણા મહેરબાન હતો. તે આંધળી બહેન તે બે પ્યારાંઓનું કારજ રહેલ અને શિદ્ધ કરવા વાસ્તે એક હથયારરૂપ મદદ જેવી હતી, અને તેથી જેમ મરાયા તેમજ ડૉન જૉન પણ તેની ઘણી કદર કરતો. તે અનેક વખત માયાથી તેને હાથ આપતો, અને કોઈ અબ્બાણી જગ્યામાં આધનેજ હોય ત્યારે તેને બાખુશી મદદનો હાથ આપીને તે તેણીને જ્યાં જવું હોય ત્યાં દોરી લઈ જતો.

મકરણ ૨.

મરાયા જવાંન ડૉન જૉનને આજ ને આજ છુપી મળવાની કશીજ ઉમેદ ધરાવતી હતી નહિ. પેલી મેહેલને લગતી અગારી વરસાદના ચાલુ મારાથી એવી ઠંડી અને બીનાસવાલી બનેલી હતી કે ત્યાં ફરવા જવાને મસે જવાનું આજે કોઈ કીસમે સહ્વાહકારક નહિ હતું. વળી તે પોતાના બાપથી પણ ઘણી બીહીની હતી. ઘરડો મેનડોઝા પોતે આ “ખ્યારનાં ઘેલાંચેરાં”ની સખ્ત વિશ્વ હતો. નહિ કે તેને એવો એક જાંદપેહલવાંન દામાદ નહિ ગમતો હતો; પણ તે એ લગનમાં સીફ ખાના ખરાબી સિવાય બીજું કંઈજ જોઈ શકતો ન હતો. તે જાણતો હતો કે સ્પેનના રાગનો ભાઈ તેના જેવા એક ગરીબ સિપાહનો જમાઈ થવા પાંમે એ ઉમેદ કરવીજ સરચામ હેમાકાત હતી. એ ડૉન જૉનનાં લગન બાદશાહી રેવાજ મુજબ કોઈ બાદશાહી કુટુંબમાંજ થવાં જોઈએ, અને તેથી મેનડોઝા જાણતો હતો કે ઘડીભર ડૉન જૉન જોખમ કરીને મરાયાને પરણે બી ખરે, તો પણ જીવનભર રાગ શીલીપ બીજોજ દાહાડે તે લગન એક કાયદાં ઘડીને સ્વધાનત્વ દરાવે, અને આયદાં મેહોરમતી અને ખેગલન સિવાય બીજો કોઈ એ નેકાનો નતીજો મળનાર ન હતો! વળી તે પોતે રાગ શીલીપનો અંગત ખાસ ખીદમતગાર અને હજુરચો હતો, તે રાગ પર મરવાજ માંગે એટલી હદ સુધીનો સાચો અને વફાદાર હતો. રાગના ખ્યાલની વિરૂદ્ધ એક ખ્યાલ કરવો અથવા એક વિચાર દીવમાં વમાસવો એ પણ તે નિતીમાન ઘરડાને મનથી રાગ સાંમે એક બચકાર શીતુર હતું. તે ઘણીજ સખ્ત તખેલનો, છેક અસલવારનો. તદ્દન જીના વિચારનો, મગર એક સ્પેન્યડ હતો, તે ખરોજ રાગભક્ત અને દેશભક્ત હતો. સ્પેન તેની મુરતી હતી, અને એ મુરતીનો તે મંગળમુરત પાતે એક બાવીક પુગ્ગરી હતો. એટલા વાસ્તે પોતાના ઓહાને લગતી ફરજો અગવવામાં પણ તે ઘણોજ કરેડો અને સખ્ત હતો.

તે પોતાનાં અચ્ચાંઓપર પુરતો મેહરબાન હતો. તે મરાયા ને આમનેઝને અને તે ઘણાંજ બદલથી ચાલતો હતો, પણ તોબી જાહેરમાં તે બધું એકદમ ચતાવવો નહિ, અને ઘરમાં બી તે અરફ જેવા સફેદ બાલનો બુદો, તેથી, ફરેડો અને સખ્તજ રેહતો. એથી પરીણામ એ થતું કે છોકરાંઓ તેનાથી રાત દહાડે ફરેલાં રેહતાં, અને તેને ચાલવા કરતાં પણ તેનો ધાક

વધારે કરનાં—તે એટલે સુધી કે તેને પેટે જ એકજ દીકરો રાહરીગો નામે હતો તે તો એ જનની સખી માટે અનેક વખત કળ્યા કરનાં થાક્યો ત્યારે એક વખત એક ઘણો મોટો કળ્યો કરીને પોતાના આપથી અન્નગ નિકળી ગયો અને જુદો રહ્યો.

તે બી આપ જેવોજ શુરો અને સાચો હતો; અને જ્યારે આપ, ઉપર આપણે વાંચ્યું તેમ, રાગત શીત્રીપો એક અંગત હજુરયો અને ખીદમતગાર હતો ત્યારે આ છોકરો રાહરીગો વળી ડાન જોતની તેજ મુજબ એવા ઉડાવતો તેની ખીદમતમાં હતો. એટલા માટે ઘરડા મેનડોઝાને સ્વ-ભાવિક ભય થતો રહ્યો હતો કે રખેને તે છોકરો ડાન જોતને મરાયા વાસ્તેના તેના પ્યારમાં મદદ કરે, અને એ સગત નકરી કરી આપે; પણ તે તેની મોટી ભુલ હતી. રાહરીગો એ આપદમાં તો ખીજે આપજ હતો. તેનાં બી અનુમાન ગદ્યાં હુબહુ એજ પ્રસમનાં હતાં, અને એ સગત થયે નાહકની નાંમુનાસેબી અને નામોશી ઉડાવવાની વધારે હતી એમજ તે જવાનનું પોતાનું પણ પ્રમાણીકપણે મનથી માન્યું હતું.

એ મુજબ ગરીબ મરાયાને તો પોતાના પ્રમાણીક પ્યારના સંગંધમાં તેથી, આપ અને ભાઈ એ એકતો ડર કરવો પડતો હતો! તે ડોસાએ ડાન જોતનો વિચાર વટીક કરવાને વાસ્તે અથવા એકાંતમાં તે જોહાને કદી બી મળવા કે મળીને તેનાસે એ વાત વટીક કરવા મરાયાને સખનમાંસખન મના ફરમાવેલી હતી, અને એ રીતે તે ઘરમાં ધુરકાધુરકી જોધએ તે કરનાં ઘણી જ્યાદા થઈ પડી હતી. મેનડોઝા ને રાહરીગો વચ્ચે કુસંપ હતો, અને તે એકતો ત્યારે એકસંપ અને એકમન થઈને કુસંપથી નહિ પણ શીકરથી પોતાના આપ અને ભાઈ એ બંનેની વિરુદ્ધ થઈ ગયેલી હતી.

અને હાલમાં—આપણે ઉપર વાંચી આગ્યાં તેમ—તે બંને એકતો ટેબલ આગળ તે સાંભો દસ્તાવેજ વાંચતી બેસી હતી; તેવામાં વરસાદ પાછો જરૂરી થયો, અને ખારીના કચપર ટરટર તાસા વાગવા લાગ્યા. તે કાચ અસલી, ભારી ને રંગીન હતા—એવા કે તે કચની અંધ ખારીઓ માંથી બાહરના રસ્તા પરનું કશું ખુદ્દુ જોઈ બી શકાતું ન હતું, અને આઈનેઝ તે વરસાદનો અવાજ સાંભળતી, પોતાનો શીકકો એકરો પોતાના હાથની હથેલીમાં ટેકવી, ટેબલ આગળ કરી બી હીલચાલ કર્યા વના મુપ-ચુપ બેઠેલી હતી.

મરાયા પાનાં ફેરવી જતી વાંચતી હતી. તે પાનાં ફેરવવાનો સંસારો માત્ર તેને કાને આવતો હતો, અને અવારનવાર કિવલપંથી પોતાનાં કબે-

લામાં તે ફેરફાર અને સુધારો કરતી હતી તે વખતે ચરચર તે કાગળ ઉપર કિચકપેન ચાલવાનો સાદ તે આંધળી છોકરીને સંભળાતો હતો. તેની સંભળવાની શક્તિ અતીવણી તેજ હતી. ખુદા એક શક્તિની લુટની ખુદ ખીછ શક્તિમાં હંમેશ ઘણાં દુલ્લાં દીલથી વાલી આપી જાણે છે.

એકાએક આંધનેએ એવામાં એક ન્હાને નીસાસો નાંખ્યો, અને મરાયાએ પોતાનાં કાગળ્યાંઓમાંથી માથું ઉંચકી એકદમ ચમકીને તેના બણી જોયું.

“શું છે, આંધને?” તેણીએ પુછ્યું; “તુંને કંઈ જોઈએછ, વ્હાલી?”

“તેં પુરં કીધું કે નહિ?”

તેણીના અવાજમાં તેણીએ એ પુછ્યું ત્યારે મરાયાએ જોયું કે સુસ્તી હતી. તે ખેસ્તાં ખેસ્તાં ચાકીને કંટાળી ગઇ હોય તેમ તે અવાજ મીઠો તોપણ ધીમો હતો. તે કાંઈ છીટું શોધવા માંગતી હોયની તેમ તેણીએ પોતાનો એ સવાલ જરા ચીરડાકે ઢપે રજુ કર્યો હતો.

“હા, ડીયર; હું લગભગ પુરં કરી રેહીછ,” મરાયાએ મોહાવતથી જવાબ કર્યો. “હવે ફક્ત અરધુંજ પાતું પાછું વાંચી જવાનું બાકી રહેલું છે.”

“પણ પાછું ને પાછું શાંતી વાંચ્યા કરતી હોશે?” આંધનેએ પ્રગટ કંટાળાથી પુછ્યું: “તેં લખ્યું ત્યારે તારા જે વિચારો હતા તે એટલા જલદી વળી ફરી શું ગયા જે તેમાં એમ સુધારા કરવા પડે?”

“મારો જીવન ધરાતો નથી,” મરાયાએ હસીને જવાબ કર્યો; “આખી દુન્યાના બોક્ષો એમાં ગોઠવી દેઉં તોખી મારાં દીલમાં જે દરયા ઉભાયછ તેનો પુરતો ખ્યાલ હું એ વાહલાને આપીજ નહિ શકું એમ મને લાગેછ. કદાચ એ વાંચીને તે હસસે ખી! તું શું ધારેય-એ કાગળ તેને આપ્યે કે અખાડાજ કર્યે? કદાચ મને ખેવકુક કે બચ્ચાંસહી તો નહિ ધારે?”

“હું કેમ કેહી શકું?” આંધનેએ તકરાર ઉઠાવી; “તેં તેને શું લખ્યુંછ તે મને વાંચી સંભળાવ્યુછ થોડું જે તેની વાત?”

“મેં તેને લખ્યુંછ તેનો સાર ફક્ત એટલોજ છે, ડીયર, કે આખી દુન્યામાં કોઇ ખી ઓરત કોઇ ખી મરદને કદી ખી ચાહી નહિ શકે તેટલી બધી ઉડી શીદાગીરીથી હું તેને ચાહતાં શીખીચ,” મરાયાએ કહ્યું;—અને તે જ્યારે એમ બોલતી હતી ત્યારે તેનાં આખાં તનબદનમાં તે વાતની ખરાં દીલની ઉસ્કેરણી ને લાગણીનો એક ઠરરાત થતો રહ્યો હોય એવી તેના અવાજમાં હરફેહરફ મોહાવત સંભળાતી હતી!

એ પછી તે થોડાક વાર ચુપ થઇ, ને તેની નજરોપાર પડેલાં તે લખેલાં કાગળો તરફ, વાંચ્યા વગર, તેણીએ વગર અર્થનું એકી ટગરે ટીક્યા કીધું. આઇનેઝ પણ બીજું કશું બોલ્યા વગર એ સઘળો વખત ચુપજ રહી.

“મેં લખીને એ બહાણને ખાત્રી આપીય,” જરા વારે મરાયાએ વળી પાછું અરધું મોટે-અરધું મનસે કહ્યું, “કે હું તુંને ચાહુંછ, અને ગમે તે ગુજરે પણ આ તનમાં આખર થતા દમની હવા તમામ ઉડી જતાં સુધી હું તુંને અને તુંનેજ સદા ચાહવાની. હું ત્હારેજ વાસ્તે જીવવાની ને ત્હારેજ વાસ્તે મરવાની !”

“એટલું બધું ?” આઇનેઝે લગાર ટણકાથી પુછ્યું. “એ બધું ફરી ફરીને એને કેહવામાં તુંને મહત્તજ શું મલેછ ? તેં શું એ બધું અત્યાર સુધીમાં તેને કહ્યું નથી ? તે શું એ બધું જાણતો નથી ? શું ખુદ પોતાના પ્યાર બાબે તુંને એજ બધી મક્કસદની અત્યાર સુધીમાં તે ખાત્રી આપી ચુકયો નથી ?”

“તું નહિ સમજે, આઇનેઝ બહાલી, તું એમાં નહિ સમજે !” મરાયાએ ઘણી મોજથી કહ્યું—અને તેણીનાં એમ બોલવામાં આખી દુન્યાની ઉલટ અને ખુશાલી ભરી મેલેલી હતી ! ખરેખર, આઇનેઝના સુસ્ત અવાજને મુકાબલે એક ચળકતાં તડકાંવાલા દિવસ ને એક વાદળનાં ઘેરનધારણુવાલા દિવસ જેટલોજ તેમાં તફાવત સંભળાતો હતો !

“હવે પણ આજે સ્હાંજે તો મળવાનુંજ છે કેની ?” આઇનેઝે કાંઈક અધીરામથી કહ્યું; “ત્યારે જો કેહવું બોલવું હોય તે કહવા બોલ્યા કરજો.”—અને પછી જરા વળી થોખીને.—“ત્હારું એ લખેલું કાગળ તું માહરી પાસે અપાવાની હતી તેજ વિચાર પછી હજી બી રાખ્યોછ કે ?”

“હું કંઈકેહી શક્તી નથી, આઇનેઝ,” તેએહેને જવાબ આપ્યો. “મામલો કેમ છે ને કેવો છે તે જોઇ તપાસીનેજ આપુને કામ લેવાનું છે. તે મને એકાંતમાં મલેછ કે નહિ ને કેટલો વખત મલેછ તે હું અત્યારથીજ બધું કેમ કહી શકું ?”

“તું તેને આપણી બારીની નિચેથી પસાર થઇ જતો જોઇ શકશે,” આઇનેઝે ઉલટમંદ કહ્યું, અનેતરત વધાર્યું, “ઓ સાંભળ ! મને ઘોડાઓનાં પગલાં સમજાયછ. મને લાગેછ કે લસકર તેનાં માનમાં સફ સમારીને ઉભું રાખવાની બધી તૈયારીઓ નિચે ચાલુ થઇ ચુકીછ.”

“હું જો જોવશ તે બધું તુંને કહેતી રહેવશ,” મરાયાએ ધીરજ આપી; “તું જાણે કે પોતેજ બધું જોતી હોયતી તેમ !”

“જાણે કે?” આમનેઝે પોતાનું કમતાલે યાદ કરીને ગમખાર તુચ્છકારથી કહ્યું. “બળી મારી જીંદગી ! મને મહારી એ જલેલી જીંદગી શું ખપતી છે ? તું કહેશે તેટલુંજ હું જાણુશ; હું થોડું જોઈ શકવાની છેલ્લું જે તેની વાત ?”

હયાં આમનેઝે ઉડી અને ખારી આગળ ગઈ. તે ઝોરડો તેને પગે તદ્દન આવી રહ્યો હતો. તે આંખે જોઈને ફરહર કરતી હોય તેટલી બધી સવળતા સાથેજ પોતાનાં મકાનને લગતા બધા ઝોરડાઓમાં તે આસાની સાથે એકલી એમ ફરહર કરી શકતી હતી. મરાયા ઉડીને તેની પુઠે ગઈ.

“શું છે, આમનેઝે ડીઅર, તું કંઈ નારાજ છે ? તુને કંઈ ગુસ્સે થવાનું કારણ મળ્યું ?” તેણીએ કાળજીભરે પુછ્યું.

“કંઈજ નહિ,” આંધળી આમનેઝે જવાબ કર્યો; “મહાર મન જરા ખાતું થઈ ગયું.”

“શાએ ?”

“હું વિચાર કરું, મરાયા ડીઅર, કે જ્યારે તું પરણીને સાસરે જશે ત્યારે મારું શું થશે ને માહરી સંભાળ કોણુ લેશે,” આમનેઝે બળાપાથી કહ્યું. “પપા જરૂર મને જોગનશાળામાં મોકલી દેશે, કેમકે માહરી પર નેગાહ રાખનાર ને માહરી સંભાળ લેનાર અત્રે ને પછી કોઈજ રહેનાર નથી !”

મરાયાનો મુખડો ફક્ત એ એક ઉમેદની યાદ થતાં ઓશક અને ખુશી બરપા થવાથી એક તાજ ખીલતા ગોલાય જેવો લાલ થયો.

“તું કંઈજ શીકર ના કર,” મરાયાએ તેની કમ્મર આસપાસ પોતાનો હાથ હેતથી વીંટાલીને તેને ધીરજ આપતાં કહ્યું; “હું આજે ને કાલે કંઈ પરણી જવાનીજ નથી, અને પરણી ગઈતોથી હું તુને એકલી તો મુકવાનીજ નથી.”

એવામાં નિચે રસ્તાઓપર લસકરની ગોલવણો આવુ થઈ, અને ટ્રાટ કરતા ઘોડાઓનાં પગલાં અને તે ઘોડેસ્વારોની કમ્મરે આંધેલી તલવારોના ખણખણાતથી ધરડા મેન્ડોઝોની ખારીની નીચેનો કાનો જોતાજોતામાં હળમળી રહ્યો. કોઈ અમલદાર મોટા જડા દમામદાર અવાજે હુકમ આપવાની આંગો મારતો રસ્તાની વચમાં ઉભો હતો.

“કંઈ દેખાય છે ?” આમનેઝે ધીમે સહાદે જરા વારે પુછ્યું; “મને તો દુરથી બ્યુગલો વાગતાં આવતાં હોય એવો બી સાદ આવે છે ?”

“તે તો કંઈ હજી મને સંભળાતું નથી, પણ રસ્તાપરતું થોડું થોડું ઝાંખું દેખાયછ,” મરાયાએ જવાબ દીધો; “આ કફેડા રંગીન કાચને લીધે કંઈ બરાબર જોઈ શકાતું નથી.”

“પણ ત્યારે બારી ઉંઘાડી નાખની?”

“નહી, તે પપાને નહી ગમશે; અને પપા બી અહીં કેથે એટલાંમાંજ હોશે,” મરાયાએ શીકર બતાવી. “તેવણુ તરત સમજી જશે કે આપણે બરેબર વહાલા જોનની વાંટ જોવાજ બારી આગળ આવી ઉભાંછ.”

“જો સાંભળ—જરા ધ્યાન કરીને સાંભળ!” આંખનેઝે વળી પાછો એકદમ જોરથી મરાયાનો હાથ પકડી લેતાં ઉચ્ચતમંદ કહ્યું; “હવે બી તુને બચુગલોનો દુરથી આવતો અવાજ સંભળાયછ કે નહિ? જરૂર તે આવી લાગેલો હોવો જોઈએ!”

મરાયાએ દમ ઉંચો રાખીને તે દુરથી આવતો અવાજ શ્રવણ કરવા પ્રયત્ન કર્યો. એમ છતાં તેણીને ખુદ્દુ સંભળાયું નહિ. તેની સાંભળવાની શક્તિ આંધળી આંખનેઝના જેવી તેજ ન હતી.

પ્રકરણ ૩.

“ઉંઘાડી નાખ, બારી ઉંઘાડી નાખ,” આંખનેઝે વળી પાછું દબાણ કર્યું; અને હવે તે વાહલા દીલેરનો મદાંનગીબરેલો મુખડો એક નજરે જોઈ લેવાનો મોકો છેક લગોલગ નજદીકમાં આવેલો હોવાથી સુંદર મરાયા પણ પોતાની લાલચ ને ધીરજ રોકી શકી નહિ, અને પોતાના બાપની ખફગી ખેચી લેવાના ભોગે વટીક એક ઝટકે તે મોટી બારી પોતાના ધુજતા હાથો વડે તે મહાખુબે બીજીજ પક્ષે ઉંઘાડી નાંખી, અને ત્યારે વાજાંઓના સરોદો ઉપર તે જશવંત જોધો એક મોટી જીત હાથ કરીને એક રાજનાજ દબદબાથી શહેરમાં દાખલ થતો હતો એમ માનવાને હવે મરાયાને પણ કશોજ સંદેહ રહ્યો નહિ. બચુગલોના નાદ અને ખેન્ડોના સરોદોથી આખાં મેદરીડ પાયતખ્તની ધરા જાણે ધુજી રહી, અને વાજતે ગાજતે હજારો લોકોના હર્ષનાદ વચ્ચે તે અજીત જોધો શહેરમાં દાખલ થતો હતો તે બાપે હરખથી ધુજતી છાતી વચ્ચે સુંદર મરાયાની હવે સંપૂર્ણ ખાત્રી થઈ.

તે મોહક મુખડો હદ્યાર ખુશીમાં એ વખતે ઝળકી રહ્યો. તેના કાન જાણે તે આમદ પુકારતો હર્ષનાદ ધ્રુવીને પી જતા હતા !

આઘનેઝ પણ બિચારી બારીની બેરપર ડોકું ટેકવીને ઉભી હતી. તે પણ ઉરકેરણીભરી, શીકડી અને ધુનતી હતી. વરસાદ તરતનોજ અંધ થયેલો હોવાથી બાહરની હવા પુષ્કળ સદં હતી, પણ તેનું તે બેમાંથી એકને પણ જાન કે પરવાહ ન હતાં.

છોક દુર સુધી રાગના મેહલ તરફ આવવાનો રસ્તો મેંડડોઝાની બારીએથી સુભાગ્યે જોઈ શકાતો હતો. તે એ મોટા મેહલની સરહદને લગતુંજ એક મકાન હતું, અને મરાયા ને આઘનેઝ તે આમદ પુકારતાં ગાયનનો એક બી સરોદ ન ચુકી જવાય એવી ક્રીસમે સાંભળતાં બારીએ ઉલટમંદ ઉભેલાં હતાં.

નજીક અને નજીકમાં તે અવાજ આવતા ગયા. હવે પ્રગટ અને પ્રગટ તે હર્ષનાદ સાંભળી શકાતા હતા, અને લાઘનઅંધ અધા રસ્તા ધમધમી અને હળમળી રહ્યા હતા. નિચે લશ્કરોની ગોઠવણી, ફેરફાર અને ધામધુમે આલુજ હતાં.

મરાયાનો બાપ પણ તેનાં ઘરની બારીની નિચેજ હતો ! તે પોતાના હાથ નિચેના આદમીઓને હુકમે આપતો પોતાના મોટા કાળા ઘોડા પર સ્વાર થયેલો હતો. તેની નાથલી અણીવાલી હુમકી સફેદ દાઢી સાથે તે એ કાળા ઘોડા પર નાગી તલવાર સમેત આમથી તેમ ધામધુમ કરતો ઘણો દમામદાર દેખાતો હતો, અને જરા જરા વારે કપાળ પર ચઢાવેલા ગુસ્સાના ચીલ્લા સાથે તે ઉંચો થઈ પોતાની બારી પર નજર નાંખતો, કે જ્યારે નજર સાથ નજર મલે નહિ તે ક્રીસમે સીફતથી કામ લઇને અત્યાર સુધી સુંદર મરાયા તે ડોસાને હાથતાલી આપતી રહી હતી.

“આયો કે ? કોઈ દેખાયછ કે ? કંઈ જણાયછ કે ?” આઘનેઝ જરા જરા વારે પુછ્યાજ કરતી હતી.

“નહિ; જરા અંદરથીજ રહે, ડીઅર. પપા બારીની સાંમેજ છે,” મરાયા તેને કાને લાગીને જવાબ કરતી હતી.—અને એવામાં તો સાંખા રસ્તાપરતું સરઘસ, એક મોટાં ઘસી આવતા ઘોડેસ્વાર લશ્કર સાથતું, દુરથી દોડી આવતા છોલમાર દરયાના મેળ જોતું મેહલ તરફ આવતું ખુલ્લું જોઈ શકાતું હતું.

“હવે આયો ખરો કે ?” આઘનેઝે વળી મસ મોટી આતુરતાથી પુછ્યું,

પણ હવે તેને જવાબ કરવાની પણ મરાયાને સુધ્ધી કે ધીરજ ન હતી. હુંરેના પોકારોથી કાન બેહરા થઈ જાય એવી રીતે રસ્તાઓ ધમધમી રહ્યા, અને વાવટાઓ અને નાગી તણવારો—ગખતરો અને ઝકઝકતા ભાલાઓ સાથનું તે એક દમામદાર સરધસ આગળ અને આગળ આવતું રહ્યું.

આગળ અને આગળ. આખું મેદરીડ ગળે બાહેર પડ્યું ને તણે ઉપર થયું હતું. થાલી ઝીલાઈ રહે એટલું દુઃખાર લોક, હજરોની સંખ્યામાં રસ્તાઓ ઉપર ભેગું થયું હતું. ડાન જાન આખી સજાતનતને હદ વગરનો પ્રિય હતો. લોકો તેનાં પરજ હદ વગરની શીદાગીરીથી મરવા માંગે એવી ક્રીસમે તેને નિર્વીવાદ આહતાં હતાં.

ડાન જાન એક ખુશસુરત સુફેદ ઍરન ઘોડા પર સ્વાર થયેલો હતો. અને તેની હરોલમાં સ્પેનનો અશ્વત વાવટો કડતો ચાલતો હતો. તે લોકોની સલામ હસ્તે ચેહરે સ્વિકારતો દમામદાર ક્રીસમે આગળ વધતો હતો, અને રાજના મેહલની ઓસ્તવાર દિવાલો તે હજરો લોકોના તેહપનાદના પડ્યા પોકારતી રહી હતી !

રાજ શીલીપ પોતે તેના મેહલના મોટા ઝરખા પર લાગર થયો હતો, અને તે નજર પડે એટલી હદમાં ડાન જાન આવ્યો એટલે પોતાના રાજવંશી બીરાદરને નમન કરવા જોગાં માનમાં તે અશ્વત જોધાએ તરત પોતાની તણવાર નિચે નમાવી, અને ત્યારે ગળતએ દમામથી પોતાનો હાથ કંચકીને વળતા જવાબમાં તે સલામ સ્વિકારી.

મરાયા એ વખતે બાહેર નિકળી પડતી આંખો સાથે તે બધો મામલો બારીએ ટીંગાઈને જોતી હોતી. રાજનો અદ્ય કે બાપનો ધાક વડીક તે એ વખતે ભુલી ગઈ હતી. કેમ નહિ ભુલે ? એ સુખી ઘડીના તો તેણે મહીનાઓ તક હજરો સ્વાના જોયા હતા. ડાન જાન ફતેહ કરીને પાછો ફરશે ત્યારે આખું મેદરીડ શેહર ઉથલપાલલ થશે, અને તે મોટાં પાયતખતની દેશભક્ત પ્રજા એવુંજ કાંઈ કરી અતલાવશે એમ તે સુંદરીને દરેક ખાતી હતી.

તે એક સુખનું સ્વર્ગ હતું. તે જોને આટલી અચુક શીદાગીરીથી ચાહતી હતી—અને તે કે જે તેણીને, વળી, તેટલાંજ વહાલથી ચાહતો અને પ્યાર કરતો હતો તેને એવાં ભારે માનપાનવચ્ચે શેહરમાં દાખલ થતો જોવાનું સુંદર મરાયાને માટે ખાસકરીને ખુશકારક અને સુખકારક હતું.

તેણે મેહલની નજદીકમાં ઘોડો થાંય કરીને રાજાને નમન કયું ને તેની સલામ લીધી, અને પછી, સ્વભાવિક પ્રેરણાથી હોય તેમ, મોજ અને મગરૂરી વચ્ચે, તરતજ તેણે મેનડોઝાની ઉંચી બારીઓ ભણી જોયું, કે જ્યારે તેના હોઠ મલકાઇને હસ્યા. તે ફક્ત એકજ પળનું કામ હતું—એકજ પળ તે હસ્યો અને મરાયાએ તેવાજ મીઠાસથી હસીને તેનો મોહાતમય જવાબ કર્યો તે પર કોઇનું બી ધ્યાન જાય અથવા ખેંચાય તે પેહલાં તો તે બંને ખ્યારાઓ પાછાં પુરતાં સચેત અને સાવધ થયાં હતાં; અને તેમ છતાં અજાણ જોવાં કે ધરડા મેનડોઝાની તપાસ કરતી આખમાંથી એ હીલચાલ મુતલગ બચી જવા પાંખી નહિ. તેણે ગુસ્સામાં ધ્રુવકતી આંખોએ એ માંજનું જોયું, અને જોકે તેને બી ડાન જોનને માટે ઘણુંજ માન હતું તોબી તે એ રવેસે તેની બેટી પર તેની પોતાની પુરતી નામરજી છતાં બજીદાઇથી ધ્યાન આપતો રહ્યો હતો. તે બાએસથી તે જોદાને ઘોડા પરથી એક મુરડું થઇને તત્કાળ નીચે ગચડી પડતો જોવાને તે ખચ્ચીત કરીને વધારે ખુશી થતો !

એ પછી રાજા મેહલમાં ચાલી ગયો એટલે ડાન જોન પણ તેજ બાળુએ ઘોડાપરથી ઉતર્યો. તેનો આખો દેખાવ તે વખતે અગત કરીને ઘણો વધારે દમદમ ભરેલો ને દમામદાર નજરે આવતો હતો. તેની ચાલ-હાલમાંજ કાંઇ એવી કીસમનો રાજ્ય હતો કે જે તેના ઉંચા આકાર અને પોહણી પેશાનીના રાજવંશી તેટલાજ દમામદાર મુગડાને અજાણ જેવી હદ સુધીનો દીલપઝીર દેખાડતો હતો.

તેનો ચહેરો હંમેશનો હતો અને કોઇની બી મુરખખીગીરી કરે તેવોજ માયાળુ હતો. તેની મોટી કાળી આંખોમાં દયા અને નમ્રતા વંચાતી હતી. તેણે ઘણીક ખુનખાર લડાઇઓ મારી હતી, પણ ના તો તે એમ છતાં ખુની અથવા ઘાટકી હતો કે ના તો તે કોઈ રીતે તે માટે મગરૂર હતો. હાલમાં પણ તે લસ્કરી પોશાકમાંજ સજ્જ થયેલો હતો, અને તેની ઉડતાં સુફેદ પીંજની મોટી ટોપીમાં તે વધારે ખુબસુરત દેખાતો હતો.

તે ઘોડા પરથી ઉતરતાં સાથે ઘણાક દરબારી અને અમલદારો તેની પાસે તેને મુઆરકયાદી આપના ધસી ગયા, અને તે દરેકને તેણે ઘણીજ મોહાતમથી શેકહેન્ડમાં પોતાનો હાથ આપ્યો; મગર ધરડો મેનડોઝા ઘોડા પરથી ઉતર્યો નહિ. ખરેખર તો પોતાના ઘોડા પરની તે એકકમાં તે જરા એ હીંચ્યો ચીંચ્યો વટીક નહિ !

ડૉન જૉનને એ જરા નબોજીનું લાગ્યું, અને તેથી તેણે પોતાનો હાથ ઉંચો કરીને—જરા હસ્તે એહરે પોતેજ તે ધરડાને સલામ વરીક કરી; પણ તે ડોસાએ સીફતથી નજર ફેરવી નાખીને તે તરફ નહિ જોવાના ખાખસુસ ઢોંગ કીધા, અને બીજી મેર જોતો હોય તેમ મોઢું ફેરવેલું રાખ્યું. એ ઉપરથી આસપાસમાં ભેગા થયલા દરબારીઓમાંથી કોઈ એ અદબ મોટે સાદે હસ્યો, અને ડૉન જૉનને, તેથી, વધારે માઠું ને ખસ્યાણું લાગ્યું. તે પાણીકિતાર થઈ ગયો, ને તરત તેનાં બીણ ફરી ગયાં. તેણે, ઉપરથી ગરસામાં નેણ જમાવીને એ કોણે હસ્તાની બેઅદબી કરી હતી તે શોહધી કાઢવા નિક્ષણ આંખોએ આસપાસ જોયું, અને બધા છૂરી ગયા;—એમ છતાં લોકોની ગીરદી ને ધસારો એ વખતે તે તરફ એટલો બધો હતો કે એ બેઅદબી કોણે કરી તે કાંઈ જણાયું નહી, અને ત્યારે ડૉન જૉનને તે વિષે આવા સુખી હીંગામમાં થોખીને ત્યાં તસ્લાસ કરવા ને કચવાટ ઉભો કરવાનું મુનાસેખ માન્યું નહિ. તે હવે તેથી લગાર ગુસ્સા ભરેલીજ અદબો સાથે તે મેહલને લગતી મોટી બાગલના દરવાજામાં ગુપચુપ દાખલ થયો, કે જે બધો વખત હજારો કિલટમંદ લોકોના દુરરે ને ખુશાલીના પોકારો તો, અલગત, જરીજ હતા!

મરાયા એ બધો તમાસો ઘણીજ આતુર આંખો સાથે પોતાની આરીમાંથી જોતી ઉભી હતી. એક બી બનાવ કે દેખાવ તેની આંખમાંથી છટકવા પાંખો ન હતો, અને આછતેજ તેને કંટાળો આપતી રહી હતી માટે દુકંમાં તે જે જોતી હતી તે એ પોતાની આંધળી બેહનને કેહતી જતી હતી.

એવામાં નિચેથી પેલા દરવાજો અવાજ આવ્યો, અને આછતેજ જે જરા જરામાં ઓછું માની લેનારી હતી તેણે અરધું રડી દબને કહ્યું, “જોયું કે! કોઈ મને નિચેથી હસ્યું! હું આંધળી છેઉં ને નિચેતો તમાસો જોતી હોઉં તેમ આરી આગળ ઉભીજ કેના તેથી કોઈ માહરા હા કરેજ!”

મરાયાએ તેણીને એ સાંભળતાં તરત હેતથી પાસાંમાં લઇને કીસ કીધી. એક બીહધેલાં બચ્ચાંને જેમ એક માતા પેટમાં દાખીને હીંમત આપે તેમજ તે બહી માજાજીએ પોતાની તે કમનસીબ માજણીને પેટમાં દાખી, હીંમત આપતાં કહ્યું, “કાંઈ ત્હારી ભુલ છે; કોઇ તુને હસ્યુંજ નથી. કોઈ ત્હારી ગમ તો જોતું બી નથી!”

“ત્યારે એ શુ થયું?”

“જે થયું તે સાચું મારે મનમાં ઓછું લાવવા જેવું અને અપમાન માનવા સરખું થયુંછ,” મરાયાએ બલાપાથી સમજાવ્યું. “બધા અમલદારો ને દરબારીઓ વ્હાલા જાનને ઘોડાપરથી ઉતરતાં સાથે મળવા ને શેકહેન્ડ કરવા ધરી ગયા, પણ પપા બીલકુલ ઘોડાપરથી ઉતરયા નહિ. એમ છતાં વળી, વ્હાલા જાને પોતેજ હાથ ઉંચો કરીને તેવણને સલામ કરી, પણ ત્યારે બી તે સલામ પાછી ફેરવવાના એવણે અખાડા કીધા, જે જોઈને લોકોમાંથી કોઈ મોટેસાદે હસ્યું—એવું દર્શાવા કે ડાન જાન માફરે ખાતર તેના નોકર સરખા આપણા ઘરડા બાપની દોસ્તીની આજીવું અને ખુશામદ કરતો હતો ખરો, કે જ્યારે તેવણ તો તેનો ખુલ્લો તુચ્છકાર કરતા હતા ! હવ સમજ ?”

“ને તેણે ઉંચો થઈને આપણી બારી તરફ જોયું બી ખરું કે ?”

“કાણે—જે હસ્યો તેણે ?”

“અરે નહિ રે, મકુંજે—”

“વ્હાલા જાને ? હા. બે ત્રણ વખત આપણી બારી તરફ જોયું ને હસ્યો. તેની આંખોજ ફક્ત હસતી હતી, કે જ્યારે તેનો એહરો તો કોઈ બી પામી નહિ જઈ શકે એટલો બધો ગંભીર હતો !”

“કેવો થયોછ—કંઈ મોંનું ઉતરી ગયુંછ કે ?”

“નહિ રે, ઘણો મદજેનો થયોછ. ઘણોજ ખુશસુરત, ઘણોજ દમામદાર, ઘણોજ આહદુર, ઘણોજ વ્હાલો !”—અને મરાયા એ બધું જોશબર ઉલટમાં બોલતી હતી ત્યારે પ્યારની પ્રત્યજા ઉસ્કેરણીમાં તે પોતે ઉસ્કેરાઈને અતીઘણી લાલ લાલ ને મનોહર ચર્મ ગઈ હતી !

“મને બી કેવું બધું સાંભળવા ગમતુંતું !” આઈનેએ હરખથી કહ્યું. “હું જોતીતી નહિ પણ સાંભળતીતી તો ખરીજ. લોકોના “હુરરે !” ના પોકારો તેને વાસ્તે થતા સમજીને માહરાં બી દીલમાં ખુશીના દરયાવ ઉભાતા રહ્યા હતા !”—અને પોતાના વ્હાલા તરફના તે બેઠનનાં સાચ્યાં વ્હાલનાં હેસાંને ખાતર બહી મરાયા તેણીને એવડાં હેતથી બગલગીર ચર્મ.

પ્રકરણ ૪.

જ્યારે સિપેહસાહર ડૉન જૉન મેલ્લમાં ગયો ત્યારે તે પછી બી થોડોક વખત સુધી મેલ્લને લગતી તેમોટી ભાગળ આગળ જમા થયું હતું તો લોક કાંઈક નવું થવા કે જોવાની ઉમેદમાં હજી થોડુંક જાસ્તી ખોટી થયું, અને પછી આસ્તે આસ્તે વીખરાઈ ગયું. એ થઈ રહેતાં ઘરડા મેનડોઝાએ પોતાના હાથ નિચેનાં લશ્કરને પણ છુટી છુટી ટુકડીઓમાં વેંદ્યાઈ જઈને કુચ કરી જવાનો હુકમ આપ્યો, અને તે રીતે તે ટુકડીઓ ચાલતી થઈ.

ખીજા હાથ પર પેલું ડૉન જૉન સાથે આવેલું થોડેસ્વાર લશ્કર પણ ખુગલ થતાં થોડાઓ ફેરવીને શેહરમાં ચાલતું થયું, અને થોડા વખતમાં મેનડોઝાનાં મકાન આગળનો ઘડિયપટ્ટો પેલ્લનાં હતું તો લોકોથી લગભગી રહેલો રસ્તો જોતાં જોતાંમાં પાછો એકાંત અને શાંત બની ગયો. વરસાદ હવે તદ્દન બંધ પડી ગયો હતો, અને રસ્તા અંધારું થવા પહેલાં સુકાઈ ગયા હતા. પુનમની તે રાત હતી, અને રાતની રાજ કરતી રાંછી માહતાય પોતાનાં સોનેરી તખ્તમાં બિરાજમાન અનેલી પુર્વમાં પ્રગટી ચુકી હતી. ખીજા હાથ પર એ મોટા જળરા ચોકીદારે નાગી તલવાર સાથે મહેલને લગતી ભાગળના દરવાજા પર પોહરો ભરતા હતા, ને તે સિવાય ખીજું કાંઈ રસ્તા ઉપર જોવાનું હવે બાકી રહ્યું ન હતું.

છોકરીઓએ પણ બતી સળગાવી હતી, અને તેવામાં ઘરડો મેનડોઝા ઘરમાં પાછો ફર્યો. તેનાં કપાલ પર ગુસ્સાની કરચલીઓ વળેલી હતી. તે હજી લશ્કરી પોશાકમાંજ હતો. તે થોડા પરથી ઉતર્યો તેવો પાંધરો ઘરમાં ચાલી આવ્યો હતો. તેનાં બખતર અને તેની તલવારના ખણખણાતનો ખડખડાત જોઈએ તે કરતાં જ્યાદા હતો.

તે ઉંઘાડે માંથે તે છોકરીઓવાલા ઓરડામાં આવ્યો. તેણે હાથનાં મોઝાં બી કાઢીને હાથમાં પકડેલાં હતાં. દેખીતી રીતે તે ચીથડાં ફાડતો ઘરે પાછો ફર્યો હતો.

તે અને છોકરીઓ તેને જોતાં પોતાની એકકમાંથી ચમકી ઉડી, અને હાથમાં હાથ મેળવી—જાણે કોઈ શત્રુ સાથે લડવા વાસ્તે એકમેકની કુમકમાં ખડી થઈ ગઈ હોય તેમ—ટેળા આગળ ઉભી.

“જોઈ કે?” ઘરડા મેનડોઝાએ ટેળા પર મુકી ધુમાળી પોતાના

હાથ પગ ભાંજતાં બરાડયું; “ભર ચકલામાં આજે માહરી જે હસી થઈ તે તે, ઓ એસમજ દુકતી, તાહરી આંખોઆંખ જોઈ કે ? તું હવે બચાવમાં શું કેહવા માંગેછ ?” —અને કેહવાની જરૂર છે કે તે આ બધું ગુસ્સામાં ધુરકતી આંખો સાથે ભડી મરાયાનેજ કેહતો અને સાંભળાવતો હતો ?

મરાયા શીકકા પડી. તે ખુદના અવાજમાં એટલી સખ્તાઈ ને એટલો ગુસ્સો હતો કે તેનાં બદનના દરેક અંગભાગ ધુન્ધ્યા. તે તેના આપથી હંમેશ ઘણીજ બાહીતી હતા. તે એક ઘણો જુસ્સાવાળા ઘરડો આસામી હતો. આઘનેઝ, બીજા હાથપર, એક કદમ આગળ વધી, ને કાંઈ પોતાની બેઠનના અચાવમાં બોલવા માંગતી હોય તેવી હીલચાલ સાથે આગળ પડી.

“તું ચુપ મરી રેહજે, આઘનેઝ,” તે ઘરડા આપે ગુસ્સામાં પાણું બખાડ્યું. “હું તુંને કાંઈ કેહતો કે પુછતો નથી. ને તાહરે તેથી વચ્ચે બોલવાનું કામ નથી. હું તો આંખે નાફરમાનનેજ પુછવા માંગુંછ. બોલ, તાહરી તાકાત શું ગુહેગાર, કે માહરી આટલી સખ્ત મના છતાં તુ ખારી ઉઘાડીને પાક બેહયાઈ સાથે ખારી આગળ આવે, અને વળી તે કમીના ગમ જોઈને મલકાઈ મલકાઈને હસે ? શું તુંને મારા બોફનો ખ્યાલ નથી ? શું તે બેહયાઈનો છેડો માંથે મેલ્યોછ ? રાખથી તે રસ્તેના એક અંદના ફકીર સુધી બધા તુંને ખારીમાં ઉભેલી ટીકા ટીકાને જોતા હતા, તો તે શું તાહરી ઇજ્જત વેચી આપીછ ? શું તુંને તાહરા ઘરડા આપનાં માનપાનતી કશી પરવાહજ નથી ? ”

“પપા, બસ કરો ! ચુપ કરો !” મરાયાએ ઘણું દુઃખ પાંખીને તોપણ ગુસ્સાના જુસ્સાથી અંતે પોકાર્યું. તેની જગ્યાત અત્યાર તક જાણે તેનાં ટાલવાંસે ચીટકીજ ગઈ હતી. તે કાંઈ બોલીને પોતાના આપને તેના બે-અંદાજ અકવાતમાં એકદમ રોકી રાખવા ચાહતી હતી, પણ તે બોલીજ ન શકી; અને તેની ચુપકીનો ત્યારે જ્વસ્તી લાખ લખને તે ઘરડો આપ પોતાની કાંખી જગ્યાને; ફે ફે કર્યોજ ગયો.

“પપા, બસ કરો ! ચુપ કરો !” એટલામાટે પોતાની જગ્યાંત પરનો કામુ જ્યારે તે પાછો મેળવી શકી ત્યારે તે ગરીબ છોકરીએ ઘણા ગુસ્સાથી પોકાર્યું. “બોદાને વાસ્તે ચુપ કરો ! કેટલું બોલોછ ! કેવું ખરાબ બોલોછ તેનો તમેને કાંઈ ખ્યાલ બી અલ્યોછ ? ”

તે આપ દીકરી સામસામાં ઉભેલાં હતાં; તે બેઠતી વચ્ચે પેલી એક ટેબલ અરડાઈ પડી હતી.

“ખરાખ?” તે આપે ગડગડાટ કર્યો. “ખરાખ છતાં ખરું છે કે ખોટું? હું કેહું છું તેનો હરફેહરફ સાચ્યો છે કે નહિ? આખું મેદરીડ તાહરા એ ઘેઝામાંડા પ્યારની કેફયત જાણી ચુકયું—”

“આખી દુન્યા ખી ધડીબર જાણે તો મને તેની શું પરવાહ છે?” મરાયાએ હવે હીંમતથી સર હંચું ખેચીને કહયું; “આખી દુન્યામાં જે સૌથી સરસમાંસરસ ને નમુનેદાર જવાંન તેને વાસ્તેના મારા પાક પ્યારની વાત આખી આજમ જાણશે તોખી તેમાં માહરે કે તમારે શરમાવાનું છેજ શું?”

“હા, શરમાવાનું છેજ શું?” તે આપે એવડા ગુસ્સાથી તેણીના ખોજવાના પડધા કર્યા. “તેની નાપાક રમનના એક રમકડાં તરીકે તું જેવા બેશરમ—”

“ખબરદાર, પપા! કંઈ ખી ગલીચ ખોલીને મને તમારી તરફ ગેરસ-લુક બનાવતા ના!” તે સુંદરીએ કકલાટબરયા અવાજે માંગી લીધું. “હું એક તેના હવસનું રમકડું નહી પણ તેની પાકગદ મોહરદાર છેક. તનથી નહી પણ માહરાં મનથી તો તે સાચ્યા આદમીને કેદાહારની હું પરણી ચુકેલી છેક. તમે અને રાગ એ અમારી રહાજવારી વાસ્તે તમારી આહલી આપો, ને આવતી કાલેજ હું તેની હકદાર ધણીઆણી થઈને તમેને અતાવી આપું કે તેના કે માહરા આચારવીચારમાં ગલીચી એક ખી નથી. તમે માહરા આપ છેઓ, ને હું તમારું તાબેદાર ફરજંદ છેક; પણ આપ થઈને ખી તમારી તાકાદ નથી કે મને શરમાઈને નીચું જોવું પડે એવું કશું ખી ગલીચ તમે માહરા વાસ્તે માહરી સાંમે કબા રહીને ખોલી શકો! આખી દુન્યા હવે મને એ માહરા ખુશંદ પ્યારમાં માહત કરી કે ફેરવી શકનાર નથી, અને જે તમે મને તેની મોહરદાર નહિજ થવા દેશો તો હું તેના પર બધો માહરો જાંન સદકે કરીને માહરા જનથી બેજાન થવાનું લખ્ખો વાર વધારે પસંદ કરશા!”

“તેની મોહરદાર?” તે આપે એક સર્પ રૂપી સણસણાતથી કહયું; “તેની મોહરદાર ખરી—એટલાજ વાસ્તે કે આજે પરણે અને ખીજીજ સહ-વારે રાગ કિવજના એક ઝટકા સાથે તે લગન ગેરહકનાં દરાવીને રહ્યાતલ કરી મેઘે: અને પછી ડાન જાંન જ્યારે ખીજી કોઈ શાહગદીને પરણે ત્યારે તું બીખારડી માહરી ને તાહરી હજજતની ધુળધાણી કરીને નામેશીમાં છેક માથાં સુધી ગરક જઈ ખુણે પડે!! એમજ કેની?”

“તમે તમારા રાગને વાસ્તે એવું ધારી ખી શકો છ?” સુંદર મરા-યાએ તકરાર કહાવી. “એવું ગેરઈનસારી! એવું ધાતકી! એજ તમારી

નીમકહલાલી છે?”

અને આઝે સીધા ટપલાથી ધરડો મનડોઝા એકાદ પણ ખંચાયો. તે જરા ઝંખવાણો થયો. પહેલાં તો તેને એકાદ પણ શું જવાબ દેવો તે પણ સુઝ્યું નહિ, પણ પછી જરા વારે જરા નરમ થતાં કહ્યું, “નાફરમાન છોકરી, હોસમાં આવ ! તું શું એમ ધારેછ કે એ રીતે રાતભર હું તાહરી સાથે તકરાર કર્યા કરશ ! શું માહરા હુકમોને કાયદા મીસાલ માન આપવાની હું તુંને ફરજ પાડી શકવાનો નથી ? એમાં આપણે આપણા રાગના અપમાનનું બેઠ્યાંજ શું ? આપણા જન માલ એ બધું આપણા નીમક પરવર રાગની મતા છે ! તે આહે તો લુટી લે અથવા આહે તો બક્ષે; અને ત્યારે તાહરાં એ નાજાયક લગન તે કાયદાની કલમને એક ઝટકે તોડી નાંખે એમ માનવામાં ગુન્હા શું છે ? રાગની મરજીની વિરુદ્ધ તું એક આંગલી બી ઉંચકે તો હું તે આંગલી કાપી નાંખું. માહરો ખોદા ને માહરો રાગ ને માહરો દેશ. એ ત્રણ માહરાં મનમાની મુર્તિઓ છે, અને એ ત્રણને ખાતર અથવા એ ત્રણમાંના એકને બી ખાતર તમો બેઠના જનનો ભોગ બી આપવો પડે તો તે હું કશી બી આનાકાની વગર એક તડાકે ને હજારો ખુશીથી આપી દેઉં!”

“અમે તે જાણ્યેછ,” મરાયાએ મોટા તુચ્છકારથી કહ્યું. “વફાદારીના એ તમારા ઘેલાગાંડા ધખારામાં હું તો શું પણ કોઈ બી તમોને ઉલટાવી કે ફેરવી શકવાનું નથી એ વાંતની મને સારી રવેસે ખબર છે.”

“અને ત્યારે હવે તું પોતે તાહરા પોતાના સંબંધમાં શું કહેવા માગેછ ?” તે બાપે તેણીનો એવો જવાબ સાંભળીને પાછો તરત સળગી ઉઠતાં પુછ્યું; અને મરાયાને તરત લાગ્યું કે કાંઈ બી ખરાબી કરવાના દરાવથીજ તે આજે આવ્યો હતો ! એમ છતાં બીહયા વગર તે બંને હાથો પછવાડે રાખીને આઘનેઝ તરફ આગળ વધીને ઉભી રહી, કારણ કે તેના હાથમાં ડાન જોનને આપવાનું પેલું તૈયાર લખેલું કાગળ હતું. તે તેણીએ પોતાના ધરડા આપના આવી જવા આગમ્ય ક્વરમાં મેળીને તૈયાર કીધું હતું, અને તે આઘનેઝના હાથમાં સેરવી દેવાની કોશિશ કરતી હાલમાં પાછલા પગે જરા પાછળ હટી, અને બોલી, “તમો પોતે શું કરવા માંગોછ ? તમે શું વંદાડોલીડના કાલ્લામાં મને કેદ કરવા માંગોછ, અથવા શું માહરીપર રાત દાહાડાની ચોટી પેહરો કરે એવી કોઈ ધરડી વાંદરીના હવાલામાં મને સાંપવા માંગોછ ?” અને એ દરમ્યાનમાં આઘનેઝના હાથને પેલું કાગળ અથડ્યું, જે ઉપરથી તે ચાતુરી મરાયાની મતલબ તરત એતી ગઈ, અને

બીજી પક્ષે તે તેણીના હાથમાંથી પોતે લઇને ધરડો મેનડોઝા નહિ જુએ તે કીસમે પોતાનાં બદનમાં છુપાવી દીધું.

“તમે ગમે એવા જાપતા રાખશો અને ગમે એવી મને ફરજ પાડશે તોખી ખાત્રી રાખજો, પપા, કે હું માહરા પ્યારમાં હવે એક કદમ બી પાછળ હડવાની નથી,” મરાયાએ એ દરમ્યાન જરીજ રાખ્યું. “જે લોકોનો માનીતો, આવો બાહાદુર, આવો બક્ષો, અને નેક તેને મેં મારા જાન સમરખ્યાજી, અને તે માહરા હરાજને હું એવકા થઇ કદી હવે માહરં સર ફેરવી શકવાની નથી. એટલા વાસ્તે તમે શું કરવા ધાર્યુંજ તેજ મને કેહો, અને પછી જે માહરો હરાવ માહરે તમેને કેહવો છે તે હું કેહવશ.”

હયાં તે થોખી ગઇ, કારણ કે પાશ્વું ફરીને જોયા વગર તેણીએ સણસાગથી જણ્યું કે આઇનેઝ તે ઓરડામાંથી બાહર સટકી ગઇ હતી, અને પોતાની પછવાડે બારણું અંધ કરતી ગઇ હતી. એટલા માટે તેણીએ હવે વધના છુટકારાનો દમ ખેંચ્યો, કારણ કે તેણીએ જોયું કે પોતાનું ગમે એ થાય, પણ પેશું કાગળ તો સલામત હતું, અને બહી આઇનેઝની કુનેહબરી કારસાજીથી સોવસા તે બહાલા જોનના હાથમાં જઇ શકનાર હતું!

મેનડોઝાએ પણ આઇનેઝને બાહર જતી જોઇ હતી, અને તે જોઇને તે મનથી રાજી થયો હતો. મરાયા સાથે તે પોતે સખ્તીથી કામ લીએ ત્યારે તે આંધળી છોકરી બેસીને રડ્યા કરે તે જોવાનું તેને ઝાઝું ગમતું ન હતું.

“ત્યારે હું તાહરા સંબંધમાં શું કરવા માંગુજ તે તું જાણવા માંગેજ?” તે બાપે તેઓ અને એકલાં પડતાં પાશ્વું કહ્યું; “તું માહરે વાસ્તેનો વિશ્વાસ, પ્યાર અને માન એ અધું બોલી બેઠીજ તો માહરે બી હવે તેજ કીસમથી તાહરી સાથે કામ લઇને વરતવાનું છે. માહરે માહરાં નામની ઇજ્જતની પાસ-બાની કરવીજ જોઇશે, અને તેથી માહરે તુંને વેંઝાડોલીડના કીલ્લામાં કાલે સહવારે મોકલી દેવીજ પડશે. ત્યાંનાં એકાંતમાં જોઇએ તો તું રીખીરીખીને મરી જજે, પણ જ્યાં તક કે તું આએ તાહરા હેમક પ્યારથી બાઝ નહિ આવશે, અને હું જ્યાં નકકી ફરં ત્યાં પરણવા કબુલ નહીં. થશે ત્યાં તક તાહરો ત્યાંથી છુટકો થવાનો સ્વપનો પણ રાખતી ના! વળી મનમાં જુડી મલકાતી બી ના. અહિં બી તું બાજે રાતભર પોતાને કેદ થયલીજ જાણજે. હું તુંને કસમપુર્વક કેહુંજ, કસમ એક બાપના અને એક સામ્યા સ્પેનીશ તરીકેના-કે બાજ રાત્રે તું અહિં છે તેટલાં હું એવી સંભાળ રાખશ કે દુન્યા ઉઠ્ઠપાઠ્ઠ થઈ જશે તોખી તે તાહરા ધારી મુકેલાને એક મિનીટ બી તું મળી શકવાની નથી; અને જે માહરી મના છતાં તે પોતે અહિં આવ-

વાની કદી હીંમત કરશે તો આએ તલવારથી ગમે એ જોખમના ભોગે ખી હુ જરા એ આનાકાની વગર તેનું માથું તરત કાપી નાંખશ એ વાતમાં એકં તલ ભાર ખી સદેહ માનતી ના!"—અને, એમ કહેતાં, તેણે તે તલવાર મ્યાંનમાંથી કાઢીને ટેબલ ઉપર તૈયાર મેલી !

તે એ વધી જ્યાદા કાંઈ બોલ્યો નહિ. ફક્ત પછવાડે હાથ કરીને ઉસ્કેરણીના આવેશમાં તે લાંબા ઓરડામાં આમથી તેમ તે ફેરા ફરવા લાગ્યો, કે જ્યારે તેની તલવારનું મ્યાન તેનાં ખુટમાંના ઘોડાને મારવાના કાંટાઓ સાથે અથડીને ખણખણાટ ભર્યો એક અવાજ કરતું રહ્યું હતું. તે સિવાય તે આખા ઓરડામાં સઘળું ચુપાચુપ હતું.

મરાયા થથરી ગઇ. તેનો આપ બોલતો સાચ્યો હતો, અને તે બોલે તે બળવે તેમાંનોજ હતો તે વાત તે સારી રવેસે જાણતી હતી. વળી રાગનો તે વ્હાલો અને માનીતો હતો, અને રાગ પોતે ધરડા મેનડોઝાથી દસ હજાર ઘણો વધારે એ લગનની વિરૂધ્ધ હતો એ વાતથી પણ તે મધુરી કામ રીતે ખીનમાહીતગાર નહિ હતી. ઉલટું, તેનું આંધરું મીડું ભરવા તે જુલમગાર રાગ આગળ રહીને તે ધરડા આપને મદદ કરે એવોજ સઘળો કોહેલો મડેલો કારોગાર હતો !

તેનો આપ જુલમગારીની એટલી હદ સુધી પોંહોચી જવા માંગતો હતો એવો તેને અત્યાર તક કદી વિચાર કે ભય થયો ન હતો. વૉલા ડોલીડના કીસ્સામાં છંદગી ભર રેહવું ને સમડવું પડે એ ખ્યાલજ ધુજરાં પેદા કરાવતો હતો. તે આટલી જવાંન-દશ તો બચ્યું હતી, અને તે છતાં એવો સીતમ તે બાપડી કેમ ખમે અથવા ઉપાડી શકે !

પ્રકરણ ૫

વૉલાડોલીડના કીસ્સામાં રાગની ઇતરાજ પામતાં કેદીઓને છુપાંચુપ પુરી મેળવામાં આવતાં હતાં, અને ત્યાંજ તેઓ ઘણી હાડમારી ને હાય-વેલાઓ વચ્ચે પુરાં થતાં એ બધું એ બેક છોદરીઓને ખબર હતું. તે કીસ્સો તો સ્પેનને લગતું એક જીવતું દોજખ હતું. ત્યાં કેદ થયેલાઓ છુટાંપણાંની રોશની આ છંદગીમાં પાછી કદી જોવા પામતાંજ નહિ, અને

અરે-શું એ દયાહીણુ આપે ત્યારે તેણીને ત્યાંજ કેદ કરી મેળવાનો કરખીણુ કરદ દીવે વસાવ્યો હતો ?

તે તેની છંદગીમાં પહેલીજ વાર અતી ઘણી બીહી ગઈ. તે કાલ્લાનો ખ્યાલ થતાં તેના આખાં તનબદનમાં ધુન્નરાં ધ્રુટયાં. હવે તેણીએ શું કરવું ? આખર કરે પણ તે એક અમળા—એક બાળા હતી, અને એકાદ પણ તેને, તેથી, એમ બી મન થયું કે તેના આપ પાસે ગુંઠણુપર પડીને તે એકદમ માફ માંગી લીએ, અને તે જેમ કહે તેમજ વર્તવા કયુલ થઈને જુહું વચન વરીક આપે. તેને તમ્મર આવવા લાગ્યા. તે પોતે બેહોશ થઈને ટુટી પડશે એવુંજ બધું તેને લાગ્યું. તે ત્યાં કેદ પુરાયલી આહરની દુન્યાનું કદી કશું જાણવા પામવાની ન હતી, તેનો વ્હાલો જાન જીવતો હતો કે મરી ગયો હતો તેની બી તેને ત્યાં ખબર પડવાની ન હતી—તે તેને ચાહતો હતો કે ચાહતો બંધ થયો હતો તે વરીક તે કદી જાણવા પામવાની ન હતી; અને ત્યારે હવે એ બધા સંજોગોમાં તેણીએ કરવું શું ?

પણ આખર કરે ને તે એક સિપાહખચ્ચાની સજની હતી. તે એકાદ પણ એમ બીહીધી ખરી, પણ આયદા હાંમત હારી ગઈ નહિ. એવું હીચકાઈ તેણીનું ખમારજ ન હતું. ન તો તેનો આપ હીચકારો હતો કે ન તો તે બલિષ્ઠનો ભરથાર. તે અને નરેશોર હતા. વળી તેનો પ્યાર એજ તેણીની હાંમત હતી. તે પ્યારનું મહત્વ કોઈ રીતે ન્હાનું ન હતું. તેમાં કાંઈ બચ્ચેબાલેના ખેલ જેવું બચ્ચાં સહી તત્વ જરા એ ન હતું. તે તો ખરી કાંડી ને સાચી શીદાગીરીનોજ એક સોદો હતો, અને તેથી આ કટોકટ જેખમની પણ તે પ્રયત્ન પ્યારની યાદજ તેની વ્હારે ધસી આવી, કે જેમ થતાં તેણીનું એકાદ પણ ફાવેલું હીચકારાપણું તુરત દબીને નાખુદ થઈ ગયું.

દુકંમાં, તેનો આપ ન્યારે આરડામાં ઉપર નિચે ફેરા લેતો હતો ત્યારે તે સુંદરીએ એ બધાં અવલોકન મનથી એક તડાકે કરી લીધાં હતાં. તેણે ખ્યાલ કર્યો કે ઘડીભર ડાન જાન પર ગમે એવું બી ગુજરે તોબી તે પોતાનાં વચનને જુહો થઈ શકે કે ? અને તે જો પોતાનાં વચનને વફાદાર રહે તો પછી તેણીએ હાંમત હારીને બેવચની શું કામ થવું જોઈએ ? બલેને આખી દુન્યાના સીનમો તેનાપર ગુજરે, પણ જેવો ખોદા એક તેવોજ પ્રમાણીક પ્યાર બી એકજ હોવો ને થવો જોઈએ; અને ત્યારે તે હાંમત હારીને પોતાના આપ પાસે માફ માંગે અને પોતે પાળી નહિ શકે

એવાં જુદાં વચનોથી તે ઘરડા આદમીને વાહવાનું કરે તે કરતાં તો—તે વ્હાલીને લાગ્યું કે—મરવાનું હજાર દરજ્જે એકતર પસંદ કરવા જોગ ગણાવુ જોઈએ !

“તમારે ગમે તે માહફ કરો,” અતે એક દરાવપર આવતાં મરાયાએ પુર હીંમતથી જવાબ કર્યો. “મેં બધો વિચાર કરી લીધોછ, અને માહરી પર આખી દુન્યાના ગજબ ગુજરે તો ખી હું માહરા એ નેક ને પાક દરાવથી માહફ સર પાછું ફેરવનાર નથી.”

“નહિજ ?”

“નહિ.”

મૈનડોઝા ફેરા લેતો એ સાંભળીને એકદમ બંધ થયો. તે પોતે હવે બીહી ગયો. તે એટીથી આટલી દીલેર હીંમત અને આએ કીસમના મજબુત દરાવની એસ્તવારીની તે ડોસાએ મુતલગ વકી રાખી ન હતી. તે તો ખાત્રીપુર્વક હતો કે વાંસાડોડીડ કીદનાની ધમકી આપતાંજ તે છોકરી થયરી જશે, અને સમજી જશે, પણ આ તે તેની ગણત્રીથી ઉત્તરું થયલું જોઈને તે પોતેજ સાંભો દાખી ગયો.

તેની આંખમાં આંસુ ભરાઈ આવ્યાં, અને મરાયા તે જોતાં અકકલથી હેરત રહી. અત્યાર સુધીમાં તે ખુનખાર હદ સુધીનો ગુસ્સાખાજ હતો તે હવે લટી ગયલો ને નરમ પડેલો નજરે આવતો હતો.

“મરાયા—માહરાં બચ્યાં, માહરી દીકરી, જોહજી ખી માહફ માન ! હજી ખી કંઈ સમજ !” તેણે માંગી લેવાની હપે કાલાવાલા કર્યાં; ને પછી તે ટેબલ આગલ ખેરી જઈ ટેબલપર માથું નાંખીને એક બચ્યાંની કીસમે રડ્યો !

ખરેખર આવીસ વરસની પોતાની મોટી કિમ્મર તકમાં સુંદર મરાયાએ આવો મામલો કદી આગળ જોયો ન હતો. તે સખ્ત તબેહનો, સખ્તીથીજ તાબેદારી મેળવનારો દેશબક્ત અને રાજબક્ત આદમી એ રીતે એવી નજીવી વાતમાં આંસુ પાડી શકે તે તેણીને ઘણુંજ નવું અને અજાણ્ય પેદા કરનારું લાગ્યું.

તેણીનો જીવ બળી ગયો. આખર કરે પણ તે એક અમળા અને તેની પોતાની જાણેની એટી હતી. તેણે પ્યારથી તેની આગળ જઈને ઘણી નરમાસ સાથે તેનાં ખભાંપર હાથ મુક્યો.

“ મને માફ કરો, પપા,” તેણીએ પોતાનાં આંસુઓ વચ્ચેથી કહ્યું. “ માહરી પર એટલો ગુસ્સો ના કરો, ને માહરે વાસ્તે એટલા દુઃખી ખી ના થાઓ.”

તે ડોસાએ માથું ઉંચકાને ઉંચું જોયું નહિ. તે ખાંભોશ રડ્યાજ કીધો. તે કે જે થોડાજ વખતપર ગુસ્સાખાજ, ઝનુની, કરપીણ થઈ શકે એ હતો ને હવે એ પોતાની દીકરીને માટે હેતથી ગમ કરતો હોય તેટલો બધો હેતવ તો ને દીકસોજ દેખાતો હતો !

મરાયાએ તેને ઘણોજ પટાગ્યો, અને ત્યારે તે ફરીયાદની ઢપે આકાશ બણી હાથ ઉંચા કરી પટપટ્યો, “માહરી દીકરી નાહરમાન! માહરી દીકરીને બાપને વાસ્તે હેત કે માન નહીં! યઝદાં, એ મને માહરા કીયા ગુન્હાની સગ્ગ છે?”

બક્ષી મરાયાપર આ પરચારાની ઘણીજ ગંબીર અસર થઈ. તે જનસ્તી શીકડી પડી, ને તેના હોઠ લાગણીઓથી ધુન્ધ્યા.

ઘરડા મેનડોઝાએ તે જોયું, અને તેને પાસામાં લીધી. વરસો બાદ એ બન્યું હતું. તે ઘરડા બાપ ને બેટીઓ વચ્ચે એખલાસ કરતાં અસ્થગ-પણું ધણું જ્યાદા હતું. નહિ કે તે બાપને તે બચ્ચાંઓની પરવાહ કે તેમને માટે પ્યાર હતોજ નહિ, પણ હોય તે બતાવી નહિ દેનારા ધણુક ઘરડા બાપો થાય છે તે માંહેલો મેનડોઝા એક હતો.

એ તેનાં ઘરની રાજનિતી ભુલભરેલી છે એમ તો તે ડોસાને કદી લાગ્યુંજ નહીં! જેમ હદ બાહર બાપીકા લાડથી તેમજ વળી હદ બાહર ધાકથી પણ બચ્ચાંઓનું નખખોદ વક્ષી જાય છે, ને બાપથી થયેલાં રહેલાં તે બચ્ચાંઓ બાપથી દુર ને દુર ન્દાસતાં રહીને બાપીકા મોહબતના સહવાસથી બેનસીય રહેલાં વધારે જલ્દી બીગડી ને વીખરી જાય છે એ બય તે અમરગચ્ચા બુદ્ધાને આજ તક થયોજ ન હતો.

મગર હવે તેને પસ્તાવો થયો. તેને હવે લાગ્યું કે જે લગન તેને મન ઝેર જેવાં તે તેણી પોતે નકકી કરી ચુકા તે એ બાપ બેટી વચ્ચે જો હેતનો પુરનો એખલાસ હોતો તો આટલી હદ સુધી કદી થવા પામતે નહિ!

“તું તાહરો ફરાવ નહિજ ફેરવી શકે?” તેણે તેણીને પાસામાં ખેંચીને પુછ્યું.

“હું એક ફરાવવંતા બાપની બેટી છું તે તમે ભુક્ષી જાઓહ, પપા!” મરાયાએ પોતાનાં આંસુઓ વચ્ચેથી હસીને કહ્યું. “એ અમોને મલેલો વારસો તમારોજ છે. તમે ક્રિયા તમારા ફરાવથી કોઈના બી સમ જાવેલા પાછા સમજી જઈ શકોહ?”

મૈનડોઝા પણ એ સાંભળીને જરા હર્યો. તે આપ એટી વચ્ચે સલાહ થઈ ગઈ હોય અને દોસ્તીની સહીસાખ સાથે સમાધાનીનાં સુખમાં તેઓની તકરારનું સેવટ આવી જવાનું હોય એવોજ રૂડો હીંગામ હાલ તો દેખાતો હતો, કે જ્યારે ખરેખર તો અને પોતપોતાનાં દીલમાં ઠઠકરાવનાં અને ખીલકુલ મુસ્તકીમ એરાદાનાં હતાં. ન તો મૈનડોઝા જવાંન ડોન જોન સાથનાં મરાયાનાં લગન માટે કદી બી એકમત થઈ શકે, કે ન તો મરાયા પોતે પોતાના એ મોટા પ્યારની ઉમીદથી હાથ ઉઠાવી શકે એમ હતું; એમ છતાં મરાયા થોડીક વાર તક ઠગાર્ઈ ગઈ એ તો ખરું. તે તો એમજ સમજી કે તેના આપના સ્વભાવમાં અચમુચો ફેર પડી ગયો હતો, અને વૉલાડોલીડના કીસ્લામાં તેને કેદ પુરવાની ધમકી આપ્યા પછી હવે તે પોતેજ થેસધને ડેકાણે આવ્યો હતો. તેનો આપ કુનેહથી પોતાની મતલબ કાઢી લેતો હતો એવો તો ખ્યાલ તે પવિત્ર બાળાને કશો થયોજ નહિ.

“ માહરીજ ભુલ થઈ,” તેને પાસાંમાં દાખેલી રાખીને તે ઘરડા આપે કહ્યું. “ મેં તમોને ઘટે તે કરતાં ન્યાદા ધાકથી સદા માહરીથી અલગ રાખ્યાં એ માહરી ભુલ થઈ, પણ તેથી શું તું એમ સમજેછ, મરાયા, કે મેં તુને કે તાહરી બેહનને આહી નથી ? આખી દુન્યામાં માહરું સર્વસ્વ તે વમો બેજ છેઓ. તાહરી માયને મરવાને થોડાં ને ઘણાં અઢાર વરસ થઈ ગયાં છે, અને દુકતો રૉડરીગો—તેણે તો માહરો જાહેર તુચ્છકાર કરીને મહારું દીલજ જાણે તોડી નાંખ્યું !”

મરાયા ઘણી અજબ થઈ. તેના બાઈ રૉડરીગોને ઘેર મુકીને જતો રહેવાને વરસો વહી ગયાં હતાં, પણ આજ સુધી તે ઘરડા આપે તેનું નામ દઈ તેની વાત કાઢીને તેને એ કીસમે તેઓની રૂઝ કદી યાદ કીધો નહિ હતો.

“ તેણે માહરું દીલ લગભગ તોડી નાંખ્યું,” તે આપે જરા વારે પાછું કહ્યું, “ અને હવે જે જરાતરા આકી રહ્યું હોય તે શું તું તોડી નાખવા તૈયાર થઈછ ?”

મરાયા જરા ચમકીને પાછળ હડી. તેણીની વકફા ઉપરાંત તેણે તો પાછી એ લગન બાંધે વાંધાનીજ વાત કાઢી !

“ હું તમારું દીલ તોડી નાંખવા નથી માંગતી, પપા,” તેણીએ સંકાશીલ કહ્યું. “ તમે મને તમારાં, હેતની ખાત્રી આપેલી છે ત્યારે તમારાં હેતને દરેક રીતે લાયક થવા હું માહરું—હું માહરું બનતું કરશ.”

“ત્યારે મને વચન આપ, છોકરી—ખરાં જીગરનું પાક વચન આપ,” તે આપ પાછો પોતાની મતજગપર ઉતર્યો, “કે આજ પછી ફરીથી તું કદી બી ડાન જાનને મળશે નહિ અને તેને ભુત્રી જશે, તથા જે લગન હું તાહરે વાસ્તે નક્કી કરું તે તું મંજૂર કરશે.”

મરાયા ગુસ્સાથી ના કેહવા જતી હતી, પણ વળી કળ્યો થઈ પડે તે શીકરથી તે ખામોશ રહી, અને પછી જવાબ દેવા નહિ ગમવાથી ગુપચુપ બારી આગળ ચાલી ગઈ.

તેણે બારી ખુલી નાખી અને બારીની બેરપર હાથ ટેકવીને નિચે ચંદણીમાં ટીકવા લાગી. પુનમનો ચંદ્રમા પુર બાહારમાં પ્રકાશતો હતો, અને નિચે બાગળ તરફ ટીંગાઇને જોનાં ત્યાં રાતની દીસ થઈ ગએલીજ નજરે આવતી હતી.

તે બારી આગળ એવી મક્કસદથી ગઈ હતી કે તકરાર વધી ન પડે ને કળ્યાનું મોઢું કાઢું થાય; પણ તે આપ એમ સહેલથી માની જાય એવો સુમારો ન હતો. તેની માયા અને હેત પાછાં એક પલકમાં પલતાઈ જતાં વાર લાગ્યો નહિ. અને તે જ્યાં બેઠો હતો ત્યાંથીજ તેણે કરડા ધાડા અવાજે પોકારી પુછ્યું, “ત્યારે તું શું માહરી મરજીપર અમલ કરવાની હજી બી મને ના કેહવાનીજ હીંમત કરેછ ?”

“જેમાં હા કેહવાનું માહરાથી જનીજ નહિ શકે તેમાં ના કેહવા વગર બીજો માહરો ઉપાયજ શું છે?” મરાયાએ બારીની બાહરજ ડોકું રાખીને ટુંકમાં જવાબ કર્યો.

તે આપ ઉડીને તેની નજદીકમાં ગયો.

“તાહારીપર માહરી સમજવત કે ધમકીઓની બી અસર નથી?” તેણે જોરથી તેનો હાથ પકડીને તેને બાજુએ એક ઘાટકી ચકકરથી ફેરવી નાખતાં દરેક પળે વધતા આવતા તીખાસ વચ્ચે પુછ્યું.

“એમાં માહરો બીજો ઉપાયજ નથી,” મરાયાએ દ્રઢતાથી કહ્યું. “તમે માહરૂં ગમે તે કરો, કેમજો આએ બદનનાં ખોખાં પર તમારો અખત્યાર છે, અને તમોને વળી તમારા રાગની મદદ અને કુમક છે; પણ માહરાં દીવ ઉપરાંત માહરા જન પર તમારો કરોજ અખત્યાર નથી, કેમકે જન તો હજારો જન સાથે હું મારા બહાલા જાનનેજ અર્પણ કરી ચુકીછ. હું તેને ચાહુંછ—મેં તેને લાંબા વખતથી ચાહ્યોછ, અને મરશ ત્યાં સુધી ચાહવશ—બદકે મુવા બાદ બી તેને ને તેનેજ ચાહવશ.”—જરા થોખીને

“તમે તેને મારી નાંખવાની મને બીહીક અત્રાવોછ, પણ તે તમારા રાગને બાઈ છે, ને રાગને તમે એટલા વધારા છેઓ તો તમે તેને કદી મારી શકવાનાજ નથી. વળી તમે ચોરી છુપીથી તેને મારવા જેટલા પાપી ને હીચકારા નથીજ થવાના, અને તેની સાંભે થઇને તમે તેને કદી બી મારી નથી શકવાના. હું જો તેને મલી શકશ તો અન્નપત્ર મદ્રશ. એ બાબદમાં મને કોઈ રોકી શકવાનું નથી. હવે તમોને માહરો જવાબ મલી ગયો ?”

“ત્યારે તુને માહરો પણ જવાબ મલી ચુકેલો છે,” તે બાપે પાછો ગુસ્સાથી ઘેલો જેવો થઇ જતાં કહ્યું. “જો તે આજે હયાં તુને મળવા આવશે તો હું કસમપુર્વક કહી ચુક્યોછ તેમ તેને જાનથી મારી નાખશ, કે જ્યારે કાલે સહવારે તો તુને વાલાડોલીડના કીલ્લામાં જવાનું છેજ.”—અને, એમ કહેતાં, તે ગુસ્સાભેર અને હસાભેર પોતાની લલવાર ટેપ-લપરથી ઉપાડી લઇને તે ઓરડામાંથી સરભાગ બાહર ચાલી ગયો.

પ્રકરણ ૬.

મરાયા જે ઉપકું બોલીને બારી બાહર ડોકું કાઢીને ફરી ગઇ હતી તેણે તેને કશો જવાબ કર્યો નહિ. તેણીએ તે ઓરડાની બાહર જતો હતો ત્યારે પાછી ફરીને તેના બણી જોવાની પણ પરવાહ કરી નહિ. તે ઓરડા-માંથી બાહર ગયો તે તેણે ફક્ત તેનાં બારી પગલાંની હીલચાલના સણ-સારાથી જાણ્યું, અને તેણે બાહર જઇને આગળું બારણું ખંધ કરી તેમાં ચાવી ફેરવી ત્યારેજ તેણીને ખ્યાલ થયો કે તે પોતે ઘરમાંથી બાહર નહિ જઈ શકે અથવા તો બાહરનું કોઈ ઘરમાં ચાવી ન શકે તે દીસમે તે બંને એકત્રી તે મકાનના પાછલા ભાગમાં કેદ થઇ ગઇ હતી. તે બાહરના દાદર આગળનું મોટું બારણું ખંધ થવાથી અદરનાંઓનો બાહર સાથનો વેલવાર સદંતર કપાઇ જતો હતો, અને અંદર રહેલાંઓ તે ઉંચી ઉભરણીવાલાં પુરાતન મકાનમાં કેદ જેવાંજ થઇ ગયાં હતાં.

હવે જ્યારે મરાયાએ જોયું કે તે ઓરડામાં તે નદન એકલી હતી

ત્યારે તે આરી આગળથી ખસી ગઇ, અને આરી તરત બંધ કરી દીધી, કારણ કે આહેરની હવા ઠંડી ને સરદ હતી.

તે એ પાછી એકલી વિચાર કરવા બેઠી. તે ઘણી જીવ પર આવી ગઇ, હતી, અને, તેથી, પોતાની એ કેદી હાલત આમે પોતાનાં મનથી તે તુચ્છકારનું હતી.

મગર તે બીજી પળે પાછી ગંભીર થઇ, અને જો અહિંથી રાત ભરમાં છટકીજ નવું હોય તો કેમ છટકી શકાય તેનો ખ્યાલ કરવા પડી. આઇનેઝ પાછલા રૂમમાં હોય એ અનવાજોગ લાગતું ન હતું. તે કોઇ કોર્ટ લેડીઝને મળવા જવાને મસે પણ ખરેખર તો ડૉન જોનને પેલું કાગળ આપી દેવા ધરમાંથી આહેર સટકી ગએલી દેખાતી હતી, અને જો તેમ હોય તો તેનો આપ તેને ધરના આએ ભાગમાં પાછી ફટકવા દે એ પણ અનવા જોગ લાગતું ન હતું.

તે ડોસાને આઇનેઝનો પણ અવિશ્વાસ ધણો હતો. તે મરાયા સાથ મળી ગએલી છે, અને આંધળી છતાં ઘણી કુનેહભરેલી કારસાજી સાથે તે પોતાની બેઠનને તેના અધડીટ પ્યારમાં મદદ કરતી રહેલી છે એમ તે ખુદો ધણા ભરોસાથી માનતો હતો. એટલા માટે તે તેને પણ આએ તરફ નહિ આવવા દે તો? મરાયાએ જોયું કે તે રાત બુખી તરસી તેણીએ અત્રે એખલીજ ગુજરવાનું થશે, અને વળતી સહવારે, સદવારનું પ્રદર થનાંજ, તેનો જીવનમગાર આપ તેને વાલાડોલીડના કીસ્લામાં કેદ કરવા મોકલી આપશે એમાં કશીજ સંદેહ દેખાતો ન હતો. જોલે તે જળવે તેજ કીસમનો તે એક મજબુત હરાવનો ખુદો હતો તે આપણે વાંચી આવ્યાં. તે તેની 'મેડ'ને વરીક વાલાડોલીડના કીસ્લામાં તેને કેદ મોકલવાની તૈયારીઓ કરવા આએ તરફ મોકલે એ સંભવતું ન હતું. તેના અવિશ્વાસુ જીવ સાથે તે કોઇનો બી વિશ્વાસ કરી શકે એ આવા લીગામમાં મુનલગ માનવાજોગ દેખાતું ન હતું.

મામલો આલ જેવો આરીક થઇ પડ્યો હતો, અને તે કીસ્લામાં કેદ થવા જવા પેલલાં વ્હાલા જોન સાથ તે એક મિનીટ બી મળી શકનાર ન હતી એ ખ્યાલ થતાં મરાયાની છાતી ધુજી આવી. તે કેમ જાણશે? તેને કોણ કેહશે? ગરીબ આંધળી આઇનેઝ પર બી જો ધરડો મેનડોઝા જાપતોજ રાખે તો જોન તો વરસો તક ખરી વાતથી કદી બી માહીતગાર થઇ શકે એમ ન હતું!

જરા વારે મરાયાએ તેના બાપનો સાદ વળી પાછલા ઓરડાએ ભણી સાંભળ્યો. તે આધનેઝને મોટે સાદે પોકારીને બોલાવતો હતો, અને મરાયા જે ઓરડામાં હતી તે બાળુના તે ઓરડાને લગતું બારણું પણ અંદરથી મજબુત બંધ કરી દઈ તે અલદરાપો ચઢાવતો સંભળાતો હતો. તે ઓરડાએ બંધ કરતો ચાલ્યો. તે ડોસો તે તેઓનાં રહેવાનાં બચકને તે રાત ભર એક કંગાળ બંદીખાનાંમાં ફેરવી નાખવાનું કરતો હતો !

વળી જરા વારે આગલાં બારણાં તરફ પાછાં તે ડોસાનાં પગલાં સંભળાયાં. વળી પાછો તે શું કરવા આવતો હતો? શું તે કાંઈ નરમ થયો હતો? શું તે માફ કરવા ને માફ માંગવા આવતો હતો ?

તેણીએ ઉઘે દમે બધું સાંભળ્યા કીધું—પણ નહિ. તે અંદર નહિ આવ્યો. તેથી ઉઘડું તેણે તો બાહરે તે તરફ ધરડા ચોકીદાર મારટીનને ચોકી કરવા બેસાડ્યો તે તેણી પોતે આગાહ સાંભળી શકી !

ગરીબ મરાયા ધણેક વાર સુધી એ પછી શાંત બેસી રહી. આ મુશ્કેલીથી કેમ પોતાનો છુટક કરવો તેનાં ગંભીર વમાસણ વચ્ચે તેણીને ક્યુજ સુજ્યું કે ગમ્યું નહિ. વાલડાલીડના કીડલામા તો હજી કાલ પછી કેદ પડવાનું હતું, મગર હયાંનું આ કેદ કોઈ બી કીસમે ઓછું ઓસ્તવાર નહિજ હતું ?

તેવામાં પાછો પાછલાં બારણાંએ તરફ કાંઈક અવાજ થયો, પણ તે ધણેજ નરમાસભર્યો અવાજ હતો. પગલાં જેવું તો કાંઈજ સંભળાયું નહિ. ફક્ત કોઈ બારણાં સાથે કાંઈ મારતું હોય એવી તે અનેક નરમ હીલચાલ હતી, અને મરાયાએ કાન નિકાલ કરીને તે સાંભળવાની કોશિશ કરી. એવામાં તે બાળુનું એક બારણું આસ્તેથી ઉઘડવાનો અવાજ આવ્યો, ને તે પછી બીજું, ને તે પછી ત્રીજું અને બીજાં પાંચે આંધળી આધનેઝ તે (મરાયા) હતી તે ઓરડામાં અંગુઠું ચાલીને દાખલ થઈ.

તેને તે મોટા ઓરડામાં મરાયા ક્યાં બેઠેલી હતી તે, અલબત્ત, કાંઈ દેખાયું નહિ, પણ તેના સણસારા ઉપરથી તે કાંઈ હતી તે અલબત્ત તે તપાસતી તે આંધળી છોકરી અંદર દાખલ થઈ, અને જેવી મરાયા તેને જોતાં ઉડીને ઉભી થઈ ને તેણીએ તેને પોતાનો હાથ આવ્યો, એટલે આધનેઝે પોતાનાં હોઠપર આંગળી મુકીને તેને બીલકુલ ચુપ રહેવાની ઇસારત આપી.

“હું તાદરૂં કાગળ આપી આવી,” તેણીએ ધણેજ ધીમા સાદે કહ્યું. “હું નિચે ઉતરી તેટલાં સારાં નસીએ એક અકસ્માતથી હોય તેમ તેનીજ

સાથે માહરો મેળાપ થઈ ગયો. તેણે કહેવાડયું કે જેની મને તક મળશે કે તરત હું તુંને આજે રાત્રે અત્રે મળવા સરકી આવશ.”

“અહીં?” મરાયાએ દધાઈને પુછ્યું.

“હા, કાંય નહિ?” આઈનેએ હીમતથી કહ્યું. “હવે પપા થોડા પાછા આવવાના છે જે તેની વાત? પપાને તો આજે રાત્રે રાગના મેહલમાં રાતપાલી છે.”

“તેવણુ કસમ ખાઈને ગયાછ,” મરાયાએ અરધું રડી દઈને કહ્યું, “કે જે તે અહીં આવશે તો ગમે એ ભોગે તેવણુ એ વ્હાલાનો જન લેશે; અને તું જણેછ કે એવણુ કેવા જીદી ને એક બોલના આદમી છે. પોતાના જનનો ભોગ વરીક એવણુની જીદ આગળ એવણુનાં મનથી કોઈ હિસાબમાં નથી. તું પાછી દોડી જ, વ્હાલી, ખુદાને ખાતર દોડી જ. એક પળની બી ધીસ ના થવા દે. પપા કંઈ ને કંઈ આહણુંથી જરૂર પાછા આવી જશે, અને આવશે તો ઘણી ગંભીર ખરાબી થઈ જશે.”

“પણ હું કેમ જાઉં?” આઈનેએ ડર ખાઈ જઈને કહ્યું. “હું બી તાહારી કાંની કેદ છું! પપા મને બોલાવતા હતા ત્યારે હું આપણા મોટા ઘોડ્યાની પછવાડે ભરાઈ ગએલી, અને પપા એક આંતુના બાહર પડવાના દરવાજાઓ તો બાહરથી બંધ કરી ગયલા છે!”

“તું ભરાઈ કાંય એમ? તેં જવાબ કાંય નહીં આપ્યો?”

“તો એવણુ મને બી પોતા સાથે કેથે લઈ જતે કેની, અને ત્યારે હું અહીં રહીશ તુંને જે થોડીઘણી બી મદદ કરી શકું તે કેમ કરી શકતે?”

ખરેખર, મામલો ઘણેજ ગંભીર થઈ પડ્યો હતો એમ મરાયાએ એક તડાંકે જોઈ લીધું. તેના વ્હાલા જનનો જવાન જન મોટા જોખમમાં હતો. જે મેનડોઝા રાગના મેહલમાં ગયોજ નહીં હોય ને નિચે કેડે છુપાઈ રહ્યો હોય તો ડાન જનન આવતાં સાથે તે તેને મારી નાંખવાનો

● વ્હાલાં વાંચનારાંઓને સમજવવું પડવાનું નથી કે ડાનજનમાં “ડાન” તો ફક્ત ઇંગ્લેશ “મીન” જેવો એક અદખનો એલકાળ છે. એ જવાનનું નામ તો જાન હતુ, પણ અદનાથી આળા સુધીમાં હરહંમેશ “ડાન જન”નાં નામથીજ તે ઓળખાતો હતો.

“ડાના” એજ રીતે, વળી, અબળાઓનાં નામ આગળ બોલાય છે, જેના અથ મન અથવા મીસ જેવોજ છે.

એમાં કાઈ સંદેહ ન હતો, અને અફસોસ કે તે બે બેહેનોમાંથી એક બી તેને વેળાસર ચેતવી શકે એમ ન હતું. મરાયાએ પોતાના આપને દ્વંદ્વો હતો કે તે પોતે રાજબક્ત હોવાથી રાજના બાધને મારી નાખવાની હીમત કરવાનો નથી તે સઘળું ફક્ત મન મનાવાનું હતું. તે સારી રીતે જાણતી હતી કે તેનો ધરડો આપ એ લગનની એટલી હદ સુધી વિરૂધ્ધ થઈ ગયો હતો કે તે કાંઈ પણ કરવાને પાછો પડે એમ ન હતું. જે કદી ડાન જોનની સાંમે થઇને એક રૂપ હોજતોજમાં તે તે તેને મારવા માંગે તો તે શુરે સિપેહસાધાર કાઢીથી અથવા કશાંથી ખાંડયો જાય એમ ન હતું, પણ દગો ફટકો ગમે એવા શુરવીરને પણ માહત કરે એમાં અનન્યબી ક્યાં હતી? ધરડો અને ઘેસો બરાબર મેનડોઝા તો એક ગુસ્સાખાજ ઘેસો અને ધરડો હતો, અને તે પોતાની એ ઘેલચ્છામાં શું નહિ કરી શકે?

તેણીની ફકરો ઘણાજ ઉમદા હેતુઓની હતી. તે હાલમાં પોતે પોતાને માટે જરા એ બીહીતી ન હતી. આજની રાત અને આવતી કાલ તેના પર જે તેનાથી નહિ ઉપડી શકે એવો બોજ લાવનાર હતી તેનો તેને હાલમાં અફસોસ નહિ હતો, પણ તેનો બધો અફસોસ ને બધી ડીકરો તેણે જાનને લગતા જોખમોમાં ભરી મેલ્યાં, અને તેથી તે ઘણી વધારે હવેરીયાવરી બની.

આધનેજ તેને કશી મદદ કરી શકી નહિ. તે પોતાની ખુરસીમાં તડી ને તડી બેસી રહી. આંધળાંઓ ઘણું કરીને અઘેસો મારીને બેસી શકતાં નથી. તે બિચારાંઓને તેઓનાં આકુલવ્યાકુલ મનથી તેટલી ધીરજજ હોતી ને થતી નથી. તે, તેથી, એ કિસમે પુરતાં ચગોરપણાં સાથે પોતાની બેઠનને કેમ મદદ કરવી, અને જાનને માંથેનો જીવસતોસન જોખમ કેમ ઓમારી નાંખવો તેનાં ગંભીર વમાસણ સાથે હાલમાં ખડી ને ખડી બેસી રહી,

મરાયાને તો એ દરમ્યાન બયના બધા હુજડુ સ્વપના વડીક થતા રહ્યા. તે પોતાના ખ્યાલોની આંખમાં ખુલ્લી રીતે ડાન જાનને બેદેહેરત અને બીનહથયાર તેનાં મકાન તરફ તે ઘોળા દિસ ચંદણીમાંથી ચાલી આવતો જોઈ શકતી હતી. તેની ચાલ તેજસ્વિ અને રોગ્યવંતી હતી; અને તેવામાં એક છુપાયેલો આકાર પછવાડેથી, હાથમાં નાગી સમશીર સાથેનો, નિકળી આવીને તે જાલા જવાનને એક છુંપો પણ કાતીલ ધા કરે છે; એ પછી બસ એકજ પણ ને ડાન જાન મુરડું થઇને પડે છે.

આ સ્વપ્નવત સ્થિતિ આંતે નહિ ખમી શકાય એટલી ત્રાસજનક

થઈ પડી, અને ત્યારે તેણીએ પોતાનો હાથ ઉઠ્યો કરીને પોતાની આંખ આગલ આડો ધર્યો—જાણે પોતાના ખ્યાલોમાં બી તે એવો ત્રાસ તામોશ કરી શકતી ન હોય !

“સાંભળ !” એવામાં આદ્યનેજ ઓલી. “મેં પુરતો વિચાર કીધોછ. તુંને આજે રાત્રે તેને મળવુંજ જોઈશે. એકલી નહિ મલી શકે તો શું મુશ્કેલી છે ? તું કોર્ટ ટ્રેસ પહેડીને આજ રાતના દરબારી મેલાવડામાં જ. ત્યાં એ તુંને મળશે. તાંહાં બીજાં બધાંઓ બી હોશે, પણ થોડી ઘણી બી મિનીટ એકાદ બાજુએ વાત કરવાની તક તુંને મળશેજ મળશે.”

“તું કંઈ શ્રેયી થઈછ, આદ્યનેજ ?” મરાયાએ તાજુબીમાં કહ્યું; “તું ભુલી કેમ જયય કે આજ રાત વાસ્તે તો આપણે કેદ પડેલાં છીએ ! અને વળી તુંને ખબર છે કે આવતી કાલે તો મને અહિંથી પપા વાલાડોલીડના કિલ્લામાં જન્મભર કેદ કરવા મોકલવાના છે !”

“વાલાડોલીડમાં ?” આદ્યનેજે ભય પામી જઈને મોટેથી પોકાર્યું; “ઓ, પછી ત્યારે માફર શું થશે ?”

મરાયાએ બધી તે વાત—તે આપ બેટી વચ્ચે બરપા થયલી સખ્ત ટપાટપી ને તકરારની—ખ્યાન કરીને તેને કહી, અને આંધળી આદ્યનેજ તે સાંભળતાં પોતાના બાપ તરફ ઘણીજ ગુસ્સે થઈ.

“એક ઘણુંજ નાલાયક બાપ છે,” તેણીએ બખાળ્યું. “રાજા સિવાય કોઈને વાસ્તે એવણુને જરા બી માન કે પ્યાર છેજ નહિ. આપણી સાથે તો જનમેજનમના ઘાટકી, સખ્ત ને કરડા છે !”

તે ઘણી ઉસ્કેરાયલી હતી. આખી જીંદગીમાં પોતાના બાપ વિરુદ્ધ આટલા કરડા શબ્દોમાં તે આજેજ ઓલી હતી. મરાયા ઉપરના દેખીતા જુલમથી જાણે તેનું માથુંજ ફરી ગયું.

“આપણે કંઈ એકદમ ઉપાય કરવો જોઈશે,” તેણીએ જરા વારે પાછું કહ્યું; “પપા હમણાં ને હમણા કોર્ટમાંથી પાછા આવી શકવાના નથી. ડૉન જૉન બી હમણાં તો આવી શકેજ નહિ એ તેવણુને ખબર હોવાથી હાલ તો પુરતા નબરવસ થયલા હોવા જોઈએ. તું જલદીથી, તેથી, તૈયાર થઈ જ. હયાંથી બાહર પડવાનો રસ્તો હું કરી શકશ. તું પાધરી હયાંથી ડૉયસ આલવારેજ પાસે જ, અને તેની સાથે આજ રાતના કોર્ટના મેલાવડામાં જ. પપા તુંને જોશે તો ખરા, પણ ત્યાં ને ત્યાં કાઈ બોલવાના નથી. ડૉન જૉન બી એ વખતે તુંને જોઈને કદાપી તહારી પાસે

આવશે, અને જો એકાંતમાં મળવાની તક મળે તો એક બે બોલ વાત બી કરી લેજો.”

પ્રકરણ ૭.

—:૦:—

મરાયા પોતાની આંધળી બેહેનને વખાંસુ ને ધ્યાન સાથ સાંભળતી હોતી હતી. તે અત્રેથી છટકી જવાનું થયું રહેલ હોય તેમ માનતી ને બોલતી હતી, પણ શું ખરેખર આ બધાં બંધ બારણાંઓની બેડી તોડી નાંખી અત્રેથી એ રીતે ન્હાસવા ને બચવાનું—તે પોતાનાં મનને પુછતી હતી કે—બોલીબોલી આધનેજ ધારતી હતી એટલું બધું સહેલ હતું?

“પણ બારણાં કેમ ખુલશું?” તેણીએ શીકરમંદ ને સંકાશીલ પુછ્યું.

“આગલી ગમનું બારણું બધ કરીને પપાએ ધરડા મારટીનને ઉપર દાદર આગલ મુઠ રેહવા કહેલું છે,” પકકી આધનેજે સમજાવ્યું. “આજે નીચે નહીં સુતાં ઉપરનાં આગળાં બારણાંની ચોકી કરવા સુવાનો તેને હુકમ આપતાં મેં તેવણને સાંભળેલા છે, ને તે જાણેય કે પપાએ તુંને કેદ કીધીજી—મને નહીં. હું તો તેથી બુલયી કેદ થઈ ગયલીજ તેને માહરે વરે સમજાવી શકશ, ને હું કેહેવશ તો માહરે વાસ્તે તે બારણું ઉઘાડી આપશે. હું કેહેવશ કે પપા ગીયા ત્યારે હું ઉઘાયલી હતી, ને માહરે ડચેસ પાસે જરૂર મલવા જવાનું છે.”

‘વારં પછી?’

“પછી શું વળી? તું માહરે કાલો કલોક ઓઠી લેજો,” આધનેજે પોતાના વિચારો આપવાનું ચાલુ રાખ્યું, “ને મોનું તેમાં છુપાવજો. આંધળી હોય તેમ જરા અચડાતી ને ટંતોસતી ચાલજો એટલે બસ. મારટીન શું જોઈ મરવાનો હતો? તે શું પારખવાનો કે ઘેરમાંથી તું ગઈ કે હું? ને ભાગળમાં તો તું કેહતીતી જે વચ્ચે એકજ બતી રહેછે, એટલે ત્યાં બી અંધારંજ હોશે?”

“પણ પપા આવી લામશે તો?”

“તું તો ગાંડી થઈજી,” આધનેજ લગભગ ગુસ્સો કરી બોલી. “આજે

તો કોર્ટ ફેસડીવલ છે, ને તે મોટી ખાંનાપીનીના સખબથી તેવણ કે ડાન જાનને બી હમણાં અહીં આવવાની પરવાર થવાનીજ કેમ છે ને? આજે તો બધા મોટા અધીકારીઓ ને આર્યબી શપ પોતે બી રાજના મેહેલમાં આવશે એમ ડએસ કેહતાં હતાં તે જુલો મઈ?"

મરાયાના જીવમાં જીવ આવ્યો. આ બધી હીમત આપનારી સમજવતથી તેનાં મન પર ઘણી ઉંડો અસર થઈ, ને આમનેઝની મદદથી તે કોર્ટમાં જવા પોતાના ઉમદામાંઉમદા પોશાકમાં સજ્જ થવા અતે કપુલ થઇ.

આમનેઝે તેને ઘણી મદદ કરી. “એક જોતી ‘મેડ’ તુને મદદ કરે તેની આંખ કરતાં માહરા હાથ વધારે ચપલ છે,” તેણીએ હસીને કહ્યું.

તેણીએ ખરેખર ઘણીજ મદદ કરી. તેણેજ મરાયાના લાંબા કાલા બાલ છોડી નાંખ્યાં, હોલ્યા ને બાંધ્યા. તેણેજ તેના તે ફીમતી પોશાકમાં પગથી માથાં સુધી તૈયાર થવાનો હાથ આપ્યો, અને વળી ખુબી નો એ કે તેઓ અંધારામાંજ બધું કામ લેતાં હતાં. તેઓનો બાપ જે ઓરડામાં મરાયાને કેદ કરી મયો હતો ત્યાંની બની તેઓએ એકમત થઇને ત્યાંજ રહેવા દીધી હતી. બીજા ઓરડાઓ જે તે બંધ કરી મયો હતો તેમાંની બતીઓ તો તેણેજ જવા પહોંચાં ગુલ કરી નાંખેલી હતી, અને તેથી ત્યાં ઉગ્ગસ લઇને જવા તે બેહેનો બીહીધી. તે તરફ ઉગ્ગસ જે તેઓનો બાપ અનાયસે રાજના મેહલમાંથી જોવા પામે તો જરૂર વેહમાય ને ઘરમાં દોડી આવે, જેથી તેમને અંધારામાંજ કામ લેવું પડતું હતું. આમનેઝને મન તો રાત હંમેશની હતી, અને મરાયાના પગે બી તે તરફનું સઘળું આવી રહેલું હતું. અલબત્ત, અંધારામાં મરાયા કરતાં બી આમનેઝ વધારે સંભાળ ને વધતી આસાનીથી કામ લઈ શકતી. મરાયા તો અવારનવાર ખુરસી ટેબલ સાથ થોકરાતી અથડાતી ને અફળાતીજાતી, કે જ્યારે તેની ગરીબ બહેનની ખ્યાલ નહીં થઇ શકે એવી જોરાવર કમનસીબીનાં ખરાં દુઃખની તે ત્યારે બની શકે તો હજી જાસ્તીજ કદર કરી શકી!

બધી વાતચીત વટીક તે બેઉ બેહેનો અકેકના કાનપર પડીનેજ કરતી હતી. બે અંધારાંની દેવીઓ અંધારામાં કામ લેતી હોય તેવોજ તે એક અજબ જેવો ને ઉસ્કેરણી ભર્યો દેખાવ હતો.

“આજે આખી કોર્ટ તાહરી અદેખાઇ કરે એટલીબધી તું તાહરા દખલખામાં સુંદર દેખાવી જોઈએ,” આમનેઝે તેને અંધારામાં વટીક તૈયાર

કરતાં, ખારીકમાં ખારીક નક્કી પર ધ્યાન આપીને કહ્યું-તે છેલ્લે તે અસ્થી ઉઘાડી ગોરી છાતીપર મોટાં મોતીની માળા જે એકજ તે ગસીબડી છોકરીઓ નું ઝવેરાત હતું તે પેહડીને તે રોશણીવાલા ઓરડામાં આવી ન્યારે સુંદર મરાયાએ આરસીમાં ડોકાવ્યું ત્યારે તે પોતે ખુદાની આપેલી તે હજી વમરની પોતાની ખુબસુરતીથી છક થયા વના રહી નહીં. તે ખુદાની ધણી ધણી શુગરશુગર થઇ. ખુબસુરતીનો એક દસ્તાવ હોએ તેવી-ગરીબ છતાં એક શાહજાદી જેવી-તે દેખાતી હતી, અને ભલી આઇનેઝની તેને ફેસ કરાવાની કારસાજની તેજ ખુદી તે લખ્ખો આફરીન સાથે પોતાનાં મનસે વખાણ્યા વના રહી શકી નહીં.

“કાંય, બધું ખરાબર છે કે?” મરાયાએ આરસીમાં જોઇને બધું સરખું કીધા પછી આઇનેઝે આતુરતાથી પુછ્યું.

“તદનજ ખરાબર, વાહલી,” મરાયાએ હેસાંનથી જવાબ કર્યો.

“ચાલ ત્યારે, હવે ઉપર માહરો કલો કલોક પેહડી લે,” આઇનેઝે સૂચવ્યું. “જો બાલની ધણી સંબાલ રાખજો. માથાં પર કલોક ઓઢી લે ત્યારે બી બાલ જરા ખોજાવા ના દેતી: મેં ધણીજ બેહેનત લીધેલી છે જો!”-અને જવાબમાં મરાયા મોટે સહાદે ધણા મીઠાસથી હસી.

તે પછી તે કલોક ઓઢીને તે અને બેહેનો આગલાં ખારણાં તરફ જવા તૈયાર થઇ.

“ચાલ, હવે સધાવ,” આઇનેઝે કહ્યું. “માહરી કંઇ ફકર કરતી ના. માહરો ખુદા માહરી સાથે. પપા અને કશું કરી શકવાના નથી, ને સગ્ગ કરે કે મારીબી નાખે તો માહરી જીંદગી એવી કોઇ કામની કે કીમતી નથી.”

“ઓ, એમ ના બોલ, ડારલીંગ,” મરાયાએ લગભગ રડીને માંગી લીધું.

“તું તાહાજંજ સાચવ,” તેણીએ પાછું કહ્યું, “કેમ જે તુંને તો તાહરી ને તેની બેઠની જીંદગીની સમાલ કરવાની છે. હવે તો જો હું જીવતી હોઉં તો પરણીનેજ આવજો ને મને મલજો. હવે આજે રાત્રે તો ઘેર પાછી ફરતીજ ના. અને તેમ ડૉન જૉન સાથ મસલત કરી લગન થઇ જાય તેટલાં કોઇ સલામત જગ્યાએ રહી જજો. ચાલ, બસ, મને એક કીસ કર ને કીસ આપ. કોટી કરવાથી; તો તાહરો સુંદર ફેસ બધો ચુંથઇ જશે.”

અને જાણે આઇનેઝજ હુકમો ચલાવા જેવી વડી બેહેન હોય તેમ મરાયાએ તેને ધણીજ હેતની ઉપરાસાપરી ચુમીઓ લીધી, અને પછી

રડતી આંખોએ, અવિષના ગરબમાં શું સમાયતું હશે ને વિશે બીનમાહી-
તગાર ને અંજલિ, તેઓ બંને હાથમાં હાથ મેળવી આગળાં બારણા તરફ
ગઇ. ત્યાં જઇ મરાયા તો ગુપચુપ બારણાનાં અંધારાં ખુણામાં દબાઇને
હબી, કે જ્યારે આઇનેએ બારણાં પર ટપટપ હાથ થોડી ધરડા થોડીદાર
મારડીને સાદ માર્યો. મુશ્કીલ એ હતી કે એ મારડીન અરધો બેઠો
મુવેલો હતો! વળી એટલુંજ ન હતું. બાહરથી તો ધમન ધુકાવાં જેવો
સાહાદ આવતો હતો, જે પ્રગટ બતાવતુ હતું કે તે તો ઘોંટાઇ જઇ મુવો
હતો!!

“હવે કેમ કરશું?” મરાયાએ દયાયજ્ઞ સાદે આઇનેએ કાંતે લાગી
પુછ્યું.

“મુશ્કીલ તો છે,” આઇનેએ તેવાજ ધીમા સાદે જવાબ કર્યો. “એ
બેઠોને ઉંઘમાંથી જગાડવા આપુને ઘણો ઘોંઘાટ કરવો પડશે, ને શીકર
એ લાગેછ કે રખે તે ઘોંઘાટથી કોઇ બીજા બાહરનાં ધ્યાન ખેંચાય
ને તે કામ બીજું અત્રે દોડી આવે!”

મરાયા એ સાંભળતાં ખરાં દીવથી અગીયણી નાસીપાસ થઇ ગઇ.
દરેક મિનીટ તેને હવે એકેક કલાક જેવીજ લાગવા માંડી. ઉરકેરણીથી
તેના હાથ પગ એકાદ પત્ર ગરમ થઇને ખખડી આવતા, તો વળી બીજાજ
પત્રે તે પાછા તાઢા બરફ જેવા થઇ જતા!

“ત્યારે શું વિચાર કાઢો, બહાલી?” તેણીએ વળી જરા વારે આઇને-
એ પાછું પુછ્યું.

“હું તો ધારૂંજ જે એ જાગે ત્યાં વેર આપુને થોભી જવુંજ જોઇશે,”
આઇનેએ કે જે આ મોટા જોખમના ઐયામમાં પોતાની વડી બેઠેન મેરાયા
કરતાં એક તડાકે વધારે વિચારવંત ને ડાહી થઇ ગયલી નજરે આવતી
હતી તેણે દુરઅદેશ જવાબ કર્યો. મરાયા પોતે તો જાણે બાણબુલી ને
દયાંમુનીજ બની ગઇ હતી.

“એ બેઠો વાંદરને તું આસાનથી છેતરીને પસાર થઇ જઇ શકશે,”
આઇનેએ સમજવ્યું. “પણ જે કોઈ બીજા બાહરનાં દોડી આવશે તો
તેમ બનવું માહાલ છે.”—અને મરાયાએ બેતકરાર આ બંધી સમજવતનું
વાસ્તવિકપણું કયુજ કયું ને સ્વિકાર્યું. આઇનેએ, એ દરમ્યાન, તે બારણાંને
પોતાનાં દીવપર ખેંચીને એ ચાર આંચકા જોરથી મારી બી જોયા, પણ
તે મજબુતીથી બાહરની બાજુએથી ખેંચ કરેલુંજ પુરવાર થયું!

પ્રકરણ ૮

“એ જાગે ત્યાં સુધી થોળવાનું તો સલામતીભર્યું નથીજ, આધ-
નેઝ,” મરાયાએ તે જોતાં કહ્યું. “એ બેહેરો તો કદાચ હવે સહવાર સુધી
જાગેજ નહિ!”

“ત્યારે નહીં તો જોખમ કર્યે ને બારણું થોકરે?”

“થોકવુંજ જોઈશે,” તેણીએ જવાબ કર્યો. “મને પપા પાછા આવી
લાગવાની બીહીક ખરેખર ધણીજ છે.”

આ ઉપરથી આંધનેએ મુકડાઓ વાલીને એ ત્રણ જોરથી તે બારણું
પર ધમકા માર્યા પણ પેલા બેહેરાને તે શું સંભળાય? તેને મન તો
દુન્યા દુબી ગયલી હતી!

એવામાં સામી સાઈડનું બારણું કોઈએ ઉઘાડ્યું, ને કોઈ અજાણ-
આંધનેઝ ને મરાયાએ તરતજ પાછાંડ્યું કે તે લોકને ત્યાંની પકાવાવાલી-
એ આંધમાં આવીને પેલા બેહેરાને ખુબ દટોલ્યો. “એ શું થયું છે રે,
મારડીન?” તેણીએ ગુસ્સાથી કહ્યું; “એટલો જલ્દી આજે તુને ઘોંટણવાસો
શાંનો આવી ગીયો? નિચેનું બારણું કોઈ ત્યારનું થોકયા કરેછની!”

“અરે જા, ડાકણ, કાંય જરા સુવા દેતી નથી?” મારડીને ગુસ્સાથી
બખાળ્યું; “કોઈ ઠોકતું નથી. ઠોકે કોણ? એ તો જરા પવનથી અફલાતું
હોશે, અરે મુકી દે—મુકી દે, વંત્રી, મારી બોંહેનું ચીર્યું ઉતારી નાંખશે!”

“ત્યારે જાગ ને ઉઠ ને ઉડીને બેસ!” તે પકાવવાવાલી બજીદ થઈ.
“તું બેહેરો મુવોછ તેમ બધાંને બેદરાં સમજેછ કે શું? જા, જામને નિચે
જોઈ આવ ને ખાત્રી કર.”

અંતે બજડતો ખબડતો, ગાલબેઝ દેતો, ધરડો મારડીન ઉડ્યો ખરો,
ને તે મોટે સાદે અવાચી ખાતો ઉડીને ઉભો થયલો હોવોજ જોઈએ,
કેમજ પેલી પકાવવાવાલી નીરાંત પામીને તે પછીથી જતી રહી ને તે
તરફનું બારણું પાછું દબ દબને બંધ થયું.

હવે આંધનેએ ટપટપ પાછું બારણું ઠોક્યું.

“મારડીન, બસા મારડીન,” તેણીએ ધીમેથી સાદ માર્યો; “એ તો
હું છઉં. હું આએ બારણું ઠોકું.”

મારડીને તે સાદે સારાં નસીબે સાંભળ્યો ને પીછાડ્યો.

“કાણુ--ડોના આમનેઝ?” તેણે બારણુંપર કાન મેલી અદ્યથી પુછ્યું.

“હા, ગરબડ ના કર,” આમનેઝે કહ્યું. “પપા ભુલથી અંદર મને બી કેદ કરી ગીયાછ! એવણને ખબર નહીં હોશે જે હું અંદરજ રહી ગયલી છેકં. જરા બારણું ઉંઘાડ! તહારી મારાપર ઘણી મોટી મેહરબાની થશે. મને ઘણી ભુખ લાગી છે. હું ડચેસ પાસે જતી રહેવા માંગુંછ.”

“તમેને કેદમાં રાખવા સાફ તો મને જોનરલે હુકમ કર્યો આપ્યો નથી,” મારડીને કહ્યું, “પણુ ડોના મરાયાને વાસ્તે—”

“તેની શીકર ના કર,” આમનેઝે કહ્યું. “તેણે જ્ઞાલા પપાની સાંમે માથું ઘણું ઉંચકેલું છે ને તેને છટકવા દેવાનીજ નથી; પણુ તે તો હાલ પછવાડેના ઓરડામાં ઉંઘત્ર ગયલી છે.”

“તમારી ખાત્રી છે? નહીં તો હું ગરીબ માણસ નાહકમાં—” તે હજી હચુપચુ થયો.

“તું માફક માંનતો નથી? તું શું મને પીછાણતો નથી?” મોટા જોખમ વચ્ચે આમનેઝે આગ્રહ કરવાના કાલાવાલા જરીજ રાખ્યા. “બસા મારડીન, જ્ઞાલા મારડીન, જરા માફરે ખાતર બારણું ઉંઘાડ? જરાકજ; ખસ હું પાસ થાઉં કે તું તાહારે તરત પાછું બંધ કરી લેજે!”

“શું કરું કે તમેને ના કહી શકાતું નથી!” મારડીને નાચારીના હાલથી જવાબ કરતાં કહ્યું,—અને પછી તે અણડરાપો આસ્તે આસ્તે હડી જવાના અવાજે આવ્યા.

એ ઘણી જીવસતોસત પસો હતી. મારડીન ધરડા જોનરલ મેનડોઝા થી એટલો બધો થથરેલો રહેતો હતો કે જેમ કોમ એક રાક્ષસથી બીહ; અને તેથી આ તો દીસ્તુંજ હતું કે આમનેઝને મસે મરાયા પાસ થાય છે એમ જો તે બેહેરા વાંદરને જરા બી વેહેમ પડે કે માલુમ થાય તો તે જોરાવરીથી તરત નેણીને પકડીને પાછી કેદ કરવાનાં બેઅદ્ય ઝનુનમાં વટીકે આવી જાય! એટલા માટે હાલમાં તે બેક બેહેનો થકી “ખુદા ખુદા” કરવાનોજ વખત હતો!

તેઓએ તે બારણું ઉંઘડવાનું હતું તેવામાં છુપી સમજુતથી વગર ઘોંઘાટે વળી એક છેલ્લી બગલગીરીમાં મક્કી લીધું.

“કેવો ડાહયો, કેવો બસો, કેવો વાહલો અમારો મારડીન!” બારણું ઉંઘડતું હતું તે દરમ્યાનમાં પણુ ચતુર આમનેઝ તે હેમકને તાડ પર ઝાડ પર

ચઢાવતીજ રહી,—અને પછી આરણ્ય ઉંઘડતાં તરત પોતે અંધારા ઓથામાં દબાઈ ગઈ, કે જ્યારે તેનીજ આંધલી દબાઈ અખત્યાર કરી મરાયા આરણ્યમાંથી બાહર પડી.

સારાં નસીબે પેલા બેહેરાને કશોજ વેહેમ પડ્યો હતો નહીં. બંને બેહેનો તદ્દન એક સરખી ઉંચાઈની હતી, ન ઠંડીથી અચવા હોય તેમ આંધનેઝનો કાલો કોટ મરાયાએ છેક સાથાં તક ઓઢી લીધેલો હતો, કે જે કોટમાં આંધનેઝને આ આગમચ એ ચોકીદારે સેંહકડોવાર જોયલી, એટલે ફક્ત ઠેકંસમાં હોય તેમ ડોકું નમાવી આંધનેઝનીજ ચાલહાલ અખત્યાર કરી ? એક આંધલી પાસ થતી હોય તેવી સંભાલથી તે મરાયા સરસર દાદર ઉતરી ગઈ.

ખરેખર તો મારટીને તેના પર કર્યુંએ ધ્યાન આપ્યુંજ નહીં. તેનો બધો જીવ જાન તો તરત આરણ્ય બંધ કરી દેવામાંજ લાગી રહ્યો હતો. રખેને એક બેહેનને છોડવા જતાં તે બેહેનોએ તાગડો કરી મેલ્યો હોય અને તેથી બીજીબી તેની પુઠે બાહર નિકળી આવે ને છટકા જાય તેની તે બેહેરાને એટલી મસ શીકર હતી કે બાહર પાસ થતી મરાયાને જોવાને બદલે તેણે તો બધું ધ્યાન ને બધી નજર, પેલાં આરણ્ય પરજ રાખી મેલેલી, ને જેવી મરાયા બાહર આવી કે તરત તે આરણ્ય તે પાછું બંધ કરી લેવા પડ્યો, ને તે તકનો લાભ લઈ મરાયા ધણી આસાનીથી ખસી ગઈ.

આંધનેઝે એ બધો વખત દમ ખેંચી પકડ્યો હતો. તે દાદરને પગડ્યાં કેટલાં હતાં તે તેણીએ ધણીવાર ગણેલાં હોવાને લીધે જાણતી હતી, ને મરાયા તે ફાંડ્યાં ઉતરતી હતી ત્યારે પોતે તે તેનાં પગલાં મુજબ ગણતી ઉભી રહી હતી: અને જ્યારે મરાયા તે બધાં ઉતરીને નિચડું આરણ્ય ખોલી બાહર રસ્તા પર ગઈ ત્યારેજ તેણીએ છુટકારાનો દમ ખેંચ્યો, ને તે નિરાંત પામેલી પાછી અંદર જતી રહી.

તે અચલ તો જે ઓરડામાં મરાયા કેદ હતી ત્યાંજ ગઈ. તે જાણતી હતી કે તે ત્યાં હતી કે નહીં તેની તદ્દસ કરવા મળ્યાદા ધરડો મારટીન પાછલી ગમથી તે તરફ જાય. ને તેણે તેથી ત્યાંજ જવા ને થોગવામાં ડાહ્યણુ માન્યું.

અને ખરેખર મારટીન જરા વારે તે તરફ આવ્યો બી ખરોજ ! તે બાજુની ચાલનો દીવો જેનરલ મેનડોઝાએ ગુલ કરી નાંખ્યો હતો તે વાસ્તે બખાલતો, ફફડતો, અહડતો છુટકો તે ત્યાં આવ્યો, ને મરાયાવાડું આરણ્ય ઠોકી તેણે પુછ્યું, “ડોના મરાયા, તમે અંદર છેઓ ? કંઈ જોઈશો ?”

પણુ આમનેજે જવાબ કર્યો નહીં ! જવાબ કરે તો સાદથી તે પકડાઇ આવે, પણુ તે અંદર હતી એ વાતેના તે ધરડા વાંદરને સંધ્યારો મનાવા પોતે ગુસ્સામાં હોય તેમ તેણીએ એક એ ખુરસીની અકાલજીક કરી નાંખી અને ત્યારે 'મેમ સાબનો મિગજ દજી ખરખેલાક છે' એવું કાંધક પટપટતો પુષ્કળ ધીરજ પામેલો, મારડીન પોતાની ચોકીદારીની અસલ જગ્યાપર પાછો ફર્યો ને પાછો સુતો.

હવેજ આમનેજના જીવમાં પુરતો જીવ પાછો આવ્યો. તેની બેહેન તેની પોતાની કુનેહભરી કારસાજીથી આવાં એક જાલીમ કેદથી રીહાઈ પાંખી હતી તે માટે તે ઘણી ખુશ થઈ. તે મા જેવીજ બલી ને હેતવંતી એક મેહરબાન વડી બેહન હતી, કે જે ઘણુંજ દયાપુણે તે આંધલી બેહનના દરેક નાજ ઘણા ઉડાવતી હતી. તે જાણતી હતી કે પોતે તો જરા જરામાં ઓછું માનવાવાલી, કન્યા કરી પડનારી ને હંમેશની અસંતોષી હતી, પણુ બલી મરાયા તે છતાં તેને હેતથી સમાલતી ને ઘણા પ્યારથીજ સંધરતી રહી હતી; ને તેવી એક દીકસોજ બેહનના પ્યારા જન પર આવી બનેલી તે જોખમની ધડીઓમાં આમનેજ આજે તેને આ કીસમે સદ્લાહ આપવા ને બચાવામાં મદદરૂપ થઈ પડી તેથી તે પોતાનાં મનથી રાજ થઈ.

પણુ પછી વળી પોતાના જોખમનો ખ્યાલ થતાં ને કદાપી તે હેતવંતી બેહેનની પનાંહ આપતી ગોદ હવે તે સદા સુધીની ખોહી બેડી હોય એ વિચાર થતાં તે તદન ત્રાસ પાંખી ગઈ, અને હોંમત દારી એકદમ એકલી રડી પડી. મરીખ આમનેજ ! તેને તે પત્તંગ પર ઉઘે મસ્તક પડીને દયા ઉપજે એવી કીસમે દયકાં ખામને રડતી જોવાનું ખરેખર હૃદયભેદક અને દુખ ઉપખવે એવુંજ હતું.

મકરાણુ ૯.

ખીજ દાથપર મરાયા પોતાનાં નજીસ નાતરસ કેદથી રીહાઈ પાંખેલી ધરમાંથી બહાર પડી તેવી ધસારાખંધ ભાગળમાં દાખલ થઈને રામના મેહલ તરફ આવી. તે તરફ જવા તે ભાગળમાં પેડા પછી એક મોટી ચાલ જેવી લાંખી ગલી પસાર કરવી પડતી હતી, જે કાંઈજ નહી પણુ રપેનના

મોટા કિસ્તાની દીવાલની વચ્ચેથી કોતરી કાઢેલો એક સાંકડો રસ્તો હતો. તેમાં અધવચ્ચે એક બતી બળતી હતી, કેમજે રાત્રની આવનગવનનો મોટો કુશાદે રસ્તો હતો તે તદ્દન અલાહેદો ને જુદોજ હતો. આ ગલી તો ફક્ત અધીકારીઓ ને દરબારીઓનાજ ખાનગી ઉપયોગની હતી.

તે બને એહેનોએ એ ગલી તે વચમાંની એકજ બતીના બાએસથી ઘણી ખરી અંધારી હોવાનું અનુમાન કર્યું હતું ત્યારે આજ રાતની ઘોળા દીસ ચંદણીની હાજરી તો તેમનાં લક્ષમાંથી સાવ નિકળીજ ગયલી હતી, અને મરાયાને પણ તેનું રસ્તે ઉતરવા પડીજ બાન થયું. એમ છતાં તે ડચેસનાં મથક સુધી સલામતી સાથે જઇ શકશે એમ તેણીને લાગતું હતું, તે તે તરફ હાલમાં કોઇ નહીં હોવાથી તે ધસારાખંધ ચાલી જતી હતી તેટલાં, અરે બદ નસીબ!—કોઇનાં સામી તરફથી પગલાં વાગતાં પ્રગટ સભળાયાં!

મરાયા થંબ થઇ ઉભી. એ કોણ આવતું હોવું જોઇએ? આખા કોઇ લશ્કરીનાં કેળવાયલાં તે પગલાં હતાં, અને તેની બાજુમાં લટકતી તલવાર ખુટમાના ઘોડાને મારવાના કાંટા સાથે અચડીને દરેક પગને ખખડાત કરતી ખુલ્લી સંભળાતી હતી!

હવે વેહમ શો હોય! મરાયાએ તુરત જોયું કે આ તો બધો મોહો-સમોકાંણુનોજ મસાલો હતો! તેમનું ઘણી મેહનતે સર્વ કરેલું કરાવેલું દેખીતી રીતે હરામ જનાર હતું, કેમજે એ આવનાર કોઇજ નહીં પણ તેણીનો ધરડો પીતા મેનડોઝા પોતેજ હોવો જોઇએ. તેનાંજ પગલાં પરખાઇ આવતાં હતાં! હવે?

શું તેણીએ પીઠ ફેરવી પાછી નહાસી જવું? અથવા શું તે તેને જુએ, પીછાણે, પકડે ને પાછી કંદ કરે તે પેલલાં ધસારાખંધ મેહેલ તરફ નહાસીને છટકા જવું? અથવા શું તે મોટી ખરબચડી દેવાલનાં એકાદ બાહર નિકળી આવેલા બાગમાં દબાઇને બને એમ કુપી ઉભી રેહવા જવું કરવું? શું કરવું?

શું કરવું તે ગભરાતમાં પડેલી મરાયાને મુતલગ સુઝતું ન હતું, ને પેલાં પગલાં તો દરેક પહે આગલ ને આગલ આવતાં હતાં! શીતલ રાતની ને શાંતીમાં સુખાગ્રે તે દુરથીજ આવતાં સાંભળી શકાતાં હતાં, પણ હવે તે છેક નજીકમાં આવી લાગ્યાં હતાં, ને ગરીબ મરાયા મોટા ગભરાત વચ્ચે તુફાની હવાના અમળ હેડળ ધુજતાં એક નાતવાન ઝાડ પેરે ધુજતી હતી. તેણીએ ઓઢેલો કસોડ અને તેનું કંદ એ બધું, તે ગમે એવું ખુર-

ખામાં પોતાનું મોઢું છુપાવે તોપણ, તેણીને તેના આપ કને એક સેદમમાં ઓળખાવી દે એવોજ બધો રંગ હતો. રાત અંધારી હતે તો દીગર વાત હતી, પણ આ તો ચંદ્રણી આપણે કહ્યું તેમ ઘોળા દીસ જેવીજ હતી, અને ત્યારે તે કેમ છુપાઇ કે બચી જઇ શકે ?

અને વળી તાળુજ એ હતી કે પગલાંનો ને તે તલવારના ખણખણાતનો અવાજ ધણેજ પ્રગટ ને ધણો નજીકમાં હોય એમ સંભળાતો હતો છતાં કોઈ આવવું ન હતું ! એ શું ? ભુતનો ચારો તો તે આળાને બીહીધરાવતો ન હોય ?

તે હીચકારી ન હતી, પણ મનની ને તનની હાલની અસહ્ય રંગ અને ઉસ્કેરણીઓ વચ્ચે તે છોકરી ખરેખર ડર ખાઇ ગઇ. તેની છાતી ખેસી જતી હોય તેમજ તેને થયું, ને તેણીએ આંખે હાથ ઢાંક્યા. એ ચાલીમાં ભુતનો ચારો હોવાની વાત ધણી સંભળાતી હતી, ને જોકે બધાં સમજદારો તે હસી કાઢતાં પણ આ ત્યારે આ શું થતું હતું ?

બુઢા આલકાઝારનો હથ્થારમંથ ભુત રાત થવા પછી એ ચાલમાં ફરવા નિકળે છે એમ ઘણા ભરસાથી બીડીકણો મારફત કેહવામાં આવતું હતું. વળી સહરામતીઓએ તો તે આખી ચાલ મુરીશ ડાકણાઓ ને ડાકણોથીજ રાત પછી વસાયલી જાહેર કરેલી હતી, કે જે ભુત પીશાઓ રાતની ઠંડક અથવા ચંદ્રણીમાં લેહેર મારવા નિકળી પડતાં કેહવાતા હતાં; અને ગરીબ મરાયાને હાલમાં શું તેઓનો કોઈનો સહવાસ કે અનુભવ થયો હતો ?

તે છોકરી અત્યંત ડર ખાઇ ગઇ, અને તેણીએ તે બયાનક દેખા-વોથી બચવા, આપણે ઉપર કહ્યું તેમ, દેવાલ તરફ મોઢું કરીને આંખે હાથ દબાવી દીધા. તેની મતલબ કે તે જે બી હોય તે પાસ થઇ જાય પછી જ આંખ ઉઘાડી જોવું. એમ કરતાં જો કદી તે પોતે સોવસા માનતી હતી તેમ તેનો ધરડો પીતાજ હોય તો બનવા જોગ છે કે તે તેને નહીં બી જુએ અથવા નહીં બી ઓળખે, ને ધ્યાનમાં ને ધ્યાનમાં પાસજ થઇ જાએ ?

પણ નહીં. તે પગલાંનો અવાજ છેક તેના કાનની લગોલગમાં આવ્યો ત્યારે ત્યાંજ થોબી ગયો, ને મરાયા વધતી ધાસ્તીથી ધુજવા પડી. તદ્દન દેખીતુંજ હતું કે તેના આંખે તેને જોઇને ઓળખી હતી, ને તેથીજ તે એ મુજબ તેને જોતાં સાથે ત્યાં થોબી ગયો હતો.

તે એક સેકંડમાં પોતાના ખ્યાલોની આંખમાં સઘળો દેખાવ જોઇ લઇ શકી, તે છેડાયલા આપની ગુસ્સાભરી આંખ તેનો ગુસ્સો, તેનું જનુન

સર્વ તેને થયરાવતું રહ્યું હતું—પણ તેવામાં નજીકમાંથી એક માયાણુ અચાજે પુછ્યું, “બાંનુ, તમોને શું છે ? કંઈ તખ્ત તબીબી આવીશ ? હું તમોને કંઈ મદદ કરી શકશ ?”

મરાયાએ ખુશીની એક ચીસ સમેત તે સાંભળતાં હવે મોંઘ ફેરવીને આંખ ખુલી નાંખી. તે અચાજ—ઓ, તે મીઠો, માનીતો, પ્યારો, પનોતો અચાજ તો તેના બહાલા જાનનોજ હતો !!

તે હાથમાં ટોપી લઇને ઘણાં માનથી, તેણીને એજાખ્યા વગર, તેને મદદ થવાનું કેહતો ને પુછતો તેની બાજુમાં વાંકો વળેલો ઉભો હતો. ચંદ્રમાની રોશની તેનાં પેહેલવાની મુખકમળ પર પ્રગટ ને સીધી ઉતરતી હતી, કે જ્યારે એક બાહર નિકળી આવેલા પથરની કદલુમાં ને પોતે તો ધ્રુપાયલી હોવાથી તેણીને એહેરો હજી ઘણા અંધારા ઓથામાં હતો.

“હું કંઈ તમોને મદદ કરી શકશ, બાંનુ ?” તે જવાન પેહેલવાને એક ખરા દીવેરને જેઞ આપતી સજ્યતા ને માયાણુપણાંથી પાછું પુછ્યું.

અને ત્યારે જોતાં મુખ થાય એવા ખુશાલ એહેરે તે એક કદમ આગળ વધી ને ઉઝસમાં આવી. તેણે પોતાના બને હાથો પરમ સુખનાં હેતથી ને દીવેર જવાંન તરફ લાંબાવ્યા, કે જ્યારે હદ વનાની તાણુખીમાં તે મીઠો એહેરો જોતાં ને પીછાણુતાં ડાન જાનની અગ્નયખીનો પાર રહ્યો નહીં. તે જાણે માનીજ નહીં શક્યો. અત્યારે તેની મીઠી મરાયા હયાં ? એકલી ? આવાં એકાંતમાં ઉભેલી ને ધ્રુપાયલી ?

મગર તેણીને ઓળખવા પછી તે એ અધા ખ્યાલો ને મણુત્રીઓ કરવા એક મિનીટ થોખ્યો ખી નહીં. તેણે તે માદમુખને પોતાની પનાહ આપતી પ્યારી ગોદમાં લીધી, કે જ્યારે ખ્યાંન નહીં થઇ શકે એવી ખુશાલીમાં તે વાહલા જવાંનનો પોતાનો એહેરો પણ ખીલી રહ્યો.

પહેલી થોડીક પલો તક તો અગ્નયખી ને ખુશાલીનાં મારયાં તે એમાંથી કોઈ એક ખી કાંઈ ઓલીજ શક્યું નહીં. તેણે તે પ્યારો એહેરો હીંમત અને સહ્યારો આપતી મીઠી ચુમીઓથી ભરી નાંખ્યો, અને તેની સીનેકરાખ છાતી ઉપર પોતાનું ધુમતું ને દુખતું માથું નાંખીને તે નિરાંત માની ઉભેલી હતી. તેની ધડકતી છાતીના ધપકારા વટીક તે સાંભળી શકતી હતી—કે જે છાતી ખુનખાર લડાઈનાં રણક્ષેત્રમાં વટીક આ કાસમે કદી ધડકેલી હોવી જોઈએ નહીં !

તેણીનું પોતાનું હૃદય તો જાણે કામ કરતુંજ અંધ થઇ ગયું હતું !

પાંજરામાં પુરેલાં એક પક્ષીની પેરે ને કોઈક વાર જોરથી ફટક ફટક થઈને પાછું બંધ પડી જતું. ફૂંકમાં, ને બંનેના દીકરીની તે વખતની અભ્યયથી અને ખુશાલીનું ખ્યાન કોઈ કસમ કરી શકનાર નથી.

અંતે ડાન જાન ખોલ્યો.

“માહરા જનના જન, મહારા જવના જવ, એ શું બેઠ છે?” તેણે પુછ્યું; “તું અહીં કેમ ઉભીછ?”

અને ત્યારેજ મરાયાને એકદમ ડાન જાનના જોખમનો ખ્યાલ થયો. ઓ, જો તેનો આપ ત્યાં આવી લાગે તો ?

“આપુને અહીંથી એકદમ જતું રહેવું જોઈશે,” તે એક ખીલધેલી હરણીની અદાથી ફાળ ખાઈને બોલી: “માહરા પપા તમારા પર વજ્રજ ખદા છે, અને જો આજે રાત્રે આપણે મર્યે તો તમે વ્હાણાને જનથી મારી નાખવા તેવણે કસમ લીધેલા છે !”

ડાન જાન ખુશ મિજાજ બેપરવાલીનું હત્યો.

“તમે હસો ના, વ્હાણા,” તે હેતવંતી મધુરીએ વિનંતીથી માંગી લીધું; “ખરેખર જીવ સતેસત જોખમ છે.”

“ને તે જોખમને ખાતર તુંને હું અહીં એકલી મુકાને જતો રહેવું એમ ?” તે જવાને કહ્યું. “થેલી તો નથી થઈ ? તાહરા આપને ખાતર તો શું પણ રાજ કે તેની આખી સજ્જતનને ખાતર ખી નહીંજ.”

“ત્યારે તમે મને બચાવી લેશો, વ્હાણા જાન ?”

“એ તાહરા સવાલજ બેગ છે, વ્હાણી,” જાને કહ્યું. “માહરા જનમાં જન છે ને હું તાહરી સાથે કે તાહરી પાસે છેક ત્યાં તક કાણુ તને સતાવાનો ખ્યાલ વટીક કરી શકનાર છે !”

તેણીએ ફૂંકમાં આજે સ્વાંજ પછી જે બન્યું હતું તે બધું તે દીવાના ખ્યારથી ચાહતા જવાનને કહી સાંભળાવ્યું, જે ગુસ્સામાં જમાવેલાં નેણુ વચ્ચે તેણે સાંભળ્યું. તેણીને વાણાકોલીડના કિંદામાં જન્મ ભર વળતી સહવારથી કેદ કરવાનો તે જુસ્મી આપનો નાંતરસ દરાવ, તેણીને તેના ઓરડામાં રાત ભર રવામાં આવેલી કેદની હકીકત, વ્હાણી આઘ-નેઝની મદદની વાત એ સર્વ તેણીએ તેને સમજાવવાને કહ્યું. વળી તે અહીં સુધી ચાલી આવી ત્યાર પછી તેનાં પગલાં તેના આપનાં સમજ તે કેટલી દદ સુધી ડર ખાઈ ગઈ હતી, ને કેવી રીતે આંખ વીંચીને ફરી ગઈ હતી તે પણ બધું તેણે તેને કહ્યું, ને ત્યારે ડાન જાન પોતાનાં માથાં

પરનાં વેરવાર ઝૂલકાં વિચારવંત કીસમે ઉંચાં ને સીધાં કરતાં લગાર ઉંડા વિચારમાં ઉતરી ગયો.

“આવ, આપણે આય પથરાપર ઘડીભર બેસ્યો, માહરી મીડી મરાયા,” તેણે કહ્યું. “બીહી ના, તાહરા પપા હમણાં આએ તરફ આવી શકે એમ છેજ નહીં. રાજા જમવા ઉતરે ત્યાં સુધી તેનાથી તેનો પોસ્ટ છોડાશે નહીં. રાજાના પરસનલ સેક્રેટરી પીરાજ સાથે તે ખાનાની ત્રેવડમાં રોકાયેલો છે તે જોઈનેજ હું આવ્યો.”

“તમો ક્યાં સિધારતા હતા?”

“હું કોર્ટ કેસ પેહડવા જતો હતો,” તેઓએ એકમેકની નજીકમાં એક લીધા પછી જોતે કહ્યું. “સ્લાંગ પછી એક મિનીટ સખકારની મલી નથી. એટલી બધી મીલાકાતોનો એટલો બધો-મને કંટાળો આપવામાં આવ્યો છે કે મેં માહરી ધીરજ અત્યાર તક મુસ્કીલથીજ ટકાવી છે, ને તેથી હું એકાદ કલાક આસાએસ કરવા ને આજ રાતના કોર્ટ ફેસરીવલ વાસ્તે કેસ કરવા જતો હતો.”

તેણે પોતાના બંને જોરાવર હાથની બાથ વચ્ચે તેના નાણુક પ્યારા ધુજતા હાથો લીધા, ને તે સફેદ આંગળાંની કીનારીઓ કીસ કરતો તે બેઠો. તેણીની મોહબતવંતી નજદીકમાં તે એક બચ્ચાં જોતો હતો—તે કે જે એક જશવંત જોધ્યો હતો, જેણે આખો એનેડા જીત્યો હતો, ને જોરાવર મુરોને પોતાની હસ્તદરાજીથી એક લહેજમાં તાબે કરી ફતેહમંદ ને શીરોઝગર પોતાને શેહેર ઘેર સ્લાંગે પાછો ફર્યો હતો! તે ફક્ત પચીસ વરસનો એક નવજુવાન પેહેલવાન હતો, અને પેહેલવાન છતાં મરાયાના પગ તલેની દબાતી આવતી ખાકની વરીક કદમ-બોસ કરે એવા અજીત પ્યારથી તે એ મધુરીને ચાહતો હતો.

તેને કંઈ સુઝ પડ્યું નહીં. કાંઈ બી કરવું તો જોઈએ; પણ શું? મરાયાને તુરતજ કોઈ એવી જગ્યે છુપાવવી જોઈએ કે જેથી તે તેના જુલમગાર બાપ ને તેવાજ જુલમગાર રાજાના બસથી બચી શકે; પણ રાજાના મેહેલમાં રાત ભર તેને ક્યાં છુપાવવી?

મામતો અરેખર ઘણો જીવસતોસન ગંબીર હતો, ને ડાન જોતે ઘણો ગંબીર વીચાર કર્યો. તે જો એક વાર વાલા ડાલીડના કીલ્લામાં કેદ ગઇ તો ઘણી ખુનખ્વાર ઝડાઇ વગર તે પોતે તેણીનો ત્યાંથી છુટકો કરી શકે એમ ન હતું. વળી બોલે તે અગવે એવા મનડોઝાનું કરપીનપણું તે મનથી

સારી રીતે જાંણતો હતો. તેની કોઈ એવી ઓરતવર્ગમાં ઉમરાવપદ પામેલી દોસ્તો બી ન હતી કે જેનાં સ્વાધીનમાં તે મરાયાને વિશ્વાસથી સોંપી શકે. તેની દોસ્તીની તલ્લખ કરતી હજારો આવી હશે, પણ તેણે કોઈને મચ્છ ન આપેલું, ને તે પોતેજ એવી દોસ્તીથી આજ તક અલગ રહેલો. તેને (ડૉન જીનને) કરી લેનાર એક માતા ડૉના મેગડેલીના હતી કે જેનો જીન પર ઘણોજ પ્યાર હતો, પણ તે તો છેક વીલાગાર ખાતે રહેતી હતી, જે ઘણુંજ દુર હતું. એમ તો ડચેસ આગવારેજ મરાયા ને આધીનેજ પર ખરેખર ઘણો પ્યાર રાખતી હતી, પણ તે રાણીના પોષાકખાતાંની વડી હતી એટલે મરાયાને છુપાવીને રાજા રાણીની ખફગી ખેંચી પોતે એકજગત ને એકાર થવાનો જોખમ ખેડવા કદી બી હા કહે એ માનવુંજ એજ હતું. અતે એકજ રસ્તો જોઈ તેણે પુછ્યું,-

“વાહલી, તુંને માહરામાં વિશ્વાસ છે ?”

“ઓ, એ કેવો સવાલ, જૉન ?” મરાયાએ મીઠાસથી કહ્યું.

“સંપૂર્ણ વિશ્વાસ! માહરી નીતિ ને નેકી વાસ્તે માહરામાં તું આંધળો વિશ્વાસ મેલી શકશે ?” તેણે પાછું પુછ્યું.

“જેમ કે ખુદ માહરા ખુદમાં,” તેણીએ હેનથી જવાબ કર્યો.

“એજ તેં મ્હને તાહરાં આએ આજનાં વાહલાં કાગલમાં બી ખાત્રીઓ તો આપેલી છે,” ડૉન જૉને કહ્યું મને આધીનેજે તે આપવા પછી માહરી ઘણી બીસ્વાર રોકાણોની જગલો છતાં મેં તેનો હરફે હરફ પાછો ને પાછો વાંચ્યો છે, ને જો-તે હું માહરી છાતીની છેક લગોલગમાં લખને ફરં છું ! એમ છતાં, વ્હાલી, હું તને માહરામાં વિશ્વાસ રાખવાનું પુછ્યું, કેમજે આખાં મેદરીડમાં તને છુપાવા સાર મને માહરાં પોતાનાં ઘર જેવી સજાંમતીભરી જગયા બીજી કોઈજ દેખાતી નથી. કેહે, ત્યારે, કયુલ છે ? તું જાણેછ કે માહરાં ઘેરમાં બીજું કોઈ નથી-અને તોબી હું પરણીને તુને માહરા જીનનો મુખતાર કરી શકું ત્યાં વેર માહરાં પોતાનાં ઘેરમાં રહેવાનું ને છુપાવાનું તુને મંજુર છે ?”

મરાયા મોટેથી હસી.

“મેં વિશ્વાસથી માહરાં જીન તમે વાહલાંને સપુર્દ કર્યોછ તો માહરી પાક ઇજજત સપુર્દ કરતાં માહરાં બીહીવાનું હોયજ શાનું ?” તેણીએ જરા વારે કહ્યું, “માહરં ગમે તે કરો, અને વ્હાલા જૉન-”

પણ હયાં વળી કોઈનાં એકાએક દુરથી એજ તરફ આવતાં પગલાં

વાગ્યાં. ને તે બને પ્યારાંઓ પોતાની બેઠકમાંથી ચમકી ઉઠ્યાં. એજ તો મુસ્કીલ હતી! જાન તેણીને પોતાનાં ઘરમાં છુપાવાનું કેહતો હતો, પણ રાંખના મેહેલને લગતી સરહદ ચુકાવી કોઈનું બી ધ્યાન ન ખેંચાય તે કીસમે જાન તેને પોતાના મેહેલમાં લઇજ કેમ જઈ શકે? એ પણ કાંઈ ન્હાનીસુની મુસ્કીલ ન હતી, હજી તો એ બધી મુસ્કીલ બાબે તેઓ ધીરજથી વાતચીત કરી તેનો કરો બી નિર્ણય કરી શકે તેટલાં વળી એ કોણ એ તરફ આવતું હતું? એ શી નવી મુસ્કીલ નહીં ધારેલી ઉભી થતી હતી?

પ્રકરણ ૧૦

પણ નસીબદેવીએ ધારવા કરતાં વધારે વેહેલી અને વધારે મોટી દસ્તગીરી સાથે તેઓને પોતાની દયાળુ પનાહની ઓથ આપી. તે પગલાંએ છેક નજીકમાં આવીને બીજી કદાવળની વડાંણ લીધી, અને જાન તેમજ મરાયાએ એકકે અવાજે ત્યારે અગ્ર છુટકારાનો દમ ખેંચ્યો.

“તમે બીહીધા?” મરાયાએ પોતાનાં આંસુઓ વચ્ચેથી હસીને પુછ્યું.

“બીહીક શું તે આજવેર મેં જાણ્યું તો નથી.” દીવેર જાને દીવસોજ જવાબ કર્યો. “મગર તાહરે વાસ્તે હું બીહીધા—હા.”

“માહરે વાસ્તે શું બીહવાનું હોય, વાહલા?” મરાયાએ દીવનાં પ્રમાણીક જોશથી કહ્યું; “હું જે કીસમના પ્યારથી તમોને આહતાં શીખીછ તે કીસમના પ્યારે કોઈ અબજાએ કોઈ મરદને કદી આહયો નહીં હોશે. તમો માહરં સર્વસ્વ છેઓ. હું જીવતાં તમારી છેડં ને મુવા આદ બી, વાહલા, તમારીજ છેડં! બ્યાંન કરવાને બોલો વટીક નહી મળી શકે તેટલા બધા પ્યારનાં મુસ્તકામપણાં સાથે મોહત સુધી અને મોહતની બી પેલે પાર તક હું તમારીજ છેડં. તમારા એક આલને ઈજા તે માહરા આખા જાનને ઈજા, અને તમારાં બજાંમાં માંગેલી માહરી જુસ્સાદાર રાત અને દીવસની બંદગી પાક ખુદા પણ તેની નેક જનાયમાં કયુજ કરયા વગર રેહનાર નથી. તમે ખેંચેલી તલવાર સાથે ખુનખાર લડાઈનાં મેદાનમાં હોવોછ ત્યારે જાણોછ, વાહલા, કે હું કંઈ કીસમે તમારી સજાંમતી માટે બંદગી કરતી હોવશ?”

ડાન જાન ખુશીનું હર્યો.

“તું કાયરોને બી શુરવીર બનાવે તે કીસમની એક દીકરે મધુરી છે,” તેણે હસીને કહ્યું.

“હું કોઈ કાયરને વાસ્તે કે કાયરની આગળ બોલતીજ નથી,” મરાયાએ અણહદ ઉભરાતી મોહનતનાં એક મીઠાં હસવા સાથે જવાબ કરતાં કહ્યું. “હું તો એક એવા દીકરે જ્ઞાલાને વાસ્તે એવા દીકરેની આગળ બોલું છું કે જે મર્દ માત્રમાં પેહલી અને આગેવાંન હરોડમાં હોવા જેટલા માનવંત છે: મગર હવે એ જીકર જવા દેઓ, જ્ઞાલા જાન, અને આજ રાતને વાસ્તેની આપણી અધુરી રહેલી જીકરપર પાછા આવો. હું એકકે પગે ખુશી અને તૈયાર છું. તમે બીનદેહેસ્ત અને તમારાં પોતાનાં ઘરમાં લઈ જાઓ, અને ગમે તેમ ગમે ત્યાં બંધ કરો. બેહેસ્તમાં હું પોતે માહરી મરનાર માતાના મીઠા હવાલામાં જેટલી સન્નામત હોઉં તેટલીજ તમારે ઓથે તમારાં ઘરમાં માહરી પાક ઇજ્જત સાથે સન્નામત રહેવાની અને સંપુર્ણ ખાત્રી છે. લેઓ—હું મોટા વિશ્વાસ સાથે માહરા અને હાથો તમારા પ્યારા હાથોને સંપુર્ણ કરું છું.”

તે તમામ વિશ્વાસ અને ખુશાલીનું ખુશાલ હસ્તી તે વાહલા જવાંનની રૂબરૂ ઉભેલી હતી. દીલખુશ અને ધોળાદીસ ચંદણીમાં તે પ્યારનુંજ એક સ્વરૂપ—પ્યારની એક હુમલુ પ્રતીમાજ હતી! પોતાના હાથ તેના હાથમાં આપીને તે વાહલા જવાનની ચતુર આંખોનાં ઉંડાણમાં જોતી તે ઉભેલી હતી. તે એક જોવા જોગ “પીકચર” હતી.

પ્રકરણ ૧૧

ડાન જાને તે બંને હાથો પોતાના જોરાવર હાથની આથમાં મજબુત પકડ્યા, અને જાણે તેની તેજસ્વિ ચશ્મોમાં તેણીના ખુશાલ અને ઉલટમંદ આત્માનું ઉડાંચ તે વાંચી લઈ શકતો હોય તેમ તે પણ એકાદ પળ તે મોહનતવંતી નાજનીનને મોજ અને મગરૂરીથીજ ટીકતો અને જોતો ઉભો!

તેણે લાંબા લાંબા સંધ્યારા કશા આપ્યા નહી, અને એક બી કસમ

ઓચરથો નહીં. તેને તેની જરૂર ન હતી. તેની દીકેરી એજ તેનાં યજ્ઞ-
નની ઓસ્તવારીનું જોયા એક માપ અને અખતર હતું. તે પોતે પોતામાં
વિશ્વાસ મેલી શકતો હતો, અને પોતાની ઇજ્જતમાં ધણુ માનવાવાસો હતો;
અને તેથી ફક્ત એક બે બોલમાં મરાયાને જોઇતો સધ્યારો આપીને તેણે
તેને પોતાની અગલમાંજ પનાહની ઓથ આપી.

“આ તદ્દન નહીં ધારેલાં સુખનો એક સ્વપનો છે,” તેણે સાદાધથી
કહ્યું. “હું તાજુબ કરતો હતો કે હવે પછી આપણે ક્યાં અને કેવી હાલ-
તમાં મળશું, પણ આય રીને એકલાં મળવાની તો મને કશીજ ઉમીદ
નહી હતી.”

“તેમજ મને ખી નહી,” મરાયાએ ખુશીનો પડખા કર્યો. “ધણુ તો
આપણે કોર્ટના મેલાવડામાં એકાદ પણ એકલાં મળતે, પણ આય તો
આપણે જાણે સદનાં સાથે હોઇએ ને જુદાં થયાંજ નહીં હોઇએ એમ લાગેછ !”

“અને ચાહવું ખુદાનું તો હવે જુદાં થઇશુંજ નહી,” ડૉન જૉને
ખરાં દીલની દુઆ ગુજારી.

તે બાજુએ તેઓની આસપાસમાં સઘળું હરીહાડ જેવું ચુપ અને
સ્મશાન જેવું શાંત હતું. રાજના મેલકમાં મોટી ધામધુમની ધમાલ વરસી
રહી હતી કેમકે તે રાત્રે ત્યાં એક મોટા દમામદાર મેલાવડો ભેગો થનાર
હતો, પણ તે રાજનો તખ્તનશીન ઓરડો અને તેને લગતા મોટા હાલ
તેઓ જ્યાં હતાં તેનાથી એટલા અલગ અને દુર હતા કે આ કોરીડોર
એટલું એકાંત હોવામાં અન્યથા એકે ન હતી.

“હવે આપણે જઇશું,” અંતે ડૉન જૉને થોડોક વિચાર કરીને એક
કરાવપર આવી જતાં કહ્યું; “હું પેહેલ્લે માહરા બંગલામાં જઇને એક
પછી એક માહરા તમામ નોકરોને જુદાં જુદાં કામપર મોકલી દેવશ, અને
પછી હું તું બહાલીને અંદર લઈ જઇશ. માહરો કાચઝેરી-રમ તુને સંતા-
ડવાને વાસ્તે પુરતો એકાંત થઇ પડશે. હું તુંને અંદર રાખીને આરણાને
બાહરથી ચાવી દેવશ, અને તે ચાવી માહરી પોતાની પાસે રાખશ; અથવા
તુને ગમે તો તું પોતે અંદરથી ચાવી દઇને તે તાહરીજ પાસે રાખજો
એટલા વાસ્તે કે હું કોર્ટના મેલાવડામાં ગયો હોઉં તે દરમ્યાનમાં તું
બહાલીને કામ કરીજ રીને જોવા કે પકડી કાઢવા પાંખે નહીં.”

“નહી, ચાવી તમા વાહલા પોતેજ રાખો તેજ બેહેતર થશે,”
મરાયાએ મત આપ્યું. “તમારી પોતાનીજ સંભાળ હેઠળ હું વધારે

સહ્યમન રેલવશ. હવે ત્યારે સવાલ એ છે કે કોઈનું ધ્યાન ખી નહીં ખેંચાય તેવી રવેશે તમારાં મકાન સુધી આપણે પોંચ્યું કેમ ? આપણે સાથે તો તે તરફ નહીજ જઈ શક્યું ?”

“હું આગળ ચાલુંછ,” ડૉન જોને સમજાવ્યું. “અને તું થોડાંક કદમ માહરી પુડે રહેજે. હું માહરા અંગલાના દક્ષીણ આગળના દરવાજાથી તુંને અંદર લઈ જવા માંડ્યું. ત્યાં ખે ત્રણ ઓરીસરો ડયુરી પર હશે તે લોકને કામકાજને મસે હું તરત આહરે રવાના કરી દેવશ. તું તહારે તાહરાં મોઢાં પર યુરખો ખેચી લે, ને માહરી સાથે ચાલ. આપણા અંગલાને લગતા કંપાઉન્ડમાં જતાંજે દાખા હાથ પર સંત્રીની એક ખોલી છે, અને તે ખોલી છે વાસ્તે તેમાં કોઈ નહી જોય તેમ તું અંદર ધુસી જજે ને આરણ્ય અંધ કરી લેજે. હું ફક્ત તે પછી પાંચ મિનીટમાં બધાં માણસોને કામે કાજે મોકલી દધને તું વાહલીને અંગલામાં લઈ જવા ત્યાં પાછો લેવા આવશ. એ બધું બરાબર છે ? તાહરી સમજમાં કિતરેછ ?”

“તદન બરાબર,” મરાયાએ સધ્યારો આપ્યો; અને એક “ચાલ ત્યારે” સાથે તે પછી ડૉન જોને આગળ આગળ ચાલવા માંડ્યું.

તે પુરતો ફક્તમંદ હતો. રખે તેઓને કોઈ જુએ અને મરાયા પકડાઈ આવવા પામે તે માટે તેને ફક્ત રાખવાને ખેશક ઘણા બેરાવર સમજાતા હતા.

મરાયા તેને થોડોક આગળ વધવા દધને તેની પુકુંપુકું યુરખો મોંદ પર ખેંચીને ચાલી જતી હતી. તે સલામ ચાલ ઘણી લાંબી હતી, અને ઠેકાણે ઠેકાણે ઝાંખી રોશણી જલતી હતી, જે જે અંદરના ઓઢાંમાં આવી ગયત્રી હોય તો તે તરફ તદન શીકકો પ્રકાશ આપતી હતી. વળી કોઈ ને કોઈ તેમને થોડે થોડે તફાવતે મળતું, અને મરાયાનું દીલ તે વખતે ધડક ધડક થતું હતું. કોઈ દરબારી બાંનુ એક દાસી સાથે ચાલી જતી પણ તેઓને મળી, અને તેણે હસી હસીને ડૉન જોનેને ડોકું કીધું; મગર જોને ફક્ત જવાબમાં પોતાની ટાપી ઉંચકીને તેણીને સલામ કરી, અને તે કાંઈ ખી વધુ કહ્યા બોલ્યા વગર ગુપચુપ આગળજ ચાલ્યો. મરાયાને તો સારાં નસીબે તે બાંનુએ જોઈજ નહી, અથવા જોઈ તો તેની પર તેનું કશુંજ ખાસ ધ્યાન ખેંચાયું નહી.

એ પછીથી એક ફેરપોરલની થોડાક સિપાઇઓ સાથળી ન્હાની ઢુકડી તેમને તે ફેરીફાર પુરી થતાં મેહલ તરફથી આવતી મળી. અને

કોરપોરલે ડૉન જૉનને જોતાંજ મોટા અદ્યની સલામમાં તલવાર તરત ઉઠી આડી ધરી.

ડૉન જૉને તેને થોળાડયો. તેણે જોયું કે ધારા મુજબ તેના બંગલા પર એસકોર્ટનો પેહરો સપુર્દ કરવા આ કોરપોરલ જતો હતો !

“આજે એ લોકોને છુટી આપો,” ડૉન જૉને દમામથી કહ્યું; “મને કોઈ ગાર્ડ આજે જોઈતા નથી; દરબારમાં જતાં પણ મને કોઈ એસકોર્ટની જરૂર નથી.”

તે કોરપોરલ નમ્યો, અને એ હુકમ મળતાં તે દુકડી ત્યાંથી પાછી ફરી.

એટલું તો ખરું કે તે કોરપોરલે પછવાડે આવતી તે પરદેદાર નાજની નનો આકાર જોયો હતો, અને ‘હીઝ હાઇનેસે’ આજે એસકોર્ટ કપ્તુલ રાખવા ના પાડ્યું તે માટે તે આ મામલો જોઈ જરા અજબ થયો તેમજ વેદમાયો વટીક હતો; પણ ડૉન જૉનના હુકમ સાંભળે કોઈનો અવાજ નહીં, એટલે ઉપર કેહવા મુજબ તે દુકડી પાછીજ ફરી, અને તેઓ બન્ને આગળ વધ્યાં.

એ પછી કાંઈ બી નવું જાણવાજોગ બન્યા વગર તેઓ જૉનનાં મકાનપર પોંહચી ગયાં, અને ત્યારે અંદર દાખલ થતાંજ દાખા હાથના “સંત્રી—ઝાકસ”માં સુંદર મરાયા ધુસી ગઈ, તથા અંદર જઈ તરત તેણીએ બારણું અંદરથી બંધ કરી લીધું. તે મનથી કાંઈક ઓશકાતી અને લજવાતી હતી. પેલા કોરપોરલે તેની તરફ ધણુંજ શંકાશીલ જોયું હતું, અને તેનું તે પવિત્ર આચારવિચારની છોકરીને હજી તક મનમાં ને મનમાં ધણું ખસ્યાણું લાગ્યા કરતું હતું.

તે એક ન્હાનો “સંત્રી—ઝાકસ” હતો, અને બારણું બંધ કરવા પછી તેણીએ જોયું કે તે બંધીઆર ખોલીમાં તે એકલી અને તદન સલામત હતી. વળી સારાં નસીબે બંગલા તરફ નિષાહ રાખી શકે એવીજ રીતે તે તરફ તેની પોતાની ઉંચાઈમાં તે ઉભી રહીને જોઈ શકે એવી એક હંચી બારી હતી, અને તે બારીની બરસાખમાંથી તે અચ્છી કીસમે ઉભી ઉભી બાહરનો બધો મામલો જોઈ શકતી હતી.

તેણીને ખાસ કરીને જોવા જેવું કાંઈ નહીં હતું, પણ તેના વાહલા ડૉન જૉનને લગતું જે બી કાંઈ હોય તે તેનું પ્યાર અને માનીતું હોવું અને થવુંજ જોઈએ, એટલે તેના ઓશીસરો ને આદમીઓ કાણુ અને

કેવા હતા. તે તેમને બંગલામાંથી બાહર આવતાં તે જોતી ઉભી. પેહલાં તે કોઇએ ઉંચા કંપટન અમલદારો, દમામદાર પોશાકમાં સજ્જ થયલા અને ખભાં ઉપર સોનેરી પટીઓનો સરોપાવ પામેલા, ખણખણ અવાજો કરતી ઘસડાતી તલવારો સાથે બાહર આવ્યા, અને તે સંત્રી—બ્રાકસ આગળથી કાંઇ વાત કરતા ચાલ્યા ગયા. ત્યાર પછી વળી એક ઘરડો સિપાઈ વિચાર-વંત અદાએ એકસોજ પસાર થઇ ગયો, જે પછી કેટલીક વખત સુધી કોઇ નહીં આવ્યું, અને જરા વારે એક નોકર આદમી કાંઈ દેવોદય મેદાંમાં મારતો પસાર થઇ ગયો. ત્યાર કેડે તેની પછવાડે વળી બીજા થોડાક વખત પછી—તાબુજ કે—કોઇ ઓરત તે બંગલામાંથી બાહર આવી !!

મરાયાએ ચમકીને તેને બરાબર જોઇ. તે ઘણીજ સંભાળથી આસ-પાસ જોતી કદમ બરતી આગળ વધતી હતી. તે કોઇ ઉંચા વર્ગનીજ અબળા—કોઇ “લેડી” હતી, અને પોતાનો ગવન ઢંકાઈ જાય તેવી રીતે પોતાના પોશાકપર તેણીએ એક દીસો “કલોક” પેહડી લીધો હતો. વળી ચેહેરા ઉપર એક ઘંઘોજ જડો ખદ્દર ખુરખો બી ખેચેલો હતો, અને તેની ચાલહાલ અને ઉચાધ વિગેરેથી મરાયા તરત જોઇ અને સમજી શકી કે તે કોઇ ઘણી ખુબસુરત અબળા હતી !

એ શું ? એ કાણ ? મરાયાની અકકલ કામ કરી શકી નહીં. તેના ગુલાબી રૂપસાર એકદમ શીકરથી શીકકા મારી ગયા. તે અબળા છેક તેણીની નજદીકથી “સંત્રી—બ્રાકસ” આગળ થઇને પસાર થઇ ગઇ ત્યાં તક તે નાજ-નીને પોતાની છુપાવાની જગ્યામાંથી બાહર નીકળી પડી આંખો સાથે તેણીને ધારી ધારીને જોઇ !

ત્યાર પછી તે એકલી એકલી બીજીજ પક્ષે પોતાનાં મન સાથે મોટે સાદે હસી પડી. તે પોતે એક પક્ષ બી પોતાના નેકઅપ્ત જૉનને માટે વેહમાઇ તેથી તે તરતજ પોતાનાં મનથી ઓશકાઈ અને લજવાઇ ગઇ. તે એ બાબુનાં મકાનોને લગતું કશું જાણતી ન હતી, પણ તેણીએ ખ્યાલ કર્યો કે એમ કાંએ નહીં હોય કે ડૉન જૉનને લગતા કમપાઉન્ડમાં અંદરથી બીજા બી રાજમહેલને લગતા બંગલાઓ આવેલા હોય, અને એ જવાંન બાંનુ તે કોઇ મકાનોનેજ લગતી હોય ? તે ઘણી સંભાળથી ચાલી જતી દેખાતી હતી ખરી, પણ તેમ તેને સંભાળથી જવાને બીજીજ કાંઇ કારણ કાંય નહીં હોય ? ચાલકાઝારનો મેહલ એક આગસો મોટો મુરીશ કિલ્લો હતો, કે જે હાલ “રાજના મહેલ” તરીકે થોડા ઘણા સુધારા સાથે વપ-ડાતો હતો, અને અકેકી ચાલમાં થઇને ઘણાક બંગલાના સંબંધમાં આગળ

વધાતું હતું, એટલે આ બેદી અબળા કોઈ તેવાં બીજાં મકાનને લગતી હોય એ તદ્દન બનવા ને માનવા જેવુંજ હતું.

એ રીતે જ્યારે પેલી તરફ બધું સમાધાન કરીને ડાન જાન મરાયાને તે સંત્રી—મોકસને લગતાં કેદમાંથી છોડવીને બંગલામાં લઈ જવા આવ્યો ત્યારે સુંદર મરાયાના વેહમ ધણા ખરા દુર થઈ ગયા હતા ખરા, મગર બધરાંઓને બરની તેણીની જુઝાસા હજી દુર થઈ ન હતી.

તે કોટડીમાંથી બાહર આવતાં અને ડાન જાનની પ્રમાણીક આંખો સાથે પોતાની આંખ મેલવતાં તે ધણા મીઠાસથી અને મોહાવતથી હસી. તે આંખોમાં જોઈને તે પોતે પોતાને જાણે ધિક્કારવા વટીક લાગી કે આવા એક દીકરે, વાહલા અને બાવડા જવાંનને વાસ્તે તે એકાદ પત્ર પણ આવું નેહસ્ત વિચારી શકી ?

બંગલાને લગતી બાહરની મોટી તેજસ્વિ ને દમામદાર રોશણીનો એક રેશો તેઓ જ્યારે બંગલા તરફ જતાં હતાં ત્યારે જોયા તેમને આવકાર આપતો સીધો તેમની સામે ધસી આવતો હતો, અને મરાયાએ ત્યારે ને રોશણીની મદદથી જોયું કે તે બંગલા સાથે તે “ટ્રેસ” તમામ ખતમ થતી હતી, અને તેની પેલી પાર તો બીજા કોઈ બંગલાઓ હતાજ નહીં !

“આએ આપણા બંગલાની પેલી પાર કોઈના બીજા બંગલા નથી ?” તેણીએ એ ઉપરથી ધીરજ નહી રહી શકવાથી અંતે પુછ્યું.

“કોઈના બી નહી,” જાને કાંઈક અજબ થતાં જવાબ આપ્યો; “એ બાળુએ કોણના હોય ? અહીયાં તો એ આખી ટ્રેસ પુરી થાયજ, અને એ ટ્રેસને લગતા છેડામાંછેડા ઓરડામાંજ માલરી લાયબ્રેરી છે ત્યાં માહરે તુને સંતાડવાની છે.”

તે શંકાશીલ થોખી ગઈ, અને પછી જો તેણીએ તેને પુછ્યું તે ધણી જેહમતથી પુછતાં તેણીએ પોતાનું ક્ષેત્રું વટીક જોરથી પકડીને અને હાથ ચામવું પડ્યું !

પ્રકરણ ૧૨.

—:૦:—

“ત્યારે બધા આદમીઓ ગયા પછી એક ઓરત અહીંયાંથી સટકીને નિકળી ગઇ તે કોણ હતી?” તેણીએ જરા થોપી જઈને સવાલ કર્યો.

ડોન જૉન પોતાનાં મગજનું સમતોલપણ એકદમ ખોલી બેસે એવો કાચો પોતો નહીં હતો, અને તોપણ આટલું તો ખરું કે અચાનક અને એકદમ એ સવાલ રજુ થતાં તે કાંઈક રહેજ ચોંક્યો. એમ છતાં તે જરા બી શીકકો પડ્યો નહીં, અથવા ઉસ્કેરાયકો દેખાયો નહીં બીજીજ પક્ષે તો તે પાછો પુરતો સાવધ થયો, અને પોતાનું સમતોલપણ પાછું મેલવી લઇ જલ્દીજ જવાબ કરતાં કહ્યું, “ઓરત! અત્રે ઓરત કોણ હોય? હું તો કાંઈ એ વાત જાણતોજ નથી!”—અને તે હસ્યો.

મરાયા જસ્ટી શીકરમંદ થઇ. ત્યારે શું તેણીની આંખોએ તેણીને ભુલાવેજ ખવાડ્યો હતો? તે કેમ નહીં ડોન જૉનનું કહેલું માને? તે આવો શુદ્ધ, આવો સાચો, આવો દીવેર! તે એટલી હદ સુધી જુકો, કોંગી અને ધુતારો થઈજ કેમ શકે?—અને એમ છતાં કેમ તે પોતે પોતાની નજરેનજર જોયતી વાન બી જુકી બી માંની શકે? તેણે આંખોઆંખ તે કાંઈ દેખીતી જવાંન, કુલવાંન અને ખુમસુરન પરદેપોય નાજનીનને ભરાતી છુપાતી સૌથી છેલ્લી તે અંગલામાંથી નિકળીને બાહર સટકી જતી જોઈ લીધી હતી! તે છેક તેણીની લગોલગ નજદીકમાંથીજ પસાર થઇ ગઇ હતી; અને તોબી—અને તોબી તે એક દેખતી આંખનો ભુલાવેજ માત્ર હોવો જોઇએ એમજ તે પોતાનાં મન સાથે નકકી કરી શકી. એ ઉપરથી તે પાછી જલ્દીથીજ વધતીઓછી પોતાની ખુશાલ તખ્તમાં આવી ગઇ, અને એ બનાવ બન્યોજ નહીં હોય તેવી રીતે તે વાતને મનથી વિસારી દેવાની તેણીએ ખંતીલી કાશેશ કરી.

હવે તેઓ અંગલામાં દાખલ થયાં, અને વચલા મોટા હાલમાં થઈને દાખા તેણુજ જમણા હાથ પર આવેલા સુંદર કુશાદે ઓરડામાં—તેણીએ જોયું કે—જવાતું હતું. તે એમાંથી તેણીને દાખી બાજુના એક ઓરડામાં લઈ ગયો, કે જે તેનો પોતાનો આરામગાહ હતો.

તે મુરીશ ઢપ પર બાંધેલો અને આરાસ્તા કરેલો એક ધણો કુશાદે બંડ-રમ હતો. તેમાં ઘણા નમુનેદાર અને ફીમતી પરડાઓ ઢાંગેલા હતા,

કે જેમાં તુવારીખ કદમોકદમ અને ધણું મોટાં પ્રમાણમાં રજુ થઈ રહેલી નજરે આવતી હતી. પેહેલા ફાનસીમ રાજનું તામે થવું, ફેબ્યાની નાંણીતી લડાઈ અને ડાન જાન અને રાજ શીલીપના આપ એમપરર ચાર્લસે કત્તેહ કરેલા મુલકોના દેખાવો વિગેરે તે ચિત્રોમાં ધણું જોવા જોગ હતું. પળી મોટી ઉચી આરીઓ પણ શોભાયમાન પરડાઓથી શણગાર પામેલી હતી, અને તે ઉપર પણ રપેન અને રપેનના રાજના વાવટાઓ ઇનસાફ પાંખતા હતા. એ ઉપરાંત એક બાજુમાં એક છત્તર પલંગ હતો, કે જે તે ઓરડાની શણકને ઓર બી વધારી આપતો હતો. ત્યાંની ટેબલ ખુરસીઓ વિગેરે બીજું ફરનીયર પણ તેટલુંજ ધ્યાન ખેંચનાર હતું અને સામટી રીતે મોટાં સુખનોજ તે આખો ઓરડો અબ્યાસ કરાવતો હતો.

તે આરસપાહાંણની ભોંય ઉપર, વળી, તેવાજ નાદર ગાલીચાઓ પાંચ-રેલા હતા, અને ઉપરની સીલીંગ સોનેરી સેનારાઓની આકૃતિથી અગત-કરીને દીપાયમાન કરેલી જણાતી હતી.

મરાયા ભાગ્યેજ એ બધું જોઈ રહી હશે, તેટલાં ડાન જાને તે બાહરનું બારણું અંદરથી બંધ કરી લીધું અને પછી તે તેને પછવાડેના એક ઓરડામાં લઈ ગયો. બધું કામ ઉતાવળેજ આટોપી લેવાનું હતું. કામકાજને બાંહણે રવાના કરેલા નોકરો અને ઓશીસરો કોઈ બી મિનીટે પાછા ફરી શકે એ તદ્દન સંભવીત હતું, અને તેઓ આવે તે આગમ્ય તે સુંદરીને છુપાવી દેવાનું છેક પેહલ્લી જરૂરનું હતું.

તે તેની પુઠે ગઈ. તે લાયબ્રેરી—રૂમ પેલા બીજા ઓરડાઓની માફક મરાયાએ જોયું કે રાયરચીલાંથી કે ટીપટાપની શોભાના સામનોથી ઝાઝા સણગાર પામેલો નહીં હતો. તેમાં ફક્ત બેજ ખુરસી, એક મોટી લખવાની ટેબલ, પુસ્તકો રાખવાના કેટલાક ટુક—કેસ, એક સોફા વિગેરે ફક્ત બધા જરૂરી અસખાખજ હતો. ટેબલપર એક મોટો તેજસ્વિ લાંપ ધીમી આંચે બળતો હતો.

“હું તુને અહીં રાખવા માંગુ છું, વાહલી; તુંને અહીં ગમશે?” ડાન જાને ઘરમાં દાખલ થયા પછી પેહલ્લીજ વાર જ્યાંન ખોલતાં કહ્યું.

મરાયાએ જવાબ તુરત કરી દીધો નહીં. તે પોતે પેહેડી લીધેલો મોટો કલોક ઉતારવાનું કરતી હતી, અને ગળાં આગળથી તેના બધા છોડતી હતી. તેણે, તેથી, આગળ વધીને તેનાં એ કામમાં હેતથી તેણીને મદદ કરી, અને તે મોટો કલોક કાઢીને સોફા ઉપર મુક્યો ત્યારે તે અંદરના

પોપાક માથે તે સીધી, પટ્ટી, ઉંચી સુંદરીને લગભગ ખુદ્દા અને છુટા થયેલા આંસુ સાથે તે જવાનું પેહેલવાનું ખુશીની એક છાકટ મોજમાં જોતો ઉભો.

“શું છે ?” તેણીએ રહેજ હસીને ધીમેથી પુછ્યું.

“તાહરી અજમજેવી ખુશસુરતી મને છક કરેછ, મરાયા ડીઅર,” તે જવાનું મદદે જવાબ કર્યો; અને મરાયા ત્યારે ઓશકથી એકદમ લાલ થઈ ગયો.

એમ છતાં તે જોઈએ એટલા મીઠાસથી હસી નહીં. પેલો નશ્તો, નાતરસ, નેહેસ્ત વેહેમ જે પોતાનાં દીવથી તે દુર કરવા માંગતી હતી તે પાછો અને પાછો તેને સંતાપતો અને બેદીલ કરતો તેનાં શરીરનાં દીલ ઉપર હાલમાં અત્રે આવ્યા પછી તરતજ અમલ ચલાવી રહ્યો હતો !

તેની આંખો, તેથી, ગંભીર અને શોકાતુર હતી. તેણે ખુદખુદ તે ઓરતને જોઈ હતી. તે એ અંગનામાંથીજ આવી હતી કે કેમ તે ખાત્રી-પુર્વક કહેવાને તે તૈયાર નહીં હતી, પણ ડાન જોને પોતે તેણીના સ્વભાવના જવાબમાં તેણીને ખાતરી આપી હતી કે તે કમપાઉન્ડમાં બીજા કોઈના અંગનાજ નહીં હતા, તો તે ક્યાંથી આવી અને કાણ હતી ? જે કોઈ શત્રુ—જસુસ ઓરત ડાન જોનની હીલચાલો પર છુપી નિઘાહ રાખવા આવેલી હોય, ને તે જે એમ ભરાતી નાહસી ગઈ હોય તો એ શું બનવા જોગ હતું કે આટલા ઓશીસરો અને આટલા આદમીઓ અકેક પછી બાહર આવતા તેણીએ જેવા છતાં તે એમ કમપાઉન્ડમાં થોભે અથવા ભરાઈ રહે ? તે શું કોઈને બહાર આવતો જોતાંજ ડર ખામને નાહસી નહીં બાંધ ?

અને તોખી જે ડાન જોન પોતે તે બાણુએ એવી કોઈ ઓરતની હસ્તીજ કયુલ રાખતો ન હતો તો તેણીએ શું વિચારવું ને શું અનુમાન કરવું ? તે વગર કારણે અદેખી થઈ શકવા જેટલી હેમક નહીં હતી, અને ડાન જોનને તો એક ઈજ્જત અને સચ્ચાઈનો ધર્માવતારજ તે જાણતી હતી. તે, તેથી, વિચારવું અઘરોએ ટેવણ પર પોતાનો નરમ નાહનો નાણુક હાથ ટેકવી જરા ગમખવાર ઉભેલી હતી, કે જ્યારે ડાન જોન તેણીની એ અજમજ જેવી ખુશસુરતીથી છક થતો તેણીની નજદીકમાં આવ્યો. તે તેણીને ગોઠમાં ક્રેવા ઉલટમંદ દેખાતો હતો, અને તે સ્પર્શનાં સુખમાં તેણી પોતાના દીલ જખમાવનારા શકનું દુઃખ બી કદાપી ભુલી જતે; પણ અચ-

પ્રુચ તે જોતાં જોતામાં ગંબીર થયો અને હડી ગયો, અને ફક્ત તેણીના હાથ પકડીને તે ઉપરજ તેણે એક બોલો કીધો !

પ્રકરણ ૧૩.

મરાયા ઘણી હેરત થઇ. તે જાણે કોઇ ત્રાહીત જોડે વરતતો હોય, જાણે તેના બાઇ રાજા શીલીપની રાણીનો હાથ માનથી ચુંમતો હોય, તેમજ અલ્લગપણાંથી હાલમાં અચપ્રુચ વરતતો હતો, જે જોઇને તે સખ્ત હેરત થઇ, અને તેણીએ ધીમે સાદે પુછ્યું, “એમ કાંય, જાન ?”

“માહરે ભુલી નહીં જવું. જોઇએ, વહાલી, કે આજ રાત્રે તું તાહરી પાક મજ્જત સાથે માહરા એક માવીતર જેવા હવાલામાં છે,” તેણે નર-માસથી સહમજ્જવું.

“હું સહમજ્જ; ઓ, તમે કેવા નેક ને બક્ષા છેઓ ?” મરાયાએ ખરાં દીક્ષની વખાણનાં જોશ સાથે કહ્યું; અને પછી ટેબક્ષની બાળુએ એક પુરસી ઉપર જગા ક્ષેતાં, વધાર્યું. “હવે તમે સધાવો. બાહરથી ચાવી દબને કુચી તમારીજ પાસે રાખજો, અને ત્યારેજ હું જાણુશ કે હું પુરતી સલામત છેકં. વળી કાલે સહવારે માહરે શું કરવું તે બી આજ રાતની તમારી રોકાણો છતાં પુરતો ખ્યાલ કરીને નકકી કરી મેલજો.”—વળી જગ થોખીને. “પ્રુદા જાણે પેલી કોઇ ઓરત કોણ હશે ?”

“મેં કહ્યુંની તુને,” ડાન જોને ગંબીર થતાં લગાર વધતી શાંતી સાથે જવાબ કર્યો, “કે અત્રે કોઇ ઓરત હતીજ નહીં ને છેજ નહીં ?”

“એમ ના કેહો,” તે અજીદ થઇ; “તમે પોતે તેને નહીં જોઇ હોય એ અનવા જંગ છે, પણ તેથી મેં પોતે તેને નજરેનજર જોઇ તે બોલું કેમ થઇ શકે ? તે ઘણી સંભાળથી—દેખીતી ચોરી છુપી વચ્ચેજ ભરાતી છુપાતી જતી હતી. તે જુવાન અને ચપ્પણ પગલાંની હતી. મોહનાંપર ખુરખો હોવાથી હું તેને જોઇ કે ઓળખી શકા નહીં.”

“પણ તું માહરાપર તો વિશ્વાસ મુકી શકેછ—એમ ખરું કેહની ?” તે મોટી આતુરતાથી તેના બાળી ફરી.

“તેમ નહીં હોતે તો હું અહીં આવવા કમ્બલ થતે ખી ખરી ?”

તેણીએ એ સવાલના જવાબમાં પાધરો સવાલ કર્યો. “અરસપરસનો વિશ્વાસ એજ મોટી કલ્તોલ છે. જો હું કદી એમ જાણું કે અહીં કોઈ ખીજી છુપાયલી છે કે જેને માહરી અને જગ્યા કરવા હયાંથી હાંકી મેલવી પડી તો તમારે વાસ્તેના માહરા મોટા વિશ્વાસ અને પ્યાર છતાં હું એક ઘડી ખી અહીં થોખી શકું એ તમો માંતી ખી શકોછ, બ્હાલા ? કદી ખી નહીં, તેવા સંજોગોમાં માહરા જેવી એક તુટેલાં દીલની અભાગનીને વાસ્તે વાલાડોલી ડના કિલ્લાનું બચંકર કેદ તો થું પણ ગમે એવું જુલામાતભરયું મોહત વટીક એક મીઠો આશીરવાદ થમ પડે !”

“ત્યારે ટુંકમાં એમજ કેની, મરાયા, કે તાહરો માહરી પરનો વિશ્વાસ હજી ખી જેવો ને તેવોજ છે ?”

“એક નહીં પણ હજારો વખત—હા,” મરાયાએ જોશથી જવાબ કર્યો—અને ત્યારે તે જવાનની છાતીપરથી એક ભાર ઉચ્ચકામ ગયો હોય તેમ તે દીક્ષેર કાંધક રાજી થયલો દેખાયો; પણ તેવામાં મરાયાની નજર ટેબલ ઉપર એક ચીડી કવરમાં મેળેલી તાહ્યાર પડેલી હતી તે ઉપર અચમ્બચ ખેંચાઈ, અને તે પાછી ચમકી !

“કેઓ—તે પોતાની ઠપાંણી ખી મુકી મેઘછ ?” તેણીએ રીકડું હસી કહયું: “કોઈ ઘણી ગાહોશ ઓરત હોવી જોમએ, કેમકે અહીં સુધી આવીને તમો ઉપર એક ચીડી વટીક લખીને મુકી જવાની, અને તે છતાં કોઈનું ખી અતરે ધ્યાન ખેંચ્યા વગર આવા મજમુત ચોકી પોહરામાંથી પાછી છટકી જવાની તે આગાહ બધી કારસાજ કરી શકીછ !”

ડાન જોને મરાયાએ જ્યાં આંગલી કરીને બતાવ્યું ત્યાં—તે ટેબલપર પડેલી તે કમનસીબ ચીડી ભણી જોયું. તે એક મોટા કાંસાના ખડયાના ભાર હેઠળ અરધી દાખીને મુકેલી હતી.

“ઓ.” ડાન જોને તુચ્છકારથી કહયું.—અને પછી મરાયાની વધતી તાજુખી વચ્ચે તે એક નિશાજે જતા નાદના છોકરાની માફક ઓશકથી શરમાયો અને લાલ થયો !

તેણે તે પછી જઈને તે કાગળ લીધું, કે જ્યારે મરાયા ઘણાં ગંબીર ધ્યાનથી તેની એ લીલચાલો તપાસતી જ્યાં મેડી હતી ત્યાં મેસી રહી.

તે ચીડીને લગતાં કવરમાંથી એક ગુલાબ સરી પડ્યો, અને ડાન જોનનો ચેહરો ઉપર મુસ્સો પ્રગટી નિકળેલો ખુસ્સો જોમ શકાયો.

તે એક તરતનો તોડેલો તાંબો ગુલાબ હતો, જે તેણે હાથમાં લઇને જોયો, તપાસ્યો, અને પછી ગુસ્સામાં પાછો બેઠાદ કાસમે ટેબલ ઉપર ફેંક્યો.

તે પછી તેણે પેલી ચીડી જોઈ. બાહર કવર પર તો કાંઈ લખાણ હતું જ નહીં, પણ અંદરથી લખેલી એક ચીડી નિકળી, જે તેણે તાત્પરતાથી વાંચ્યા વગર દીવા પર ધરીને બાળી નાખવાનું કર્યું !

મરાયા ચમકી ઉઠી. “તમે એ વાંચતા બી નથી ?” તેણીએ મોટી અગત્યબીમાં પુછ્યું.

“ખચ્ચીતજ નહી.”

“કાંય વાઈ ?”

“એ કોણે લખીછ તે નથી હું જાણતો કે નથી તું જાણતી, અને તેવો દસતાવેજ મને વાંચવા કે જાણવાની પરવાહજ નથી.” તેણે સમજાવ્યું.

“ત્યારે તે ઓરત કોણ હતી તેનો તમોને કશો ખ્યાલજ નથી ?”

“ખીલકુલ બી નહીં,” તેણે તુચ્છકારથી પાશ્વું કહ્યું.

“ત્યારે માહરે ખાતર એ ચીડી વાંચો, ને એ કોણે લખીછ તે નામ જોઈને મને કેહો,” તેણીએ માંગી લીધું.

ડાન જોને ગંભીરતાથી “ના” તું ડોકું ધુણાવ્યું.

“તે કેમ બને, બહાલી ?” તેણે વાંચો કર્યો. “કાંઈ ખીલતો બેઠ એ રીતે તને જાહેર કરી દેવા વાસ્તે હું સમ્યતાના કાનુનો જોતાં છુટો નથી. એ લખનાર કોણ છે તે હું જાણતો નથી, અને જાણીને તુને જાહેર કરી દેઉં એ જોઈએ એટલું ઇજ્જતદાર નથી, તે કરતાં તું બી નહીં જાણે તે હું બી નહીં જાણું તેજ બેહતર છે.”

“બરાબર છે,” મરાયાએ આ તકરારનું વાસ્તવિકપણું નાચારીની નાખતી સાથે સ્વિકારી અને પોતાના વાહલાને એકમત થતાં જવાબ કર્યો, “બાળી નાંખો !”

ડાન જોને તે ચીડી તે પછી એક ન્હાની કાતરની વચ્ચે દીવા ઉપર પકડી, અને જરા વારમા તે કાગળનું સળગી ઉઠ્યું. તે પછી તે બાળીને રાખ થયું અને તે રાખ ટેબલ પર વેરવાર પડી ત્યાં વેર તે કાતર તેણે પોતાના હાથમાંથી મુકી નહીં.

“પ્રુદા જાણે એ લખનાર કોણ હશે. અને એ ચીડી શું હોશે,” મરાયાની તાળુખી હજી ભાગતી નહીં હોવાથી નેણીએ વળી પાછું કહ્યું;— અને તાળુખ કે હીસેર ડાન જાન પાછો શરમાતો દેખાયો !

“હવે એ વાનજ ભુલી જન,” નેણે જરા વારે માંગી લીધું. “હું એવાં બધાં કાગળો એજ મુજબ વાંચ્યા વગર ઘણું કરીને તો આળીજ નાખું છ.”

“બધાં કાગળો ? ઘણું કરીને ? ત્યારે શું તમે એમ કેહેવા માંગો છ, જાન વ્હાલા, કે એ આગમચ ખી કેટલીક વાર પરાધ આરતો આવીને કવરોમાં તમે જોગી ચીડીઓ અને કુસો મુકી ગયલી છે ?”

“એવું કદમોકદમ મને હાથ આવેછ, વ્હાલી,” ડાન જાને દેખીતી સાદાઈથી જવાબ કર્યો. “માહરા હાથનાં મોળાં, તલવારની મુઠ કે એવું કાંઈ ખી હું મુકીને ખસુ ને તે પાછો હું સ્વાધીન લેવા ફરું તેટલાંમાં તેમાં કાંઈ ને કાંઈ ચીડીપત્રીઓ ઠેસવી દેવામાં આવેલી હોય ને હોવાજ. એક દહાડે તો માહરા પલંગપરના ટક્યા તળેથી ખી એવી એક ચીડી મળી આવી હતી !”—અને તે મોટે સાદે હસ્યો.

“પણ-પણ-તે લખનારી એકની એકજ કે બધી જુદી જુદીઓ ?” મરાયાએ ખીહીનાં ખીહીનાં પુછ્યું.

“જુદી જુદીઓ, તુ શું સમજી નથી શકતી ?”

“જરા ખી નહીં,” મરાયાએ સાદાઈથી કહ્યું. “એવી કોણ એ માંયાની ગયલી એ માંયાંનીઓ હોવી જોઈએ કે જોઓ એમ તમે!ને ઉપરાસાપરી લખીને સનાવા અને કંટાળો આપ્યા કરવાની હીમન કરે ! તે સોક માંગેછ શું ?”

“માહરો પ્યાર,” ડાન જાને આશકાનાં શરમાતાં હસીને કહ્યું.

“અને તે લખનારીઓ કોણ એ માંયાંની એઅદ્યો હોવી જોઈએ ?” મરાયાએ ગુસ્સાનાં નેણ જમાવી પુછ્યું.

“દરબારમાં આગેવાન હરોલમાં રેહનારી ને ફરનારીઓ !” ડાન જાને હસીને જવાબ કર્યો.

“ધિક્કારબરેલું !” મરાયાએ ગુસ્સામાં જમીન પર પગ ફોકીને કહ્યું. “જોઓની સાથે તમે વાદલાને પુરી પાધરી પીછાણ નહીં કે તમે જોઓને વટાડવાની પરવાહ ખી નહીં કરો તેઓ તમેને જીતવાની પોતાની

પેરવીઓમાં એટલી હદ સુધી નીચ પુરવાર થાય એના જેવું એક અગળાને વાસ્તે શરમ ભરેલું બીજું શું? રાગના મેહેલમાં એવી હલકી પંક્તીની કમીનીઓ આગેવાન હરોલમાં વસે છે એવું આજ તક મેં તો કદી જાણ્યુંતું બી નહીં!”

“અને એ તાહરી આસપાસની એ જાતની ફરેબી દુન્યાને લગતું તું અચ્ચાં જેવી નિર્દોશ વાહલી જેમ ઓછું જાણે તેમ બેહતર,” ડૉન જૉને સદ્વાહ આપતાં કહ્યું.

“પણ તમે કોઈ દહાડે કોઈ બી ચીડીઓના જવાબ કીધા હોશોની?”

“કોઈ દહાડે બી નહીં,” ડૉન જૉને જવાબ કર્યો.

પણ મરાયાની અનવન અને અગળબી હજી લાગતાં ન હતાં. તે એમ તો સમજી ન શકી કે જેને તેણે પોતે લાખો શીદાગીરી સાથે પોતાના ખ્યારા જાનઆરોખ્યા હતા તે કીરતીવંત વ્હાલા પરથી તેજ કીસમે હમરો મરવાવાલીઓ બીજી બી મોજુદ હોવીજ ગમ્યો! આ તેનો કેવળ નવીન અનુભવ હતો, અને એ અનુભવની માહિતી થતાં તે ખરાં દીક્ષથી હેરત રહી અને કમકમી.

“આય ગુલામ બી હું બાળી નાંખું?” તે પછી ડૉન જૉને પેલો ગુલામ ઉચ્ચતાં મરાયા બણી જોઈને પુછ્યું.

“ઓ નહીં; એ તો ધણેજ તાજે અને સુંદર છે!” તેણીએ માંગી લેતાં કહ્યું; “એ તો તમારા ખ્યારા હાથેએ મનેજ આપો!”—અને ડૉન જૉને ત્યારે તે ઉપર એક બેસો લઈને તે તેને પાસ કર્યો, એટલે તેણીએ બેઠી ઉઠાટ અને મોજ વચ્ચે તે લઈને પોતાના બાલના ચોટલામાં ખેસ્યો.

“તમેને અત્રે પાછા ફરતાં કેટલોક વખત લાગશે?” તેણીએ તે પછી ડૉન જૉન ત્યાંથી રૂખસદ લઈને જવાની તૈયારીઓ કરતો હતો ત્યારે પુછ્યું.

“હું જેમ બનશે તેમ જલદીજ પાછો આવશ,” તે જવાંને સધ્યારો આપ્યો. “રાગ રાણી સાથે માહરે જમવા બેસવું પડશે, અને બનશે તો સપર લીધા પછી બી હું એક ફેરો અતરે આવીજ જવશ.”

“અને આવતી કાલે?”

“આવતી કાલે સહવારથી હું તુને માહરાં માતાની સંભાળ હેઠળ મુકી આવવાનો એરાંદો રાખુંછ,” તેણે કહ્યું.

“તમારે ગમે તે કરો,” તેણીએ સાદાકથી જવાબ કર્યો. “તમે જે

કરશે તે માહરં બહુજ કરશે.”-વળી જરા ઘોખીને વધાર્યું, “એતેકાક માહરી આધનેજ જે મળે તો તેને આપણી થયલી મીઝાકાતની અધી વાન એકાંતમાં કેહેજો કે તે ધીરજ પામે, અને અને તો માહરા પપાના ગુસ્સાથી બી તેને બચાવી લેવા જોગી જે કાંઈ ગોઠવણુ થઇ શકતી હોયતો મેહર-આની કરીને જરૂર કરજો.”

અને હયાં તે તેણીના ગોલાખી રોખસારો પર એક હેતબરયું ચુંબન કરીને તે ઓરડામાંથી આહર પડ્યો, ને આહર જઈ તેણે ને આરણું અંધ કરી આહરથી ચાની ફેરવી લીધી.

પ્રકરણ ૧૪.

મરાયા એ પછી ત્યાં તદત એકલી પડી, ને થુ કરતું તેનાં વમાસનમાં એકાદ પણ ખાંભોશ કબી; અને તેટલાં તેણે પોતાના બહાલાને આહર માણુસોને જુદા જુદા હુકમો આપતો સાંભળ્યો. તે અવાજ રોખવતો અને દમામદાર તોખી જોઇએ એટલો નમાનો, મમતાયુ અને મીઠો હતો.

તે તેનાં ઘરમાં હતી, અને તાજુબ કરતી કબી હતી કે તે ઘર જાહેર એકરાર અને હકો સાથે કદી બી હવે પછી તેનું પોતાનું ચનાર હશે કે નહીં;—અને તે એ ખ્યાલ કરનાં પણ ઓશકથી એકલી એકલી લાલ થતી હતી!

તેઓ આજ રાત્ર મળ્યા પછી એટલું અધું અન્યું હતું, અને એટલી અધી જુદી જુદી આખદો પર વાનચીત કરવાની નહીં ધારેલી નિકળી આવી હતી કે તેમને પોતાનાં ભવિષની વાનચીત કે ગોઠવણુ કરવા જોગી તો જાણે મુતલગ અવકાશજ થઇ ન હતી. તે સહવારે તો જોનની માતાનાં સ્વાધીનમાં જનાર હતી, પણ જયાંવેર જોન સાથે પરણીને તે તેની હકદાર નહીં થઇ શકે ત્યાં વેર તેણીને લાગતું હતું કે તે તેણીના આપના અને રાગના ગુસ્સાથી બચી શકવા જોટલી કેડે પણ સલામત હતી નહીં. તે પરણી જાય તે વાન જુદીજ હતી. પરણી જાય અને કદી રાગ બી એ સમની વિરૂધ્ધ થાય તો આખુ રોખન રાગની સાંમે અને બહાલા ડોન જોનની તરફેણમાં ઉસ્કેરાય અને અંદ મચાવે એ તમામ બનવા જોગ હતું.

ધણી દીલગીરી હતી, એટલા માટે, કે આજ રાત્રે મળવા પછીથી એ બંધિયની ગોઠવણો આખે કરીજ વાનચીત તેઓ વચ્ચે થઈ શકી નહિ, અને પેલી કોમ કમીની ઓરતનાં કંગાલ કાગળ આખેની ખીનહાંસલ જીજ્ઞરમાં ધણો કીંમતી વખત નાહક બરબાદ થયો.

હજી ખી તે દીલેર બહાલાનો મરદાંનગી બર્થો અવાજ તેણીને કાને આવ્યાજ કરતો હતો. તે તૈયાર થતો હતો, અને નોકરો પાસે પોતાનાં કપડાંચપડાં અને બુટ વિગેરે અવારનવાર માંગતો હતો; અને તે પોતાનાં મનને બચ્ચાંસહી ઉમીદ અને ઓશકથી સવાલ કરતી રહી હતી કે તેને એમ તૈયાર થતાં મદદ કરવાનો પવિત્ર હક તેની થઈને તે કદાખી ભોગવવા પાંમશે કે નહીં ?

તે પોતાનું કપાલ દાખીને આજ સ્થાંજ પછીની અધી ગઈગુજરીઓ ઉપર દરયાકૃત કરતી બેઠી હતી. પેલો કોમ દરબારી તુચ્છકારથી હર્યો, અને તેનો બાપ તેથી ખફા થયેલો ગુસ્સાભેર ઘરમાં આવ્યો હતો. તે બધું નહીં થયું હોતે તો તે આજ રીતે પોતાના બહાલાને એક રૂબરૂ મીલાકાતમાં એકલી કદી ખી મળવા પાંમતે નહીં. ડચેસ સાથે કદી દરબારના મેલાવડામાં જતે ખરી, પણ ત્યાં ખી તે તેના બહાલા જોન સાથે એક મિનીટ ખી પુરી પાંધરી હોઠ ઉંઘાડી વાત કરી શકતે નહીં; કે બ્યારે હવે તો મામલો એ આજ રાતના સુભાચ્ય સંજોગોનાં પરીણામમાં છેક એવી અણીની દીકે આવી ગયો હતો કે ખીજી એક અઠવાડિયું વહી જાય તે પેહેલાં ચાહવું ખુદાનું તો તે તેના બહાલા જોનની હકદાર ધણ્યાણી થઈ શકવાની ઉમેદ ધરાવી શકતી હતી !

તે હજી પાસેનાજ રૂમમાં હતો, અને તેણી તેનો મીઠો મરદાંનગી બર્થો અવાજ હજી ખી સાંભળતીજ ઉભી હતી.

“ તલવાર આહીંજ રેહવા દે,” તે કેહતો સંભળાયા; “ અને જોઈશે.”

“ અજબત જોઈશે !” તે પોતાનાં મનને કેહતી હતી. તેના દમામદાર કોર્ટ—ફેસમાં તલવારના સણગાર વગર ચાલેજ કેમ ? તેના બાપને વટીક તલવાર વગર બાહર જવાની તબેલ નહીં હતી, અને તે જાણતી હતી કે રાજા શીલીપ પોતે હંમેશ પોતાના કમ્મરબંધમાં સોનેરી મુકને સપુદ કરેલું એક ધારદાર અને તેજ ખંજર લઈને ફરતો હતો.

તે અજબ થતી હતી કે પાસેના રૂમમાં જે કાંઈ બોલાતું હતું તે તે બોલેબોલ તેણીને સંભળાતું હતું ! તેણીને લાગ્યું કે તે કુશાદે મકાંનની

ખાંધણીજ કાંધ તે કીસમની હતી. ડાન જાંન જે કાંધ બોલતો હતો તે તો દમામદાર કીસમે અને પુરતું મોટથીજ બોલતો હતો; પણ નોકરો જેઓ તદ્દન ધીમા, તાબેદારીમાં ઇલાયલા અને અદ્યવંતા સાદે જવાબ કરતા હતા તે તેમના સાદ અને અવાજને પણ પરગરા તેણીને કાને આવી શકતા હતા !

“મારા લાયઝેરી-રૂમની ચાવી માહરી પાસે છે,” વળી તે કેહેતો સંભળવો. “એ રૂમમાં કાંધએ જવાનું નથી. એમાં માહરા અમતના દસ્તાવેજો છે: હવે માહરી ટોપી ને માહરાં હાથનાં મોજાં લાવ.”—અને તે હાથ પર મોજાં ચકાવતો તેનો સણસણાત વટીક પોતાના તીક્ષણ અને શ્રા કાને મરાયા સરખસર સાંભળી શકી !

એ એક મોજ હતી. તેને હુકમો આપતો તેના મીઠા મરદાંના અવાજ માથ સાંભળવો એ પણ તે ખરા પ્રખળ પ્યારથી ચાહી જાંણુનારી નાજનીન માટે એક પેહેલા પ્રકારની મોજ હતી.

તેની સાદાર્થ પણ તે મનથી ધણી વખાંણતી હતી. આવો એક વફાદાર, મોટો અને શ્રોકમાનીતો આદમી, કે જેના પ્રત્યેનો આખાં રપેનની પ્રજાનો પ્રેમ ખુદ રાજા શીલીપને વાસ્તેના ચાહ અને ગાન કરતાં બી કાંધક લખ્ખો મરતયા જ્યાદા હતો, તેવો માણસ ભયકાસપકાનો કશોબી ઠાક કરયા વગર અકસર સાદાઇમાં રહેવાનું પસંદ કરતો હતો. તે સુંદર મરાયાને ધણુંજ ગમયું. તેનાં મકાંન પર તેનાં તમામ લશકરોના વડા અધીકારી અને સિપેહસાક્ષાર તરીકે ન તો જોઇએ એટલા ચોક્કી પેહેરાની ધમાલ હતી, કે ન તો નોકરોના હદવગરના લાંબા રસાલામસાલાની બીનજરૂરી ફાજ હતી ! તે પોતે એ ભયકામાં માનવાવાલોજ હતો નહીં; અને પોતે પોતાની સંભાળ લઇ શકવા જેટલો પોતાનાં કુલ્લતની પનાહ પર પુરતો મુસતાક હતો, એટલે ફક્ત જોઇતી જરૂરીઆત જોગાંજ આદમીઓથી કામ લઇ પોતાનું ગાડું તે ગુપચુપ અને વગર ઘોંઘાટે ગળડાવ્યો જતો હતો.

આદમીઓને હુકમો આપવાની તેની રીતમાં પણ એક ધણું નકલ કરવા ને દાખલો લેવા જોગ સુધારો હતો. તેણીનો જીલમગાર બાપ જે સખ્ત બાપામાં અને કરડાઈથી પોતાના હાથ નિચેનાઓને હુકમો આપતો હતો તેને મુકાબ્બે ડાન જાંનના હુકમો સીધાં એક નરમાસ હતી ! અને પરીણામમાં જ્યાં ધરડા મેન્ડોઝાને તદ્દન સખ્ત હાથે કામ લેવાની તેની

બીનઅકલી રૂઢીને વાસ્તે તેના હાથ નિચેનાઓ ધિક્કારતા હતા, ત્યારે ડૉન જૉનને આખું લશકર આહુતું, તેનાથી થયેલું રહેતું, અને તેનો પડયો ખોલ ઉપાડી શેવાને દરેક આસામી એવડી શીકર અને એવડી ઉલટથી તત્પર રહેતું !

મરાયા સાંભળતી હતી. ડૉન જૉન તૈયાર થઇને લગભગ બાહર જવાની તૈયારીમાં હતો તેટલાં તેના ખાસ હજુરયા ફેડરીકે આવીને ખબર કાઢી કે એડોનીસ તેની મીલાકાતની આજુમાં બાહર ખોટી હતો.

“ એડોનીસ ? ” ડૉન જૉન હસ્યો; “ તે મશકેરો અત્યારે શું માંગતો હોશે ? તેને અહીં લઇ આવ.”

એ એડોનીસ દરબારનો માનીતો હતો. તે ખુદો હતો, અને એવા ખુદરતથી ખોડખાપણુ પાંખેલાંઓ ખુદિયામાં ચપરાક થઇ શકે છે એ ખુદાનાં ધરનો એક અજબ જેવો કાયદો છે, એટલે આ ખુદો મશકેરો બાજે વખત પોતાની હાજરજવાબીથી સદાના ખરચેલ છાણાં જેવા રડતી સુરત રાગ શીલીપને વટીક—તે ફફડેલો હોય ત્યારે—સારી રીતે હસાવી જાણતો હતો.

તે આવ્યો. ફેડરીકના બાહર જવા પછી જરા વારમાં તે બાહરના ઓરડાનું બારણું પાછું ઉઘડતું મરાયાને સંભળાયું, અને એડોનીસનાં જાણીતો, એક ઓરતના જેવો ચીચવાતો, અવાજ તેણીને કાને આવ્યો.

“ શુરા સીઝરને માહરી સલામ છે,” તે મશકેરો ખોલતોજ આવ્યો; “ અહત જોધવાને માહરા પ્રણામ છે, કે જે ખોદાનો, રાગનો, મરદોનો—અને વળી ખાસ કરીને બૈરાંઓનો ઘણો માનીતો છે ! ”

“ ઓહ, ઓહ, મશકેરો, ફાટયો કે ? હું બૈરાંઓનો વળી કિયે દહાડે માનીતો છેઉં ? ” ડૉન જૉન ખુશ મિગજે હસીને કહ્યું; “ એ તુંને કાણે કહ્યું ? ”

“ રાગને ત્યાંની રાંધવાવાલીએ,” એડોનીસે જવાબ કર્યો; “ પોતાનાં બાવરચીખાનાંની બારીએથી બાજે તેણે શહેરમાંની તમારી પધરામણી જોઈ અને ત્યારથી તેની બાવરીજ ચક્કી ગેઘછ ! તેનું કામ પર બ્યાંજ નથી લાગતું. ત્યારની તે રાંધણીમાં એવી તો ઘેલીગાંડી કાસમે કામ લેછ કે અમેને તે બાદશાહી બાવરચીખાનાં કરતાં તે એક દીવાનશાળાનો વધારે ખ્યાલ આપેછ ! ”

ડૉન જૉન વધતા જોસથી હસ્યો.

“અચ્ચા, ત્યારે તેં ખાધું'ં કે આજે જુઓજ આપો'ં?” તેણે પુછ્યું.

“નહોંજ તો, મેહેરખાંન, ખાધું'ંયજ કોણ કમખખતે જે? ફક્ત સહવારનો નાસ્તો, બપોરનું બોણું અને સાંજની ચાએ સાથના કુમેસ્તા ઉપરાંત જે ચોથી વખત પેટની પુંજ કાધી હોય તો માહરાં મુવેલા આપના સમ!”

“હા, પણ તું જેટલી વખત પેટની પુંજ કરેછતી તેટલીજ વખત જે તું ખોદાની બંદગી કરતો હોય તો મને તો લાગે'ં કે તું સીધો પાધરો બેહેસ્તખાંજ ઉંચકાઇ જાય!” ડાન જાંને મગ્ગ કરી.

“ને હું બંદગી તો રોજ કરે'ં” એડાનીસે જવાબ કરતાં કહ્યું.
“જમવા આગમય હું રોજ ‘ઝેસ’ બણું'ં તે આપ જાણતા નથી? મગર હવે એ બંધી વાત જવા દેઓ; આપ જાણો'ં કે હમણાં હું શું કરવા હયાં આપો'ં તે?”

“તેજ તો હું પુછવા માંગું'ં!”

“માફ માગવા.”

“શાંની?”

“તકસીરની.”

“કોણની?”

“તમારી.”

“શું?”

“આજે આપ શેહેરમાં પધારયા ત્યારે સાજનમાં આપે ધરડા વાંદર મેનડોઝાને સલામ કરી, અને તે ખુદો તે સલામ તેણે જોઇજ નહીં હોય તેમ અખાડાની ગન્ની કરી ગયો ત્યારે તે ડોકરાનો તુમાખ જોઇને માહરીથી દપ દઇને મોટે સાદે હસાઈ જવાયું'ં તેની!”

“હો, ત્યારે તે હસનાર તું હતો કે? ત્યારે તો તુને જીવતો જવા દેતો નહીજ જોઇએ,” ડાન જાંને અરધું હસીને—અરધું ગંભીરપણે કહ્યું.
“તાહરં ડોકું છટકાવતું જોઇશે!”

“હા, કેમજે હું ડાહ્યો થઇને ને બલો થઇને ઘેરમેઝાં તમારી માફ માગવા આયો તેનાં હેસાંનમાં—એમજ કેની?”

“તે ગમે તે હોય પણ તાહરી તકસીર ખરેખર ધણી ગંભીર હતી—

એવી કે જો તે વખતે તું મારી નજરે આવ્યો હોતો તો હું ગુસ્સામાં કાંઈ નવનું દોઢર જરૂર કરી નાંખતો!” ડૉન જૉને ખાત્રી આપી.

“તે તો હું બી જાણું છું, ને તેથીજ તો હું તરત ધાંધ્યાંય થઈ ગયો,” તે ખુંધાએ હસીને કહ્યું, “હસ્તાં હસાયું, પણ મેં પછીથી તરત જોયું કે કાચ્યું કપાયું; અને મને બી માહરી માએ જણાવેલો છે—હું દરવા માંથી કાંઈ ધસડાઈ નથી આવેલો કે તમારે હાથે ચટ ને પટ હલાલ થઈ જવા હું તરત ને તરત પકડાઈ આવવા જેવો કાચ્યોપોચો પુરવાર થાઉં!”

“પણ, બચ્ચા, હું અજબ એમ થાઉં છું કે મેં તાહરો અવાજ એમ જ્યો કેમ નહીં?” ડૉન જૉને તાજુબી બતાવી.

“ઝોળખોળ શાંતો? હું અધુરો નથી પણ પુરો છું,” એડોનીસે મગરૂરી માનતાં કહ્યું. “હું માહરા અવાજમાં નર છું ને વળી બાજો વખત નાન્યતર બી છે. માહરાં જેવાં પાખંડ ધરાવનારો બીજો જો કોઈ નમુનો તમે આવ આખી પૃથ્વી પરથી મને શોધી આપો તો હું પોતે માહર આપું દોઢું કાચ્યું ને કાચ્યું ચાવી જાઉં. હું કેમ તે વખતે હર્યો હતો તે હસી બતાઉં?”

“હા, હવે મને તે પાછું સાંભળવા ગમશે.”

એડોનીસ હર્યો, અને જેમ એક હાથપર ડૉન જૉન તેમ બીજા હાથપર ખુદ મરાયા પણ સેહેલથી યાદ કરી શકી કે આખાદ એજ ને હજારો લોકો વચ્ચેથી મોટે સાદે તે વખતે હસનારો અવાજ હતો!

“આલ ત્યારે—હવે બીજી કાંઈ કેહેવું છું કે? મને કોર્ટમાં જવાનો વખત થાયછ,” ડૉન જૉને તાકીદ કરી.

“હા, ને વળી કાંઈ વધારે જરૂરનું કેહેવું છું, પણ જરા ખાનગી છે. શાહી પેગાંમ છે તે ખાનગી તો હોયજ કેની?”

“ચીંતા નહીં, બોલ, આપણે હાં એકલાજ છીએ,” ડૉન જૉને સંધ્યારો આપ્યો.

“ત્યારે રાજાએ મને ખાસ આપ નામવરને કેહેવા મોકલ્યોછ કે કાંઈ ઘણી જરૂરની અને તદ્દન ખાનગી વાત આપ સાથે તેઓને કરવાની છે, અને તેથી આજ રાતનાં દરબારી ‘સપર’ પછી તે નામદાર પોતે અહીં આપનાં આવ મકાનમાં આપની મુલાકાત લેવા પધારશે, માટે તે વખત સાંધીને હયાં આપે પાછા ફરવું અને તે નામદારની વાટ જોતા એકલાજ રહેવું.”

“બા શરોચક્રમ,” રાજના પેગામને। તેના તે બાઇએ અદ્યત્થી સ્વિકાર કર્યો. “રાજને જઇને કેહ કે હું અહીં હાજર રહેવશ, અને એકલોજ રહેવશ.”

“હવે એક હજી બીજી બી વાત છે. હું તો ખબરોનોજ ખાં ને ખોરયું છેઉં કેની?”

“ને તે બી વળી ખાંનગીજ છે કે?”

“અરે તે પર તો ખાં ને ધી બેવડું બાઝેલું છે!”

“ઓહો, ત્યારે વળી તે શું છે?”

“એક દરબારી બાંનુએ ખાસ અત્રે આવીને પોતાની એક ચીટ્ટી અને ગુલાબ તમારી ટેબલપર આજે રાત્રે મુક્યાં હતાં તેણે જવાબ મંગાવેલો છે,” એડાનીસે જરા સાદ નરમ કરતાં કહ્યું.

“વળી એ હકકત પેશો તેં ક્યારથી અખત્યાર કીધોછ?” ડૉન જૉને એ સાંભળતાં લગ્ગર ગુસ્સાથીજ તતરાવ્યું. “તે ઓરત કોણુ છે તે હું જાણુતો નથી ને જાણુવા માંમતો બી નથી, એટલે જવાબ જેવું કંઈ છેજ નહીં. માહરી તરફના જવાબમાં તું ફક્ત તેને જઇને એટલુંજ કેહજે કે તારૂં કામળ મુતલબ બી વાંચ્યા વગર મેં તેને જલાવી દીધુંછઃ અને હવે જા, મને વખત થાયછ.—મગર જો, ધ્યાંન રાખજે! ફરીથી માહરી પાસે આવે ત્યારે કોઇબી ઓરતોના એવા નજીસ પેગાંમ સાથે હાજર થતો ના, નહી તો તુંને બી તેક્કમાં બોળીને જીવતો ને જીવતો સળગાવી મુકશ!”

અને પછી તે બેઉના ઓરડામાંથી બાહર જતાં પગલાં સાંભળાયાં, એટલે મરાયા તે બધ્યાર ઓરડામાં તદ્દન એકલી પડી. દેખીતી રીતે જૉન એ પછી બાહરોબાહરજ રાજના મેહકમાં વિદાય થયેલો હોતોજોઇએ, કેમ જે તે ફરીથી ખ્યારો પનોતો માંનીતો અવાજ તુરત ને તુરત તે માહયુખના સાંભળવામાં આવ્યોજ નહીં.

પ્રકરણ ૧૫.

—:૦:—

દરબાર—હાલ થયેલ બરાયતો હતો. તે સુંદર અને ઘણીજ ભલુ-કદાર રોશણીથી ગ્રેહો આરાસતા હતા, અને રાગનું તપ્ત પણ ઘણાજ ભપકામાં દીપાયમાન કરવામાં આવ્યું હતું.

અધા દરબારીઓ હાજર હતા, અને રાગ, રાણી અને ડાન જાનની સહ સમારીને તેઓ વાટ જોતા ખોટી હતા. નવેંચર મહીનો હતો, અને સપ્ત થંડીનો તે વખત હતો, પણ હાલમાં હાલની રોશણી અને આદ-મીઓની ગીરદીનાં કચપચને લીધે સાંભો બફારો બફારો થઈ રહ્યો હતો ! હજારો મીનખતીઓ મોટાં બેકીંમતી જુગ્મરોમાં ઝળકી રહી હતી, અને ખુણે ખુણે તેજસ્વિ અતીઓ બળતી કરવામાં આવી હતી.

એ બધું ડાન જાનનાં માનમાં ખાસ હતું, અને રાગ કે જે ડાન જાનની ફત્તેહ અને હલ્લનાનાં લોકપ્રિયપણાંથી અદેખાદનો મારયો ભીતરે તો જળીને ખાખ થઈ જતો હતો તેને લોકલાજે અને સ્વમાન સાચવવા આ અધા મોટા આહતના તમામ જુડા દોંગધનુરા ફરજ્યાત કરવા પડતા હતા.

વચ્ચેવચમાં રાગનું એક ડુંચા માંચડાપર તપ્ત ગોડવાયલું હતું, કે જેપર કેટલાંક પગડયાં ચઢ્યા પછીજ પુખાતું હતું; અને તે તપ્તની સમા-લમાં ભપકાભરેલા લશકરી અધીકારીઓ, સોનેરી પોશાકમાં સજ્જ થયેલા ને ઉડતાં પીછની કોત્રાહો સાથે, નાગી શમશેરો પકડી ઉભેલા હતા.

તે તપ્તને મથાળે, વળી, એક મખમલનું મોટું છત્ર હતું, અને તેની ઉપર શાહી “કોટ ઓફ આર્મ્સ” ઝળકી રહ્યાં હતાં.

તપ્તની દાખી અને જમણી બાજુએ રેશમી ગાદીની શોભાયમાન સોનેરી ખુરસીઓની બેકેદો હતી, કે જેમાં જમણા હાથપર પ્રધાનો, અમીરો અને આગેવાંન દરબારીઓ બેસનાર હતા, અને ડાખા હાથપર તેજ કીસમે બાનુઓની જગ્યા કરેલી હતી. તે બાનુઓ રાગના રસાલા સાથનાં સર-ધસમાંજ દાખલ થનારી હતી, અને ફક્ત સૌથી આગેવાનોનેજ ત્યાં બેસવાનો અધીકાર હતો, કે જ્યારે બાકીનાં સેહેંકડોએ તો ઉભું રહેવાનોજ રહેલો હતો.

દરબાર—હાલની ગંઝરી પણ તમામ ચીકાર હતી, અને તેમાં સઘળી બાનુઓનોજ જમાવ થયેલો હતો, જે બાનુઓ પણ કાંઈ નાધલે ખાંચરેની

નહીજ હતી તે તેમના ઉંચા પોષાકો, અને હીરા મોતીના ઝવઝવ થતાં આભુપણોથી એક લેહનમાં જોઇ શકાતું હતું.

મંડોડા ત્યાં હતો નહીં. તેનો તેાં રાગના અંગત ગાડ સાથેજ સર-ધસમાં દાખલ થવાની પાળી હતી; પણ ખુદો ઓડોનીસ ત્યાં હતો. તે ટોડાંમાં ફરતો રહ્યો હતો, અને કોઇ કોઇને હસાવ્યા કરતો હતો. હાલ તો બધા હસતા હતા ને વાતચીત કરતા હતા, અને તેમના અવાજના ઘોંઘાટયા ગણગણાતથી તે આખો દરબાર—હાલ ગાજી વાજી રહ્યો હતો; પણ દીસ-તુંજ હતું કે રાજા રાણી આવતાં સાથે બધું “મુઠું મંતર ને સાડા સત્તર” થઇ જનાર હતું.

એ ઓડોનીસ ખુદો હતો એટલુજ નહી પણ તે વળી એક વેંહલ્યું હતો. મોટી અને પાકડી ઉમ્મરનો આદમી છતાં ભાગ્યેજ તે એક દસ વરસના છોકરા જેટલો ઉંચો હોય, અને તેથી કોઇ ઉંચા તાડ જેવા અધી-કારીને હસાવા જતાં તેને ઉંચું જોઇને વાત કરવી પડતી ત્યારે તે એ આકૃતીઓનો મુકાબલો જોનારાંઓને અવ્યવમાં ગમ્મત ઉપજાવ્યા વગર રહે નહીં તેવોજ હતો.

તે પણ ઘણી સફાઇથી અને ઘણી સંભાળથી ટ્રેસ કરી આવ્યો હતો. તેના જુરા ત્રણ સફાઇથી હોલેલા અને વચમાંથી વેહેંચાયલા હતા, અને સાંમતી રીતે એક વગદાર દરબારીના જેવોજ દેખાતો હતો.

તે એક ખાનગી દરવાજેથી રાજા આગળ થઈને હાલમાં દરબાર હાલમાં આવ્યો હતો. દીસતુંજ હતું કે ડોન જોનનો રાજા જોગો જવાબ તે રાજાને ખાનગીમાં ફહીને એ તરફ આવ્યો હતો. એ ખાનગી દરવાજે દરબાર—હાલને લગતા એક એવા વિભાગમાં દાખલ કરતો હતો કે જ્યાં અસલવારેના મુરીશ વખતમાં યાંતુઓ ધ્રુપાઈને રાજ દરબારનું વર્તણુ જોતી હતી. તે વખતે તેઓને પરદેપોષ પી દરબારી મેલાવડાઓમાં હાજર થવાનો અધીકાર નહી મળ્યો હતો, અને તેથી કોઈ પરાયા મુલકના એકચી અથવા રાજપ્રિય પરાણાનાં માનમાં કોઈ મોટો મેલાવડો થતો ત્યારે રૂપેનની દર-બારને લગતી યાંતુઓ એ વિભાગમાં ધ્રુપાઈને સઘળો મેહમાર અને તમાશો જોતી હોવાનો ચાલ હતો.

તે (ઓડોનીસ) પોતાને ઘણા મોટા માણસમાં ગણતો—એવો એક કે જેના વગર રાજાને કે રાજાને ચાલેજ નહીં! દરબાર જ્યાં પી જાય ત્યાં પુકેપુક બમતા કુતરાની માફક તેને પણ જવાનું માન હતું. તેની હાજરી અને સામીલગીરી અનિવાર્ય કેલવાતી હતી; અને અરેંખર જે વખતને.

વાસ્તે આ વારતા લખાય છે તે વખતે લઉવાઓ દરબારનાં નાકલેખાતા હતા—એટલે સુધી કે કેટલાંક રાજ્યોમાં તો એકઠી વખતે બે ત્રણત્રણ લઉવાઓનું પોપણ કરવું જરૂરનું સમજાતું હતું !

નવી રજુ થનારી નાજનીનો પણ એ મેલાવડામાં ધણી હતી—ધણીક જીવાંન મોટે ઘેરની કુમારીકાઓ કે જેઓ ઉમ્મરની થવા પછી પેહેલીજવાર રાજ્ય અને રાણી સાથે આજે રૂબરૂ પીછાંણમાં મલનાર હતી. એ જાતની ઓલખાંણ—ક્રિયા માટે આવજા મેલાવડાની તક હાથ કરવામાં આવતી, કે જ્યારે તેમનાં વડીલો રાજ્ય રાણીનાં તખ્ત પાસે તેમને લાવીને તેઓનાં નામ મોટે સાદે પુકારતાં, અને તે નાજનીનો પોતે પગ વાળીને કુરનસ બળ લાવતી. એવી બી ઓશકાતી શરમાતી, તાજા ગુલામ જેવા ચેહેરાની ખુબસુરતી ધરાવનારી, તે નવીન અનુભવનો લાહવો લેવા નિકળી પડેલી ધડક ધડક થતી છાતી સાથની નૌજીવાંન નાજનીનો આજના મેલાવડામાં મોટી સંખ્યામાં હાજર હતી.

ગરીબ આંધલી આધનેજ એવા મેલાવડાઓમાં આવવામાં—આંધલી છતાં—ધણીજ મોજ લેતી. તે મરાયાની પેડે નીચે દરબાર—હાલમાં તો આવતી નહીં—કેમજે ત્યાં આવવાનું તેના અધાપાને લીધે પોપાય એમ ન હતું—પણ તે ઉપલી અગાસીમાં આવીને હંમેશ એકલ લેતી, કે જ્યારે આજે તો પોતાની બેહનને ખાતર પોતે કેદ પડવાનું પસંદ કરેલું હોવાને લીધે ગરીબ બીચારી તે હયાં ગેરહાજર હતી.

રાજ્ય રાણીએ બધાંને ખુબ તપાવ્યાં. તપાવે નહિ તો રાજ્ય રાણી કેમ કેહેવાય ?—અને દરબારીઓને એ જાતનું તપણું કરવાની અચ્છી કીસમે તબેહ થઇ ગઇ હોય તેમ નજરે આવતું હતું, કેમકે કોઇ બી કંટાલતું કે તે માટે ફરયાદ કરતું હતું નહીં. વળી હયાં ધણાંક પ્યારાંઓને અરસપરસ મલવાની અને પેટ ભરતી વાતચીત કરવાની બી જોઇએ એવી તક મલી જતી, એટલે બી રાજ્ય રાણીનું એ તપણું ધણાંઓને ઝાઝું ભારી પડતું નહીં.

તે એક ભવ્ય મેલાવડો હતો. દરબારીઓજ માત્ર નહી પણ આગેવાન શેહેરીઓ, અધીકારીઓ, ઓધેદારો, ધરમગુરુઓ અને વગદારો બધા મોટી સંખ્યામાં હાજર હતા, જે બધાં ડાન જોને ઝેનેડા મુર લોકોના હાથમાંથી સર કીધો તેની મુઆરક્યાદીમાં તેને ઇજાજત આપવા પણ આયજ ટાંકણું હાથ કરીને આજે અત્રે બેગા મળ્યા હતા.

એવામાં રૂપેરી ભેંપુરાં ભુકાયાં, અને દરબાર—હોલમાં સધળું એકદમ એક સાથે ચુપચુપાટ થઈ ગયું. જરા વારમાં તે પછી બાળુમાંનો એક મોટો દરવાજો ઉઘડયો, અને ક્રિયાઓના ગ્રાંડ માસતરની સરદારી હેઠલ-કે જે તેના સફેદ મોટા ઝબ્બામાં અને સફેદ લાંબી લટાક સોનેરી મુઠની લાકડી સાથે સર્વની આગેવાની કરતો આગલ આગલ ચાલતો હતો—એક મોટું દમામદાર સરઘસ રજુ થયું, કે જ્યારે તે ગ્રાંડ માસતરે દરબાર હોલમાં દાખલ થતાંજ ટાંચણી પડે તો સંભળાય એવી ચુપકીદી વચ્ચે પોતાના મજબુત ને ધોંધારી અવાજે “ નિઘાહ રખો ” પુકાર્યું—

“ નામદાર રાજા ! નામવર રાણી ! ખોદા એ બન્નેને સલામત રાખો ! ”

એ પછી નાગી તલવારો સાથે ધરડા મેંડોઝાની સરદારી હેઠલ એક લાંબી લટાક લશકરી ટુકડી દાખલ થઈ, અને તે પછીથી બાળુમાં હડી જઈને સફ સમારી ઉભી, એટલે ધરડો મેંડોઝા પોતે એકલો તે વચલાં મોટાં બારણાં આગલ ખાંધ પર તલવાર ઉઠાવી દરબાર—હોલમાં દાખલ થતાં રાજા રાણીનાં માનમાં “ હરેલ હોપ ” કરતો ઉભો.

ત્યાર કેડે તે રડતી સુરત રાજા શીલીપ ધી સેકન્ડ આવ્યો. તે આવે રડી દે, અથવા તેણે એડયું પીધું હોય, એવોજ તેનો હાલ નજરે આવતો હતો, અને તેની લગોલગ ડાયા હાથપર રાણી ચાલતી હતી, કે જેની પણ આંખો તોટલીજ શોકાતુર અને ગંભીર હતી.

તે રાજાનો દેખાવજ તેને અપ્રિય પુરવાર કરી બતાવે તેમાંનો હતો. લોકો જોઈનેજ ડરી જાય અને હડી જાય એવા દુરદૈવી ચેહેરાનાં જે કેટલાંક મોટાં માણસો થાય છે તેમાંનો આ બીજો શીલીપ રાજા એક હતો. તે પટલો અને ઉંચો હતો, પણ આંખમાં તેજ જરાએ નહીં હતું, અને હોઠ શીકકા મારી ગયલા હતા. તેને એક ટુમકી દહાડી હતી, અને ચેબ્યા ખોરાવી નાંખેલા હતા. તેનું કપાલ મોટું હતું, અને ચેહેરો લંબાયો હતો. તેની ચાલમાં બી તે તદ્દન કદરૂપો હતો. ચાલ ધીમી અને કશી બી દમામ દાર અદા વગરની હતી, અને જાણે પોતાની જાંદગીને માટે જાગ્રત બીહતો હોય તેમ તેનો હાથ ધણું કરીને તેની કમ્મરબંધમાં ખોસેલાં ખંજર ઉપરજ રહેતો. તે ધણો ગુસ્સાખાજ, કીનાખોર, જાહેલ અને ઝનુની તરીકે પુરતો જણાયેલો હતો.

આસપાસ જરા જોયા બી વગર તે સીધો ને સીધો આવ્યો તેવોજ પોતાનાં તખ્ત પર ચઢી ગયો, અને દેડકાની માફક કુદકો મારીને બેસી

ગયો, કે જ્યારે ખેસતાં સાથે ખુરશીના બધે હાથા પર તેણે પોતાના એક હાથ ટેકવી દીધા. તેની ખોરદુમાં તેની રાણીએ જગા લીધી.

હજી સરઘસ તો ચાલુજ હતું, અને હવે મેલાવડામાં રાજના ધણા મોટા અદ્દખ અને પુરતા ધાક છતાં એક ધીમે ગણગણાત એકદમ ખેખેક ચાલુ થયો. લોકો ટીંગાઇ ટીંગાઇને જોવા લાગ્યાં. ઝોરતોની આંખ ખુશી માં ચમકવા લાગી, અને મરદો મોજથી જોવા પડ્યા, કે જ્યારે રાજનો પોતાનો એહેરો કોઇ ધ્યાનથી જોતે તો તે જાંખવાનો થયલો તુરત જોઇ શકાતે, કેમકે તે લોકમાંનીતો, લોકપ્રિય, અજીત જોધો ડાન જાન હવે દરબાર હાલમાં દાખલ થતો હતો !

તે તદ્દન સાદાઇથી પણ પુર થયેરામાં સજ્જ થયલો હતો, અને તખ્ત આગલ આવતાં એક ગુંહણવાલીને તેણે તાજને નમન કર્યું કે જ્યારે રાજ હર્યો, અને રાણીએ ધારા મુજબ તેને પોતાનો મોજાં વગરનો હાથ આપ્યો, જે ઉપર તેણે ધણાં માનથી એક ચુમી લીધી. એ પછી કશુંખી ખોલ્યા વગર દમામફર કદમે આગલ વધીને તેણે જઈને રાજના જમણા હાથ ઉપર પોતાની એક લીધી, અને ત્યારે આખા દરબાર—હાલમાં એક ટાંચણી પડે તો તે ખી સંભળાય એવું સઘળું એકદમ શાંત અને ચુપચાપ થઇ ગયું.

પ્રકરણ ૧૬.

અને તે પછી પણ તે સરઘસ તો હજી ચાલુજ હતું. પાણીના ધીમા પ્રવાહ માફક એક પછવાડે એક દરબારનાં તે મુખીઓ દરબાર—હાલમાં દાખલ થતાં હતાં, કે જેમાં ડાન ઍનટોન્યો પણ એક હતો. તે રાજનો ખાસ વિશ્વાસુ હતો, અને રાજને આડે માર્ગે દોરવવા માટે પ્રજામાં પુરતો જાણીતો અને અપ્રિય થઇ ચુકેલો હતો. એ ઉપરાંત દરબારી બાંનુઓ પણ તે રસાલામસાલામાં મોટી સંખ્યામાં શામીલ હતી, કે જેઓ બધી રાણીની ખાસ સાહેલીઓ કેહવાતી હતી, અને “મીએસ આફ ધી રોયલ્સ”ના એલકાબથી ઓળખાતી હતી. ખીજી “મેડસ આફ ઍનર” પણ ઘણી

હતી, અને એ સધળી ખાંતુઓની આમદાનીમાં એકઠુંજે લોકોનું સૌથી વધારે ધ્યાન ખેંચી રહી હતી તે રાગના વડા વઝીર ડાન ગોમેઝ ડી સીલ્વાની પરણેતર નામે ડાના ઑના હતી. તે પણ પેલા રાગના માનીતા ડાન ઑનાટાન્યો જેવીજ જાહેર અપકીર્તી પામેલી એક નાલાયક અમળા હતી. તેણીને વાસ્તે ઘણું ખુશ ખોલાતું હતું. લોક કેહેતાં કે તેનો બરથાર એક આવી શાહનશાહાતનો વડો વજીર છતાં એ અમળાના હાથમાં એક વેચાણ-રમકડાં જેવો હતો, ને જેટલું તેણીનું પોતાના વરપર તેટલુંજ વળી રાગના માનીતા ઑનાટાન્યો પર અને ખુદ રાગ પર તેણીનું ચઢણ હતું, કે જ્યારે ખાતેનમાં તો તે હલકી વાસનાઓવાલી ઓરત એ ત્રણેને એક સરખી રીતે જુડી અને ખેવકા હતી.

તે ભાગ્યેજ ૩૦ વરસની ઉંમરની હશે, કે જ્યારે ખરેખર તો તેના દરબારી થયેરામાં તે તેથી બી વધારે જવાંન નજરે આવતી હતી. તે એક ખુશસુરતી હતી. જ્યારે ગુસ્સામાં નહીં હોય, અથવા કપટકાર્ય જે તેણીની નસેનસમાં રમી રહ્યું હતું તે કીસમના ખુશ ખ્યાલોથી પોતે આઝાદી પામેલી હોય, ત્યારે તેણીના લાલ પરવાલાં જેવા હોડ, ગુલાબી રૂપસારો ને મોતીની માલા જેવા એક સરખા ગોડવાયલા દાંતો સાથે તે કોઈનું બી દીવ જીતી લઈ શકે એટલી બધી દીવકસ નજરે આવતી હતી.

અને એ રીતે તે આખી દરબાર ગોડવાયા પછી દરબારનું તે રાતનું ખાસ ક્રિયાક્રમ જારી થયું. રાગ તરફનો એક એસારો થતાં રાગનો માનીતો ઑનાટાન્યો પોતાની બેઠક પરથી ઉઠ્યો, અને તેણે રાગની પોતાની તરફનો પેગામ તે તમામ અન્બુમનને ખાંગેખુરંદ વાંચી સંભળાવ્યો. તેમાં રાગએ મોરીરકો લોકોનાં બંડ બામે કાંઈક લાગણી સાથે લખ્યું હતું, અને એ મોટી લડાઈ જીતવા માટે પોતાનાં લશ્કરને ઘણી શાખાશી આપેલી હતી. ડાન જાંનની પણ તારીફ કરેલી હતી, પણ તે છતાં તે અજીત જોદ્દાની સ્તુતિ કરવામાં રાગ કેટલીક હદ સુધી દેખીની રવેસે બખીલ અને તંગદસ્ત પુરવાર થયો.

લોકોએ એકાગ્ર ચિતે આ માનપત્ર સાંભળ્યું, અને જ્યારે જ્યારે ડાન જાંનનું તેમાં નામ આવતું ત્યારે ઉનાલામાં પવનની ધીમી લેહકીથી સુકાં પાંદડાંઓ વચ્ચે જેમ એક ધીમો સલસારો ચાલુ રહે તેમ તે આખા દરબાર—હાલમાં ખુશીનો એક ગણગણાત તાગરતોજ ચાલુ થતો, કે જ્યારે ડાન જાંન પોતે નીચી નજરે ગુપચુપ પોતાની બેઠકમાં બેસી રહ્યો. તેણે

ફરેલી એ મોટી જીત માટે એક મોટું ધનામ કે સરોપાવ તો દર કિનાર, મગર તે માનપત્રમાં સ્તુતિ કે હેસાંનની લીટીઓ બી જોઈતી ઉદારતાથી લખવામાં ન આવી હતી એ તે જીવાંન જોધો વધતા ઓછા તુચ્છકાર વચ્ચે જોઈ રહ્યો હતો, ને તેથી મુજબમાં હસતો બેઠો હતો.

અતે એ પછી જ્યારે માનપત્ર વંચાઈ રહ્યું ત્યારે ઍન્ટો-યો જરા વાર થોપ્યો, અને પછી પોતાનો હાથ ઉંચો કરી તે હાથમાંનું માનપત્ર હવામાં જોસથી ફલાવી તેણે પુકાર્યું, “ખુદા રાજ નામવર ફીલીપ ધી સેંકડને સલામત રાખો ! ખુદા રાણીને લાંબા આયુષ આપો !”

અને લોકોએ ફરજ્યાત એ “ચીઅર” ત્રણ મરતબા જવાબ કરીને ઉપાડી લીધા, પણ તેમાં જીસ્સો જરા એ ન હતો. પુકારો થયા ખરા, મગર તે ઠંડા, સુસ્ત બલ્કે કેવળ જીવ વનાનાજ હતા. એવામાં તે દરબાર-હાલમાંથી કોઈ અબજાએ મીઠા પણ મોટા અને ખુલ્લા સાદે ડાન જાંનની પોતાની જય પુકરાંવી. “ખુદા ડાન જાંનને સલામત રાખો ! ખુદા એ સ્પેનના અજીત જોધવાને લાંબુ આયુષ આપો !” તેણીએ પુકાર્યું; અને ત્યારે જવાબમાં દરેક ત્યાં જે હાજર અને મોજુદ હતાં તેમનાં હૃદય નિષ્કલંક હર્ષમાં એકદમ પ્રવૃત્તિ થયાં ! સક્રિય તેનો તાબડોતબ પડ્યા ઉપાડ્યો, અને જૈરાં તેમજ માતીદાના તે અતી દીલગીર હર્ષનાદથી તે આખા હાલની ધરા જાણે તેના પાયામાં થરથર ધ્રુજ અને ધમધમી રહી !

જાણે લોકો પોતે પોતાને બુલીજ ગયાં ! તેઓએ ખુદ રાજને ઠંડો અને સુસ્ત હર્ષનાદ સંભળાવ્યો હતો, અને તેથી રાજ ડાન જાંન સમક્ષ ઘણો નીચો પડતો હતો એ વટીક તેમનાં દીલમાંથી નિકળી ગયું. તેઓ રાજને, રાજને વાસ્તેના અદ્ય અને દરબારના વિવેકને વટીક થોડીક પક્ષે બુલી ગયાં—તે એટલે સુધી કે રાજ થોડાક ગુસ્સા સાથે તેમને શાંત અને ચુપ થવાનું ફરમાવવા પોતાની ખુરસી પરથી અરધો ઉઠ્યો બી ખરા !

ડાન જાંનને પોતાને પણ એથી ઘણું નમોજીવું ને ખસ્યાણું લાગ્યું, અને તેથી રાજ ઉડે તે પેહલાં તેણે પોતેજ પોતાની બેઠક પરથી ઉડીને હાથોની એસારતો વડે નમનતાઈથી અને ઓગરખવાહીથી લોકોને શાંત થવાનું તેઓ કને માંગી લીધું,—અને જવાબમાં લોકો જલ્દીજ પાછાં શાંત થયાં, એટલે હવે રાજ પોતે ફરજ્યાત બોલવા ઉઠ્યો.

પણ તેનો અવાજ ઘાડો ને જડો હતો—દીસ્તુજ હતું કે તેની છાતી ગુસ્સાથી ઉકળતી હતી, જેથી તે ખુલ્લા અવાજે બોલી શકતો ન હતો.

તે શું બોલતો હતો તે બધાંનેજ કાંઈ સંભળાયું નહીં—એટલી હદ સુધી તેનો સાદ ઘેરાયેલો ને ગુંગણાયેલો તે મોટા હાલમાં સંભળાતો હતો; અને જ્યારે તે બોલતો હતો ત્યારે ડાના ઁના વડીક ડાન ઁન્ટોન્યોને છુપી આંખ મારતી તે રાજન તરફ તુચ્છકારના હોડ ચઢાવી જોઈ રહી હતી.

તે બી રાજની દોસ્ત થવાનું જાહેરમાં ડાળ દાખવી બાતેનમાં રાજની શત્રુજ હતી. તે ઁન્ટોન્યોની મસલત હતી, અને એ બંને લુચ્છાં અને ખુરાંઓની મુઝ એકજ હતી. તેઓ બંને તો રાજનુ કાટલું કાઢી નાખીને ડાન જોનને રાજતાજ આપવાની છુપી યોજના કરતાં હતાં, પણ ખરેખર તો એમ થયલું જોવામાં લુચ્છી ડાના ઁનાની મક્કસદ કાંઈ બીજું ને જુદીજ હતી—મગર તે બાએ હાલમાં અત્રે લાંબુ કરવા જરૂર નથી.

પ્રકરણ ૧૭

રાજ કડયો એટલે આખી દરબાર ઉડીને ઉભી થઈ, અને તે બોલતો હતો ત્યારે બધા તાજ તરફનાં માનમાં પાંઉ પેઆદાં ખડાંજ હતાં.

“બીરાદર,” તે પોતાના બાઈ તરફ ફરીને મોટે સાદે બોલ્યો, “આપણા દેશ અને દરબારના રીવાજમાં નહીં તે રીતે અમારો અદબ વડીક બુલીને આએ દરબારે તાહરી જય પુકારી છે, એટલે આ લેખીત દસ્તાવેજ ઉપરાંત જે અમારે બોલાવાનું ને બોલવાનું હતું તે અમારી જેહમત ગોયા બચી ગયું છે, અને મને ઉમેદ છે કે અમે જે કાંઈ તાહરી તારીફ ને સ્તુતીમાં બોલ્યે તે એકલડોકલ અભિપ્રાય કરતાં આએ હજારોની સ્તુતિનો એક અચાછ ગરબડાત તને ખચ્ચીતકરીને વધારે ખુશી મનાવશે. એમ છતાં, હું માહરી પાક ફરજ વીસારવા માંગતો નથી, અને તેથી તાહરા રાજ તરીકે તાહરી આએ નામાંકિત ફોહ માટે અત્રે જે માહરી તરફથી વંચાયું છે તે ઉપરાંત હું પોતે વધારામાં તાહરો ખાસ ઉપકાર જાહીર કરું છું. હું તને વધતા ખેતાયથી નવાજતો નથી. કેમજે તું માહરો બાઈ છે, અને આખાં સ્પેનની સેનાનો વડો છે તેજ માન તાહરા જેવા એક લડવૈયા માટે અમારે મનથી થોડું નથી, એટલા વાસ્તે, માહરે હવે એટલીજ કબીદ કરવી છે કે કોઈ મોટા રાજની શાહજાદીને તાહરી ભવિશની ભાગ્યન

બનાવી તું જલદીજ પોતે ખી રાજવંશીઓમાંનો એક થાય, અને અમારાં તંખોતાજને અત્યાર કરતાં વધારે ઝડપથી તું એ રવેસે કોઇ લાયક ખાંચરે પરણીને એવડું દીપાવે !”

એ વખતે—રાજાએ બોલવા માંડ્યું ત્યારે—ડૉન જૉન એક કદમ બાહર આવી ઉભો હતો. તે છેક તે સિંહાસનની લગોલગમાંજ ઉભો હતો, અને પોતાનું માથું તાબેદારી અને માનથી નભાવી રાજા તરફની શાખાશી શ્રવણ કરતો તે શાંતતા સાથે ખડો હતો. એટલા માટે જ્યારે રાજા એ પછી ભોકોનાં મન મનાવા જોગુ ઉપકું બોલી રહ્યો ત્યારે ડૉન જૉન તખ્તને છેક નિચે સુધી વાંકો વધી નમીને ગુપચુપ પાછો પોતાની જગ્યા પર જઈ બેઠો.

એ વખતે પેલો ખુદો મસ્કેરો ઍડોનીસ જે તેની ખુરસી નજદીકજ ભરખ બેઠેલો હતો તેણે તેને તેના હાથનું મોજી આપ્યું. ડૉન જૉન તે જરાં વાર આગમ્ય હાથપરથી સેરવી નાંખ્યું હતું. ને તેવામાંજ રાજા અચખ્ય બોલવા ઉડ્યો એટલે અદ્યતને ખાતર એ કદમ બાહર આગલ વધનાં તે મોજી તેના હાથમાંથી સરી પડેલું હોવાની વાત તે જોદ્દાનાં લક્ષમાંથી સદંતર નિકળી ગઈ હતી.

એ ઉપરથી ઍડોનીસે તે મોજી ઉચકાને તે પાછો બેઠો ત્યારે તેને પાછું આપ્યું, જે માટે તે એ લઙ્કાનો ઉપકાર માનવા જતો હતો, પણ તેટલાં તેનાં હાથને તે મોજી જરા દાખી જોતાં લાગ્યું કે તેમાં તેણે એક કંઈ કાગલ છુપાવીને તેને પાસ કર્યું હતું. આથી ડૉન જૉન ઘણો ગુસ્સે થયો. તેણે તે રાત્રેજ એ જાતનાં ઘેરાંઓના પેગામો લાવવા સાડ એ ખુદા વેહેતાંને ખુબ ખખડાવેલો હતો, ને તે છતાં એટલી જલ્દી તેણે આ બેઅદ્યત્ન હીમત પાછી કરી તેથી તે લડવૈયા જવાનને ખરાં દીલથી ઘણો ગુસ્સો આવ્યો.

પણ તેણે તરત ખ્યાલ થયો કે તેની આટલી ખફગી છતાં ઍડોનીસે એમ પાછી હીમત કરી હતી તો પછી એમ કાંઈ નહીં હોય કે આ કાગલ કાંઈ ખરેખરી અગતનુંજ હોય? બનવાજોગ હતું. અગતનું હોયા વગર રાજાનાં દેખતાં તે એ રીતે તેને એક કાગળ પાસ કરવાની હીમત તો કદી કરેજ નહી, કેમજો મોજી દર્ખાતાં સાથે કાગલનો ખખડાત થયો હતો, ને તરત રાજાનું એ હીલચાલ પર ધ્યાન ખેંચાયું હતું ખરું.

મગર હવે હયાં જરા વારમાં લેવીનું કામ ચાલુ થયું. આખો મેલાવડો રાજારાણીને અને ડૉન જૉનને પોતપોતાના દરજ્જા મુજબ એક એક બેઠેલી જોડીમાં નમન કરતો પસાર થવા લાગ્યો, કે જ્યારે સઘળાં નવાં હાજર

થયલાંઓનાં મોટે સાદે નામ પુકારવામાં આવતાં હતાં. એ બધો વખત રાજરાણી તો બેસીજ રહ્યાં, પણ એ ક્રિયા જે નજદીક દોઢ પોણા બે કલાક ચાલી તે બધો વખત ડૉન જૉન એ નામનો સ્વિકારતો ને જવાબમાં પાછો નમતો. ઉભોજ રહ્યો હતો, કે જે દરમ્યાન પેશું મોણું ને તે માંહેલું કાગલ હજીએ જેમનુતેમ તેણે હાથમાં દાખીને ધરેલું હતું.

ખુદો ઍડોનીસ એ બધો વખત તેની બાજુમાંજ હતો. તે બીહીનો હતો કે રખેને પેશું કાગલ ટપ દબને મોજાંમાંથી બાહરે સરી પડે, ને આખી દરબારનું તે પર ધ્યાન ખેંચાય. વળી વઝીરગદી ડૉના ઍના (જે પ્રીન્સેસ ઑફ ધમોલી તરીકે પણ ઓળખાતી હતી તે)ની પણ નજર જાણે તે એવીજ કોઇ શીકરથી બીહીતી હોય તેમ ડૉન જૉનના હાથ પર ને તે હાથમાં પકડેલાં મોજાંપરજ કડી રહી હતી—એટલે સુધી કે જ્યારે નવી નૌજવાંન છોકરીઓને ઓળખવાની ક્રિયા ચાલુ થઇ ત્યારે તેમનાં નામ પુકારવાનું કામ તેણીનું હતું તે બજાવતાં પણ તેણીએ ડૉન જૉન પરની પોતાની નજર મુતલક હટાડી નહીં. એમ છતાં તે પોતાનાં કામમાં પુરતી પાલવરદી અને પ્રવીણ હતી. તેણીએ એક બી ભુલ કરી નહીં કે અદબનો જરાએ ભંગ થવા દીધો નહીં; અને તે સઘળું ચતાવાને બસ હતું કે તે કોઇ બારે ગાંઠ પુરી, બડી બાહોશ, અબળા હતી.

રાણી નરમાસથી બધાંને નમતી હતી, પણ રાજ તો ચામડું થીકડું થઇને બેસીજ રહ્યો, તે આજના આં મેલાવડાથી રાજ થયો કે સંતોષ પામ્યો હોય એમ જરા એ દેખાતું ન હતું. તેને બધું લોકેલાજે ને ફર-ન્યાત કરવું પડતું હતું, ને તેથી બીતરે તે ડૉન જૉન માટે સાંમે અદે-આઇથી જળી જતો હતો.

બધુજ બાહરના બપકાનું હતું. આખી દરબાર એક બીજાનું કાટડું કાઢનાર અને ખુરં ઇચ્છનાર હતી, કે જ્યારે બાહરથી બધાં મીઠાં થઇ શકતાં હતાં.

અને એ બધી કંટાળાભરેલી ક્રિયા પુરી થઇ, અને તે પછી રાજ રાણી જવા ઉઠ્યાં, એટલે દરબાર-હોલમાં તેઓ થકા રસ્તો કરવાની ગર-બડ થઇ, જે તકનો પેલા ખુદો ઍડોનીસે તરત લાભ લીધો. તેણે પોતાની તરફ ધ્યાન ખેંચવા નરમાસથી ડૉન જૉનની બોંચ ખેંચી, અને તે જોદાએ અભયબી વચ્ચે ચમકાને પાછું ફરી જોતાં એ મસ્કેરો તેની નજરે આવ-વાથી તેણે તુરત ગુસ્સાનાં બવાં જમાવ્યાં.

“ ગુસ્સો ના કરો, મેહેરબાન, ” તે મસ્કેરાએ તે જોઇને માંગી લેવાની

હવે કહ્યું; “પેલી ચીડી ઘણી જરૂરની છે એટલુંજ માહરે કેલવાનું છે. દરબારી ખાણાંની આગમચ એ વાંચી લેજો.”

ડૉન જૉને તુંચ્છકાર કર્યો ને તે ગુસ્સામાં ખસી ગયો. તેણે તે વેહેંત્યાને કશોજ જવાબ કરવાની દરકાર કરી નહીં, કે જ્યારે તેના પરથી નજર હટાંજ તે ખુંધાની નજર ડૉના ઁના સાથે એક થઈ. તેણે જોયું કે તે અખળાએ તેની હીલચાલ પર બારીક નિઘ્રાહ રાખી હતી, અને તેને ડૉન જૉનને ઉપજુ કેહતાં સાબળ્યો નહોં ખી હોય તો બરાબર નજરે નજર જોયો હતો.

એ પછી દરબાર જેમ ગોડવાઇ હતી તેજ કીસમે પાછી વિસરજન થઈ, ને બધાં ડાઇનીંગ—હૉલમાં વિદાય થયાં. ત્યાં જુદા જુદા કુશાદે હૉલોમાં જુદી જુદી ટેબલો મંડાવાનો રાજ રીવાજ હતો. એકમાં રાજ રાણી તેઓના અંગતો સાથે બેસતાં, કે જ્યારે ખીજા હૉલમાં વઝીરો અને સૈાથી આગેવાન દરબારીઓ જમતા, અને એક ઘણી મોટી “જૉનરલ ટેબલ” વર્ગી પાસેના એક ત્રીજા હૉલમાં અમીર ઉમરાવો માટે ખાસ નખાતી હતી.

એક કલાક તક ખાણું ચાલુ રહેવાનો રવૈયો અને સરેસ્તો હતો, જે પછી બધાં દરબાર—હૉલમાં ડાન્સ વાસ્તે પાછાં ફરતાં. રાજ રાણી ખી બાજે વખત આવતાં, પણ તેઓ થોડોક વાર બેસીને ફક્ત તમાસો જોઇને જતાં રહેતાં. કે જ્યારે તેમના જવા પછીજ ખરેખર તો ડાન્સ છેક મોટી રાત તક તેના ખરા બાહરમાં ચાલુ કરી શકાતો હતો.

આજની રાત માટે પણ ખુદ રાજ રાણીનો જમવાનો હૉલ સૈાથી વધારે ભવ્ય અને આરાસ્તા કરવામાં આવ્યો હતો. ત્યાં રાજ રાણી પાસે પાસે બેઠાં, કે જ્યારે તેઓની સામી બાજુએ ડૉન જૉને બેઠક લીધી.

રાજ રાણીને ખાણું પણ ચોક્કસ ઓધ્વેદારોજ પીરસતા હતા. વડા બટલર પાસેથી દરેક “ડીશ” તેઓ લઇ લેતા, અને એવા પાંચ સાત અધીકારીઓ તે વખતના રીવાજ મુજબ એ જાતની ખીદમતમાં આખો વખત ખડે પગે રહેતા.

રાજાએ તે રાત્રે ભરી બુખે ખાધું નહીં. તેને ખાવાની કશી એ રૂચી હોય એમ જણાતુંજ ન હતું. તે ફક્ત ચચેરયા કરતો, ને થોડે વારે હજી-રીથી ખાસ મેટ્રીડ તક મંગાવેલો નાખીચો “તોફ વાઇન” નોશ કર્યા કરતો હતો. તે ગોયા એ દારૂથીજ ટકતો ને શુવતો હતો !

કોઈ કશું બોલ્યું નહીં. સુપચાપ બધાંએ જમ્યા કીધું. રાજા બોલે તો બીજાં બોલે કેની ?—અને રાજાનું મોંદું તો આજ રાત્રે જાણે સરખસર સીવામજ ગયું હતું ! સખતના કાનુનો મુજબ એક રીવાજ અથવા કાયદોજ થઈ પડ્યો હતો કે જમવાની ટેવણપર જ્યાં તક રાજા પોતે હેડ બોલીને કશું બોલે નહીં ત્યાં તક બીજાં કોઈથી કશું બોલાય નહીં. રાણીથી વટીક નહીં.

રાણી હીક હાથ મારતી હતી. તે પોતાના બરથાર બચ્ચી—જાણે તેનાથી બીહોતી હોય તે રવેસે—મારી આંખે જોતી જતી અને જમતી જતી, કે જ્યારે રાજા યા તો તે કશું જોતોજ ન હતો, અથવા તો નહીં જોવાના અચ્છી કીસમે ઢોંગ કરી શકતો હતો.

ડાન જોન પણ પોતાની લડાયક જુએ બીનદેહેસ્ત દખાટતો હતો. તેને રાજા તે રાત્રે કોઈ જરૂરી વાત થકી એકાંતમાં મળવા ધણો આતુર હતો એ તે જોઈ શકતો હતો, ને રાજા તેથી ખાણું બહેલું ખતમ થયલું જોવા મ્હાતો હોય તેમજ વરતતો હતો; પણ તેથી તેણે પોતે કશી ઉતાવળ કરી કે અધીરાઇ બતાવી નહીં. તે તો કંડે ક્લેન્ડે જો બી વાંણી આવતી તેને પુરતો ધનસાફ આપતોજ ગયો.

પેસો મસ્કેરો ઍડોનીસ એ વખત હયાં પણ હાજરજ હતો દરેક દરબારી ખાણુંમાં તેને હાજર રહેવાનો કાયદો હતો. કદાપી રાજાને પોતાના જીવરંજન થકી હસ્તાનું જોઈએ તો ? પણ આજે તેવો કોઈ મામલો દેખાતોજ ન હતો. ચાંદરાત ચાંદરાતેજ હસ્તારો તે રાજા આજ તો પેટમાં દુખતું હોય અથવા ઐરંડ્યાનો જીલ્લાય લઈને જમવા બેઠેલો હોય તેવીજ ઓય—રડુ અવદશામાં બેઠેલો હતો. આજે તે હસે અથવા નેને હસાવામાં આવે એવી પોતે આરજી કરે એવા કશાજ નેના ઢંગ હતા નહીં.

વળી તે ઢોંગી પણ આજે રાજાને હસાવી શકે એવા પોતે બી કશા ઢંગમાં જણાતો ન હતો. તેને અતી ધણી અકરવકર થતી રહી હતી. ડાન જોને પેસો તેનાં હાથનાં મેજામાં વિંટાળીને તેને પાસ કરેલો દસ્તાવેજ હજી વાંચ્યો ન હતો એ તે મસ્કેરાનો ચાલુ સંતાપ હતો. તે કાગળ તેણે આપ્યું ને આપ્યું તે ડાન જોનના ઓલા પેરે અત્યાર તક તેની પુડેપુક તે બમતો રહ્યો હતો, અને તેથી તે કાગળ હજી વાંચવામાં આવ્યું ન હતું એમ તેને ખબર હતી. ડાના અંના (પ્રીન્સેસ ઓફ ઇબોલી) એ તેને ખુશ્તું કહી મેલ્યું હતું કે રાજાને એકાંતમાં મળવા આગમય તે જો કોઈ તરફીયથી ડાન જોનને તે કાગળ વાંચી લેવા લલચાવશે યા સમજાવશે નહીં તો પત્રી

રાજા ઉપરના પોતાના બોહલા વગવસીલાથી તે જરૂર તે વેહેંત્યાને રાજ દરબારની એ તેની સુખવાસી નોકરીમાંથી ખેરવી નખાવશે; અંડોનીસ સારી રહેશે જાણ્યો હોતો કે જે બોલે તે બળને અને બળવી શકે તેમાંનીજ તે ખરી બળવાન, બોલીદરાજ ને સંપુર્ણ સત્તાધારી પણ તેટલીજ કપરી ને ખારીલી એક અબળા હતી.

પ્રકરણ ૧૮.

રાજાનો ધાક જ્યાં ત્યાં ઘણો ભારી હતો. રાણી ખી તેનાથી થથરેલી રહેતી. તે જ્યાં હોય ત્યાં તે પોતે બોલે કે બોલાવે નહીં તો અધુર મશાન જેવું હરીફાક એકાંત, શાંત ને ચુપજ રહેતું. હમણાં ખી તેમજ હતું. તેના બાઇ ડાન જાન સિવાય ખીજાં બધાં તે ડાઇનીંગ-હાલમાં જે હતાં તે તેનાથી તમામ થથરી રહેલાં દેખાતાં હતાં. તે બધાંને ધુરડીધુરડીને જોતો તે મોટા ઝોરડામાં બેઠોબેઠો ચોગરદમ નજર દોડાવ્યા કરતો હતો.

જાણે પોતે શિકારો પર ટાંપતું એક ફાડી ખાનાર જનવર કે કાઇ રાક્ષસ હોય તેમજ તેની હાજરીની અગાધ ગંભીર અસર તેની આસપાસનાઓમાં એકદમ તે ઉપજવી શકતો. તેની આંખમાંજ મોહીની હતી. તે ગોયા એક કરોલ્યો હતો, કે જેનાં જાલામાં માખીઓ અટવાયા કરે તેમ હજુરયા ને દરબારીઓ અટવાયા કરતાં. રાણી ખી એક ખુંચસુરત પતંગ્યા પેરેજ તે જાલસાઝના જાલાંનો બેલકરાર શિકાર હતી. ટુકમાં, એકજા ડાન જાન સિવાય બધાં પર તેના કરતાં ડોહાની મજાખુત અસર હતી.

આ તેની ચોથી રાણી હતી. ત્રણને આ આગમચ તે કચરવાસ કરીને પરવારેલો આ ચોથી ચોડુએક પરજ પરણી લાવ્યો હતો, અને એ ચોથી ચોડ પુરે ને નીમે એવો મામલો હાલ તો નજર આવતો હતો ખરો.

મસ્કરો અંડોનીસ વટીક આજ રાત્રે રાજાથી ખુબ થથરેલો હતો. તે એ રાજાને નસેનસ બોલખી ચુક્યો હતો. રાત દાહડો તેને તેની પડખે

ને પુકેપુકેજ ભમનો રેહવાનું, એટલે રાજના હાવભાવ તેનાથી અગ્નણ ન હતા, ને તે રાજની આંખમાં હાલ હતી તે કાસમની કપટની એક ચોક્કસ જાતની ચક્કતી રાશણી પ્રજાળતી જોતો. એટલે તે ખિજવાયકો છે અથવા ખરાબીમાં રમે છે એમ તે તરત ચેતી જતો, કે જ્યારે આપંદા તેજ ગણત્રી ખરી આવીને ઉભી રેહતી: અને આજે રાત્રે પણ તે રાજનો તેવોજ હાલ નજરે જોતો હતો.

બીજાં બધાં પણ જોતાં હતાં. આ કાસમે જન્મતી વખતે છેક એટલી હદ સુધી રાજ ભોલેજ નહીં એ તો વળી હદ વધી ગઇ. એમ આગળ કદી થયું ન હતું. મોડે બહેલે બી તે જરા તરા બોલતો, ને ચુપકીદી તોડતો તો ખરોજ; કે જ્યારે આજે તો તે જમવા બેસે ને બેડો જાણે તેનું સીવાઈજ ગયું હતું !

રાણીને પણ એ કારણથી મજાનુત અકરવકર શર થઇ ચુકી હતી. તે રાજ તરફથી જાન તરફ ને જાન તરફથી પાછી રાજ તરફ ચિંતાતુર અવારનવાર નજરો ફેંક્યા કરતી હતી. તે એક બે વખત તો હીંમત કરીને કાંએ રાજ એટલો તે રાત્રે ચુપ હતો તે પુછવા વટીક ગઇ, પણ નાહક પત ગુમાવવું પડશે એ ફકરથી જ્યાં પાછી બેંચી લઈ આપંદા ખામોશ કરી ગઇ.

એ રીતે કાંઇ બી તુફાણનું વાદલ અચુક ઘેરાતું હોવાનો હવે ત્યાં જે હાજર હતાં તે એકકેએકને મજાનુત ખટકો અને ભય થયો, અને મશકેરા ઓડોનીસની શીકેરો હવે તો તે ટાંચે પુગી ગઇ હતી કે જ્યારે તે બીહીકનો મારયો એક ચીસ વટીક પાડી ઉઠે! તેને ખુદ પોતાને માટે અચાનુ ખટકો અને ભય બરપા થવા માંડ્યો હતો કે તેણે ડાંબ જાનને મોજામાં વીંટાલીને એક કાગળ પાસ કરચુ હતું તે ખચ્ચીત કરીને રાજએ છુપી નિગેહદારીથી જોયજું હોવું જોઇએ; ને જે તેમજ હોય તો તેના શા હાલ થાય? હમણાં જે રાજ તેને પોતાની આગલ તૈડીને તે કાગળ શું હતું તે પુછે તો ખરી વાતનો ખુલાસો તે કરીજ કઇ કાસમે શકે? ખચ્ચીત, તેને લાગ્યું કે, તેને માથે મોહોત ધુમતું હતું, કેમજે તે બેરેહેમ રાજ. એક શીતુરના શીટનામાં તેનો હાથ જાણતાંજ સૌથી પેહલે તેનેજ ચરદન મરાવે અથવા રીઆવી રીઆવીને મારે !

તેણે રાજની ઇતરાજ પામેલા એક કમનસીબ દરઆરીને રીઆવીને મારેલો એક વાર નજરે જોયો હતો, ને તેથી તે આજ રાત્રે રાજનો બદલાયકો રંગ જોમ બાજુમાં ઉભો રહીને જોતો ને તપાસતો મથે તેમ

તેમ તેના હોસ કોસ વધતા ને વધતા લેવાતા ગયા. મન સૈથી મોટી શક્તી છે, અને મનપરનો કામુ ખોલી બેઠેલો આદમી નહીં હતી ફકરોને પોતાને ખાવા ધસી આવતી ખ્યાલોની આંખમાં આખાદ જોઈ શકે છે, ને તેજ દયાજનક હાલ હાલમાં એ ખુંધા મશ્કેરા ઓંડોનીસનો હતો. તેનું કરતવ્ય રાજ સાંમે શીતુરનુંજ હતું તે તેને ખબર હતી; પણ વળી ખીજા હાથ પર તે જો ડોના ઓંનાના હુકમનો અનાદર કરતે તોખી તેને તો મરવુંજ પડતે!! તે બિચારો, તેથી, હાલમાં તો એ રવેસે બેવડી આગમાં બલી મરતો હતો. જો કદી રાજનું માંથુ ફરે ને ડોન જાન કને તે એ ચીડી જોવા માંગે તો જાન પોતે તો બેશીકર, નિર્દોષ બોલાઈમાં, તે ચીડી તેને એમનેએમ વાંચ્યા વગર પાસ કરે, અને ત્યારે તેની (મશ્કેરાની) ફેજ શી થાએ ?

ડોન જાન જોડેલો દીલેર હતો નેટલોજ વળી બોબોબટાક ને સાદો હતો. હજારોનો અરમાન તેને રાજગાદી ઉપર આવેલો જોવાનો હતો એવો ખરેખર તેને પોતાને તો મોથા દુરનો એક સ્વપ્નો ખી ન હતો, ને કોઈ તેને ખાતર એવું શીતુર દીલમાં વસાવી રહ્યું હોય એવો ખ્યાલ વટીક તે કરે કે માને એમ ન હતું. એટલા માટે તે તો કંઈ પ્યારના કોઈ અળખાના દાક્ષી ઘેલાંચેડાં સમજીને નિડર તે કાગળ રાજને તે માંગે તો વાંચવા આપે, ને આપે તો પછી અલખત બધો સત્યાનાસીનોજ મસાલો હતો !

અને દુકમાં, એ બધી ખ્યાલી શીકરોએ તે કંગાળ આસામીનો એક લેહજમાં એટલી હદ સુધી કમજો લઈ લીધો કે તે જોતાં જોતાંમાં ખીમાર થયો, ને રાજનું નહીં ખેંચાતું ધ્યાન તેનાપર તરત ખેંચાયું. રાણીએ પણ જોયું, ને ડોન જાને ખી; તેઓ બધાં અજબ થમલાં દેખાયાં.

“એને શું થયું હોશે ?” અતે રાજએ જાણાં ખોલીને દેખીતા તુચ્છકારથી તે મશ્કેરા બણી હાથ કરતાં કહ્યું, —ને એ સુપકીદીનો કોટ તુટી ગયો એટલે બધાંએ તરત છુટકારાનો દમ ખેંચ્યો.

“ગરીબ બિચારો, ખરેખર કંઈ ખીમાર થઈ ગયેલો દેખાયછ,” રાણીએ દયા ખાતાં કહ્યું.

“તનની ખીમારી કરતાં——” ડોન જાન બોલવા ગયો, ને અચકા ગયો.

તેણે લડાઈનાં રણક્ષેત્રમાં શીકરથી ખીમાર થમલાઓને રોહુંકંડોવાર સેહુંકંડોની સપ્પામાં જોયલા, એટલે તે તરત સમજી શક્યો કે ખુંધો ઓંડો-

નીસ તનની નહીં પણ કંઈ મનની (શીકરની) ખીમારીથી સખત પીડાતો હતો; ને તેમ તે. કેહવા જતો હતો, પણ રાગએ જો પેલાં કાગળની આપ લે જોઈ હોય તો તેના એમ બોલવાથી તેને સાંભો વેહેમ પડી જન્ય એમ તેજ ધડીએ ખ્યાલ થતાં તે પાછો ચુપ થઈને ચુપ રહી ગયો.

“આપ શું કેહવા જતા હતા?” તેને એમ બોલતાં ખંચાઈ જતો જોઈ જરા વારે શકીલા રાગ શીલીપે પાંધરો સવાલ કર્યો; “કાંઈ બોલતા બોલતા અટકી ગીયાની?”

“હા નામવર; હું એમ કહેવા જતો હતો કે એને એકાએક કંઈ બોખારનો હુમલો થતો હોય એમ લાગે છે,” ડાન જાંન ફેરવી તોલ્યું.

પણ એટલામાં તો ઍડોનીસે પોતાનાં મનનું પાછું પુરતું સમાધાન કરી લીધું. રાગ બોલ્યો અને બધાંએ વાતચીતમાં ભાગ લીધો એટલે એટલુંજ તેની સ્વપ્નવત શીકરોને મારી હટાડવા બસ હતું, ને ત્યારે તે પોતાની નબલાઈ એક તડાકે જોઈ લેતાં ખીજીજ પક્ષે પુરતો સાવધ થયો, કે જ્યારે રાગ બણી જોઈને તે જરા હસ્યો.

“લેઓ, એની બોખાર એટલી જલ્દી પાછી ઉતરીખી જાયછી!” રાગએ તેને સાવધ થતો જોઈ તેના બણી ફરીને આંગલી બતાવતાં કહ્યું; “એ તાહરી ખીમારી કંઈ જાતની છે રે, લડવા? તું જો તે સમજવી નહીં શકશે તો તુંને ડાકટરો પાસે મોકલવો પડશે કે તેઓ તાહરં સોહી તપાસીને તાહરી ખીમારીનો ખરો બાએસ અમોને સોહધી કાઢી આપી શકે.”

“બાએસ સોહોધવાનો સખખજ નથી, નામવર,” તે મસ્કેરાએ હવે પુરતી હીંમત સાથે ખુલ્લે સાદે જવાબ કર્યો; “તાહરી ખીમારીનો બાએસ ફક્ત બાએ તમારી ટેબલપરની ફરટમાંનાં તરખુચ છે.”

“તરખુચ?” રાગએ નેણ એકઠાં કરી પુછ્યું; “તે કેમ?”

“હું તરખુચ જોઉંછ એટલે તરત તાહરા પર ખીમારી ગાલેખ આવેછ,” ઍડોનીસે હસવાનું કર્યું.

“ત્યારે તને કાલે એક દજન તરખુચ એકકીવારે ખવાડવાની સજા કરવામાં આવશે.” રાગએ કહ્યું.

“બલે નામવર, તમારી ટેબલપરનું ખી ત્યારે મનેજ ખવાડી દેજો,” ઍડોનીસ ચીઓ થયો, “કેમજો જેમ તમારા બાપતા બપાવા તરખુચ ખાઈને તેની સરદીથી ક્ષેજન પર સોજો આવવાને લીધે મરણ પામ્યા તેમ આપ નામવરનો જોખમ—”

શીલીપ શીકકો પડ્યો. તે મોહોતના ખ્યાલથી વટીક થયરી જાએ તે કાસમનો એક ખુઝદીલ હીચકારો હતો.

“ખરી વાત છે,” તેને યાદ આવતાં તે એકદમ ખુરશીપરથી ચમકી ઉઠ્યો; “હવેથી માહરી ટેમ્પર પર તરખુચ નહીં લાવવામાં આવે !”

તે આ હુકમ બોલતાં એટલો તો અચમુચ પોતાની ખુરશી પરથી ઉઠ્યો કે તરતજ રાણી અને ડૉન જૉનને પણ એકક્રમાંથી ચમકી ઉઠવાનું થયું. અને તેમ કરતાં ડૉન જૉનના હાથનાં મોઝાં જે તેના ખોળામાં પડેલાં હતાં તે અને સરીને જમીન પર પડ્યાં. તેજ વખતે તેને તે માંહેલાં પેલાં કાગળની યાદ થઇ, અને રાગ લજી ઉભો થઇને પોતાની ખુરશી આગલજ ઉભો હતો તેટલામાં તેણે પોતે વાંકા વલીને તે જમીન પર પડેલાં મોઝાં પાછાં કંચકી લીધાં. રાગએ તે જોયું. ને તરત તેની હેમક જાણાસા તે જોતાં ઉશ્કેરાઈ.

“એ તમો સાહેબે જમીન પર વાંકા વલી શું કંચકી લીધું ?” તેણે જીણી જીણી આંખો કરીને પુછ્યું.

“માહરાં હાથનાં મોઝાં, નામદાર,” ડૉન જૉને જવાબ કર્યો; “તે માહરા ખોલામાં હતાં, ને હું એકદમ ઉઠ્યો તે નિચે પડી ગયાં હતાં.”

“હાથનાં મોઝાં ?” તે રાગ વધતો શંકાશીલ થયો; “હાથનાં મોઝાં ? હાથનાં મોઝાં એવાં તે શું કીમતી હતાં જે તમોને પોતાને એમ વાંકા વલીને તે જમીનપરથી ઉઠાવી લેવાની જરૂર પડે ?”

એડોનીસનો દમ બંધાઇ ગયો !

રાણી બી જરા ગભરાયલી ને ફગણાયલી લાગી, ને ને બીહીધેલી જેવી, શીકકું હસતી, પોતાના આવંદ ગમ જોવા પડી. તે થોડાક મહીનાની જ પરણી આવેલી હતી.

ડૉન જૉન પોતે, મગર, જરા બી બીહીધેલાં જણાયો નહીં. તે તો રાગના સવાલના જવાબમાં મોટેથી હસ્યો.

“જરા હું જોઉં ?” રાગએ પુછ્યું, —અને તરત પોતાનો હાથ ટેમ્પર પર સામી પાર ડૉન જૉન ઉભો હતો તેના બહી લાંબો કર્યો.

“ખુશીની સાથે,” ડૉન જૉને જવાબ કર્યો, —અને તેણે તે બેમાંથી એક મોઝાં તેને આપ્યું, જે રાગએ હસવાના ઢાંગ સાથે. હસ્તે એહરે, ફેરવી ફેરવીને જોયું.

“પેલુ બીજું જોઉં ?” તેણે તે પછી તે પાછું આપનાં તકલ્પ કરી.

ઑડોનીસનો જીવ એ મામતો જોતાં અસહ્ય બયથી અરધોઅરધ તો તેનાં દીલનાં ખોખાંમાંથી નિકળીજ ગયો! શું પેલાં કાગળ સાથે ડાન જોન તે બીજું મોજુ બી તેને આપશે? રામની મક્કદ તો તેજ હતી! તે કાંઈ બી ખુરં ચોક્કસ પાંખી ગયતો નજરે આવતો હતો. યા શું રામના દેખતાં તે હીમન કરી કાગલ કાઢી લઇને તે મોજુ આપશે?

અને તેના હજારે શુકર ને મસ મોટા છુટકારા વચ્ચે ડાન જોને ખરેખર તો તંમજ કરયું. તે તો જગ બી બીહીધેતો દેખાયો નહીં. તેના ચેહેરાનો રંગ વરીક અદલાયો નહીં. તેણે તો રામનાં દેખતાં ઠડે ક્ષેત્રે તે મોજાંમાંથી પેડું કાગલ કાઢી લીધું, ને ખાલી મોજુ તેને આપ્યું.

રામએ તે લઇને તુચ્છકારમાં ફેંકી દીધું. તેનો ચેહેરો ગુસ્સાથી જ્યાદા જદ થયો.

“એ તમે મોજાંમાંથી કાઢી શું લીધું?” તેણે જાડા, ધાડા, ગુસ્સા-ખર અવાજમાં પુછ્યું.

“એક માહરું કાગલ.”

“કોણનું આવેડું?”

“મને ખબર નથી, પણ હું ધાડેછ કોઈ અમળાએ લખેડું છે.”

“મને તે એકદમ જોવા દેઓ.”

“તે બનવાનું નથી, નામદાર.” બધાંઓના મોટા ગભરાટ અને ઑડો નીસનાં “ખુદા—ખુદા!” વચ્ચે ડાન જોને હીમતથી વળતો જવાબ કર્યો.

“નથી બનવાનું એટલે?”

“નથી બનવાનું એટલે માહરીપર મેલાયલા સારા કે માફા વિશ્વાસનો ખંગ કરીને હું એ કોણનું કાગળ કોઈ બી બીજાં આદમીને કદી બી આપશ નહીં; ડાન જોને લગારતીખાસથી જવાબ કર્યો;—અને તરત પોતાનાં બદનનાં બટન ખોલી અંદરનાં ગજવામાં તે કાગળ બધાંનાં દેખતાં થેસવી દમ તેણે બટન પાછાં પોછ દીધાં.

“ત્યારે તમારે જાણવું ને યાદ રાખવું જોઈશે કે આખાં રૂપેનમાં માહરા હુકમનો એ રીતે કદી બી ખુદ્દો અનાદર જો કરવામાં આવ્યો હોય તો તે આજે પેલ્લોજ થયોછ, ને તે માહરા ભાઈ તરફથીજ થયોછ,” રામએ ખેવડા ગુંગલાયલા અવાજે કહ્યું.

“અને હું ઉમીદ કરુંછ, નામદાર, કે તે છેલ્લોજ હોય,” ડાન જોને

નમીને કહ્યું.

રાજાએ એ ઉપરથી તરત ને તરત જ્યાં કશું કહ્યું નહીં. તે ટેબલ આગળથી ખસી ગયો, અને મસ્કેરા ઑડોનીસ તરફ ફરીને ડાળા ધુરકતાં ઘણા ગુસ્સાથી કહ્યું, “જા રે, ડૉન ઍન્ટોન્યો પીરાઝને માહરા ખાનગી ઓરડામાં એકદમ મને મળવા મોકલી આપ !”

તે વેહેત્યું જ્યાં સુધી તેની ખુંધ તેનાં બદનની ઉપરવારી બાહર નિકળી ત્યાં સુધી છેક નીચે નમ્યો, અને પછી તે હુકમ બગ લાવવા ઉતાવળે જતો રહ્યો. એ પછી રાજા બી ત્યાં જ્યાં થોડો નહીં. કોર્ટના કાયદા મુજબ તેણે રાણીને પોતાનો હાથ આપ્યો, અને બીજી પક્ષે તેઓ બંનેને પાસ થવાને સામડમાંનું મોટું બારણું ખુલી નાખવામાં આવ્યું, કે જ્યારે એ ગ્રહસ્થ-ખીદમતગારો અકેક બારણું સમાવીને ઉભા, અને ત્રીજો એક રાજા રાણીની આગળ આગળ રીરેસ્તાના અદ્યમને ખાતર રસ્તો દેખાડતો ચાલ્યો.

પ્રકરણ ૧૯.

તેઓનાં ગયા પછી, ડૉન જૉન પણ તેઓની પુઠે બેઠકાર ચાલ્યો. તેના હાથમાં હાલમાં એકજ મોણું હતું—બીજું, તે રાજાએ હાથમાં લઈને ગુસ્સાથી તરત ને તરત ફેંકી દીધેલું ત્યાંજ કેડે પડ્યું હતું જે તેણે પાશ્વર ઉંચકી કે ઉંચકાવી લેવાની કશીજ તુંબા રાખી ન હતી.

તે રાજા સાથે રાજાના ઓરડા તક ગયો, પણ ત્યાં રાજાએ ફરીને ઘણા તુમાખ સાથે ફક્ત હાથની એસારતથી તેને તુરત વેળા પોતાને છોડી જવા કહ્યું, અને ત્યારે રહેજ નમીને તે ત્યાંથી તરત પાછો આવતો થયો.

બીજા હાથપર, ઍન્ટોન્યો જોગો રાજાનો પેગામ કહી પેલો ખુંધો મસ્કેરા ઑડોનીસ જમવાનાં દીવાનખાનામાં પાછો ફર્યો, અને તેણે ત્યાં આવી જોયું કે તે આખો હાલ ખાલી થઈ ગયેલો હતો. નોકર નફરો પણ બધું વગેસગે કરવા આગમ્ય હાલ તો જરા વાર ત્યાંથી અત્રોપ થયેલા હતા, કેમજે રાજા સાથે પેલાં કાગલ બામે ડૉન જૉનને થઈ પડેલી તક.

રાસની વાત આગની ખુબ પેરે આખા મેહલમાં પસરી ચુકી હતી, અને બધાં મેજરાં વધીને એજ આખે રસ લખતે વાદવિવાદમાં રોકાયલાં હતાં. એ તકનો તેણે લાભ લીધો. તેણે પેત્રું બીજું મોજું ગોટી કાઢ્યું, અને ડાન જાનને હેસાંન સાથે તે પાશુ આપવા ઘણી ખુશીથી હાલ તો પોતાના ખીસાને સપુર્ણ કર્યું.

તે ડાન જાનને અત્યંત હેસાંનમદ થયો હતો. તેણે એક ભયભીત મોહોત માંથી તેનો જાન ઉગાર્યો હતો. તે રાજના આપના અપાવાને ખી પુરતો હેસાન-મદ થયો. તે તરખુચ ખાધને તેની સરદીથી મુવો હતો, એ વાતની તરખુચ ટેબલ પર જોઇને તેને યાદ થઇ તો પોતાને ઉપજોલા ડર ને ખીમારીની વાત તે સમયસુચકતાથી ઉઘટાવીને બચી જઇ શક્યો; નહીં તો તેજ વખતે ઘરોલાવડો થઈ ગયો હોત - એ રીતે રાજના આપના અપાવાએ ખી એક લેખે મરીને તેના પર હેસાંનજ કર્યું હતું. તે મોડો વેહલો મરતે તો ખરોજ, ત્યારે તરખુચ ખાધને એ ખુધા માટે કટોકટ અચાવની એક ખારી છોડીને તે મરી ગયો એ તેના પર તે મરનારે એક ઉપકારજ કરેલો કેહેવાય તો?

તે ઓરડામાંથી પાછો બાહર જતાં ખી પોતાને અચાવ આપનાર તે ઓરડા ભણી પણ ઓડાનીસે હેસાનથીજ જોયું. જેમ કે તુફાણના વમળમાં ફસેલું ને અરકું દુખેલું એક વાહાણ તોફાણ સમી જવા કેડે બચીને કિનારે આવે, અને તેને છોડી જનાર ઉતારો તેના ભણી પાછાં અને પાછાં ફરી એક હેસાંનની નજર નાંખે તેવોજ હાલ હાલમાં ખુદ એ ખુધા મસ્કેરાનો હતો.

અને એ વખતે રાજ પોતે શું કરતો હતો? તે પોતાના ખાનગી ઓરડામાં એકલોજ હતો. તેણે બાહરના પોહરેગીરને હુકમ આપ્યો હતો કે ગમે એ કારણથી અંદરની પીરાજ સિવાય બીજાં કોઇને ખી અંદર આવવા દેવું નહીં, ને તેને કોઇ કશીજ રીતે તેનાં એ હાલનાં એકાંતમાં હરકત કરે નહીં તેની પુરતી ચોકસી રાખવી.

અને તે એકલો એકલો, ચેહરાપર ચઢેલા મોટા ગુસ્સાના ચીલ્લા સાથે, જે બન્યું હતું તેનો ખ્યાલ કરતાં ધર્મથી જળી જતો બેઠો હતો. લોકોએ તેના નાધલા બાધને એક નાધલો ખુદા અનાગ્યો હતો એજ શું થોડું હતું? તેણે આજે ડીનર ટેબલપર તેના હુકમનો ઉઘાડો અનાદર કરી તેનો તુચ્છકાર કર્યો એજ શું કમ હતું? તેણે હવે ત્યારે મરવુંજ જોઇએ; તેને મારવોજ જોઇએ! એ જીવતો હતો ત્યાં તક, તેને (શીલીપને) લાગ્યું કે, તે પોતે સલામત નહીંજ હતો.

લોકોજ તેને આહતાં ને માન આપતાં હતાં એમ ક્યાં હતું ? આખી સેના પણ તેનીજ હતી, ને તેના હુકમ પર એક બળવાન જનકૈસાનીયાં મરવાવાણી હતી, જે મામલો છેલ્લા એ વરસથી તે રાજ્ય પોતાની છાતી પર પાહાડ ઉઠાવી મુગે મોંઢે જોતો ને ખમતો આવ્યો હતો. તેના એક હાથનો એસારો તે લશ્કરને માટે બસ હતો, અને એક દુકં બળવાથી તેને પદબ્રષ્ટ કરી બધેકે ચાર મારી ડાન જોનને માથે તાજ મેળવાનું તે લશ્કરને માટે ત્યારે મહાલ શું હતું ?

તેણે પોતેજ પોતાનો ઉપકાર માનવો હતો ! તેણેજ લોકોલાજે આ બાધને વધાર્યો ને આલા દરજ્જે આપ્યો હતો. તે સીધો હતો ત્યાં તક અલગત હજી બધું ધણું સલામત હતું, પણ હવે તેણે ખુલ્લેખુલ્લું માંથું ઉંચક્યું હતું. હવે જાહીરમાં રાજ્યનો તુચ્છકાર કરતો થયો હતો, અને ત્યારે શું તેણે પોતે પોતાની સલામતી માટે ચોકવાનું ને ચેતવાનું ન હતું ?

તે ઉશ્કેરાયલો ઓરડાંમાં ઉપર નીચે ફેરા ફરવા પડ્યો. તેનાં કદમ નાતવાન હતાં, ને તે જરા જરામાં ગાલીચાની થોકડો ખાતો હતો.

જોન એ રાજ્ય શીલીપનો સાવકો બાંધ થતો હતો ને તે એટલો જવાન ને રાજ્ય પોતે એટલો ધરડો હતો કે અને બાધઓ દેખાય તે કરતાં આપ દીકરા વધારે લાગતા હતા ! તેણે, એમ છતાં, તેને અન્યું એટલો અલગ રાખ્યો હતો, અને પોતાના મેહલના જે બાગમાં પોતે રહેતો હતો ત્યાં ડાન જોનને રહેવા જોગી જગ્યા વટીક તેણે આપી ન હતી. તેને તેણે પાછલથી “સીરીન હાઇનેસ” નો મોટો દરજ્જા બરેલો ખેતાય પોતેજ આપ્યો હતો, તે પણ વધારે કરીને તો તેના મળક કરવાજ હતું, કે જ્યારે મોહકાંણુ એ વળી કે લોક તે બધું ખરાં દીલતું ને ખરું સમજ્યાં, ને આખું શહેર પછીથી ડાન જોનને “થોર સીરીન હાઇનેસ” ના ખેતાયથીજ મોજાવવા અને એ ખોળખવા લાગ્યું !

તે અચગીથીજ નસીબદાર હતો. શીલીપે યાદ કર્યું કે અચગીથીજ તેને જોય તે તેને વ્હાલથી આહ એવા તેના ખુલ્લું સીતારા હતા. વળી તે જોરેમંદ ને લડાયક બી ન્હાની હિંમરથીજ હતો. ખીલીક શું તે તેણે કદી જાંણ્યું ન હતું. જોરેમંદ અને ઝતુની ધોડાઓ કે જેને કોઇ જોર ન કરી શકે તે ઉપર છેક ન્હાની હિંમરે બી ખેસવાની હુલ્લડાઇ કરીને તે તેમને તરત કાપુમાં લાવી શકતો. એક અછત જોધી થવા જોશું દરેક લક્ષણ તેણે એ મુજબ છેક ન્હાની હિંમરથીજ દાખવ્યું હતું.

તેની સત્તા ને લોકોનો તેને માટેનો આહ દીન પ્રતીદીન વધતો આવતો

જોષ તે એકાદ લડાઇમાં માર્યો જવાની છેલ્લાં એ વરસોથી શીલીપ આજુ કરતો રહ્યો હતો, પણ તે ફાકટજ કરેલી આજુઓ હતી. ન તો તે ખીમાર પડીને મરી ગયો, કે ન તો તે અત્યાતક ફાઇ લડાઇમાં જખેહ થઇ ગયો. ઉત્તર, છેલ્લાં દસ વરસમાં તેને રાજની નોકરીમાં શીલીપે ફરજવાત લીધા પછી તેનો ભાગ્યોદય અહોનીશ વધતોજ આવતો હતો, અને આખાં રખેનમાં તે સઉથી આગેવાન દરજ્જે ભોગવતો આદમી થઈ પડ્યો હતો. તેણે (રાજ્ય) તેને ગમે એટલો પછાત નાંખ્યો હતો, ને તે તો તેને એક પોતાના નોકર તરીકેજ લેખતો, પણ લોકે તેને એક મોટા ધર્માવતાર કરી બેસાડ્યો હતો. તેઓ તેને એક દેવની કીસમે પુજતા, ચાહતા અને માન આપતા હતા. ઘણીક એવી લડાઇઓ પર તે ગયો હતો કે જ્યાં તે જો કદી જીવવા પામ્યો તોખી માહાત થયલો, નાકમેહ અને નામોશી વચ્ચે તે પાછો ફરશે એમ રાજ્યે મનથી ગાંઠ વાલેલા; ને તે છતાં તેમાં ખી તે ફતેહમંદ ને શીરોઝગરજ પાછો ફરી આવતો ત્યારે રાજ શીલીપ ખીજવાત અને ગુસ્સાથી એકલો એકલો પોતાના હાથનાં આગલાં કરડી ખાતો.

અને આ છેલ્લી મેરીસ્કોને જેર કરનારી લડાઇ તો તેની સાંથી મોટી ને સઉથી નામાંકીત ફતેહ પુરવાર થઇ હતી. એ લડાઇમાંથી તે જીવતો પાછો ફરવા પામશે એમ રાજ્યે ખચ્ચીત કરીને માન્યું ન હતું. એ લડાયક પ્રજાએ આખાં યુરોપને હકાબ્યું અને ધ્રુમજ્યું હતું, અને તેવાઓને પણ જખેહ અને જેર કરીને એ જશવંત તેટલોજ અજીત જોધ્યો જેરાવર નામના સાથે આયંદા પાછો ફર્યો હતો.

તે પોતે હજી તો જવાંન હતો—નવજવાંન, કે જ્યારે તેની ઉમરના સેનાપતીઓ હજી તો લડાઇના અનુભવમાં ખીલકુલ કાચા હોઇ શકે; અને તે છતાં તે વખતે આ ઉમરે પણ તે આખાં યુરોપમાં એક પેહલવાનનીજ પ્રસિદ્ધીએ પુગ્યો હતો—અને પ્રસિદ્ધી તે ખી એવી કે લોકોએ રાજનાં દીર્ઘાયુષની જ્ય મનાવવાનું જેટલી દીલસોજીથી ઉપાડ્યું તેથી તેની જ્ય મનાવાનું દસ ઘણી જ્યાદા દીલસોજીથીજ પુકાર્યું !!

એ છેલ્લાં દસ વરસનું કરતવ્ય હતું કે જેમાં તે એટલો વધ્યો ને આપાદ થયો હતો, તો કાંએ નહીં ખીજાં એ પાંચ વરસમાં તેને પોતાને માંથે તાજ પેહેડવાનો ખી લોભ પેદા થાય ? કાંય નહીં ? કાંય નહીં ? તે શીલીપને પદબ્રષ્ટ કરી કે મારી નાંખી રાજતાજનો પોતેજ ઘણી થઈ બેસે ? કાંય નહીં ?

પ્રકરણ ૨૦

ખરેખર, એકસો પડવા પછીની છેલ્લી એ દસ મીનીટનાં અવસોકનમાં એ બધા સરવાલા મેળવીને જોયું કે તેણે બીહીવા ને ફક્કરમંદ થવા જોગું હવે ખરેખર તેને માટે ઘણું હતું, ને ઘણું ગંભીર હતું.

તે (રામ) કાંઈ અત્યાર તુલક કિંધતો ન હતો. તેનું બનતે તો ઘણીજ ખુશીથી ડાન જાનનો કાંટો અત્યાર આગમ્યનો તે કાઢીજ નાંખતે, પણ તેને ઘણો ડર અરપા થતો રહ્યો હતો. તેણે ખુલ્લી બેહવાઇથી એ વાતમાં ડાના અંના અને ડાન એન્ટોન્યોની મદદ વટીક માંગી હતી, પણ તેઓ બંનેએ એ બેવકુશીભરેલા લોભથી બાજ આવવા તેને હર વેળા દાનાઇથી ઘણો સમજાવ્યો હતો. તે એવો કંઈ તેઓ કને ટાગડો કરાવા માંગતો હતો કે જેથી જાન રાજ સામે શીતુર રચે છે એવો કાંઈ ભયભીત આરોપ જાહેરમાં તેની સામે રજુ અને પુરવાર કરી શકાય, અને તે બાહણ પછીથી તેને હીમત સાથે જાહેરમાં જાહેર કરાવી શકાય; પણ પેલાં બેએ તેને સમજાવ્યું કે એવા એક સામે એવું કશું બી પુરવાર કરવુંજ સીધું હેમાકાત પુરવાર થશે. તેને ફક્ત લડાઇઓમાં જીપજાવાનો લોભ હતો, અને ઘરડા મેન્ડોઝાની બેટી મરાયા માટે ઘણીજ ખુલ્લું ખ્યાર હતો તે સિવાય તેનો બીજો એક બી લોભ કે એક બી ખ્યાર લોકોની જાંણુમાંજ ન હતો, તો તેવા એકથી ડરવા કે તેને મારવા જેવો એક જાંજલી બખેડો જાંણીખુજને અરપા કરવા જેવી જરૂરજ ક્યાં હતી ?

તેઓ આ બધું રાગને ખરૂંજ સમજાવતાં હતાં. ખરેખર તો ઉપર કહ્યું તેમ તેઓ તેનાં કરતાં રાગનાં પોતાનાંજ આધરાંમીયામાં વધારે હતાં ! તેઓને એ રાગ ગમતોજ ન હતો, માટે તેની વિરુદ્ધ એક બળવો કરાવી ડાન જાનને સરતાજ બનાવાનો પોતાનો એરાદો તેઓએ તે જવાંન જોદ્દાના કાન પર ઉપરાસાપરી નાખવા જોગું ઘણું કર્યું હતું, પણ એવા એક નેહસ્ત લોભ માટે તે શુદ્ધો જવાન કદી બી લલચાવો કે એકમત થયો ન હતો. તે જે હતો તેજ રહેવા માંગતો હતો, અને પોતાના “લોટ”થી પુરતો સતોથી હતો.

તે ખરેખર રાજભક્ત હતો. તેને લલચાવા જોગી કદી બી તકરાર નિકળતી તો તેનાં તમામ બાંન ફરી જતાં ! તે એવો ખ્યાલ કે વાત કરવાનું વટીક

ગુનાહમરેલું માનતો હતો, અને તેનું પ્રમાણીક જીવર એવી દગાગાઇના એક નેહુસ્ત ખ્યાલથીજ પુરતું ડર ખાઇ જતું. તે રાજતાજને વફાદાર રહેવાની બડાઇ કદી હાંકતો નહીં, અને પોતાનાં “ગદનમાંના લોહીનાં છેલ્લાં ટીપાં તક” દેશને ખાતર લડવાના ફડાકા હાંકતો નહીં; પણ કામ પડતાં વગર ગરબડ કે ટેહેંકરાઇએ તાજને પોતાનો જીવન વરીક હમ્મરો ખુશીથી સપુર્દ કરી દે એવો તે એક શુદ્ધો દીલેર હતો.

તેનું લક્કર તેની પુકે ને પગલે ચાલનાર હતું. તે જીવ મેળવીનેજ પાછો ફરવાના મુસ્તકામ કરૂદ સાથ જો એક વાર ઘોડેસ્વાર થતો તો તેની સેના તેને તેટલીજ અક્ષતવારીથી વસગી રહી મદદ કરતી, અને આયંદા તેથી તેનું ધારેલુંજ પરીણામ થતું.

તે હાંમત કદી હારતો નહીં. વીસ વાર મારી હાલવેલો ખી તે કદી નામુરાદ થતો નહીં કે દુસ્મનનો દુ'આલો છોડી દેતો નહીં. રણક્ષેત્રમાં પણ તે તમામ ખુશાલ અને ખુશમિનજીવ રહેતો, અને તેની ફનેહનો ખરો ભેદ એજ અધું હતું.

અને એ અધા ખ્યાલો કરતો, ઉપર કહેવા મુજબ, શીલીપ રાજા જ્યારે પોતાના મોટા ઓરડામાં ઉપર નીચે ફેરા ફરતો હતો ત્યારે તેનો ડાન જોત માટેનો ઓરાદો તે રાત્રે બની શકે તો જ્યાંદા ખુનખવાર અન્યો—એવો કે જો કોઇ તે વખતે ચાર મારી આવવાનું માંથે લેવાનું કેહને તો એ રાજા તેને નિદાલ કરી આપતે !

તેણે એ કમીદો દીલે વસાવી હતી—એક તો જોનનું મરણ, અથવા ખીજું તો તેનું લગન. તે પોતાના એ બાકને રકોટગડની રાણી મેરી વેરે પરણાવા ઘણોજ આનુર હતો, કેમકે તેમાં ખી તેનો પોતાનો સ્વાર્થ સંધાતો હતો. એથી તેનાં રાજતાજનું મહત્વ એકદમ ઘણું વધી જાય એમ હતું, ને તે ઉપરાંત ઇંગ્લાંડની રાણી એલીઝાબેથ જોડે એવાં એક ખીજાં અળવાન રાજના સાહરાથી ટકકરે જીતવા એવડો સમર્થ બની શકે એમ તે પોતાના જીવથી ગણત્રીઓ કરતો હતો. . . . ફૂંકમાં, તેની દરેક લીલચાલમાં સ્વાર્થ અને લોભ હતો, અને તેજ કારણથી તો મેન્ડોઝાની મરાયા સાથેનો જોનનો સંબંધ એક ઝટકે તોડી નાખવાને તે મજામુતીથી હરાવ કરી ચુક્યો હતો.

તે આ “તુચ્છ” લગનની ઘણોજ વિરૂદ્ધ હતો. તે લાગ આવે ત્યારે સખ્તા છથી કામ લઇ આ કારણ બાંજી પડાવનાર હતો. તે કદી પણ એ એ પ્યારાંઓને શાદીથી એક થવા દેવા જોટલો એકમત થાય એમ એક ખી અંબવ હતોજ

નહીં. વળી એજ મુજબ ઍન્ટોન્યો અને ડોના અના પણ એ લગ્નની વિરુદ્ધ હતાં. ડોન જોન મરાયાને એવા તો અગાધ પ્યારથી ચાહતો જાહેર થયેલો હતો કે તેઓ ખીલીતાં હતાં કે એવાં એક લગ્ન પછી તે રાજ સેવામાં બેઠાદ થશે, ને લડાઈ મારવા જવા કરતાં પોતાની પ્રિય પરણેતરને પડખે ભરાઈ રહેવાનું તેને અતીઘણું વધારે વાહનું લાગશે. જેમ ઘણું દુઃખ તેમ ઘણું સુખ પણ માણસના અવયવોને લકવાની મીસાલ બેતાકાત કરી શકે છે એ તેઓ દુન્યાદારીના પોતાના બોહલા અનુભવને આધારે જાણતાં હતાં; અને એ રીતે સુંદર મરાયા અને દીકરે જોનની પોતાને માટેની એ મોતેઅર ઉમીદમાં હજી એ દખલ ઘણી આવનાર હતી એમ વાહલાં વાંચનારાંઓ એક તડાકે જોઈ લઈ શકશે.

* * * * *

દરબારી ખાણું હજી ખતમ થયું ન હતું. જ્યારે ખુદો ઍડોનીસ ડોન ઍન્ટોન્યોને રાજના હુકમ મુજબ તેડવા ગયો ત્યારે તે હજી ટેબલ પરજ હતો; પણ જેવો તેને રાજનો પેગામ કહી સંભળાવામાં આવ્યો કે તરતજ તે એ હુકમ મુજબ તેને એકાંતમાં મલવા જવા ટેબલ પરથી ઉઠ્યો.

તેણે સરનશીનની સરેસ્તાની દરગુજર ચાહી લીધી અને તે ગયો, કે જ્યારે ડોનાં ઍના તેને કાંમે જતો જોઈનેજ પામી ગઈ કે તેને રાજએ મળવા બોલાવેલો હોવો જોઈએ. તે એવું સઘળું એક તડાકે સમજી જવા માટે પુરતી ચતુર હતી.

અલખત, ઍન્ટોન્યો ઉડી જવાથી ટેબલ વીસરજન થવીજ જોઈએ એમ કાંઈ હતુ નહીં, પણ તેના જવાથી ટેબલ પર જરા ગરબડ થઈ ને બધાંના ઉમંગમાં ભંગાણુ પડ્યું એ તો ખરું. રોમનો એલચી બી એ પછી જરા વારે માંથુ 'દુખતું' હોવાનું કહી જતો રહ્યો, અને તેની પછી ગરમીનુ કારણ આપીને ડોના ઍના પણ ઉડી ગઈ. એ રીતે એ પછી જમવા બેઠેલાંઓએ ગરોગર ઉઠવાજ માંડ્યું, એટલે જેઓ મોટે મુધી તાહેલાં મારતાં બેસી રહેતે તેઓને બી દરજ્યાત ઉડી જવુંજ પડ્યું.

એ પછી જ્યારે ડોના ઍના ખાણાંના ઓરડામાંથી બાહર નિકળી ત્યારે તેણીને ચારણાંમાં ઘરડો મેન્ડોઝા મળ્યો.

“ખાણું ખાસ થયુંછ,” તેણીએ કહ્યું; “હવે ત્યારે તમારી ‘ડયુટી’ તુરન વેળા પુરી થઈની, જૉનરલ મેન્ડોઝા?”

“હા, નામવરે જાનું,” તે ઘરડાએ માનભરી નમનતાથી જવાબ

આપ્યો; “હવે થોડા વારની મને ધ્રુસદ થશે.”

“ત્યારે માહરી સાથે ચાલો; મને કાંઈ વાત કરવા જોઈએ,” તેણીએ કહ્યું; “માહરો જીવ બધો ડીનરહોલની રોશનીની ગરમીમાં ગભરાઈ આવ્યો, ને હું થોડીક ખુલ્લી હવામાં સેહેલ કરવા માંગું છું. હું તમારાં મક્કન તરફ ચાલશ.”

“તમારાથી એટલું બધું નહીં ચલાશે, બાંનું.” શું બોલવું ને ન સુઝવાથી ધરડા મેન્ડોઝાએ બાંહણું કાઢવા માંડ્યું. તેણે તરત જોયું કે આ કલાખાઝ એરત મરાયાને મક્કીને ડાન જોનને લગતો ગર કાઢી લેવાની થઈ હતી, અને નેથીજ તે મીડી અને મીંદીને ચોખ્ખી હવા ખાવા માટે તેને જોતાં સાથે તેનાં ધર સુધી ચાલવાનું ને તે તરફ જવાનું શીકડું થઈ આવ્યું હતું.

“તમારું ઘેર તે કાંઈ દુર કેહવાય?” પેલીએ નરમ કપકાથી કહ્યું; “હું જાણતી નથી શું? ચાલો તમે તમારે.”—ને તેણીએ પોતેજ ચાલવા માંડ્યું, એટલે મેન્ડોઝાને ફરજ્યાત તેની સાથે ચાલુ મુક્યા વના ચાલ્યુંજ નહીં.

“આજે હવાજ કંઈ દંગદડા વગરની બની ગઈ,” તેણીએ પોતાની મતલબની વાતપર ઉતરવા આગમ્ય એક્કારપેક્કારની પીછી ફેરવ્યા કાંધી; “આજે સહવારે તો ખરફ પડ્યું, પછી વળી વરસાદ થયો, ને હવે જુઓની ગરમી પડે!”—અને તે હસી. “કાંઈને બી શીક કરી મેલે એવીજ આજની એબલગામણી રત છે.”—જરા થોખાને.—“ને તમારી મરાયા બી કંઈ પટકાઈ પડીછ શું? તે કેમ છે? તે કેમ આજે દરખારના મેલાવડામાં દેખાઈ નહીં?”

“હા, આજે હવા ઘણી બેદંગી છે,” મેન્ડોઝાએ કડાવનારો જવાબ આપ્યો.

તેને મરાયાને લગતી ખરી હકીકત કહી દેવા મરજી થઈ નહીં, ને રાખના સિવાય બીજાં કાંઈને ખાતર જુડું બોલે એવો અપ્રમાણીક પણ તે ન હતો. અલગત આપણે આગળ વાંચી આવ્યા છીએ તેમ ખરેખર તે એટલી હદ સુધી રાજબકત હતો કે રાખને ખાતર કે રાખનાં બલોને ખાતર જરૂર પડે તો એક તડાકે દોઢસો જુડા કસમ ખાય.

“હા, પણ તમે મારા સવાલનો પાંધરો જવાબ નહીં આપ્યો! મકુંજે બહાલી મરાયા કેમ છે? કંઈ બીમાર થઈછ શું?” તેણીએ

પાછી તક્ત કરી.

“નહીં, જાનું, બેડ છોકરીઓ સારી પેટે છે.”

“પણ ત્યારે આજે આવી કાંએ નહીં?” તે બજાદ થઈ; “નહીં આવવાની હતી તો દરબારી રેવાજ મુજબ આગતથી મને ના ફેલવાડતે કેની? તમે તો રીવાજ જાણો છો!”

“માંક કરો, મેહેરજાન,” તે ડોસાએ માંગી લીધું. “છેક છેલ્લી ઘડીએ અચમુચ માંડવાલ કરવું પડ્યું. અમે આગતથી જાણતાંતાં નહીં.”

“પણ અચમુચ કાંએ માંડવાલ કરવું પડ્યું? તમે ફેલજે તે છે તો સારી પેટે?”

“હા, પણ પછી આવવાનું જની શક્યું નહીં.”

તે ડોસો ઘણી અકરવકરમાં પડ્યો હતો. આ ગણત્રીયાજ અબળા ખરો જવાબ મેળવ્યા વના તેનો કંડો મેજે એમ જણાતું ન હતું, ને ખરી વાતનો બેદ તે જાહેર કરવા માંગતો ન હતો !

તે જાડે ડોસે ચાલતાં ચાલતાં તેના બણી જોયા કરતી. તે પોતે કદમાં ન્હાની અને ટીંગણી હતી, કે જ્યારે મેન્ડોઝા તાડ જેવો એકવડયો ને ઉંચો હતો. જેથી જ્યારે જ્યારે ખી, વચમાં રોશણી મલતાં, તે તેનો ચેહેરો વાંચી લેવા ચ્હાતી ત્યારે તેણીને ઉંચે આસમાનમાં તેના બણી ઉંચી થઈને જોવું પડતું, જે લગાર રમુજ હતું.

મકરણુ ૨૧.

“તમે શું ફેલવા માંગો છો તે હું હજી સમજી શકતી નથી, જૉનરલ,” ડોના એના હજી એ બજાદ થઈ; “તમે એમ જોલ જોલ કાંએ બોલ્યા કરો છો? તમે મને ખરો ખુલાસો આપવાને બંધાયલાં છેઓ. એમ છોકરીઓ મનને ગમે ત્યારે રાણીની સાહેલી તરીકે દરબારી સરઘસમાં આવે ને મનને ગમે ત્યારે આવવાનું મોકુફ કરે તે હું ચાલવા દઈજ કેમ શકું?”

મંડોઝા ચુપ રહ્યો, પણ ડોના ઝંનાએ જરા ધમકાવીને આમ કેહવાથી તેને ખરવાણું લાગ્યું. તે જરા ખીહીધો પણ ખરો.

“બધાં લોકો માનેછ ને હું પોતે ખી માનુંછ, જેનરત્ત,” તેણીએ તે ડોસાને વળી પાછો મેળવી લેવાની મક્કસદથી સુલીએ ચઢાવ્યો, “કે તમારી તાજ તરફની વફાદારી ને તમારાં કામનાં પ્રમાણમાં જોતાં તમને જોઇએ એટલો બઢલો કશોજ મલતો નથી, પણ વાંક તમારોજ છે! તમે પોતે પછાતજ પડી રેહવા માંગોછ તેમાં કોઇ શું કરે?”

“એ બધી તમારી મેહેરજાની છે, પ્રીનસેસ,” મંડોઝાએ જવાબ કર્યો, “મગર આજે મરાયા કાંએ નહીં આવી તેનો આએસ ખુલ્લો કરવાનું મને માફ કરો. એ અમે બાપ દીકરીની કાંઇ ધરસંસારી ખાનગી પંચાતી છે.”

“હું જે પુછું કે કરે તે તમારે તમારાં બધાંમાંજ માનવું,” તેણીએ ટણકાથી કહ્યું; “તમારે લગતી વાતમાં માહરે ખીજો લાભ કે લોભ હોયજ શું? એમ તો વાત કરતાં તમે આએ તમારી માનવંતી જગ્યા ને રોટકી ખી કોઇ દાહડે ચપ કરતી કે ખોહી એસશે! મરાયા મનને ગમે તો નહીં આવે એટલેજ શું?”

“એ આજનો એક વાંક માફ કરો.”

હવે તેણીએ જોયું કે તે ખુદો તો પસરતો ન હતો, ત્યારે તેણીએ થાક લાગવાના ઢોંગથી તેના હાથમાં પોતાનો હાથ ભેરવ્યો.

“બાપરે, હું તો થાકી ગઇ,” તેણીએ કહ્યું,—ને પછી નરમાશથી તેનો ધરડો હાથ દાખી તેણીએ ધણી મમતાના દેખાવથી વધાર્યું, “તમે માહરી સાથે એટલી જુદાઈ સાચવોછ એમ, મારા વ્હાલા મંડોઝા, મને આજતક ખબર નહીં હતી. તમે શું એમ ધારોછ કે એ ગમે તે ખી વાત હોય તે તમે મને કેહો તો માહરો જીવ જતાં ખી માહરા હોઠ બાહરે તે જવા પામે? એ ધારતાજ ના. જીવ જાય તો બલાસર, પણ હું અહીંનું સાંભળેલું તાંહાં કરવાવાલી છેડેજ નહીં. એમ તો લેઓની—રાજા ને રાણીને લગતી અકેકા એવી એવી વાતો મેં મારી છાતીમાં છુપાવેલી છે કે જે જાહેર કરે ને લોકોને કેહતી આડે તો કાલનો દુકાલ આજે પડે; પણ માહરાથી એમ થાયજ કેમ? માહરાથી કેહેવાયજ કેમ? હું તો ઉલટી તમને મદદ થવા માંગુંછ. હું તમારી સાથે કેવાં મોકલે મને વરતુંછ તેજ નથી જોતા?”

હવે મેન્ડોઝાના દરેક હિપાયો ખુટ્યા ને તેને ત્યારે ખરું કમુલ કરી દેવા ફરજ થઈ પડી.

“બાંનું, મેં મારી દીકરીને તેની નાકરમાની માટે આજે માહરાં શ્વેરમાં કેદ કરેલી છે,” તેણે તે વાત પાછી યાદ યતાં ઉસ્કેરણીનાં જ્ઞેશથી કહ્યું, “અને જો આવતી કાલ સહવાર સુધીમાં તે માહરી વાત નહીં માનશે તો હું તેને વોલાડોલીડના કિલ્લામાં—”

“ઓહ,” જાણે હવે બધું સમજી ગઈ હોય તેમ ડોના ઍનાએ કહ્યું. “વાત તો ત્યારે કેથી એટલીબધી રસપર ચઢીછ ? અને ખબર નહીં. પછી ? પછી ?”

“પછી શું ?” મેન્ડોઝાને એ વાતજ અકારી હતી ! તે પાછો ચુપ રહ્યો, અને તેટલામાં તો તેઓ તેનાં મકાનની લગોલગ આવી બી લાગ્યાં, એટલે તેણે કદમ ધીમાં કરી નાંખ્યાં; પણ હજી પેલીએ તેના હાથમાં હાથ ભેરવેલો છોડ્યોજ ક્યાં હતો જે તેની વાત ?

“ત્યારે તમે બી એ લગનની વિરૂદ્ધ છેઓ ખરા,” તે મનલખી ઓરતે ને ધરડા વાંદરને હવે પકડમાં લીધો. “અરાખર છે. વાજખીજ છે. રાજ બી તદન વિરૂદ્ધ છે ને હું પોતે બી. પણ તમે કીયાં ધોરણથી એ શાદમાની નામંજુર કરોછ વાર ?”

“આપે સમજીજ જવું જોઈએ,” મેન્ડોઝાએ દયામણા દેખાવથી કહ્યું. “રાજ કોઈ બી દાહડો એ લગનને પોતાની બાહલી આપેજ નહીં, ને એક વખત પરણ્યા પછી રાજ જો એ લગન રદઆતલ કરાવે તો માહરી છોકની ઇજ્જત શું રહે ?”

“ઇજ્જત ?” તે ઓરત ચીખી થઈ. “એમાં ઇજ્જતનું શાનું ધારવાનું ? ધારો કે રાજ જાનને બીજે ફેકાણે પરણાવે ઓબી ડોન જોન મરાયાને કંઈ છોડી દે નહીં, અને—”

“બાંનું, એમ જો મને કેમ મરદે કહેવાની હાંમત કીધી હતે કે માહરી દીકરીની એઇજ્જતનીની છંદગીએ ઊવવાનું અમારે માટે મુનાસંથ થવાનું છે તો હું તેજ ઘડીએ તેની ડોકા ધરીને મરડી મેળને,” મેન્ડોઝાએ છાતીમાં ડબરી આવેલા મોટા ગુસ્સા સાથે કહ્યું.

તે ઓરત ખસ્યાંણી પડી ગઈ. તેણીએ જોયું કે તેણીએ એવું એક મત આપીને જખર કાચુ કાચું હતું. તેણીએ મોટેથી દરીને વાત હડાવી દીધી.

“ધણાજ નેક—ધણાજ નેક તમે,” તેણીએ કહ્યું. “હું તો જાણ-તીતીજ, પણ જરા તોખી ચોખો ચાંખી જોવાનું મને મન થયું. હવે માહર મત સાંભળી લેઓ. તમે જે કરોછ તે તદ્દન વાજખી છે. એ લોકને હવે જરા ખી મળવાનો ચાન્સ મલ્લવો નહીં જોઇએ, નહીં તો તરત છુપાં પરણી જશે, ને ખરાખી ધણી વધી જશે; પણ તેમ વળી તમે એ પોરી પર એમ તામે થવાની જખરી કરો ને લોકમાં ચકચાર વધી પડે તે ખી નહીંજ થયું જોઇએ. એ તો પથ્થર તળે હાથ છે તે બળે કરતાં કળે વધારે નિકળશે. હવે તો એ છોકરીને સમજવીજ લેવી જોઇએ. તમો જખરીથી એમ ક્યાક્ય ને અચખ્ય એ છોકરીને દુર કરી નાંખો તેથી લોક શું માનશે તે કંઈ સમજોછ ?”

“શું માનશે ?”

“તે હું તમોને ખુશ્તું કરીને કેહી શકતી નથી; તમોજ સમજી જાઓ. એથી તો ઉલટો તમે તમારાં બચ્ચાંની પાક ઇજ્જતનો નાશ કરી મેલશો!”

“ત્યારે શું કરવું ?” મેન્ડોઝાએ ગભરાઈને ફકરમંદ પુછ્યું.

“તમે તેને કેદ કરી મેલી તે કરતાં માહરી સલ્લાહ લેવા માહરી પાસે દોડી આવવું હતું. ને હું એવી તરફીખથી કામ લેતે કે મરતાં એ જાન સાથે મળવા કે એક બોલ વાત કરવા કદી ખી પાંમતે નહીં. પણ હજી ખી કાંઈ ધણું ખીગડ્યું કે મોડું થયું નથી. ચાલો મને મેળવો. પોરી બધી રડીને અરધી થઇ જોઇ હોશે, ને હું એ બોલ પટાવી સમજવીને કેહવશ તો તરત માની જશે. કેમ, તમને ગમશે ?”

“ધણું ગમશે,” તે ભોળાબાલા ડોસાએ કહ્યું.

તે તદ્દન મનાઇ ગયો હતો. તે દીવેર, વફાદાર ને સાચ્યો હતો, અને એવાંજ માણસો જ્યાં ભોળાં થઇ શકે છે. તે કાવાદાવાની દુન્યાદરીથી બીલકુલ બીનમાહીતગાર હતો, ને આ મતલખી ઓરત તેને ફેરવી ફેરવીને આપદા એમ સીસાંમાં ઉતારી શકી તે માટે મનથી તે પોતે વડીક મલકાયા ને મગરૂખ થયા વના રહી શકી નહીં.

તે આપદા સકંજમાં આવી ગયો હતો. તે કેમ આવી એકને ના કહે ? વડા વઝીરની પત્ની અને વળી રાણીના ધરખટલાની વડી, તે શું ચાહે તો મરાયાનું બધું નહીં કરી શકે ? તે, તેથી, આંટામાં આવી ગયો.

“હું પોતે અંદર આવવા નથી માંગતો,” એ બધા વિચારો કરી લખને તેણે સમજાવ્યું. “હું હોવશ તો વળી તકરાર થઇ જશે. તમોજ

અંદર સીધાં ને એને સમજાવે.”

“હા, તેજ ઠીક પડશે,” ડૉના ઁના તરત એકમત થઈ. “તમે તમારે મને બારણાં વેર મેળીને જતા રહેા. પછી હું અનશે તો એને બાહરી સાથે લઈનેજ જવશ. હવે કેહોની, માહરી આગલ મન મુકીને તમે વાત કીધી તેથી સાઈ થયું કે માહું?”

“સાઈ,” તે ડૉસાએ કમુલ કર્યું. “મને માહરી એ બેહુદી ચાલ માફ કરો”—ને તે એ હાથે પગે લાગ્યો.

ત્યાર પછી તે પ્રીન્સેસને પોતાનાં મકાન પર લઈ ગયો, કે જ્યાં પેલા બેહરા રમેવાલ મારટીનને જગાડતાં તેને ઘણું જીવં પર આવ્યું.

“મારટીન,” તેણે અંતે જેહેમતથી તે બારણું ખોલાવી તેને ગલચી-માંથી હીળવીને સમજૂત કરતાં કહ્યું. “પ્રીન્સેસ જે મીસ મરાયાને સાથે લઈ જાય તો લઈ જવા દેજે, ને તું તાહરે સુધ જજે. હવે જા, એ બાંનુને મરાયાના ઓરકા તક પુગાડ,”—ને પછી પ્રીન્સેસ તરફ ફરીને વધાર્યું, “હવે મને ત્યારે રજા છે?”

“હા, હવે ફતેહ કરો; હજી તો તમેને ઘણું કામ હોશે,” ડૉના ઁનાએ કહ્યું અને પછી મેન્ડોઝા તે અબજાને મારટીનના સ્વાધીનમાં સોંપી જતો રહ્યો. હજી તો તે આપડો જમવાનો બી હતો!

બીજા હાથ પર ડૉના ઁના ઘણી મલકાતી મરાયાને મળવાની હમીદથી અંદર ગઈ. તે છોકરી એ રીતે સદંતર તેના કબજામાં આવે તો કંઈ રંગ જમાવી શકવાને તે ઉલટમાં હતી, પણ મરાયા ઘરમાં હતીજ ક્યાં જે તેને મળવાની હતી? તે તો વાંચનારને રેશણ છે તેમ તેના બહાલા જૉનની પનાહ હેઠળ ખુદ જૉનનાંજ ઘરમાં સલામત હતી; અને તે બધી ખાતમી શું ડૉના ઁના અંદર જતાં સાથે ગરીબ બીચારી આંધલી આંધનેજ મારફતે મેળવી લેવાને ફતેહ પામશે?

તે “ઘરડો વાંદર” (મેન્ડોઝા) તેને એમ એકલી મુકી જતો રહ્યો તે એ સત્તાધીકારી અબજાને ઘણુંજ ગમ્યું. તેણીએ છુટકારાનો દમ ખેંચ્યો તેને એજ જોઇતું હતું. તે મરાયાને એકલીજ મળવાને એકલી મળીને પ્યાર તેમજ ધમકીની સમજાવતોથી એ છોકરીનો તરત કબજો લઈ લેવા ચાહતી હતી. તે ત્યારેજ ડૉન જૉનને પોતાની મરજી મુજબ નચાવી શકશે એમ તેણીને ખાતરી હતી. ડૉન જૉનના મરાયા વાસ્તેના પ્રાઈ બ્યારની તૃષ્ણા

અણુદ્દ હતી તે વાત એ ફરેખી ઓરત અચ્છી રહેસે જાણતી હતી, અને તેથી ડાન જાનને તામે કરવા જોગું તે મરાયાને પોતાનું હથ્યાર બનાવા ટાંપેલી હતી.

તે પોતાની કુનેહ ને કુરતાજ પર ઘણી મુસ્તાફ હતી. તે હમણાં આ છેલ્લી ઘડીઓનો તમાસો મનમાં યાદ કરીને પણ પુરતી મગન થતી ને મલકાતી હતી. ઘરડો મેન્ડોઝા કેવી કીસમે મરાયાની વાત તેનાથી છુપાવા ને ઉડાવા ચાહતો હતો, અને તે છતાં કેવી તરફીયથી તે ડોસાને ફેરવી ફેરવીને આયંદ્ર તે ભેદ કેહતોજ માત્ર નહીં પણ પગે પડતો ને કાલાવાકા કરતો વટીક તેને બનાવી શકી તે તેની યાદ કરતી, અને પોતે તે બામે પોતાનાં મનથી મુબારકબાદી લેવાની ખુશી મનાવતી હતી.

તે અંદર ગઇ.

એહેરો મારટીન આગલ આગલ ચાલતો હતો. તે મેન્ડોઝાના દુકમ મુજબ મરાયાના ઓરડાનું બારણું તેને બતાવવા આવ્યો હતો.

તેણે ત્યાં જઈ મરાયાના ઓરડામાં જવાની ચાલને લગતું આગલું બારણું ઉઘાડ્યું, એટલે પ્રીન્સેસે તેના કાનપર પડી પુછ્યું, “કીઓ, પેલો નાકેનોજ ઓરડો કે?”

“હા, નામવર જાનું,” ઘરડા મારટીને જવાબ કર્યો.

“બસ ત્યારે, હવે તું તાહરે જા ને બાહાર બેસ,” તેણીએ દુકમ આપ્યો “હું તેણીને પોતેજ મલશ. હું અચખુચ ને એકલીજ અંદર જવા માંગુ છ.”—અને એ દુકમ થતાં મારટીન અદ્યથી નમીને આગલી તરફ પાછો ચાલી ગયો.

ડાન એના એ પછી એકલીજ આગલ વધી. તેણીએ તે ઓરડા તરફ જઈ એક નરમ આંચકો માર્યો તો બારણું ઝપાટા સાથે અવાજ કરતું ખુલી ગયું, અને તેણીએ જોયું કે તે વખતે ઓરડામાં ટેબલ પર એક ઘણીજ ધીમી બતી બળતી હતી; પણ જેવી તે એક બે કદમ અંદર દાખલ થઇ કે તરતજ તેની ને બતીની વચમાં એક છોકરીનો ઓસો પડ્યો, ને તેજ પહે તે બતી એકદમ ગુલ થઇ ગઇ. તેણીને લાગ્યું કે તે ઓસા યા આકારે તે બતી આગલ ધસી જઈ જાણી ખુજીને તે એક સેકંડમાં ગુલ કરી નાંખી !

તે બીહધી. તે ઓરડો હવે તદ્દન અધારામાં વીંટલાઇ ગયો હતો, અને તેથી બતી ગુલ થઈ જતાં સાથે ડર બાઇ જઇને તેણીએ અગ્નય-

ખીનો એક ધીમો પુકાર કર્યો. એ શી મોહકાંચ હતી ? તે આગળ વધતી અધારામાં અટકી ઉભી.

જો મેં-ડોઝા જેવા એક ખરા રાજલકતનું આ ઘર નહીં હતે તો કાંઈ ખી કાવત્રું થયતું હોવાના કરતી મારી ત્યાંથી તે જીવ લખને તરત નહારીજ જતે; એક પલ ખી થોપતે નહીં. તે જાણતી હતી કે તેના દુશમનો ઘણા હતા, ને તે કેથે ખી પુરતી સલામત નહીં હતી. તે તેની ઘણીજ ચોકકસાઈમાં રહેતી ને ફરતી હતી; પણ આ વખત તો ખીજીજ પલે શીકર મટી જતાં ને જીવ હડતાં તેને લાગ્યું કે જે છોકરીનો એલો તેણે દીવો મુલ કરતો જોયો તે કોઈજ નહીં પણ મરાયાજ હોવી જોઈએ. ખીજી અત્યારે તે ઘરમાં કોણ હોય ? આઈનેઝ તો તેના લક્ષમાંથી હાલમાં અજાણ્ય જેવી રીતે નીકળીજ ગઈ હતી.

“ મરાયા, તું અહીં છે ? ” તેણીએ એ ઉપરથી પોતે ઉભી હતી ત્યાંજ ઉભી રેહી પુછ્યું.

“ તમે કોણ છેઓ ? ” કોઈ છોકરીએ એ સવાલના જવાબમાં ધીમા નરમ સાદે પુછ્યું અને તેની લગોલગ અધારામાં આવીને નરમાસથી તેના હાથ ખી પકડી લીધા.

“ એ તો હું છેઉં—પ્રીન્સેસ,” તેણીએ તે સવાલના જવાબમાં પોતાને ઓળખાવતાં કહ્યું.

“ આસ્તે વાત કરો; ઘણું આસ્તે બોલો,” તે અવાજે માંગી લીધું.

“ તું ખીહી ના, દીકરા,” પ્રીન્સેસે હીંમત આપી; “ અહીં હવે ખીજી કોઈ નથી. હું એકલીજ તુને ખાસ ચાહીને મળવા ને એ વાત કરવા આવીછ.”

“ ને માદરા પપા ? ”

“ તેવણ અહીં સુધી આયાતા તો ખરા, પણ મને બાહારનાં આરણ્યાં આગલ મુટ્ટીને બાહારથીજ પાછા ચાલી ગયા,” પ્રીન્સેસે તરત હીંમત આપવાની મક્કસદથી ખુલાસો કરતાં કહ્યું.

“ પણ તમે ત્યારે કાંએ આવી રાત્રે અત્યારે અહીં સુધી તસ્દી લીધી ? ”

“ તુનેજ મળવા,” પ્રીન્સેસે પાછું કહ્યું; “ પણ બતી કરની ? બતી કાંએ બુગલવી નાંખી ? હું આઉ ને તુને મલું તેટલાંમાં તે બતી મુલ કરવાથી મને તો એવી ખીહીક લાગી ! હું તો ધારતીતી. જે તું હજી

પછવાડેનાં ઓરડામાં હોશે ?”

“કોઇને અંદર આવતું જોતાંજ મને ફાળ પડી આવી તેથી મેં માહરી સલામતી ખાતર બતી બુજવી નાંખી,” તે છોકરીએ કાવકો જવાબ કર્યો; “હું શું જાણું જે તમો હોશો ?”

“પણ હવે પાછી સળગાવતી ?”

“હવે તો રહેવાજ દેઓ. આપણે અંધારામાંજ વાત કર્યે. બતીથી બાહરનાં લોકોનું ધ્યાન ખેંચાએછ, ને આજે હું ઘેરમાંજ રહેલી છેડે તે હું કોઇને જાણુવા દેવા ખુશી નથી. આવો, મને તમારો હાથ આપો, ને હું ખુરસી આગલ તમોને લઈ જઈ. માહરે પગે આપો ઓરડો આવી રહેલો છે.”

ડોના ઁના હસી. તેને આ અંધારી મીલાકાત ઝાઝી ગમી તો નહીં, પણ તેણીને પોતાની મતલબ કાઢી લેવાની હતી, જેથી તે મરાયાને હાલ રાજીજ રાખવા ચાહતી હતી. તેણીએ, તેથી, તેના માંગવા મુજબ તેને પોતાનો હાથ આપ્યો, ને તે આત્માદ તેને એક મજેદની મુખકારક કો-ચેર આગળ લઇ ગઇ, ને તેમાં તેણે તેણીને ખેસાડી. તે પછી પગે નહાતું રફુલ ગમડાવી લાવીને તે પોતે બી તેની નજીકમાં તેના પગ આગળ ખેડી.

આધનેક—અને વાંચનાર જાણે છે તેમ આ અંધારી મીલાકાતવાલી છોકરી કોઇજ નહીં પણ ગરીબ આંધળી આધનેકજ હતી તે—ખાસ કરીને છુપાવાજ માંગતી હતી. તે ઘણી પકડી ને કાવકી હતી. તે આંધળી હતી એટલે એ ઇંદ્રીની ખુટ તેને ખુદાવંદતાલાએ બીજી ઇંદ્રીઓમાં બેવડી રીતેજ વાળી આપી હતી, અને તેથી વિગળીને વેગે તે આંધળી છોકરીએ અંધારામાં ખ્યાલ કરી લીધો કે એ અમળા અત્યારે અહીં સુધી શું કરવા આવી હતી તે, મરાયાને ખાતર, મરાયા થઇને હાલ તો માખી જેવું, ને પછીની વાત પછી થઇ રહેશે.

તેણીએ બતી ગુલ કરી નાંખી ત્યારે એ કોણ હતું ને કાંઈ જાણી-નેજ તેમ કયું ન હતું અત્યારે પ્રીન્સેસ તેઓને ઘર મરાયાને મલવાની આરંભુ કરતી આવે એ વાતનો તો એ ગરીબ આંધળીને સ્વપ્નો બી ક્યાંથી હોએ ? તેણીએ તો કોઇનો ઓરડામાં દાખલ થવાનો સનસારો સાંભળ્યો, અને ત્યારે મરાયા કેદ નથી તે કાવત્રું પકડાઇ આવતું અચાવાની ઉલટમાં તેણીએ એક ઝટકામાં બતી બંધ કરી દીધી.

હજી બી તે છુપીજ રહેવા ચાહતી. તેનું એ નાધણું કાવત્રું એટલી હદ સુધી જોનાં જોતાંમાં આગળ વધ્યું હતું કે હવે બી તે આધનેક

તરીકે જાહેર થવા માંગતી ન હતી. તે બંને બેહેનોનાં કદ ને ગ્વાજ ઘણું એક મલતાં હોવાથી આ ન્હાની ડગાઇ નીચે ને ચાલી જાય એમજ હતું. તેને ખરેખર ઘણીજ છસાસા થઇ કે ડાંના એના જેવી એક આગે વાન બાંતું મરાયાને સોહોધતી કાંએ આવી હતી તે બેદનો નિર્ણય કરી લેવો.

તે બીહી ગઇ હતી. મરાયાનો ડાંન જાંન જોડે રસ્તે ભેટો થવાના નસીબવાંન જોગ બાપે એ ગરીબ બાળા કશુંજ જાણતી ન હતી. તે તો એમજ જાણતી હતી કે મરાયાતો દરબારી મેલાવડામાં ગયત્રી હતી ને ત્યાં ગયત્રી હોય તો અલખત ડાંના એનાને ત્યાં મળવીજ જોઇએ, ત્યારે તે વળી તેને અહીં સોહોધતી કેમ આવે ? એ ઉપરથી દીસ્તુંજ હતું કે મરાયા દરબારે તક પોહોંચવા પાંમી ન હતી, ને કાંઇ બી બીગાડ બરખા થયો હતો; અને ત્યારે તે કેટલો ને શું તે કદાપી આ પ્રીન્સેસ જોડેની વાતચીતથી નકકી કરી લેવા તે છોકરીને એકદમ ઉલટ થઇ હતી.

તે (ડાંના એના) તો, અલખત, તેને મરાયા સમજી બેડી બેડી ગાડું બરીને બકવાત કરી ગઇ. તેના ડાંન જાંનને વાસ્તેના મોટા પ્યારને તેણીએ તદન વાજબી ઠરાવ્યો, ને તેના સંબધમાં તેને થતી હાડ-મારીઓ માટે પોતાનો જીવ તદન “બળી જવા”ની અનેક દીલસોજીઓ કરી સંભળાવી. વળી આજ રાત્રે તેણીના બાપે તેને જીવમાતથી કેદ કરી, અને જેને તે આટલા મોટા પ્યારે ચાહતી હતી તેને આખી ખસક માન આપવા એકડી થઇ ત્યારે તે આંખને ટાઢક આપનારો દેખાવ જોવાથી “જીવમા મેંડોઝા” એ તેનેજ બિચારીને બાકાત રાખી તે ગેરધન્સાફ માટે બી તેણીને પોતાને ઘણુંજ લાગી આવવાનું તેણીએ જાહેર કર્યું.

ધરડા મેંડોઝાથીજ તે એ ખાતમી મેળવી શકી હતી તે પણ તેણીએ કહ્યું, ને તે કેહવા નહીં માંગતો છતાં કેવી તરકીબથી કામ લઇને તેણે અંતે તેને પોતાના સકંજમાં લીધો તે બધું ઉકમાઇથી કહી સમજાવ્યું.

“મેં તો એ તાહરા ધરડા બાપને એમજ સમજાવ્યું કે હું બી એ લગનની તદન વિશ્દ્દ છઉં, ને તેથી માહરે બંગસે તુંને થોડુંક સુધી લઇ જવા ને રાખવાની એવણે ઘણીજ ખુશીથી મને રજા આપીછ. એટલા વાસ્તે હમણાંજ તું ચાલ. જહદી તૈયાર થા. આજ રાતથીજ હું તુંને માહરા આશરામાં લેઉંછ, ને પછી તું જોજે તો ખરી, માહરી દીકરી, કે કેવી સીકતથી હું તાહરી એ ઉમેદ અંદરોજમાં પાર પાડી આપુંછ તો!”—અને આઇનેએ એ બધાંના શો જવાબ કર્યો?

મકરણ ૨૨.

આધનેઝ, અગ્નિ, સારી રવેસે સમજતી હતી કે આ એક મોટા ને ગંભીર જોખમનો અખતરો હતો, પણ ડોના ઁના આવી એટલે પોતે પકડાઈ આવવાની બીહોકથી તેણીએ બતી યુગ્મની નાંખી હતી, કે જ્યારે ત્યાર પછી તે આવનાર ડોના ઁના હતી એમ માહિતી ને ખાત્રી થતાં તે પોતે તેની બહાલી બેહેન મરાયાનું શું થયું હતું તે જાણવાની એક જાણ આતુરતામાં એટલી હદ સુધી ખેંચાઈ ગઈ કે પોતેજ મરાયા હતી એવાં પેત્રા ચાલુ રાખવાનું તેને સ્વભાવિક મન થયું, અને હવે પરીણામ માટે તે કમનસીબ આંધળી છોકરી ખરાં જીગરથી ધુજી રહી હતી !

તે ડોના ઁનાને ઘણી અચ્છી રેવેસે ઓળખતી હતી. તે કપડી, કળાંગાજ, પ્રપંચી અને કીનાખોર હતી એ આધનેઝથી કોઈ સુરતે અગ્નિયું ન હતું, અને તેવી એકને આ રીતે ઠગવામાં તેણીએ ખરેખર એક જોખમ ભરેલો અખતરો કર્યો હતો એમ તે પોતાનાં મનથી સારી રવેસે જાણતી હતી; પણ હવે છટકવાની બારીજ ક્યાં હતી ? હવે તો નસીબ આપંદે ને કરે તે ખરું એવી જાણતી ને ધારણાઓથી તેણીએ યાતોક્ષ કામ લેવાનું હતું ! એટલા વાસ્તે જ્યારે ડોના ઁનાએ તેને તૈયાર થઈ આવવા વરદી કરી ત્યારે તે કશી બી આનાકાની વગર તે રાજકિય બાંનું જોડે ધરમાંથી બાહર જવા એકકે બોલે તૈયાર થવા જવા ઉડી.

તેણીને પુરતો ગભરાત થઈ ચુક્યો હતો. ડોના ઁનાની વાતચીત પરથી સ્પષ્ટ સહમજ્યું હતું કે મરાયા તે રાત્રે દરબારમાં નજ હતી—અને જો તે ત્યાં ગઈ નહીં તો ગઈ ક્યાં ને તે બાપડીનું થયું શું ? એ બી તે એકકે બોલે તૈયાર થવા જવા ઉડી તેનો એક જોરાવર બાએસ હતો. તે અત્રે કેદ પડેલી પોતાની બહાલી બેહેન માટે કશીજ બાતમી મેળવી ન શકે કે તેને કશીજ મદદ કરી ન શકે એમ હતું, કે જ્યારે ડોના ઁના જોડે જવાથી આ કેદમાંથી તે જો રીહાઈ પાંખી શકે, ને પછીથી કોઈ તરફીમથી એ અખળાના હાથમાંથી છટકી જવા પાંખે, તો મરાયાની તલાસ કરી તે તેને કાંઈ મદદ કરવા ઘણીજ આતુર બની ગઈ હતી.

તેણીએ વળી જોયું કે મરાયા તેના પીતાને બી અત્રેથી નહાસવા પછી મુતલબ કેયે મળીજ ન હતી એ પણ દીસ્તુંજ હતું, કેમજો ડોના

ઁનાના કેહવા મુજબ તો ધરડો મેંડોઝા પોતેજ મરાયાને કેદ કરેલી હકીકત તેને કહીને તેણીને તેઓનાં ધરનાં બારણાં તક મુકી ગયો હતો; અને એ બધો મામતો તપાસતાં મરાયા ક્યાં ગઈ ને તેનું શું થયું તે માટે આંધળી આંધનેઝને ઘણો ગંભીર ભય બરપા થયો.

“હું તો અવલથીજ તાહરાં ને ડાન જાનનાં લગનની તરફેણમાં છેક,” ડાના ઁનાએ આંધનેઝને મરાયાજ ગાળીને પોતાનું તાહેણું જારી રાખ્યું. “માહરી ને રાજની સુઝ એ બાબે એકજ છે.”

“શું રાજ બી ત્યારે અમારાં એ લગનની તરફેણમાં છે?”

“હા; તે તો, અલગત, તેની મતલબમાં રમે,” ડાના ઁનાએ હસીને ખુલાસો કર્યો. “તે તાહરા જાનના લડાયક સ્વભાવથી બીહુછ તેથી તેની મતલબ કે તે બ્યાં ત્યાંથી તાહરી સાથે પરણીને તાહરી મોહીનીમાં ફસે તો તેને પોતાનું રાજતાજ ખોહવાની ફકર રાખવાની જરૂર નહીં રહે; ને તેથી તે બી એ તમારાં લગનની તો તરફેણમાંજ છે.”

“ને જાન રાજની એ મકસદ જાણેછ?”

“જાણતા હોવાજ જોઈએ,” પ્રીન્સેસ ઁનાએ જવાબ કર્યો. “મેં પોતે આજ ને આજ તેવણને એ ચીડી લખી, જેમાંની એક પેહલી તો તેવણે દીવાપર બાળી નાંખી એમ મને જવાબ મળ્યો. તેવણ સમજ્યા કે કોઈએ પ્યારનાં કાંઈ ઘેલાંચેડાં તેવણ પર લખ્યાં હોશે, પણ બીજું કાગળ જે મેં એ બાબે વંધારે ખુલાસેવાર લખેલું છે તે તો હું ધાડેંછ કે અત્યાર આગમચ એવણે વાંચી લીધેલું હોવુંજ જોઈએ.”

“તમે શું લખ્યું?”

“તે પોતેજ તુંને કાલે માહરે ત્યાં મળશે ત્યારે કેહશેની?” ડાના ઁનાએ ઉકમઈ લઈને કહ્યું. “મેં તેને ખાત્રી આપીછ કે તે જો ધીરજ રાખે ને મને બંધી ગોઠવણો સરંજામ ઉતારવા દે તો રાજને શીશામાં ઉતારીને હું એ કારજનું કામ જરૂર નક્કી કરી આપશ. તું પોતે નો એ આજે સ્હાંજે પાછો ફરયા પછી એને મળીજ નથી કેની?”

“મુતલગજ નહીં,” આંધનેઝે નાકિમેદીની એક ખરાં જીગરની આહે સાથે કહ્યું; “હું કાંહાં મળું? હું કેમ એવણને જોઈ શકવાની હતી?”

“આલ, કંઈ નહીં; કાલ પરમ હું માહરાં મકાનમાં તમે એકને મેળવશ,” ડાના ઁનાએ હાંમત અને લાલચ આપી; “જા, મેં કહ્યુ તેમ

હવે તું તાહરે જલદીથી તૈયાર થા.”

“હુ એક મિનીટમાં તૈયાર થઇને આવી; તમે અહીંજ બેસજો,” આઇનેએ માંગી લેતાં કહ્યું, અને પેલી કશો બી વાંધો કે જવાબ કરે તે આગમ્ય તો બારણું ખોલી, તેને અંધારામાં એકલી છોડી, તે આંધળી છોકરી બાહર સડી ગઇ.

ડાના ઍનાને આ જરા થઇને ગમ્યું નહીં. તે આવી ને આવી એ હેમક છોકરીએ બતી ગુલ કરી નાંખી ને પછી તે પાછી સળગાવીજ નહીં, તથા હમણા વરીક ડેસ કરવા પાસેના રૂમમાં ગઇ ત્યાં તેણીને સાથે લઇ ન જતાં બજારમાંથી હજી બી અંધારામાં છોડી ગઇ તે બધું તેણીને ઘણું કરાજી પેદા કરનાર ને વીચિત્ર લાગ્યું.

તે પોતે ઉડીને તેની પુકે જતે, પણ પેલીએ બાહર જઇને બારણું બંધ કરી લીધું હતુ તેનો ખુલ્લો અવાજ તેણીને કાંને આવ્યો હતો, એટલે કંઇ ફરફરનીયર અથવા બારણાં સાથે અફળાઇ જવાના ડરથી તે પોતાની બેડકમાંથી ઉડવાની હાંમત કરી શકીજ નહીં, ને બેડી હતી ત્યાં અજાણ થતી બેસીજ રહી.

તાજુબ તો એ હતું કે પાસેના ઓરડામાં બી ‘મરાયા’એ બતી સળગાવી હોય એમ ડાના ઍનાને જરા બી લાગ્યું નહીં. સળગાવે તો ઊગસનો કંઇ સ્ટેન્ડ એલો બી તો એ ઓરડા તરફથી આવે કેની? અને ત્યારે એ છોકરી અંધારામાં કેમ કામ લેતી હતી તે બાબે તે અજાણા ઘણી અજાણ થઇ. તેની એક બેહેન આંધળી હતી તે તેને ખબર હતુ, ને તે તાજુબ કરતી હતી કે શું આંધળાંઓ સાથે વસતાં આસામીઓ પોતેબી અંધાપો પાંખી ગયાં હોએ તેમ અંધારામાંજ કામ લઇ શકવાની તેમને પણ તબેલ થઇ જતી હશે?

પણ તે એ બધા તરફો કરતી હતી તેટલાં તો આઇનેઝ તે હતી તે ઓરડામાં પાછી ફરી. તેણે મરાયાને પોતાના પોષાકમાં નહસાડી મેલી હતી એટલે મરાયાનો પોતાનો પોષાક ને યુરખો બાહરજ મોજુદ હતાં, જે તેણીએ એક તડાંક પેહડી લઇ પોતાનો ચેહરો યુરખામાં છુપાવી લીધો હતો. ‘કોઇ જુએ તો ઓળખે નહીં ને ચકચાર થાય નહીં’ તે મતલબથી તેણીએ યુરખોઃ ઓઢી લેવાનું ડાના ઍનાને સમજાવી લીધું.

તેણીને બી છે ગમ્યું. તે રાતોવહી મરાયાને પોતાના મેહેલમાં લઇ જતી અને છુપાવતી હતી એ જાહીર થયયું જેવા તે પોતે પણ ખુશ કે

તૈયાર ન હતી. તે એ રીતે મરાયાને હાથ કરી લઇને ડાન જાન પર પોતાનો કાબુ ચલાવવા ચાહતી હતી, અને તેથી તે જેમ અને એમ છુપીજ તે છોકરીને લઇ જવા માંગતી હતી, માટે “મરાયા” એમ પોતાનું બધું મોંઢું માથું છુપાવીને તૈયાર થઇ આવી તે એ ગણુત્રીનાજ અબળાને પોતાને બી ઓર જમ્સ્ટીજ ગમ્યું.

તે પછી તેઓ આગળ પારણું ખોલી બાહેરની બતીનાં ઉજ્જસમાં આવ્યાં, અને ઘણે વારે એમ રાસણીનું અજવાળું પાછું જોવાથી ડાના અંનાએ એક છુટકારાનો દમ ખેંચ્યો, કે બ્યારે તેઓને આવતાં જોઇ ઘરડો ચોકીદાર મારડીન—જે હવે તો જગતોજ એકો હતો તે—તરત અદબથી ઉભો થયો, અને આગળ પારણું ખોલી નાંખી તેમને ઘરમાંથી બાહેર પડવા થકી તેણે રસ્તો મોકલ્યો કરી આપ્યો.

તેને વેહેમ તો કશો હતોજ નહીં. એ મરાયા નહીં પણ આઇનેઝ હતી એમ તે બેહેરા બુઢેમીયાને જરા એ શંકા થઈ નહીં. થાયજ ક્યાંથી? હાલમાં તો આઇનેઝ મરાયાનાજ જાણીતા પોષાકમાં હતી, ને અમોએ આગળ કહ્યું છે તેમ તે બંને હેતવંતી બેહેરો એકજ ઉંચાઇની ને લગભગ એકજ સરખા અવાજની હતી.

પ્રકરણ ૨૩.

અલબત્ત, ગરીબ અભાગણી આઇનેઝને બડી મુશ્કેલ વચ્ચે કામ લેવું હતું. કોઇના બી આધાર કે ટેકા વગર તે આંધળી બિચારીને પોતા પરજ મદદર બાંધી અટકજ અટકજે હોંમત સાથે ચાલવાનું હતું, પણ તે બાળુનાં સઘળાં પગથ્યાં ને પગવાટ વડીક વરસોથી તેને પગે આવી રહ્યાં હતાં, એટલે ચોકકસ કદમોની પોતાની કરી રાખેલી ગણુત્રી મુજબજ કામ લઇ તે હાલમાં આગળ વધતી હતી.

અને હવેજ ખરી મુશ્કેલ સાંમે આવીને બડી થઇ હતી ! તે જરા બી અચકે અથવા ઠોકર ખાય તો સઘળો પ્રપંચ તાબડતોબ પકડાઇ આવવાનો મજબુત અને જીવસતોસત બચ હતો. કાંઇ બી કરવું જોઇએ

અને કાંઈ બી થવું જોઈએ, અને તે પ્રીન્સેસ ઍનાનો મહેલ—કે જે કાંઈ ધણે દુર નહિં હતો અને રાજના મહેલને લગતા વિભાગોમાંજ આવેલો હતો તે—આવી લાગે તે પહેલાં તે આંધળીએ કરી નાંખવું હતું !!

અને હયાં તેઓ એક મોટા મહેરાય અને થાંબલાવાલા કુશાદે ચોકમાં થઈને પસાર થતાં હતાં તેજ વખતે આઈનેઝ અચમુચ અને એકદમ યાદ કરવા પાંખી કે તે મુરીશ ગેલરીને લગતા તખ્તવાલા ઓરડાની હેઠલના ચોકમાનો એક થાંબલો એક બાળુથી તમામ પોલો હતો. એ વાત કાંઈ બધાંનેજ ખબર નહિં હતી, પણ એ બે બહેનોએ રમત કરતાં એક વખત તે થાંબલાની એ હાલત જોઈ લીધી હતી, અને ત્યાર પછીથી આઈનેઝ અચારનવાર પોતાની ગણતરીથી એ થાંબલો પાછો ને પાછો જોઈ કાઢતી હતી. તે થાંબલો આ વખતે કદાપી તેણીને મદદ કરી શકે એમ તે છોકરીને અચમુચી ઉમેદ થઈ!

એટલા માટે તે ડોના ઍના જેવી એક માનવંત યાંતુના અદ્યને ખાતર હોય તેમ જરા પછવાડે ને પછવાડેજ રહી, અને પોતાની ચોકકસ ગણતરી મુજબ જેવો તે પોલો થાંબલો આવ્યો કે એકાદ કદમ પછવાડે હડી જઈને એક આંખના પલકારામાં તે થાંબલામાં ભરાઈ ગઈ.

તે ફક્ત એકજ પળનું કામ હતું. દેખતાંઓ વીરક નહિ કરી શકે એટલી બધી સીફત, ઝડપ અને સમયસૂચકતા સાથે તે આંધળી છોકરીએ આ કટોકટ સમયે કામ લીધું હતું, કે બ્યારે એવી કોઈ બી હીલચાલથી બેખબર ડોના ઍના તો આગળ ને આગળ વધ્યાજ કરતી હતી, અને તેણીએ મરાયા (આઈનેઝ) પોતાની સાથે નહિ હોવાનું ખરેખર ધણુંજ મોટેથી જાણ્યું.

તે ત્યારે હૈયતથી થાંબલો થઈ ગઈ. અચમુચ ને ઉચાડ્ય એમ તે દુકતી ક્યાં જતી રહી હતી? તેણીએ દુર સુધી તે ચોકવાલા શીકકા ઉગ્ગ-સમાં આંખ ખેંચીને નિહાહ પુગાડી. તેનો ચહેરો ગુસ્સાથી લાલ થઈ ગયો, અને કોહી નિકળે તેટલી હદ સુધી તેણીએ કીનાથી પોતાનો હોઠ કરડ્યો. તે પાછી ફરીને લાંબે સુધી પાછી જઈ આવી, પણ તે છોકરી જાણે પાતાળનાં પેટાંમાં ગરક ગઈ હોય તેમ કેયે બી મુતલગ નજર આવી શકી નહિ!

તેણીની મુંજવણ અને ગુચવણ, ગભરાત અને અભયગી, પાર વનાનાં હતાં. તે ગઈ ક્યાં? તે તેના આપને કેહશે શું? ઘરડો મેન્ડોઝા તહરેવાર

બેહુદા ખ્યાલોથી વેહેમાશે, અને પોતાના એક નોકર જેવા સાંમે તે વગર કારણે હલકી પડશે !

ધડનાં ધડથી તે દુકતીએ જે રીતે તેણીની જોડે કામ લીધું હતું તે સધળું શક કરવા જોઈએ હતું. તેણીએ અધારામાંજ કામ લીધું હતું, તેને અવલથી આખર તક અધારામાંજ ખેસાડી રાખી હતી, અને પોતે કેસ વટીક અધારામાંજ કર્યો હતો, જે સધળું ફરેખ અને દગાખાજીતુંજ દેખીતું એક પ્રકરણ હતું; પણ હવે તે બધું યાદ કરીને ખીજવાવાને વાસ્તે બી દેખીતું ઘણું મોડું થઈ ચુક્યું હતું. હવે તો તે ગઈ ક્યાં તેજ તેણીએ શોધી કાઢવું હતું.

તેણીએ રસ્તાની બાજુમાં એકાદ પળ થોખીને ગંભીર દરયાફત કર્યો. તેણીને લાગ્યું કે તે એ કીસમે અલોપ થઈને કંથે બી ગઈ હોય તો તે ડાન જાનનાંજ ધર તરફ ન્હાસી ગયલી હોવી જોઈએ. તે જાણ તો બચાવ અને આશરો શોધતી ત્યાંજ જાય, અથવા તો ડચેસ આલવારેઝ કે જે એ બેઠ છોકરીઓની આપણે આગળ વાંચી આવ્યાં તેમ ઘણી પનાહપોસ્ત કરતી હતી તેની કને જાય. તે હાલમાં જે પોષાક તેનાં તન પર હતો તે પોષાકમાં દરખારને લગતા આજ રાતના આલમાં જવાની હોમન કરે એ તો બનવુંજ માહલ હતું, અને તેથી જો ગઈ હોય તો ડચેસ પાસે પણ નહિ અને સો વસા ડાન જાનનાં ધર તરફજ તે ન્હાસી ગયલી હોવી જોઈએ એમ તેણીએ પોતાનાં મન સાથે તકરાર અને તુરંગો કરી ખાત્રી પુર્વક અનુમાન ખેંચ્યું.

તે ઘણીજ નાઉમેદ થઈ. તે છોકરીને હાથ કરી લેવાથી રાજની કાસળ કાઠી જાનને તાજ પેહરાવા અને રાજમાં પોતાનો વગવસીલો એકદમ વધારી દેવા તે ખુનખવાર અખળા ઘણીજ તરસતી હતી, માટે આ સોના મોહર જેવી હાથ આવેલી બાજી જોતાં જોતામાં પાછી ધુળ મળી ગઈ તેની તેને ઘણીજ ઘાટકી નાઉમેદી થઈ. ડાન જાન જેવા એકને ગાદી પર બેસાડવાથી તે અને અંનટોન્યો બંને પોતાનાં ભેગાં બળથી આખી શાહન-શાહનને ધુળ ફાડી શકતે, કે જ્યારે આ તો તે કોમેદનીજ અધુરે ધુળ વળી ગઈ!

તે ધીમે પગલે, ગમખવાર અને ખીજવાયલી, પાછી ફરી. શું કરવું ને કેમ કામ લેવું તે હજી તેને પકકે પાએ કશુંજ સુજતું ન હતું. પણ છેલ્લે અચાનક એક દરાવ પર આવી તે ત્યાંથી ઉતાવળે પગલે જતી રહી અને અલોપ ગઈ ગઈ તે ક્યાં ગઈ ?

બીજા હાથ પર ડાન નૉન, એકલો પડેલો, ખુધા ઍડોનીસે મોજાંમાં વીંટાળીને આંપેલું પેલું કાગળ અત્યાર આગમય વાંચી ચુક્યો હતો. રાજ ગુસ્સે થયેલો ખાણાંની ટેબલ પરથી ઉડીને પોતાના ઓરડામાં ચાલી ગયો એટલે તે પોતે નહિ ધારેલો જલ્દીથી એકલો પડ્યો, અને ત્યારે એક શોભા-યમાન રૂપેરી મોટા લૅપની નિચે ઉભો રહી તેણે તે નનામું કાગળ અજળ થતાં વાંચી લીધું.

તે ઢુંક હતું. તેમાં ફક્ત અરધી દજન વાક્યો કાઢતી બી સહી સાખ વગરનાં લખાયલાં હતાં. તેમાં ફક્ત એમ બસામણ કરવામાં આવી હતી કે જે તે ખરેખર મરાયા જેડે પરણવા ચાહતો હોય તો તેણે નેણીને એકાંતમાં મળીને, તેની પોતાની તેમજ તે છોકરીની, ઇજ્જત ખરાય નહિ કરવી, અને તે કારણ પાર ઉતારવાનું ઘણા વિશ્વાસ સાથે ડાના ઍનાનેજ સોંપવું. વળી તેમાં એમ બી જાહેર કરવામાં આવ્યું હતું કે જે કાગળ તેણે દીવા પર બાળી નાંખ્યું હતું તે પણ કોઇ પ્યાર—પત્ર નહિ હતો, પણ એજ મક્સદનુ તેનાં પોતાનાં બસાં થકી એક ખાસ લખાયલું કાગળ હતું.

તે વાંચીને ડાન જૉન ઘણો અજળ થયો. તે જરા મુઠમાં હસ્યો પણ ખરો. મરાયાને એકાંતમાં નહિ મળવાની તેમાં સજાહ લખાઇ આવી હતી, કે જ્યારે મરાયા ખરેખર તો તેજ ઘડીએ પણ તેનાં પોતાનાં જ છાપરાં હેઠળ, એકાંતમાં, તેના પોતાનાં પવિત્ર સ્વાધીનમાં હતી !

પણ એ કાગળનો તેણે ડાના ઍનાને જવાબ શું મોકલવો ? તે તેણીની મરજી મુજબ ચાલવાનું કયુલ થવા, અથવા તો મરાયા તેના સ્વાધીનમાં હતી એમ કયુલ કરવા, તૈયાર ન હતો. તે વળી કશું જુદું બી કેહવા કે કાહવવા રાજ ન હતો, અને તેથી તે ફક્ત મનથી એટલુંજ હાલ તો નક્કી કરી શક્યો કે હાલ ‘હું’ કશોજ જવાબ આપી શકતો નથી’ એમ મોગમ જવાબ કહી મોકલવો. તે એટલું તો જોઇ શક્યો કે તે કાગળ દોસ્તીનાજ તોરથી લખાયલું હતું, —અને ખરેખર તો તેના ભાઇ રાજ શીલીપ અને એકલા ઘરડા મૅનડોઝા સિવાય આખાં સ્પેનમાં તેનો કોઈ બીજો શત્રુજ ન હતો.

તે એ કાગળ બી દીવા પર બાળી નાખતે, પણ તે બીહીધો કે તેને તેમ કરતાં વળી કોઈ જોએ અને વેહમાય. તેણે તે ઉપરથી તે ઘડી વાલીને પાછું પોતાના પટામાં ખોસી દીધું, ને તે વખતે તેનો ચેહેરો ઘણો ગંભીર હતો. રાજ પોતે તેનાં મરાયા જેડેના લગનની વિરૂદ્ધ હતો તે જોતાં તેને લાગ્યું કે મરાયાને પોતાને ઘર રાખવામાં તે ખરેખર એક મસ

મોટા જોખમ કરતો હતો. વળી હવે પછી તે મરાયાને પોતાની ધર્મ માને ત્યાં મોકલી દેવા માંગતો હતો, પણ તેમ કરી શું તે જઈએ આંનુને પણ રાજના ખોટા જોખમમાં તે લાવી મુકતો ન હતો? જ્યાં જુઓ ત્યાં મુશ્કેલી મુશ્કેલી હતી! તેણીને કોઈ જોગનશાળા કે મથમાં છુપાવવાનું બી તેટલુંજ મુશ્કેલી હતું. સ્પેનનાં બધાં મથ અને જોગનશાળાઓ પર રાજનોજ અખત્યાર હતો, અને ત્યાં, તેથી, એ માહત્તુએ છુપાવવું તેટલુંજ માહલ હતું!

પણ તેને કેટલી બધી મોકલી દેવી અને સહવાર થતાં સાથે તે સુંદરીથી તેણે એકદમ અલગ થવું કેવળ જરૂરનું હતું. તેણે જોયું કે તેણીને પોતાની આંધે પોતાનાં છાપરાં હેઠલ ગમે એવી પવિત્રાઈ સાથે રાખવાનું પણ બચકાર લોકનિંદાને જાણી જોઈને જન્મ આપવા જેવુંજ હતું. હમણાં પણ તે એ મકાનમાં જોઈએ એટલી સલામત નહિંજ હતી. તેનાં ઘરમાં તે એકલી હતી, અને રાજ કે એવું કોઈ બી જઈને તે ઓરડા ઉંઘડાવે તો તેની પોતાની ગેરહાજરીમાં જાણીથી તે નાજનીનને કેદ કરી લઈ જઈ શકે એમ હતું!—અને ત્યારે એ શીકર એક વાર ખરપા થતાં તે તરત પોતાનાં ઘર તરફ પાછો ફર્યો, અને કોઈને બી મળ્યા વગર સીધો પાધરો પોતાનાં મકાનમાં દાખલ થયો.

મરાયા ચમકી ઉઠી. તેણીએ પાસેના ઓરડામાં તેનાં જાણીતાં ને માનીતાં પગલાંનો સણસારો સાંભળ્યો, અને તેવામાંજ બારણાંની કળમાં કુંચી ફરી, એટલે બારણું ઉઘડતાંજ તે બુશીમાં દોડી જઈને તેને ભેટી. તે નાજુવાંન જોઈને હાલમાં શીકરો અને વિચારવંતું હતો, અને મરાયા તે જોતાં એકદમ ફરમંદ થઈ.

“તમોને શું છે, બહાલા જોન?” તેણીએ ચિંતાથી પુછ્યું: “તમે કંઈ ખિમાર થયાછ?”

“નહિ,” તેણે જવાબ કર્યો; “તું અહિં એકલી હતી તેથી મને અચત્યુય શીકર થઈ આવી.”

તે પછી તેઓ બેઠાં, અને ડોળ જોને તેને પેસો કાગળ વાંચાવીને પોતાના ભાઈ જોડેની થયલી ખટપટની વાત કહી સંભળાવી, કે જ્યારે બીજા હાથ પર, તે કાગળ વાંચાથી મરાયાના મનનું સંપુર્ણ હૃદય સુધી સમાધાન થયું.

“ત્યારે પેલું પહેલું કાગળ જે તમે બાળી નાખ્યું હતું તે કોઈ લવ-લેટર નહિ હતું, અને તે મુકી જનાર અબળા ફક્ત એ કાગળજ

છુપાયવાંની મતલબથી અત્રે આવી હતી એ બધું આએ જીજ્ઞાસુ કાગળ પરથી તરત દેખાઈ આવેછે,” તેણીએ પોતાના નજીસ વહેમો મારે તે નેકઅખત જવાનના ચહેરા સમક્ષ જોતાં જરા લજવાઈ જઈને કહ્યું.

તે બીજી કોઈ રીતે જરા એ ઓશકાતી જણાતી ન હતી. તે પોતાનાંજ ઘરમાં હોય, અથવા પોતાની એક માવીતરની પવિત્ર ઓઠ કે પનાહમાં હોય, તેટલી ગંધી નિડર અને નિરાંત પાંમેલી બેસી હતી.

“તમે કાંય માહરે વાસ્તે એટલા બીહીષા?” તેણીએ જરા વારે પાછું પુછ્યું. “તમારાં રક્ષણ તમે હું છેડું ત્યારે કાણ મને સતાવી શકવાનું છે?”

“હું મોજુદ અથવા જીવતો હોઉં ત્યાં સુધી તો કાંઈજ નહિ,” જોને ભાર નાંખીને જવાબ દીધો, “પણ મુશ્કેલ એ છે, ડારલીંગ, કે તુને હું માહરી સાથે કે માહરે ત્યાં રાખી શકવાનો નથી. તું એ કદાચ અંદરથી સાંભળ્યું હોશે તેમ પેલો મશ્કેરો ઍડોનીસ કહી મચ્છો છે કે રાજા આજે રાત્રે ખાણાં પછી મને અત્રે ખાસ મળવા આવવાનો છે, અને તે દરમ્યાન તું અહિં છે તે મને ફકરમંદ બનાવેછે. તે ધણેજ ખારીલો અને વેહેમી આસામી છે, અને તાહરી હીલચાલના એક બી સજીસારાથી તું અહિં હોવાનું જો તે પામી જઈ શકે તો હું માનુંછ કે ધણી મંબીર ખરાબીઓ થવા પામે!”

“તમે કાંઈજ શીકર ના કરો, વાહલા,” મરાયાએ ધીરજ આપી; “તમે બાહર સીધાર્યા પછી ખારણાંને હું પોતે અંદરથી ચાવી દેવશ, અને જો કદી રાજા જખરીથી હિંમતાવશે તો હું આએ ખારીએથી કુદકો મારીને બાહર બાગમાં ઉતરી જવશ, ને જઈને પેલા સંત્રી-બાકસમાં છુપાઈ રહેવશ.”—અને તે એમ કહેતાં ખુશ મિજાજે હસી.

પ્રકરણ ૨૪.

ડોન જોન પણ હસ્યો. આએ ચાતુરીની એ સધળી ચતુર બુદ્ધિથી તે જાસ્તી મોહ પામ્યો.

“લોક તમોને દલેર કહેછે પણ હું તો બા જોઉંછ કે તમો ધણા

જલદીથી બીહી જનારા છેમો!" તેણીએ લુચ્ચામ બરેલું હસવાનું જારી રાખીને કહ્યું. "શાંના એટલા બધા એક ખુયાંની કાંતી બીહી ગયા? એમાં બીહીવાનું હતુંજ શું?"

"વાત તો ખરી." ડાન જાને શીકકું હસીને કમુલ કરતાં કહ્યું.

"ચાલો, હું તમોને હીંમત આપું," તેણીએ જારી રાખ્યું. "રાજા કાંઈ હમણાં ને હમણાં આવવાનો નથી. તમારાજ કહેવક પ્રમાણે હજી તો ઍનટોન્યો સાથે તે વાત કરતો હોશે. તે અરધો કલાક તો મસલત કરશે? અને કદાચ ઍનટોન્યો હવે બીગાદ થયેલો હોવાથી રાજાને અત્રે આજ રાત્રે તમોને મળવા આવવાનું મોકુફ કરવાનુંજ સમજાવશે. કદાચ રાજાને બદલે ઍનટોન્યો પોતેજ આવે, અને તે આવશે તો તે તો દોસ્તી કરાવતોજ આવશે. જોકે તે બી ઘણો મતલબી અને જુદો માણસ છે, તોબી તે તો આવા સંજોગોમાં રાજાને સારીજ સલાહ આપશે. ગમે તે બી હોય પણ હાલ પા અરધા કલાકનો તો આપુને વીસાંમો છે. તેટલો વખત તમે માહરી પાસે બેસજો, અને પછી જાહેને તમારા ઓરડામાં જાણે રાજાની વાટ જોતા બેઠા હોવો તેમ ચોપડી વાંચતા બેસી જાઓ; યા ત્યાં બેઠા બેઠા બધું પેલું માહર આપું કાગળ પાછું ને પાછું વાંચ્યા કરજો એટલે તમારો વખત સોહવાઈ જશે, અને જાણે હુંજ તમારી આજુમાં હોઉં તેમ તમોને લાગશે." અને એમ કહતાં તેણીએ તેને પોતાની ગોદમાં લઈને પોતાની મરજીની એક મીઠી ચુમી લીધી, કે જેથી તેનાં આખાં તનબદનની નસે-નસમાં ખુશી વ્યાપી રહી.

"હવે તો બીહીક લાગતી નથી કેની?" તેની પોહળી છાતી ઉપર પોતાનું માથું ટેકવીને તે હીંમત આપનાર મધુરીએ હજી અંકે કરાવ્યું.

"માહરી મુશ્કેલી એકજ નથી, ડારલીંગ," ડાન જાને હજી ચિંતાતુંર હપે સમજાવ્યું. "કાલે સહવારે બી તુંને માહરે ક્યાં મોકલવી ને ક્યાં રાખવી તે બી એક ગંભીર સવાલ છે. જે તુંને રાખશે તે રાજા સાંમેના શીતુરના વાંકમાં આવશે તેનો મારે ખ્યાલ રાખવો પડેછ. હું તુંને મારા હાથમાં ઉંચકીને તો થોડીજ લઈ જવાનો છેકે! નોકર ચાકર વિગેરે બધાંનો આપુને ખ્યાલ રાખવાનો છે. એમાંથી કાંઈ બી લાંચ રસવત અથવા તો જોર જુઝમાતને વશ થઈને આપણા બેઠ જાહેર કરી દીએ, અને આપુને ફસાવી નાંખે?"

"ત્યારે હું અલિંજ રેહું તો?"

ડાન જ્ઞાન મીઠાસથી હસ્યો.

“હું તુંને કોઈ મઠ કે જોગનશાળામાં ખી તુરત વેળા છુપાવી શકતો નથી,” તેણે એમ છતાં તરત પાછો પુસ્કળ ગંભીર થતાં કહ્યું, “કેમકે ત્યાંથી ખી રાજ્ય મનપર લે તો એક બે દિવસમાંજ તહારી ભાળ મેળવી શકે. ફક્ત એકજ જગા છે કે જ્યાં હું તુંને મોકલી શકું, પણ—”

“પણ શું? તમોને ગમે તે માહફ કરો ને તમોને ગમે ત્યાં મને લઇ જાઓ.” તેણીએ પ્રમાણીક વિશ્વાસનાં અજીવપણાંથી બાર નાંખીને કહ્યું.

પણ હજી ડાન જ્ઞાન હચુપચુ થયો. જાણે તે જે કેહવા માંગતો હતો તે કહીજ નહીં શકાતું હોય તેમ તે ખંચાયો ને રોકાયો. મરાયાને, તેથી, ઘણી તાજુખી ઉપજી. તે શું કેહવા માંગતો હતો? એવું તે એ તેનાં મનમાં શું ઘોળાતું રહ્યું હતું?

તે તેની છેક નજીકમાં ગઇ, અને તેની મઢીની કંમર આસપાસ તેણીએ પોતાનો બરફ જેવો સફેદ અરથો ઉંધાડો કામળ કર વિટાળ્યો.

“તમારાં મનમાં કંઈ છે, વાહલા,” તેણીએ ઓજરખ્વાહીથી કહ્યું “કે જે મને કેહેતાં તમો કાંઈક અચકાજ અચવા ખંચાઓજ. તમારી હંમેશની નરમાશ ને મીઠાસભરી આંખોમાં હાલ કંઈ એવું છે કે જે જોતાં મને ખીલીક લાગેજા! જુઓ, તમારા હાથ દંડાગાર થઇ ગીયાજ! કેહો મને, વાહલા જ્ઞાન, એવું તે એ શું છે?”

“હું એ નથી કરવા ચાહતો,” તે અરધું મોટું અરધું મનસે—સીધું બેધ્યાનપણું વચ્ચેજ-પટપટયો, “પણ જ્યારે હું તાહરા મોહક મુખડા તરફ જોઉંજ ત્યારે કોઈ ખી જોખમ માહરે વાસ્તે માહરે મન તાહરે ખાતર ઉઠાવવા જોગો મોટો કે મુશ્કીલ નથી. માહરો ત્હારે વાસ્તેનો ખ્યાર, મરાયા ડારલીંગ, દીવાનો છે, અને મને ખરેખર લાગેજ કે એમાં એક ખી વીજળી આવતાં હું મગ્નથી બેમજજ થઈ જવશ.”

“પણ વીજળી કાંએ આવે?”

“હું જાણતો નથી—હું કેહી શકતો નથી.” તે અર્ધ દીવાનાની અદાથી બરાડયો,—અને તેની એ દીવાન્યત જોનાં તે સકુમારી બાળા સાવ ડરી ગઈ!

તેણી શીકરની મારી ઓય રડી દીએ તેવોજ તેણીનો રડમસ હાલ થઇ ગયો. તે ખરેખર ઘણો રંજ પામેલો ને ઉસ્કેરાયેલો નજરે આવતો હતો. તેના ઉસ્કેરાતનો જાણે પારજ ન હતો.

“હું તુને એનેડા મોકલી દેવા ધારું,” તેણે જરા વારે, જાણે મજા-
બુતીથી તે એક ઠરાવ પર આવતો હોય તેમ, એકદમ કહ્યું.

“એનેડા ? આપણા રાજાને સારૂ જે અજીત મુલક તમો વાહલા
દીશેરી ને જેહમતથી સર કરી આજેજ કીર્તિવંત અત્રે પાછા ફરયા
તે મુલકમાં ?”

“હા.”

“છેક એટલે દુર ? કાંએ વાડ ?”

“તે આપણા એક વારના શત્રુનો મુલક છે, પણ તે શત્રુ રાજા જે
હું મોઢે ચઢીને માંગશ તો હવે મારો એવડો મિત્ર થશે. તે આપુને મદદ
કરશે. ત્યાંની આખી શાહાનશાહાત માહરા એક બોલ પર પોતાનો જીવન
સદકે કરશે, ને ત્યાંજ તું-માહરો પ્યાર-સલામત રહી શકશે. ત્યાં જે તું
હોશો તો રાજા શીલીપ માહરું સુખ હુટી લેવા જેવું કશુંજ કરી શકવાનો નથી.”

તે કાંઈ બોલી નહીં. તે અજાણ્યો અને ગમ્યરાત વચ્ચે તે મર્દાનગી-
બરયા જેરેમંદ જેદાને જેતી ને ટીકતી ઉભી.

“હું તુને ત્યાંજ રાખશ,” તેણે પાછું કહ્યું. “ત્યાંના વાવટાની ધ્રમ
હેઠલ જે હું ત્યાં મોજુદ છેઉં તો આખું રપેન તાહરો એક વાળ વટીક
વાંકો કરી શકનાર નથી.”

“ને અહીં શું તેજ તમો જોગી પ્રજાની શીદાગીરી નથી ?”

“અહીં માહરાં લશકર ને રૈયતની શીદાગીરી છે,” ડાન જોને દલ
તેટલાજ ઉસ્કેરાત વચ્ચે સમજાવ્યું, પણ “પ્રિય, અહીંના રાજા આપણો
લોહીતરરપો શત્રુ છે, ને તેનું અહીં રહીને ઉંધું મારવા મને ગમતું નથી.
હું આહું તો રપેનની રાણીનું તાજ અગ્ર ઘડી તું મધુરીને માથે મેલી શકું,
પણ હુત—તે બધું તુચ્છ છે. તાહરા પ્યારનું નિખાલેસ સુખ તેજ માહરી
આખી દુન્યાની પાદશાહાત અને હકુમત છે, ને તેથી હવે પછી માટે આપણે
એનેડાને મળી જશું ને ત્યાંજ જઈને રહીશું.”

“એક હજાર વખત નહીં,” તે સુંદરીએ તેની મક્કસદની હવે પુરેપુરી
સમજ પડતાં મુસ્તકીમ ઠરાવથી ના કહી; “શું માહરે ખાતર તમારાં રાજતાજ
તરફની તમારી દીશેર વફાને દાખ લાગે એમ ? માહરે ખાતર તમારા દેશને
તમો દગો કરો, ને તમારી સ્વચ્છ ને નિષ્કલંક કીર્તિને ઉંધાડી શત્રુવતથી
ધોકો આપો ? જીન્હાર નહીં, વ્હાલા. હું એ થવા દેવાની નથી. હું એ વાત
કયુલ કરવાનીજ નથી. એવું જે થાય તો માહરા પ્યારનું પ્રજાજ શું ? એવું

ને થાય તો માહરા પ્યારની પવિત્રાઇજ શું ? રાજતાજ સામે શત્રુવત ને બેવફા—ને ઓ ખુદા, તે માહરે કે માહરા, પ્યારને ખાતર ? કદી નહીં, વ્હાલા જન, કોઇ કાલે નહીં ! ”

એટલુંજ બસ હતું ! મરાયાનાં એ મુસ્તકીમ મકકપણાંએ બેવફાઇનો એકજ તેની છાતીમાં અચખુચ ઝરપા થયેલો એ નેહસ્ત લોભ એક લેહજમાં નાખુદ કર્યો !

અશોધ સર્વ જીતી શકે છે. ગમે એવા પુરા અબીકાસો કે દોજખી વિચારો એક પાકજદ અશોધ ને નેકી એક લેહજમાં, અને ઘણીક વાર સદા સુધીના, તારાજ કરી આપી શકે છે. ખરેખર, એવી એક પાકજદ અબજાની નેકી અને અશોધ તેની ખુશ્દીમાં, ફેલાદી બખતરોથી બી બેહેતર બળવાન બેતકરાર હજરો દ્રષ્ટાંટોમાં પુરવાર થઇ ચુકેલી છે.

ડાન જૉન બ્રષ્ટ બુદ્ધિનો આસામી નહીંજ હતો, પણ તે મરાયાને એવી દીવાની હદથી આહતો હતો કે રખે એ પ્યાઈ ખુશખુશ તેના હાથથી છટકી જવા પામે તે શીકરે તેને છેલ્લા અરધા કલાક દરમ્યાન એક તાકાળીક ઘેલાપણુંજ આપી દીધું હતું; ને તે વાહીયાત શીકરોનો માર્યો તે—રાજતાજ તરફની વફાદારીનો પુરવાર થઇ ચુકેલો ને હજરો તરેહની કસોટી પર કસાઇ ચુકેલો એક નૌતમ નમુનો—બેવફા ખ્યાલોના વમળમાં ઘસડાઇ ગયો હતો, કે જ્યારે સદઆફીન કે સુંદર મરાયાએ મજા કેકાણે રાખી તેનો સવેળાએ પાછો ઉદગાર કર્યો.

“તમો બેવફા થાઓ ? ”—તેણીએ લગભગ દુખની ચીસ પાડીને ગગડાત કરવું જારી રાખ્યું. “તમો જેની નેકી ને વફાની આખાં રપેનની શાહાનશાહાત એકઅવાજ વખાણુ ગાએ તે—શત્રુને જઇ મથો ને આગલ રહીને પોતે રપેન સાથે શત્રુવત કરો ? હું તે કદી ખમું નહીં. માહરા પાક પ્યાર પર એ શીહા કલંકનો દાવો કદી ઉતરવા દેઉં નહીં. દસ જીંદગીએ બી માહરે જીવવું હોય, ને તે બધી જીંદગી તમારા પ્યારનાં માહરાં બેહેસ્ત જેવાં ખુશદ સુખથી બેનસીબજ મારે જીવવું પડે તોબી, વાહલા જૉન, તમોને એ કલંકની નામોશીમાં દુઆડવા હું એકમત તો કદી થવાની નથી. બલે હું ને તમો એક મેકના પ્યારના ખુરાપામાં મરીને આ જીંદગીમાં આઝાદી પાંખે, ને પેલી જેહાંનમાં કદી પાછાં એકલાં થઇએ, પણ આએ શીતમગુજરી—આએ જફાકારી, આએ જનમબરની નામોશી તો જીન્દાર નહીં ! ”

તે હયાં જરા દમ ખાવા થોખી, કે જ્યારે તે જશવંત જોધો તેને

ધંબકાવાના તેણીના એ દીવેર આહારમાં અજબ જેવી હલસુધી તેણીને ખુબસુરત અનેકી એક અગ્નયખીનાં આહા સાથેજ હજી એ જોતો ને ટીકતો ઉભો હતો !

“હું તમારા પ્યાર વગર, માહરા ખરા ને સાચ્યા પ્યારની માદની પવિત્ર મોજમાં. તમારાથી અલગ ગમે એવાં કેદમાં હજારો ખુશીથી રેહવશ ને જીવશ,” તેણીએ પાછું ને પાછું કહ્યું, “પણ એ માહરા વાહલા, તમોએ મેળવેલી ને કીધેલી તમારી અમ્મર કીરતીના કોટને કશોજ કસંક લાગવા દેઓ ના ! એ વિચારજ કરો ના ! કેહો મને કે એ પાપી અધમ ખ્યાલથી, તમો વાહલા જૉન બાઝ આયા ?”—અને તેણીએ મીનતમરીથી તેનાં ગળાંમાં હાથ નાંખ્યા, કે જ્યારે જાણે તે મધુરી, પોતાના પવિત્ર હોડો વડે, સ્વર્ગ-નીજ આગાહી ને સલ્લાહો પુકારતી હોય એટલી બધી શુદ્ધતા જંગી ડોન જૉન તેના એ સુખનોથી એક લેહજમાં પાછી પાંખી શક્યો !

“હું તો કસમ ખાઉંજ,” તે માહયુઓની માહયુએ જાગી રાખ્યું—“હું એ આકાશમાં હાથ કરી પાક ખુદાને નામે હું કસમ ખાઉંજ, જૉન, કે—”

અને એમ કેહતાં તે પ્રિયકર કોમળતાએ પોતાનો પ્યારો હાથ હવામાં ઉંચો કર્યો, કે જ્યારે તેનાં ખલાઉકની ધીલી ઓંચે આખી તેના હાથ પરથી નિચે સરી પડી; અને ત્યારે જોતાં મોહ પાંખી જવાય એવો તે નગ્ન હાથ જવાંન જૉને પોતાની મજામુત આથમાં ખ્યાંન નહીં થઈ શકે એટલાં હેતથી તાબરતોય પકડી પાછો હેઠળ ઉતાર્યો. તેણે પાક ખુદાને પ્યાર તેને તે કશા ખી મિથ્યા કસમ નોંધાવતો રોક્યો.

“વાહલી, બસ કર,” તેણે નરમાસથી કહ્યું અને માંગી લીધું. “કોઈ કસમની હવે જરૂર નથી. માહરા કરતાં વધારાં તું વધી—હજારો દરજ્જા વધી, ને માહરા એઅંદાઝ અને પાપી ખ્યાલોમાં મને રોકી તેં જે મને રૂડી નસીહત કીધીજ તે હું મરતાં તુલક હવે બુલવાનો નથી !”

મરાયા તેણીનાં આંસુઓ વચ્ચેથી અતી ઘણી મનોહર રવેસે ફરી.

“તું કસમ ના ખા—કસમ તો હવે માહરે ખાવાના છે, પ્યારી,” જૉને કહ્યું. “લે, ડારલીંગ, આએ માહરું વચન છે. હું પાક ખુદાના કસમથી કેહુંજ કે આપણી પર ગમે એ ગુજરે તે છતાં જેમ હું માહરા પ્યારને તેમજ માહરા રાગને અને માહરા દેશને માહરી જીંદગીના છેડા સુધી ખીલકુલ સાચો ને વફાદાર રેહવશ. હવે તું રાજ થઈ ?”

અને જવાબમાં મનોહર મરાયા તેની મર્દાનગીબરી જાતી પર પોતાનું

માંથુ ટેકવી ખુદાને બારની શુકરગુજરીનાં હેસાંનમાં કેટલોક વાર સુધી ખરાં દીલની ખુશાલી વચ્ચે ખામોશ રડયા કીધી!

પ્રકરણ ૨૫.

—:૦:—

ઠાન જોને તેને રડવાજ દીધી. તેની બરાબ રહેલી જાતી એ કીસમે ખુલાસો પામે એ તેને લાગ્યું કે ખરેખર જરૂરનું હતું.

તેણે તેનાં કસબ જેવાં જુદાંઓ પ્યારથી પસવારયા કાધાં. તે તેને આજના જેટલી પ્યારી ને ખુશસુરત આમળ જાણે કાંઈ દહારે લાગીજ ન હતી!

તેણીના ગુલાખી રખસારો એ છેલ્લી થોડીક પજોની કસ્કેરણીમાં બ્યાદા લાલ થયા હતા, ને તેમાં હવે પાછો સુખનાજ પ્રકાશનો ઓજો ઉતરેલો પ્રગટ નજરે આવતો હતો. દુખ તેની આંખોના આયનામાંથી હવે નાબુદ થઈ ગયું હતું, ને તે પ્રેમવંત પ્યારી ચશ્મો મોહન ને મીઠાસમાં પાછી નીચે નમેલી હતી.

“એ એક ઘાટકી કરાજી પેદા કરનારો થોડીક પજોનો સ્વપનો આપણે વાસ્તે થઈને વહી ગયો, વાહલા,” ને નાજનીને જરા વારે પાછી તે જોરેમંદ જવાંમંદ સાથ આંખસે આંખ મેળવતાં કહ્યું.

તે બી હવે હસ્યો. તુફાણની તે એક વાદળી તેનાં જીગરની શાંતતાનાં તડકાંમાંથી પસાર થઈ ચુકેલી હોવાને લીધે હવે તે પાછો અસલ ઠાન જોને પોતે હતો! ને થોડીક પજો, બની શકે તે, એ બંને પ્યારાંઓને તેમનાં હેતમાં અરસપરસ વધારે વજદીકમાં ખેંચી લાવી શકી, ને એ પ્રાદ પ્યારની ખુશંદી ને શુદ્ધતા બંને એક સરખી જાસ્તી પીછાંણી શક્તાં થયાં હતાં.

તે પોતે અધુ આયના પેરે પ્રદિષ્ટ ને પ્રગટ જોઈ શકતો હતો. જો તે રાજતાજ તરફની પોતાની બ્રથતા ને બેવકાઈમાં અજીદ થતે તો કાંઈ સંદેહ ન હતો કે તે દીલેર છોકરી કડાયક પેહેલવાનગીરીથી પોતાના અજીત પ્યારને વડીક છતી પોતાના બવિશના બરથારની પવિત્ર ને નિષ્કલંક પ્રતિજ્ઞાને તે પાક પ્યારનું મોટું બળીદાન આપતે. તે પોતાના પ્યાર પર પાણી ફેરવી

આખી દુન્યા ને આખી છાંદગીથી પોતે ખાતલ થતે, અને ડાન જોનને છોડી જતે, પણ રપેનની તવારીખમાં તેની અમર કીસ્તીને જે કોટ બંધાઈ ચુકેશે તેના એક કાંકરાને પણ પોતાને ખાતર એક બી અન્નવલ્લ કદી એ આવવા દેતે નહીં. દેશને જે હીચકારી હદ સુધી, પોતાના ગમે એવા સ્વાર્થ થકી, દગલખાજ, તેવા એક ભરથારની ગોદ અને સાહયો, ગમે એવાં પ્રિય છતાં, તે પોતાને માટે સ્વિકારવાને કદી પણ એકમત થતે નહીં. તે પોતે પોતાનાં રાજભક્ત દેશાભિમાન પર જાળજા મુસ્તાક ને મગરર હતી—એજ તેના ભક્તિભાવને માટે તે દીક્ષેર ડાન જોનને કોઈ કીસમે કમ ચાહતી નહીં હતી, અને ત્યારે કેમ-ઓ કેમ તે તેને એવકા ને યુજદીલ પુરવાર થવા દેતે?

એક ખરા પ્યારની યુજદીથી ચાહી જાણુનાર પાકખદ અખળાનું એ લક્ષણ કશી એ સહરાગત વનાનું સાચું છે. એજ તો તેના સાચાં દીલની અશોખનું પ્રમાણ ને માપ છે. એવી એક ચાહનારી માહયુજ જરૂર વખતે, અકકલ કામ કે કપુલ નહીં કરી શકે, એવા દીક્ષેર ભોગો આપવાને એક પગે તૈયાર થઈ જાય છે, ને તે જાતનું મનનું માહાન મહત્વ ધરાવનાર તે એક આ આપણી વારતાની નાજુક, યુજખદન, દીક્ષેર, નાયક મરાયા મેન્ડોઝા હતી.

“હવે એ વાતજ ભુલી જા, લવ,” ડાન જોનને માંગી લીધું. “ભુલી જા ને માફ કર.”

“ભુલી જાઉં? હા,” મરાયાએ હસીને કહ્યું; “ભુલી જવાય એવીજ એ એક ક્ષણીત નાખળાઈ હતી, પણ માહરે માફ કરવા જેવું એમાં શું હતું ને છે?”

“એટલુંજ,” ડાન જોનને લજવાતાં કહ્યું, “કે હું માહરા દેશ ને માહરા રાજને દગલખાજ ને જુડો પુરવાર થવા જેવો હીચકારો એક કસદ વટીક થોડી પળ તક કરવા સરખો કરખીણ પુરવાર થયો!”

“પણ તે ફક્ત માહરે ખાતર; માહરે વાસ્તેના તમારા હદ વગરના પ્યારને ખાતર.”

“તોખી,” તે હજી અજીદ થયો. “ને” અને માહરી ભુલ અથવા પાપનું પ્રમાણ દીક્ષેરીથી અત્યાચ પછી હવે તે ખ્યાલ વટીક હું ખમી શકતો નથી, ને તેથી માહરે માંથી માંગવી સમ્મવાર છે.”

“જરા બી નહીં,” તે માહયુએ સમજાવ્યું. “તમે વાહલ હજી એ રંગત સમજી શકતા નથી. માહરે કહેવું એ છે કે જો કદી તમે માહરે

ખાતર એ ઉઠાછતું પગતુ ભરતે તો એવાં એક મોટાં પાપનું હું સાધણુ ને કારણ હોવાને લીધે મરતાં સુધી હું પોતે પોતાને માફ કરી શકતે નહીં. સમજ પડેછ?"

“પડેછ,” ડૉન ગ્જેને હસીને કહ્યું; “તાહરા જેવીઓ ખી નાનુક પંથ-નીઓમાં થઈ શકે એ માહરી હજારો અઝાયખી છે. મરાયા વાહાલી, તું ખરી દીક્ષેર પુરવાર થઈછ!”

“દીક્ષેર?”—અને તે મોટે સ્વાદે હસી. “તમારા જેવા એક કીરતી-વંત ભરથારને સાચી થવા એક છોકરી શું નહીં કરી શકે તે તો મને કેહો? તમારે વાસ્તે શુ ભોગ આપવો ભારી લેખાએ તે તો જરા મને યતાવો? તમારે વાસ્તે સાચા ખ્યારથી ચાહી જાંણનાર માહરા જેવી કોઈ ખી ખીછ છોકરી એમજ કરતે. હું તો એમાં માહરી કશીજ કીરતી કે વાહ-વાહ જોતી નથી. તમે મને ચાહોછ તો ખરાજ કેની?”

“ચાહુંછ?” જાણે એ સવાલની તાનુખીમાં તાનુખ થતાં તે દીક્ષેર જવાંને કહ્યું, કે જે દરમ્યાન તે તેનો નરમ ન્હાનો નાનુક હાથ પોતાના હાથમાં લઈ ખ્યારથી પસવાયાં કરતો હતો. “હું ચાહુંછ તેની તને ખાત્રી કે પુરવારી આપવા જોગા માહરી પાસે પુરતા બોલોજ નથી, ખ્યારી. એ સમજવાનું એટલું વિશાળ છે કે અધી જ્યાંનીના બોલોજ માહરે વાસ્તે અસ થવાના નથી.”

“અને ત્યારે એવા તમારા ખ્યારને વાસ્તે, વાહલા,” તેણીએ પાછું કહ્યું, “હું પાછું પુછુંછ કે માહરા આપેલા કીયા ભોગ કદી ખી કીમતી કેહેવાય? તમારા એક બાલના બચાવને માટે જો મને માહરો આખો જન સદકે કરવો પડે તો ફરીવારના એક ખી અવાજ કે આનાકાનીના એક ખી ઉદગાર વિના હું માહરો જન તમે પર હજાર ગરકે લખેઓ ખુશીથી સદકે કડં એ તમે માની શકોછ?”

“ખરાં છગરથી.” ડૉન ગ્જેને મોહઅતથી જવાબ કર્યો.

“અને તેજ ઘણું છે.” મરાયાએ કહ્યું; “તમારા જેવા એક ગર્જના કરતા દીક્ષેર સિંહને હું એક ગરીબ ગાય જેર કરીને ખરે રસ્તે લાવી શકી તેજ શું યતાવે છે?—અરે પણ હા, વાહલા. તમે તો કોઈ દાહડો માહરી આગળ વાત કીધીજ નથી? મેં સાંભળ્યું હતું જે તમે એક સિંહને જેર કરીને એટલો તામે કીધોછ કે તે તમારી સાથે કુત્રાં જેવો હલી ગીયોછ, ને તમારી લડાયક છાવણીઓમાં તમે હોવોછ ત્યારે એક પાળેલા કુત્રાની

રવેસે તમારી પુઠે પુઠે આવેછ તે ખરી વાત ?”

“હા, એ વાતમાં એવું—”

પણ તે હયાં એકદમ અચકી ગયો, દુરથી મેહેઝને જગના કંપાઉડમાં એક ગાડી દાખલ થવા જોવો કાંઈક સાદ સંભળાયો, ને તે ચમકાને થાંચ થઈ ગયો. તેણે એકાદ પણ કાન ધરીને સાંભળ્યું.

“આપણે આગ સાથે રમત કરવેછ,” તેણે ધીમે સાદે કહ્યું; “આપણે આગે કાસમની વાનચીતની ગરબડમાં ભુલીજ ગીયાં કે રાગ્ન મને અત્રે મળવા આવવાનો છે. એ હાલ તુરત આપણે વાસ્તે જીવ સતો સત જોખમની પળો છે.”

“હું ખી ભુલીજ ગેઈ,” મરાયાએ ધીમે સાદે જવાબ કર્યો: “તમે આગળ હોવોછ ત્યારે વખત ખી એવો કિતાવળો ને સરકણો થાએછ.” અને તે હસી.—“લાવો, મને ચાવી આપો, ને તમે બહાર સધાવો; હું અંદરથી ચાવી ફેરવી લેવશ. તમે બાહર જઈને આગે જગાડગના રૂમમાં વાંચવા ખેસી જાઓ. પેલું માહરૂંજ કાગળ પાછું ને પાછું વાંચશે કેની ? આપણે એમજ નકકી કાંઈક કેની ? ને મને ગમશે. રાગ્નને ખી અહીંજ બોલાવજો કે તમે વચ્ચેની વાનચીત હું સાંભળી શકું. તેટલો વખત હું ૬મ લેવાનું વરીક મોકુફ કરશ કે રાગ્ન હું અત્રે હોવાનો એક સણસારો વરીક જાણવા પામે નહીં,—ને હવે વખત ના ગુમાવો ને સધાવો—જો કે તમારી કંપની વગરની એક પણ તે માહરે સાડ એક જમાનો છે. પછી રાત છે ને સાહેજ છે. રાગ્નના જવા પછી માહરૂં કાલે સદવારે શું કરવું તેનો ધીરજથી આપણે પાછો વિચાર ચલાવશું. એક આખી રાત હજી આપણા હાથમાં છે ત્યારે ખીડીવાનું શું છે ?”

“એ બધું તાહાઈ કેહેવાનું બરહક છે,” કાન જોત તરત એકમત થયો; “આગે ખુરસીમાં તું ખેસી રેહજો એટલે તું બધું જરાએજરા સાંભળી શકશે. ને ઘણું કરીને તો મને લાગેછ કે તાહરેજ જગની વાત કરવા અત્રે આવવાનો હોશે, ને તું તે જામેના તેને આપેલા માહરા જવાઓ કાનોકાન સાંભળે તે મને જ્યાદા ગમશે.”

“હા, પણ તમે તમારો સ્વભાવ સમાજશે કેની, વાહજા ? મને વચન આપો. મને વચન આપીને સધાવો,” તે સુંદરીએ માંગી લીધું. “ને કાંઈ મને માફ લાગે તેવું ખી બોલે તોખી હસીને કાહારી નાખજો. માહરે ખાતર યાદ રાખજો કે આખર કરે પણ તે આપણો રાગ્ન છે, ને તમારો વડીલ બાઈ છે.”

“હું તુંને વચન આપું છું”, ડૉન જૉને ગમ ગુજરી તકરાર વાદ કરીને તરત વચન આપ્યું; “હું ધણું સમાવશઃ પણ તું બી ધણુંજ સમાવજે હો! જરા બી મરગડ થવા ના દેતી. એ વેદમીનું બારદાન જો એમ જાણશે કે આ ઓરડામાં કોઈ છુપાયતું છે તો બધું થઈજ ચુક્યું સમગ્રવું!”

“અરે તમે જોજો તો ખરા, વાહલા,” મરાયાએ હસીને હાંમત આપી, “હું એક છુપી ઉંદરડીવી કાંતી ચુપચાપ ભરામને અહીં ખેસી રેહવશ; હું કેહું છતી જે હું દમ લેવાનું વરીક મોકુફ કરશ? માહરી કશીજ ફકર ના કરતા. તમે તમારીજ ફકર રાખજો, રાગત મને ગમે એવું નરસ લાગે તેવું કંઈ કહે—”

“નરસ?”

“હા; હાં, ખચરદાર, વાહલા, તમે મને વચન આપી ચુક્યાછ,” તેણીએ તરત ચેતવણીની આંગળી ઉભી કરતાં કહ્યું; “તે તો ફાટુ ફાટું બોલશેજ, ને જો તમે ગુસ્સામાં પોતે પોતાને ભુલી જઈ તેના પર હાથ ઉગામશો તો—”

“નહીં, તું ખેરીકર રેહે, તેવું કશુંજ થશે નહીં,” ડૉન જૉને પાછો સંધ્યારો આપ્યો; “હું તુંને વચન આપી ચુક્યોછ, ને માહરું વચન પાળવા હું માહરું બનતું કરશ.”

“બસ, એજ જવાબ મને બસ છે, ને ત્યારે હવે સંધાવો.”—અને એમ કેહેતાં તેણીએ પોતાનો મખમલ જેવો સુંવાળો ગાલ આગળ કર્યો, જે ઉપર હેતનું એક ચુંબન લઈ ડૉન જૉન, બારણાંની ચાવી તેને સ્વાધીન કરી, બીજેજ પગે તે ઓરડામાંથી બહાર પડ્યો.

પ્રકરણ ૨૬.

બાહરે જવા પેહલાં ને તે બારણું પાછું બંધ થવા આગમ્ય બી તે ખ્યારાંઓએ દરીને એકમેકની આંખોનાં ઉંડાણમાં જોયું હતું—અને અરે, કાંઈ નહીં સમજી શકાય એવી શીકરની લાગણી, એમ છતાં, તે

એકની છાતીમાં છુપી તેલકીજ સ્વભાવિક બરપા થઈ! એ શું હતું? એ શું ખુદાને ધરતી કાઠ બસારત હતી? જાણે આ જંગલીમાં તેઓ છેલ્લાં જ મલ્યાં હોય ને છેલ્લીજ-ઓ છેલ્લીજ વખત અરસપરસ મીઠાસથી હસીને એકબેકની ચાહતી આંખોનાં ઉંડાણમાં જોયું હોય એવી તે એક લાગણી હતી; અને શું અરેબર એમજ થનાર હતું? આપણે આગળ જોઈશું.

તે આરણ્ય બંધ થયું, ને બંધ થતાં સાથે નહીં છતી શકાય એવી કાઠ ઉડી ઉઠાસીની લાગણી વચ્ચે વાહાલી મરાયાએ અંદરથી કળ દબને કુંચી કાઢી લીધી, જે તેણીએ પોતાની છાતીમાં છુપાવી.

તે એડી. તેના વાહલા વીરની દરેક હીલચાલ તે સાંભળી શકતી હતી. તેણે જમને તે આહરના ઓરડાને લગતાં બારણાંઓ બંધાં પોળપખાર ખુલી નાખ્યાં. ઝુમરોની રોશણી ચાંપ ફેરવીને તેજ કરી, અને પછી ટેબલ આગળ ખુરસી ખેંચી તે વાંચતો એડો. તે દરેકદરેક હીલચાલ તે મધુરી તેને લગતા સણસારાઓથી, પોતે આંખે જોતી હોય તે કીસમે, પાંખી જઈ શકી.

તે એડી. તે બારણાં તરફજ તેની આતુર આંખો તીકાયલી હતી— જાણે પોતાની નેણકટારીથી તે બારણાંનું ભીતર ચીરી નાંખી તે પેલી પાર જોવાનું કરતી ને ચાહતી હોય! જાણે તે તેની સાથેસાથ, તેની આથમાં, તેની ગોદમાંજ હતી!

તે એડી. તે લાકડાંનું એક બારણું કે જે તેના બહારનો વીયોગ કરાવતું હતું તે પર ટીકતી ખીજવાતી તે એડી. તે રાત્રનો બાર બારણાં પર કાઢે એવી તેણીની અધીરી અદા અને હાલત હતી!

રાત્ર હજી આંખો ન હતો. કાઠ આંખું ન હતું. કદાપી રાત્ર, તે અનુમાન કરી ચુકી હતી, તેમ પોતે નહીં ખી આવે; ને અંતરોન્યો પીરોઝનેજ અંત્રે મોકલી આપે?

તે ખી કાંઈ ભરો ન હતો. અમે આગળ કહ્યું તેમ તે બાંગડ અને ઝુચ્ચો હતો. પાપમાં પ્રવીણ પેલી ડાંના અંનાનો તે આશના હતો, ને પોતે ખી તેવોજ ખુરો હતો. તે અને ડાંના અંના એ બે ભાઈઓને લડાવા કાંઈ ઓછાં તત્તપર નજર હતાં, પણ હજી તેમની મતલબને મદદ કરે એવો સમો તેમને હાથ આંખો ન હતો. તેઓ પેલલાં મરાયાને હાથ કરીને પોતાની ઓથે છુપાવા ચાહતાં હતાં, કે જેથી જાનને એમ મુબેદ જાય કે રાત્ર-

એજ તેને પકડાવીને કેથે કેદ કરી હતી; અને તેમ થાએ ત્યારે ડાન જૉન રામનું જે ખુન રેડે, તેથી કામ તેમની મતજગ્ય જોયું થયું સુધરવાનું સંભવતું હતું. એ તેમના વિચારો ને ગણતરીઓ હતી.

જો મરાયાને છુપાવી શકાય તો ડાન જૉન આસ્માનના તારા તોડી નાંખે એમ તેઓ જાણતાં હતાં. તે આખાં મેદરીફની દીવાલો એક તડાકે તોડી નાંખે, ને ખુનની નદીઓ વહેતી કરે, કે જ્યારે આખું સ્પેન તેની આગુમાં રાખતી સામે ખાંતથી ખડું થઈ જાય; પણ તે તક હજી હાથ હાથ આવી ન હતી એ તેમનો અફસોસ હતો.

પણ મરાયા ને જૉન—જાને—એ પ્રપંચથી ખીસકુસ નાવાંકેડ હતાં. કિસકું, મરાયાને તો પીરાજ માટે થોડું થયું માન હતું. તે તો એમજ હિમીદ કરતી હતી કે પેલાં કાગળ આખે રાખતે જૉન સાથે થઈ પડેલી ગર-માગરમ ટપાટપી પર ઍન્ટોન્યો કાનાઇથી કુંડુ પાણી નાખશે, ને રાખને સમજવી લઈ તેનાં મનની ફરકેરાયલી હાલત વચ્ચે તેને અત્રે જૉનને મળવા આવતો વડીક ને બસાઈથી કદાપી રોકશે.

વખત વહી જતો હતો, ને તે અંધીરીને ખીજ ચઢ્યા કરતી હતી. તેનો વાહલો છેક નજીકમાં જતાં તેઓ વાત કરી ન શકતાં હતાં એ કાંઈ જુદામાત જોયો જુદામાત ?

તેણીને લાગ્યું કે તેઓ જોઈએ ને કરતાં વધારે ખીદતાં હતાં. કાંઈ નહીં આરણ્ય જરાં કોરવાંકુ કિંવાડું રાખી ને જાને વાત ફર્યા કરે, ને કાંઈતો ખી આવવાનો સળસારો થાય તો તરત અંધ કરી લીએ ? થું તે પુરતું સજામતી ભરતું નહીં લેખાએ ?

પણ ડાન જૉન થજોજ સાવધ રેહવા માંગતો હતો, ને તેણીને લાગ્યું કે તેને કદાપી એ નહીંજ ગમે.

આહ, એક પ્રેમાળ જીગરની અંધીરાઈ કમ કલમ જ્યાંન કરી શકે ? તે આરીએ જઈને રાખને આવતો જોવા ચાલતી હતી—એટલા વાસ્તે કે કાંઈ આવતુંજ ન દેખાય તો જટ આરણ્ય કિંવાડી એક વાર એક થોડીક પણ ખી ને પોતાના વાહલાને રૂચ પાડી જઈને મળી આવે;—પણ કેમ. અને ? કદાપી તેજ થઈએ રાખનું આવતું ને તેણીને આરી પર પડેલી જોવુ થાય તો ?

તે આરણ્યનાં ફરકાંઓ પર પોતાનાં પ્રેમાળ જીગરમાંની કીરીઓ ફેંકતી હિમી હતી. તેનો પ્યાર તેણીની દીવાન્યત હતી ! પછી ને પોતે

પોતા પર હસી. પોતાની અધીરાઇ પરં હસી. મહીનાઓ તક જ્યારે તે એનેડા સર કરવા સીધારયો હતો ત્યારે તેઓ છુટાં થયાં ને રહ્યાં હતાં, ને ત્યારે તો તે આમ અધીરી નહીં પડી હતી? હાલ તો—થુકર કરોડો તે પાક ખુદાના કે—તેઓ કલાકો તક મળ્યાં બેઠ્યાં ને કલાકો તક વાતચીત કરી શક્યાં હતાં, ને શું એકાદ કલાકની ધીર તેનું અધીર જીગર નહીં ખમી શકે? તે તેણીને લાગ્યું કે ખરેખરી હેમાકાત હતી.

તે ચુપચુપ તે બંધ ખારણાંને ટીકતી કશી બી ગરબડ કરવા વિના, તેણીએ રમુજ કરતાં કહ્યું હતું તેમ એક જણી ઉંદરડી મીસાલ, ચુપચાપ પોતાની બેઠકમાં બેસી રહી.

તે બેડી બેડી પોતાના ખ્યારની અચગી યાદ કરતી હતી. તે યાદની મોજમાં બી તેણીને સ્વર્ગને મુકાબ્બેનુંજ સુખ પ્રાપ્ત થતું હતું. તે એક ખરાં જીગરનો, કશી બી સહરાગત વગરનો, બેક બોરદુનો બીલકુલ સાચ્યો ને પ્રમાણીક ખ્યાર હતો!

ખ્યાર? સ્વર્ગ! એ તે લાગણી છે કે જે સોહોધેડી જડતી કે માંગેડી મળતી નથી. તે ક્યારે ને કેમ ગાંધેખ આવે છે તે તેનાં શિકારો પોતે જાણતાં વડીક નથી! તે અજોખ ને પુર્ણ પવિત્રાક્રમનોજ એક જડરી અંગ-ભાગ માત્ર છે, અને તેવી એક લાગણીનાં આ બે ખ્યારાંઓ બેખખર શિકાર થયાં હતાં.

ડચેસ આસ્વારેઝ ઘણી બડી ખાંતુ હતી, ને તે આ ગરીબ સિપાહ-બચ્ચા મેન્ડોઝાની અને બેડીઓનાં ખરેખરાં બક્ષાંમાંજ હતી. તે એ મા વગરની હીલુભાચ દીકરીઓની માજ થઈ હતી, ને તેણેજ મરાયાને કોર્ટનાં નમન સાથે આગળ પડીને પોતે રમુ કરી હતી; અને તે સુંદરી અદ્ધાર વરસની એક દીલકસ તાણી થવા પડી એ ક્રિયા જ્યારે દરખ્યારમાં થવા પામી ત્યારે ડોન જોન ત્યાં હાજર હતો.

ડચેસ આસ્વારેઝે તેની સાથે પણ તેણીને મેળવી, ને ત્યારે મળતાં સાથે તે અનેને વિજળીનાજ ઝટકા લાગ્યા હતા! એ શુ હતું તે, અલખતે. પેલક્ષાં તો એ બેમાંનાં એકે બી જાણ્યું વડીક નહીં. અસ, તે માહયુઅને દક્ષત એટલુંજ લાગ્યું કે મરદ માત્રમાં તે જવાંન એક રાજ્ય જેવો હતો! તેના ચેહરામાંજ કાંઈ એવું દીલકસ ને ખેંચાણકારક હતું કે જે તે કેમે કરતાં બુડી જમ શકી નહીં, ને રાતના સ્વપ્નાઓમાં વડીક તે મોહક સુખડો તે નાજનીનને જાળજા અંતાપતો તેના ખ્યાલો આગળથી મુતલગ દુર થઈ

શક્યો નહીં. તેના જેવા પેહેલવાંની તોરનો, બોજો, બસો, સાદો, સુંદર બીજો એક બી મરદ તેણીએ તે આગમય કે તે પછી કદી જોયો કે જાણ્યોજ નહીં. આ એકજ નમુનો હતો કે જેનો આ આખી ધરતી પર, તેણીની આંખો તજો, તેણીનાં મતથી, કોઇ મુશ્કેલીજ ન મળી શકે એમ હતું.

પેહલે દિવસે તેઓ મળ્યાં ત્યારે તો ફક્ત સીધી સીધી તે સાદી સાદીજ વાતચીત થઇ હતી. તેણે તેની ઓળખ પુછી હતી, અને તે મેન્ડોઝાની પુત્રી થતી હતી એ સાંભળતાં તે ઘણો અજબ થયેલો દેખાયો હતા, કે જ્યારે આહા ! તેના અવાજમાં વટીક તે કામળાંગીને તો ગાયનજ સમજાયું હતું ! તેણે ફક્ત એકજ પગ—જરા બી એવદ્ય નહીં લાગે તેવી કાસમે—તેને ટીકાને જોઇ હતી. તે એકજ નજરમાં તેણીએ તેનું દીક્ષ તે તેનું ચીન એ જાને ચોરી લીધાં.

તે પછી ત્રીજે દિવસે સુંદર સમી સ્લાંગનાં ઝઝકળામાં પેલી મોટી મુરીશ આત્રીમાં તે જાને પ્યારોઓ પાછાં તદ્દન નહીં ધારેલાં મળવા પામ્યાં હતાં. આંધળી આઇનેઝને ત્યાંના તોફાં ગુલામોનો એહેકએહેકાન અનીઘણો ગમતો હતો, તે સ્લાંગને છેડે દીક્ષ એહેલાવા એ જાને એહેનો ઘણીખરી ત્યાંજ જતી હતી, કે જ્યારે મજદુર સ્લાંગે આઇનેઝ જરા અણુમની હોવાથી ધરમાંજ રહી, તે નસીયસજોગે સુંદર મરાયા તે અગારી પર એકલીજ ફરવા ગઇ હતી; અને તેજ હરોલમાં એ પણ એક સંજોગજ થયો કે ડોન જોન પણ તે સ્લાંગે, જરા દુરસદ પાંમેલો ને એકલો પડેલો, એકલો ત્યાં ફરવા આવી ગયો.

અને પછીના અરધા કલાક યાદ તેઓ એકએકની વાતચીતમાં ઘણો કમંગ લેતાં ત્યાંનાં એકાંતમાં એક સંજોમરમરના પથ્થરના બાંક પર એકેલાં હતાં, કે જ્યારથી તેમની પીછાણે અરસપરસના સામ્યા ને એક બળવાન પ્યારનું સ્વરૂપ પકડ્યું હતું. પરીણામમાં તેઓ લગભગ તે પછી રોજ અને અવારનવાર મળતાં થયાં, અને બન્ની આઇનેઝને તે એકએ પોતાનો પવિત્ર વિશ્વાસ સપુર્ક કર્યો, કે જે મરાયાનાં બલામાંજ પોતાનું બધું જાંજુતી ઉધરેલી હોવાને લીધે જેની ખુશાલી ખુદ મરાયાની ખુશાલી જેટલીજ બળવાન ને સાચાં દીક્ષની હતી !

અને એ બધા ખુશીના પ્યાલો ને પોતાના શુદ્ધ પ્રેમની તે અચળીની યાદ કરતી હાલમાં તે મધુરી તે લાઇએરી-રમનાં એકાંતમાં અધીરા શ્રવે

એડી હતી. હજી રાજ્ય આવ્યો ન હતો, ને ખુદા જાણે હજી ક્યારે તે—
પણ એવાંમાં તેણે પગલાંનો સાહસ સાંભળ્યો, ને તે ચમકા. તે લાખજેરી-
રૂમમાં, જ્યાં તે પોતે હતી તેને લગતા આગળા રૂમમાં, કશી બી
ચેતવણી આપ્યા કે અપાવ્યા વગર એકદમ ને અચાનુચ રાજ્ય આવી
લાગ્યો હતો!

પ્રકરણ ૨૭.

તે કશા બી રસાલામસાલા વગર એકલોજ, ફક્ત તેણીના આપ
ધરડા મેન્ડોઝાના ‘એસકોટ’ હેડળ, આવ્યો હતો એમ તેણીએ તરત જાણી
લીધું, કેમજે ઝોરડામાં દાખલ થતાં સાથે પોતાના ડરાંમણા ધોધારી સાહાદે
તેણે મેન્ડોઝાને કેહતાં સાંભળ્યો.—

“મેન્ડોઝા,” રાજ્યએ કહ્યું, “મને હીઝ લાઇનેસ સાથે ખાનગી વાન
કરવી છે; તું આએ આગળું આરણું તપાસી બેસજે. કોઈ કોઈ બી કારણથી
અંદર આવે નહીં, અને અમારી વાતમાં ખત્રલ કરે નહીં.”

મેન્ડોઝાએ બોલીને કશો જવાબ કાઢ્યો નહીં, પણ તે પોતાના ખ્યાલોથી
તરત સમજી શકી કે જવાબમાં તે ધરડો સિપેલસાલાર છેક નીચો નમ્યો
હશે,—અને પછી તે આદારનું આરણું અંધ થવાથી તે બે લાખજો એકલા
પડ્યા એ તે તરત જાણી શકી.

તેણીનું દીલ જોશથી શીકરમંદ ધપકારા મારતું થયું. તે પોતાનો રેશમી
ઝમો વરીક જરા ખખડવા દેતી ન હતી. મીનનું એક પુતળું હોય તેમ,
પકડાઈ આવવાની શીકરથી, તે તદ્દન હીલચાલ કર્યા વગર બેસી રહી હતી.
જે તે પકડાએ તો તરત ધરડો મેન્ડોઝા ગુરસાથી તેણીના આપ તરીકે
રાજ્યની રૂમ તેણીનો કબ્જે લીએ, ને અધું નખખોદ વળી જવા તેણીએ,
તેથી, ખરેખર ધણજ સમાજવાનું હતું. તેના આપ પોતે તેણીનો કબ્જે
લીએ તો ડાન જનન વરીક શું કરી શકે? તેનું તે સંજોગમાં શું આવે?

“શું આપણે આવજ રૂમમાં મળવાના છીએ?” હયાં રાજ્યનો
સવાલ કરતો સાહાદ આપ્યો.

“હા નામવર.”

હયાં થોડા વખતની પાછી ચુપકી આવી, એટલે મરાયા સમગ્ર શકી કે રાજ તે ઓરડો પોતાના શકીના સ્વભાવ મુજબ ફરી ફરીને ચીપી ચીપીને તપાસતો હોવો જોઈએ. ને ઓરડો તપાસતો ખુંણે ખુંણે ફરતો હતો, ને તેનાં બારી પગલાં મરાયા સાંભળી શકતી હતી.

“આએ પરડા પછવાડે તો કોઈ નથી, પણ આએ પાસેના ઓરડાનું બારણું કેમ બંધ છે ?” તેણે જરા વારે પુછ્યું—કે જ્યારે મરાયાનું લોહી ફરતું વડીક જાંણે થંબ થઈ ગયું. હવે રાજનાં પગલાં તે હતી તે ઓરડાનાં બારણાંની છેક લગોલગ આવ્યાં.

તેણે તે ઉંઘાડવા જોગો આંચકો માર્યો, કે ડોન જોને સાદાધના દેખાવથી કહ્યું, “બારણું બંધ છે; ચાવી મારેલી છે.”

“ને ચાવી ક્યાં છે ?”

“માહરી પાસે નથી—કેથે મુકાઈ ગેઈ હોશે.”

રાજએ બારણાં પર વધતું જોર અજમાવ્યું.

“મને બંધ બારણાંઓ પર એતબાર નથી,” તેણે ખુલ્લી કરાજીથી કહ્યું; “ખાનગી વાતો કરવા મળવાના એ સકાર હોયજ નહીં. માહરે કાંઈ ખી તમારી સાથે વાત કરવા આગમ્ય એ ઉંઘડાવીને જોવો ને માહરી ખાત્રી કરવી છે. મંડોઝા !”—અને તેણે સાદ માર્યો, જેના જવાબમાં તરત આગકું બારણું પાછું ઉઘડ્યું, ને તેનો સીપેહસાહાર બાપ તાપરતોય તે ઓરડામાં દાખલ થયો તે મરાયાએ જોઈ (જાણી) લીધું.

“મંડોઝા,” રાજએ કહ્યું. “એમ આવ; આએ બારણું બંધ છે, ને હીઝ હાઇનેસથી કુંચી કેથે મુકાઈ ગેઈછ તે મળતી નથી. તું જરા જોર અજમાવ—જોની ઉંઘડેછ ?”

અને મંડોઝાને તો હુકમનીજ ખોટી ! તે તો રાજ પર ને રાજના સુખન પર હજારો જનથી મરવાવાલોજ હતો કેની !!

તેણે જોર અજમાવ્યું, ને બારણાંને એવા જોરાવર આંચકા માર્યા કે તે તેની કક્ષમાં ધુજતું લાગ્યું. મરાયા ખી થર થર ધ્રુજી તે દોડીને હવે બારી આગળ જઈને ઉભી કે જો બારણું ઉંઘડીજ ગય તો તેજ પળે પરડો હઠાવી બાહરે તે કુદી મારે; પણ નહીં. ઘરડો મંડોઝા જલ્દીજ બારણાંને આંચકા મારતો બંધ થયો, અને ત્યારે તે પાછી બારણાં આગળ

ગઘ. તે પોતાના પગલાંનો ધણોજ ખેઅવાઝ કરતી હતી.

“હુઢે એમ નથી, નામદાર,” મેંડોઝાને એ પછી તેણે રાગને કેહતો સાંભળ્યો.

“ત્યારે જ ને કુંચી સોહધી લાવ—કોઇ બી કુંચી લાવ—લગાડ ને ઉંધાડ—નહીં તો બારણું ભાંજ નાંખ.” રાગએ દેખીતા મોટા ગુસ્સામાં બરાડયું, ને મેંડોઝા “જો હુકમ, નામદાર,” કરતો બાહેર ગયો ત્યારે મરાયાએ જોયું કે સધળો મામલો બીગડી જવાની છેક અણી પર આવ્યો હતો. રાગનો સ્વભાવ દેખીતી રવેસે એટલામાંજ તદન અરખેલાક થઇ ચુક્યો હતો !!

પ્રકરણ ૨૮

હવે આપણે જ્યાં આંધળી આઘનેઝને છેલ્લી છોડી આવ્યાં છીએ ત્યાં જરા પાછી નજર દોડાવ્યે.

આઘનેઝ પેલા પોળા ચાંચલામાં નજદીક પા કલાક તક ધીરજ માની છુપાઇ રહી. તે જરાએ ઉતાવળી થઇ નહીં. એ પનાહ આપતા પીલરની તે ગરીબ આંધળી પોતાનાં મનથી ઘણી આભારી બની.

અતે જ્યારે તેની તદન ખાત્રી થઈ કે ડોના એના ત્યાંથી ચાલી ગઇ હતી, ને તે તરફનાં એકાંતમાં બીજું કોઇ ન હતું ત્યારે તે બીહીતી બીહીતી બાહેર આવી. તે બધો વખત મરાયાનાજ વિચાર ને ફકર કરતી હતી—ને ક્યાં ગઇ હશે ?

તેને પેલી કુલપાનની ગેલરી યાદ આવી ગઈ. તે પ્યારાંઓ મળવાનું હોય ત્યારે ત્યાંજ મળતાં હતાં, ને હાલમાં ત્યાંજ તો તે ખેડ નહીં હોય ?

તે ત્યાં ગઇ. અલબત્ત ગરીબ બિચારી મુશ્કેલીથીજ ગઇ, પણ આપણે આગળ વાંચ્યું તેમ એ બાગુના બધા પગલાટ તેનાં પગ તજે અચ્છી રવેસે આવી રહેલા હતા.

તેણીએ તે અગાસીમાં જઇ બનતી તદ્દાસ કરી, ને પછી ધીમે સ્વરે મરાયાનાં નામની હાંકો પણ મારી, પણ મરાયા ત્યાં હોય ક્યાં ને

જવાબ આપે ? રાત ઠંડી હતી, ને તે બાપડીને “ ચીસ ” (ઠંડક) લાગવા માંડી; ને તેવામાં વળી ત્યાં બરાયતું એક ધુવડ ચીચવાયું, એટલે ડરની મારી, નામુરાદ ને કંટાળેલી, તે ત્યાંથી ઉતાવળે પાછી ન્હાસી ગઈ. હવે તેણે ક્યાં જવું ?

તે મા જોવી મેહરજાન ડચેસ આલ્વારેઝના મેહેલમાં દોડી જતે, પણ આજે તે તો સ્ટેટ બાલને લીધે રાણી પાસેજ અત્યારે હોતી જોમએ તેણીને એ ખ્યાલ થતાં તે ત્યાં જતી ખંચાઈ. છતાં બી તે જતે, પણ પોતાને મરાયાના જાણીતા પોષાકમાં ત્યાં અચત્યુચ ને અણધારેલી આવેલી જોમ હજારે કીસમે ડચેસ શંકાશીલ અને, ને તરેહવાર પુછગાછ ને ચકચાર કરી મેલે !

મરાયા તો , તેણીને લાગ્યું કે, કેથે બી હોય તો ડૉન જૉન પાસેજ હોતી જોમએ, ને તે પોતે આંધળી, પોતાની મેહેનને મદદ થવાના પુણ્યવંત હેતુથી, મોડી રાત્રે એમ એકલી અથડાયા કરે તેમાં તેણીએ માન્યું કે જોખમ ધણું હતો. જોખમ તેને પોતાને માટે કરતાં (તે મરાયાનાં કપડાંમાં હોવાથી) મરાયાની ઇજ્જત માટે વધારે. વળી તેને પોતાને ધણું એકાંત લાગતું હતું. દીસ ને રાત તેને તો એકજ હતી, પણ દીસની વાતજ જુદી. દીસના તો ફરતાં ફરતાં બીજાના અવાજોથી તેમની હસ્તી ને સમાગમ જાણી તે ધીરજ પકડતી, કે જ્યારે હાલ તો તે બી ન હતું. તે, તેથી, એવડી શીકરમદ ને નાસતર બની.

તેણીએ પોતાનેજ ઘેર પાછી ફરવા આહ્યું, પણ ચોકીદાર મારડીનને તે શું કહે ? તે તો તેને મરાયાના પોષાકમાં જોતાં ને ઓળખતાં ગભરાઈ જાય ! વળી જ્યારે તે આટલો જોખમ કરી બાહરે આવી ત્યારે મરાયા માટે નકકીપણે કાંઈ બી જાણ્યા વગર તે ઘર પાછી જાય એ કેવી હીચકારી વાત ? કદાચ તે એહેન ખરેખર કાંઈ જોખમમાં બી હોય ?

એટલા વાસ્તે આયંદા એક મુસ્તકીમ ઠરાવ કરીને તે આંધળી દીલેરે ડૉન જૉનનાજ મેહેલનો રસ્તો પકડ્યો. તે એ રસ્તો બી જાણતી હતી. તેણે બધી બાબત જવાની પોતાની નીશાંણીઓ રાખેલી હતી, ને તે મુજબ તે અથડાતી અફળાતી પણ ખુદાની મેહેરથી કોઈનું કશું એ બ્યાંન ખેંચ્યા વના સલામત છેક ડૉન જૉનના મેહેલ તક પુગી ગઈ.

તેને કોઈએ રોકી નહીં. ખરેખર તો પાછલી બાબુથી તે એવી રીતે અંદર કંપાઉંડમાં ધુસી કે કોઈ પેહરેગીરોએ વડીક તેને જોમ નહીં, ને સુભાગ્યે તે પેહલીજ સૌથી નાકેના પેલા ઓરડાની બારી હેઠળ આવી, કે જ્યાં તેણે પોતાની એહેનને ડૉન જૉન જોડે ધુસ ધુસ કરતી આબાદ સાંભળી !

તેણીએ, તેથી, મસ મોટા છુટકારાનો દમ ખેંચ્યો. તેઓ શું વાત કરતાં હતાં તે તો એક બોલ બી તે પકડી કે સાંભળી શકી નહીં, કેમકે વાત ધણીજ ધીમેથી ચાલતી હતી—પણ તે મરાયાજ હતી ને મરાયાજ ડાન જોન જોડે અંદર ધુસધુસ વાત કરતી હતી એ તે બાહરની બારી પર કાન મેળી પકકે પાંચે જોઈ લઈ શકી.

અને એટલુંજ બસ હતું. તે હવે પુરતી ધીરજ માનેલી પોતાને ઘર પાછી ફરીને મારટીનને મનાવી લેવાની ઉમીદ કરતી હતી. એમ નહીં કરે તો બીજું શું કરે? રાતભર તે રખડ્યા ક્યાં કરે? મરાયા આવી સક્ષામત બાંહેધરી હેઠળ હતી તેજ તેને પોતાને સખર માનવા બસ હતું. બનવા જોગ હતું કે અરધા ઉંઘરેતા મારટીનનું તેના પોષાક પર ધ્યાન નહીં બી ખેંચાય, ને ખેંચાય તોબી તરેહવાર કીસમે શું તે એ બેહરા વાંદરને હાથતાલી આપી કે પોતાની પક્ષમાં સમજાવી લઈ નહીં શકે?

તે, તેથી, હવે ઘેર જતી રેહવાનું કરતી હતી, પણ જવા પેહેલાં એકાદ પળ ત્યાંજ થોબી પોતાની હીણભાગ્ય હાલતનો તે દરયાકત કરવા લાગી. કેવી તેની આંધળી નિરાશ્રીત હાલત! મરાયા બી હવે પરણી જનાર હતી—આપીકું ઘર સદાનું છોડી જનાર હતી, ને ત્યારે એક ગુસ્સાબાજ આપને બસ પડેલી તેના જેવી એકનું જીવતર કામનુંજ શું હતું?

તે બારીની ઠંડી બેર પર માંથુ નાંખી ગમખાર આંસુઓ રડી—તે બારી કે જેની પેલી બેર એક હેતવંતી બેહેન તે બીચારી બાહર ઉભી રહી એમ એકલી રડે છે એમ જાણુવા પામતે તો ઉડીને બી આવીને તેને પોતાની ગોદમાં દાખી લેતે!

એમ તે કેટલોક વાર રડી તેટલામાં તે ઓરડામાં જરા વાર અધું ચુપ થઈ ગયું, જેથી તે જરા અજબ થઈ. તેવામાં સાંમેથી વળી પગલાંનો અવાજ આવ્યો—કોઈ બેજ આસામીનાં પગલાં—ને તેમાં એક તો પોતાના આપનાં તરીકેજ તેણીએ તરત પીછાણ્યાં!

તેના આપનાં પગલાં તે આંધળી લાખમાંથી બી પીછાંણી આપી શકે એવી રીતે તે ઓળખતાં શીખી ગઈ હતી, ને તરત તેણીએ જોયું કે રાજા જોડેજ તે એ તરફ આવતો હોવો જોઈએ. બીજા કોણ સાથે આવે?

તે વીજળીના વેગે બારીનાં ખુણાંની છેક કદલુમાં—છેક દબાઈને ભરાઈ ગઈ, જેથી થયું એમ કે ન તો રાજાએ કે ન તો ઘરડા મેન્ડોઝાએ તેને ઘરમાં દાખલ થવા પેહેલાં ત્યાં ભરાયલી જોઈ. એ એક ખરેખરો મોટો નસીબવતો જોગ માત્ર થયો.

તે, એમ છતાં, ચમકી ગઇ. તેણીને તરત લાગ્યું કે કોઈ બી રીતે રાગને અને તેમના બાપને મરાયા ત્યાં છુપાયેલી હોવાનું માન્ય પડી ગયલું હોવું જોઈએ, ને તેથીજ તેઓ તેના કબજે શેવા એ તરફ આવ્યા હતા!

તેણીએ કાન કરી સાંભળ્યું. નહીં, આવતાં સાથે કાંઈ તકરાર થઇ પડી હોય એવું તો કાંઈ સંભળાયું નહીં. એમ છતાં, થોડે વારે તેઓ કાંઈ બારણું ગળડાવતા ને જોર કરી ઉઘાડતાં હોય તેવો સાદ તેને કાને આવ્યો, ને ત્યારે નખખોદ! મરાયા પકદાઇ જવાની કે કેમ?

પણ જરા વારમાં બારણું પર જોર કરવાનું પાછું બંધ પડ્યું, ને બીજી થોડીક પક્ષોમાં તો—મોહકાંણ પર મોહકાંણ! અચાનક ઘરડો મંડોઝા તે મકાનમાંથી બાહર આવ્યો, ને તે હતી તેજ તરફની તેણે વલાંણ લીધી—એવી રીતે કે તેણીને છુપાવાનો વખત બી પણ મળ્યો નહીં. વાંચનાર યાદ કરશે કે મરાયાવાલા ઓરડાનું બારણું ખુલવા તે તો રાગના હુકમ મુજબ ચાલી સોહોધી લાવવા બાહર આવ્યો હતો.

તે બાપ દીકરી એવા સંજોગમાં લગોલગ થઇ ગીયાં, અને જોકે આખનેઝ તે જોઈ ન શકી પણ શીકરે તેના પગોને તુરત પાંખ પુરી પાડી, ને પડ્યાખડ્યાની ફકર વગર તે આંધળી અધારામાં તેથી તે તરફથી જીવ લઈ નહાડી,

મંડોઝા ડંગ થઈ ઉભો! તેની અકક્કલ સુન મારી ગઇ. તે પુઠે પડતે તો એક લેહેજામાં તે હરણીની ચપળતાથી ન્હાસતી છોકરીને પકડતે પણ તેના હોસજ ગુટાઇ ગયા. તેણે મરાયાનો પોપાક ઓળખ્યો, ને તે આખનેઝ હોવાનો કશોખી સંદેહ ધરાવ્યા વગર એકદમ તેણે માની લીધું કે તે “ગુન્હેગાર મરાયા” પોતે હતી, કે જે “મોડી રાત્રે નાપાક જોનને છુપી મળવા” આવેલી હોવી જોઈએ, ને રાગએ તે હતી તે ઓરડા પર ધુમ્મરો કીધો એટલે કોઈ રસ્તે બચીને બાહર પડેલી હોવી જોઈએ!!

બસ, ગજબ થયો! એટલુંજ શું તે ખારીલા ખુદાને ખુનખ્યાર બનાવા બસ નહીં હતું? તે ગરીબ છતાં પોતાની ઇજ્જતથી રરવાવાલો, ઇજ્જત પર મરવાવાલો હતો, ને તે છતાં તેનાં પોતાનાં ઘરની બચંકાર એમજીતીનો આ કેવો ડરામણો પુરાવો એ હીણબાચ રાત્રે પ્રત્યક્ષ પ્રગટ પડ્યો હતો!!

તેની જૈફ છાતીમાંથી અસહ્ય દુખનું એક બેઅખતયાર દયકું બાહર પડ્યું. થઇ ચુક્યું—બધું થઈ ચુક્યું! તેનું પોતાનું પણ આવી બન્યું હતું!

તેણે પોતાની તલવાર પર જંગમી ઝનુનમાં હાથ નાંખ્યો. “મરાયા” અહીંથી નહોતી ઘેરજ ગયલી હોવી જોઈએ માટે ત્યાં દોડી જઈ તેને કાપીને તરત કટકા કરી નાંખવા તેને જુરસો થયો, પણ નહીં. તે કપાત્ર નાલાયક જારીશીનું હવે તેણે મોઢું જોડું બી નાસજવાર હતું એમ તે હેમક ડોસાએ પોતાનાં મનથી મજાનું સાથે માંની લીધું.

તેણે વેર તો લેવુંજ હતું, પણ નહીં કે તે “અધમ પાપીણી” પર, પણ જે “ચંડાલે” તેની પાક ધજ્જતની બરબાદી કરી તેના પર; અને તે રાતના શીલાકાર જરૂર અંધારામાં પોતાની તલવાર પર હાથ નાંખી તેણે તાબરતોબ કસમ લીધા કે હવે આજે રાત્રે પોતાને ધર તેણે કદી જવું નહીં, ને બીજી બામદાદ તબુ થવા પેહેલાં ચંડાળ ડોન જોનની ખાખધામાં ઘુસી જઈ તેને જનથી મારી પોતેથી તેજ ધડીએ પોતાનો જન બરબાદ કરવો!

તે આજેજ ને પેહલ્લીજ એમ અત્રે આવી હોય એ તે માનીજ નહીં શક્યો. તે એનેડા ગયો તે આગમય બી ત્યારે તો તે અત્રે એજ મુજબ આવેલી ને તે દુષ્ટ દુરાચારીને છુપી મળતી રહેલી હોવીજ જોઈએ?—અને તે સદગુણની શુદ્ધતામાં મકકપણે માનવાવાલા જૈફ બાપતાં તે વખતનાં હદપાર દુખનો ખ્યાલ આપવાને આજે અદના કલમ કમતાકાત છે!

તે ઘણો વાર સુધી તો પોતાનાં દુખથી નિપજેલી બેહોસીની બેબ-બરીમાંથી બીજાર વડીક થઈ શક્યો નહીં. દીવાલ પર ઢલી પડી તેણે એ બધાં અનુમાનો, વિચારો, કરાવો ને કસમો કરી લીધાં.

તે રાજનો બારે અદમ કરનાર હતો. રાજનો અદમ નહીં હતો તો તરતજ અંદર પાછો ધસી જતો, ને ડોન જોન પર હુમલો કરી તેને જબેહ કરી નાંખતો! આજેજ તે!—ખરી ખોટી તલ્લાશ કરવાનું તો તેને સુઝ્યુંજ નહીં, ને ખરી પાકીજગીમાં તે ઉંડી બંધીથી જોઈ રહ્યો તેમાં તેનાં પોતાનો નહીં તો બીજો કાણનો દોષ સોહોધવા જમશું?

તેને દયાં રાજનો હુકમ યાદ આવ્યો. તે ચાવીની વાટ જોતો હશે. તેણે ચાવીની તલ્લાશમાં જવુંજ જોઈએ. તે એક અસાધારણ જેહેમતથી, તેથી, છેક ઘણે વારે પાછો સાવધ થઈ શક્યો.

તેણે મરતાં સુધી રાજની નોકરી તો ઉઠાવવીજ જોઈએ. તે જલ્દીથી ચાવી લઈને અંદર જવા ચાલતો હતો, કે જેમ પેહેલું ડોન જોનને ચાર મારવાનું ને પોતાને મરવાનું અને તેમ બહુ. તે જીંદગીથી ધરાઈ ગયો

હતો. તે એ છેલ્લી પાંચ મીનીટની ગમગોસારીમાં પચાસ વરસ જેટલો
ન્યાસ ધરડો બની ગયો હતો. તેની કમ્મર તમામ તુટી ગઈ હતી!

તેણે તે પછી રાગનેા હુકમ અમલવા જેવું કામ કેમ લીધું તે તેને
ખબર બી ન રહી. તેનાં જીગરમાં ન્યાસા જલતી થઈ હતી, પણ તે
બાહેરથી શાંત હતો—છેક અજબ હદ સુધી શાંત હતો.

તે ડાન જોનના સ્ટુઅર્ડને સોહોધીને તેને મળ્યો, ને રાગને નામે
લાયબ્રેરી રૂમની ચાવી તલ્લખ કરી માંગી, પણ ચાવી તેની કને હોય તો
આપે કેની? બધા નોકરનફરોને ભેગા કરવામાં આવ્યા, ને બધાએ એક
સરખીજ ના કહી, ત્યારે બધી બીજી અલફાતુ સલફાતુ કંચીઓનો એક
જુમખો લઈ તે રાગની હજીરમાં પાછો ફર્યો. તેણે પોતાનું બધું
વેર ને ઝનુન એ વખતે તુરતવેળા છાતીમાંજ સમાવ્યું ને દબાવ્યું હતું.

તે બારણું બંધ હતું. તે એ બાઈઓને એકલા છોડી પોતે બાહેરથી
રાગના હુકમ મુજબ દરવાજો મજબુત બંધ કરી ગયેલો તેમજ તે હજી
બંધ હતો. તેણે ઉંઘાડ્યો, ને પાક યઝદાં! ત્યારે તેણે ત્યાં શું જોયું? જે
દેખાવ તેણે જોયો તેથી તેની આંખે અંધારાં આવી ગયાં!

તે જેને મારવા ટાંપતો ને તરસતો હતો તે તેનો દોનખી શત્રુ
ડાન જોન પોતે જમીન પર લાંબો છર થઈ મુવેલો પડેલો હતો, ને રાગ
એક ખુનખ્વાર ખંજર હાથમાં લઈ તેની લાશ પર વાંકો વજેલો, પોતે
ગુસ્સાના આવેશમાં જે કીધું હતું તેનું હદ વનાનું મયમીતપણું હવે જોતાં
ને પીછાંચુતાં, થરથર ધુજતો ઉભો હતો! તેના હાથમાંનાં ખંજરમાંથી
ડાન જોનનું તાણું લોહી જમીન પર ટપકતું હતું, ને તે જવાંન જોદ્દાની
છાતીમાં થયેલા જખમમાંથી લોહીનો એક જીણી ધારનો પુવારો પુટયો
જતો હતો! ઓ ગજબ! દીસ્તુજ હતું કે સુંદર મરાયા બીહીતી હતી તેજ
આયંદા થવા પામ્યું હતું. તે એક બાઈઓ વચ્ચે તે બંધ બારણુંને લગતી
ટપાટપી પાછલથી વધી પડેલી હોવી જોઈએ, ને ડાન જોન ગુસ્સો તામોશ
નહીંજ કરી શકવાથી કાંઈ એવુંજ બોલી ગયો હોય કે જેથી તે કમીના
ને કાયર રાગએ તે જશવંત જોદ્દાની છાતીમાં પોતાની કટારી ભોકી છઈ
તેને મનથી માર્યો હોય!

પણ અહીંજ આપણે થોબી જઈશું એવા એક નેકઅખ્ત જવાંમદનાં
અકાળ મોહોતની આપણી હદ વનાતી ગમખ્વારી વચ્ચે હયાં આપણે આ
શોકજનક વારતામાં આગળ વધી શકવાનાં નથી. એ બધું કેમ બન્યું ને

શુ' આદત વરસી તે આપણે આવતા પ્રકરણમાં જોઈશું, ને ત્યારેજ વળી હીણભાગ્ય મરાયા, જે પાસેનાં બારણાં પછવાડેથી જરાએજરા જાંણી ઘઈ શકતી તેની પોતાની આવા સંજોગમાં શી અવદશ થઈ હતી તે પણ તપાસી લઈશું.

—:૦:—

પ્રકરણ ૨૯.

શુ ડાન જૉન મરી ગયો ?

જ્યારે મરાયાવાલા ઓરડાની ચાવી લેવા ગયેલો મૅનડોઝા તે ખુનખ્યાર ઓરડામાં પોતે કરેલા ખુનખ્યાર કસ્ટ સાથે પાછો ફર્યો ત્યારે જે અતિ ભયાનક દેખાવ તેની નજરે આવ્યો તે એજ હતો કે તેનો દોજખી શત્રુ ડાન જૉન પોતે લાંબો છર થઈ જમીન પર મુવેલો પડેલો હતો, અને કર-પીણુ રાજા શીલીપ તાળુ લોહી તપકલું એક ખુનખ્યાર ખંજર હાથમાં લઈ તે લાશ પર વાંકો વળેલો હતો. દેખીતી રીતે તે જશવંત જવાંન જોરેમંદ જોડ્યો એક ભયંકાર અને કરપીણુ દગાનો ભોગ થઈ પડ્યો હતો, અને તે હજારોને જેર કરનાર જોરેમંદ જવાંન મોહતથી માહત થયેલો હાલમાં જનથી એજન થઈ ત્યાં પડેલો હતો !

પણ ત્યારે એ કળ્યો કેમ થયો ?

મૅનડોઝાને ચાવી શોહધવા મોકલી દીધા પછી રાજા કેટલોક વાર સુધી તો પાંજરામાં ઘેરાઈ રહેલા એક ઉંદરની અદ્વાથી ઉપર નિચે તે ઓરડામાં ફેરા લેવા પડ્યો. તે કાંઈજ ઓલ્યો નહિ, કે જ્યારે ડાન જૉન ફરમંદ કીસમે તેની હીલચાલો તપાસતો પોતે પણ કશું ઓલ્યા વગર પોતે ઉભો હતો તે ટેમલ આગળ ગુપચુપ અને શાંત, અદ્ય વાળી, ઉભો રહ્યો. રાજા ઘણો ગુસ્સે હતો એ તો તેનો કદરૂપો દેખાવજ રપટ કહી આપતો હતો. તે ખાસ કરીને કાંઈ વાત કરવાજ ડાન જૉનને છેક તેનાં મકાન સુધી ખાંનગીમાં મળવા આવ્યો હતો, પણ તેઓ તદન એકલા હતા એમ જ્યાં વેર તેની ખાત્રી નહિ થાય ત્યાં વેર તે કશું ઓલવા ચાહતો ન હતો.

તે ધરડા મેંડોઝાની વાટ જોતો ખોટી હતો, અને ડાન જૉન જાંણતો હતો કે આવી તો તેની પાસે તેને સ્વાધીન હોવાથી મેંડોઝા જલદીથી પાછો ફરી શકનાર ન હતો. એમ છતાં ખુદ ડાન જૉનને પણ લાગ્યું કે મેંડોઝાને પાછો ફરનાં જોઈએ તે કરતાં ઘણી વધારે વાર લાગી, અને રાજની અધીરાઈ કમનસીબે દરેક પળે વધતીજ આવતી હતી. અંતે તે બોલ્યો:

“હું તમારી સાથે ખાનગીમાં કાંઈ જરૂરની વાત કરવા આજે અહીં સુધી આવ્યો હતો,” તેણે ફફડાત સાથે કહ્યું.

“અને આપ નામદાર તે કાંઈ નહિ કરી શકો તે હું તો કાંઈ જોઈ નથી શકતો,” ડાન જૉને નરમાસથી જવાબ દીધો.

“તમારે મને સાંભો જવાગ આપવાનો નથી,” રાજ તીખાસથી ફફડી પડ્યો; “માલુમી સાંભે માલુમી કોઈ બી પ્રજા કદી કશો અવાજ કાઢી શકતી નથી.”

“હું આપ નામદારની મરજીની વિરુદ્ધ અવાજ કાઢવા જેવું કશું કેલ્લોજ નથી,” ડાન જૉને હજી પોતાનો ગુસ્સો સમાવીને જવાગ કરનાં કહ્યું.

“ત્યારે તપાસજો !” રાજએ હજી છીટાં સોલધવાનું જારી રાખ્યું; “તમારો એક બી ગેરકાયદે બોલ તમારો ઘડીની વચમાં નાશ કરી નાંખશે !”

ડાન જૉન તુચ્છકારનું દસ્યો. તેનાથી એમ હસ્યા વના રહેવાયુંજ નહિ. તે મરાયાને આપેલો કોલ અદા કરવા અને રાજ સાંભે જરા બી નાફરમાનીનું મસ્તક નહિ ઉંચકવા ઘણો આતુર હતો ખરો, પણ દીસ્તુંજ હતું કે રાજ તો અનેરું કરી રહ્યો હતો !

તે (ડાન જૉન) મરાયા માટે અંદરખાનેથી ઘણો ધુજી ધપકી રહ્યો હતો. રાજ શકીલો અને હડીલો હતો, અને તે લાયઝેરી-રૂમનું આરણું ઉંઘડાવ્યા વગર રહે નહિ એવો હતો. વળી તે અત્યારે જે કરે તે થાય એમ હતું. તે નાફરમાનીનો આરોપ મેળી આહું તો ડાન જૉનને રાત ભર કેદ કરાવાનો શીટનો પણ બરપા કરી શકે, અને તે બધી વાતનો ખ્યાલ કરીને તે જવાંન જોઈએ સુંદર મરાયાને વાસ્તે બેવડો ધુજી ધપકી રહ્યો હતો. તે અજબ થતો હતો કે તેનો આપ ગયો ને ગયો, મરાયા બારીએથી સટકીને નહાસી ગઈ હશે કે હજી તે ઓરડામાંજ હશે ? ગમે તે હોય, પણ બધા સંજોગો ધ્યાનમાં લેતાં તે રાજને તાઢોમીડો રાખવા જોઈ

પોતાનું બને એટલું કરવા ખરેખર ધણો ખતી હતો.

“હું તમો નામદારને જરા બી નારાજ કરવા આહતો નથી,” તેણે એ ઉપરથી રાજના બરખેલાઈ ગુસ્સા ઉપર તાકું પાણી રેડવા જરા વધતી નરમાસ સાથે કહ્યું. “હું અત્યાર સુધી જે કાંઈ બોલ્યોછ તેમાં જે કાંઈ બેઅદબી જેવું હોય તો હું દીક્ષોગ્નનથી માફ માંગુંછ.”

પણ રાજ એ જાતની મારી વટીક મજબૂર કરી લે એવી તબીબેતમાં હતોજ ક્યાં ?

“તમો સાહેબ છેકજ છગી અને બેહકી ગીયેલા છેઓ,” તેણે વધતા તીખાસથી તરડામને કહ્યું; “તમારે માથે કોઈ સરતાજ છે, અને તે સરતાજનો તમને અદબ કરવો ઘટે, એ વાત તો ખીલકુલ તમો ભુલી ગયલાજ દેખાવોછ ! મને લાગેછ કે લોકોએ તમોને છાપડે ચલડાવીને ઘણા બેહકાવી મેળેલા છે. હું ખાત્રીથી માનુંછ કે તમારી મતલબ ખુરી છે. શહેરમાં બળવો જગાડી મને પદબ્રષ્ટ અથવા બેજન કરી માહરાં તખ્ત પર તમારે ચઢી બેસવાની નૈયત છે એ બધું દીવા જેવું દીસ્તું હું જોઈ શકું છું !”—અને તે વધતી ઉસ્કેરણીમાં વધતી કિતાવલના ફેરા લેવા પડ્યો.

ઠાન જૉન તો ડંગ થઈ ગયો. આ તો તાણી તોડીને કળ્યો વેચતો લેવાની દયાંતતથીજ અત્રે આવેલો દેખાતો હતો ! તે એવા એક સીકં ગત્રીય અને જુદા આરોપના જવાબમાં શું કહે ? તેને એવા સંજોગોમાં ગુસ્સો નહિ આવે તો શું થાય ? પણ તેણે મરાયાને આપેલો પવિત્ર કોલ પાછો ને પાછો યાદ કર્યો અને તે ચુપ રહ્યો.

“કેમ જવાબ નથી આપતા ?” તે ફરપીણ રાજને જવાબની તલબ કરી; “મને કોઈ સખખ ખતાવી શકશે કે તમોને કાંય નહિ એકદમ કેદ પેકડવામાં આવે, અને રાજ સાંમેના શીતુરને વાસ્તે તમારી તપાસ કાંય નહીં ચલાવવામાં આવે ?”

ઠાન જૉન ચમકી ગયો. આ તો જે ધારતો અને ખીલીતો હતો તેજ આગળ આવ્યું હતું ! તેને, તેથી, સુંદર મરાયાની સલામતીને વાસ્તે મસમોટી શીકર થઈ.

“તમો નામદાર જેણે સખ્ત નીમકડલાલીથીજ તમારી અને તમારાં રાજની સેવા કરેલી છે તેને આવા ગત્રીય આરોપો ને જુદી ધમકાવી આપે કીસમે ગુંગલાવો એ ઘણું વાંધાબરેલું ને ગેરકાયદે છે,” તેણે અને કેલવાની જરૂર પીછાણી. ધીરજ તે એ જોધ્યો ક્યાં વેર અને

અને કેટલીક રાખી શકે ?

રાગ તેને ચુંચી આંખો કરી જોવા લાગ્યો.

“માહરી પાસે સત્તાવાર સામેનીઓ કે શાહદતો નથી એ માહરે કમુલ કરવું જોઈએ,” તેણે કહ્યું. “પણ સંજોગો ઘણાજ તમારી વિરૂદ્ધ છે, અને તેટલા વાસ્તે ઘણું સંભાળીનેજ ચાલજો !”

“માહરી ચાલચલણમાં એવું કાંઈજ નથી કે જેથી માહરે ખીલીવું જોઈએ,” ડૉન જૉને નીડર જવાબ કર્યો. “માહરે ફક્ત એટલીજ અરજ કરવાની છે કે બીજાં કોઈ માહરાં શત્રુઓની દુરવણીઓ પર ચાલવા કરતાં આપ નામદાર પોતે માહરી ચાલ ચલનની પુરતી તપાસ કરો અને તમારી ખાત્રી કરો.”

“તમારાં શત્રુઓ ? હા ! હા ! હા !” રાગ તુચ્છકારનું હસ્યો; “તમારાં શત્રુઓ હોયજ કાણ ? તમે તો બધાંની આંખમાં નાંધણા ખોદાયજી છેઓ તે વળી જુલો કેમ ગયા ? અને અખળાઓના તો તમે સૌથી માનીતા છેઓ—ખરું કેની ? ઐરાં તો તમારી પર કેહજો મરીજ શીટું ! ઐરાંઓ તો તમોને ખ્યારનાં કાગળો મોકલેચાકલે, જે તમો નામદાર મોજાંઓમાં છુપાવીને સાચવો અને વાંચો—એમજ કેની ?”

ડૉન જૉને જવાબ કર્યો નહિ. તે આ હેમક એસારાઓનો જવાબ તે શું કરે ?

“તમારે પરણવું જોઈએ, માહરા મહેરબાન,” રાગએ અનકાથી કહ્યું; “એમ જુદી જુદી અલખેલી નાજનીનો વચ્ચે નાંચ્યા કરવા કરતાં એક સાથે દીલ લગાડીને પરણી જવું શું તમો જેવા એક માટે જ્યાદા શોખા ભરેલું નથી ?”

“હું કોઈ નાજનીનો વચ્ચે નાચતોજ નથી,” ડૉન જૉને કહ્યું; “અને એકતે દીલ આપીને તેના જોડે પરણી જવાનાં તમારાં મતને હું તદ્દન મળતો છું.”

“તમો નાજનીનોમાં નાચવાની વાત નામુકર જાઓજ, પણ હું તો કેહવાની હીંમત કરુંજ કે આએ ઘડીએખી તમારાં મોજાંમાં એવાં એક બે કાગળ છુપાવેલાં મોજુદ હોવાં જોઈએ. આજે મેં પોતેજ એવું એક કાગળ તમારે હસ્તક પકડ્યુંતું એ વાત ખરી કેની ?” રાગએ તુમાખથી યાદ આપી.

“તે કોઈ ઓરતનુંજ લખેલું હતું એમ કેહવાને હું હજી બી

તૈયાર નથી !”

“ કાંય, તમે શું તે હજી વાંચ્યું નથી ?”

“ મેં વાંચ્યું, અને તેથીજ હું એમ કહેલું છું.”

“ સખ્ય ?”

“ સખ્ય કે તે એક નનામો કાગળ હતો !”

રાજા વળી તુચ્છકારનું હસ્યો, અને પછી પાશુનું તેનું ધ્યાન આગ્રુમાં ના પેલા લાયબ્રેરી રૂમનાં આરણાં તરફ ખેંચાયું. કે જ્યારે તે વધતા આવતા ગુસ્સા અને અધીરાઈ સાથે અરધું મોટે—અરધું મનસે પટપટ્યો; “ પેસો ધરડો વાંદર મેંનડોઝા હજી કાંહાં મુવો ? તે આએ ઓરડાની ચાવી લેવા ગયો તે મરવા મુતોછ કે શું ? તે પાછો કેમ હજી ફરતો નથી ?” — અને તે વધતી અધીરાઈમાં વધતા ખીજવાટથી ઘણા જોશના તે ઓરડામાં ફેરા ફરવા લાગ્યો.

પ્રકરણ ૩૦.

“ માહરી મરજી છે,” જરા વારે રાજાએ ઇવર જોરાવરીનું ફરજ્યાત બોલતો હોય તેમ બોલવા માંડ્યું. “ કે તમારે સ્કોટલેન્ડની રાણીને તમારી મોહોરદાર તરીકે કયુલ રાખવી; અને તે, છતાં માહરી એ મરજીનો કિંધાડો અનાદર કરીને મેંનડોઝા જેવા માહરા એક મીસ્કાન ખીદમતગારની છોકરી સાથે પરણીને માહરાં તાજરાજની બેઠજજની કરવાનો તમે બેલુંદો કસદ કર્યો છે તેના બચાવમાં તમારે શું કહેવું છે ? શું એ નાલેશી અને નામોશી—”

“ નાલેશી અને નામોશી ?” ડાન જૈન જોશથી તરડાયો. તેની મધુરી મરાયાને માટે આ યુરૂં બોલાયલું તે નામોશ કરી શકે તેથી ઘણું જવાદા હતું, અને તેથી મરાયાને આપેલાં વચનને વરીક વીસારી દહ તે ગુસ્સામાં એકાદ કદમ રાજાનાં આંગ પર આગળ ધસ્યો.

રાજા, એમ થતાં ડરતો માર્યો પાંચ પંદર કદમ એકદમ પાછળ ગયડી ગયો, અને એ તેની સરકશી માટેના ગુસ્સામાં એકદમ લાલ ભુંડ જેવો ઝનુની બની ગયો. તેણે, એમ છતાં, જોયું કે જૈનના હાથમાં કે

જૈનની પાસે એક બી લથ્થાર મોજીદ હતું નહિ. તેની તકવાર ફક્ત બાળુમાંની એક ટેબલ પર પડેલી હતી.

“ હીયકારાઓનો એજ કરીનો હોયજ,” ડૉન જૉને હવે ધીરજ ખોલી દ્ય, તેને પાછળ ગયડી પડતો જોઈ, મોટા તુચ્છકારથી પોકાયું, અને તેણે જોયું કે તે હીયકારા રાગને પોતાના પટામાંનાં સોનેરી ખજર પર સ્વયં-ચાવમાં એકદમ હાથ નાંખેલો હતો ! આથી તે જ્યાંદા દરયો.

અને, અરે, તે વખતે બાળુમાંના ઓરડામાં ગરીબડી મરાયાની શી અવદશા હતી ? તે તોફાંણમાં હીંતનાં સુકકાં પાણુનાં એક ઝાડ પેરે એ કળ્યો એટલી હદ સુધી વધી પડેલો જોઈને અંદર થરથર ધ્રુજતી હતી— કમનસીબ કળ્યો કે જે ખુદ તેના બાજમાં અને તેનાજ સંબંધમાં અરપા થયેલો હતો; અને તોપણ તે કાંય નહિ દરખાય અને કાંય નહિ ખુશી થાય ? તેણીને માટેના તે કમીના રાગના એક અપમાનકારક ઓસે તે ગાય જેવા જવાનને ગુસ્સામાં નરેશોર બનાવી આપ્યો હતો. તે અત્યાર તક અધું ખમી જઈ, લમ ચક્ષાવીને, ગરીબ ગાય રહ્યો હતો, મગર હવે ધીરજ ખોલી દ્યને એક વિકાસ વાચ બની ગયો હતો, અને તે અધું તેણીને વાસ્તેનાં તેનાં અચુક હેન અને ખુત્તંદ શીદાગીરીની બેનકરાર શાદદન હતી, તો જ્હાડી મરાયા કાંય નહિ દરખાય ?

પેલા હાથ પર, રાગ ખરેખર ડર ખાઈ ગયો હતો એ વાત તો ખરી. તે રજોરગ હીયકારો હતો, અને તેઓ એકલા હતા તે તકનો સાબ લખને રમે જૈન એકાદ થયડાકથી તેનો ખુરદો કરી મેજે તે શીકરથી તે થરથરી રહેલો હતો. એટલા માટે મેનડોઝા આવી જાગે અને તે તેને કેદ પકડાવી શકે ત્યાં વેર તે જૈનને વધારે ખીજવવા અને પગવવા નહિ માંગતો હતો.

“ તમે તમારો દરજ્જો અને ફરજ ભુલી ગયોજ, ડૉન જૉન,” તેણે લગાર નરમાસથી કહ્યું, “ તમે માહરી ગલચી કાપી દેવા માંગતા હોવો તેમ માહરાં આંગ પર ધસી આવોજ, અને હું માહરા બચાવમાં માહરાં ખજર પર હાથ નાંખુંજ ત્યારે વળી બેવડા તુચ્છકારનું દસોજ !”

“ હું તો માહરી જગ્યા પરથી બાગેજ એક કદમ બી આગળ વધ્યોજ, કે જ્યારે તમે તો વટોલ્યાની માફક પંદર કદમ પછવાડે ગયડી ગયાજ,” ડૉન જૉને મોટા નિરસ્કારથી કહ્યું. “ વળી માહરા હાથમાં તો કોઈ લથ્થાર બી નથી, અને તમે માહરા રાગ ને માહરા બાહ છેઓ એટલે હું આએ

માહરી 'આજુમાં પડેલી તલવાર ઉંચકવાનું વડીક વાજખી માનતો નથી."

મરાયા સમજી ગઇ. તે આ છેલ્લું તેને સંભળાવા અને ધીરજ મનાવાજ પોતાનો કોણ યાદ કરીને ખાસ કેહતો અને બોલતો હતો એમ તે પરીસુરત નાજનીન તુરત જાણી ગઈ, અને જે દમામદાર નાંખતી સાથે તે વ્હાલો પહેલવન કામ લેતો હતો તે વ્હાલ અને વખાણનાં એક આદા વગર પોતાનાં મનથી તે વાજખી દરાવી શકી નહિ.

"અહિં આપણે આએ માહરા ઝોરડાનાં એકાંતમાં રાગ્ન અને પ્રજ્ઞ તરીકે નહિ, પણ હવે બાઈ બાઈઓ તરીકેજ ધીએ," ડાન જોને હજી દમામથીજ કહ્યું. "મેં માહરા રાગ્ન તરીકે ઘણા અદ્ય અને ઘણાં માન સાથે તમારી સાથે વસતવા આહ્યું, પણ તે માહરી પવિત્ર મરજનો ભંગ તમે પોતે આગળ રહીને કીધેલો છે. એટલે હવે માહરા એક સરમેસરખા કે વડા બાઈ તરીકે તમેને જે ઘટે તેથી જ્યાદા માન આપવા હું દરાવથી સાફ ના કેહુંછ,"

અને કેહવાની જરૂર નથી કે રાગ્નની આંખમાં એ બધી હીણપરતી અને હડધુતનો તુચ્છકાર સંભળતાં જે એક જાતની પીળી રોશણી પ્રકાશની નજરે આવતી હતી તે તેનાં સીનામાં ઉભાતા કીનાનીજ ઉંઘાડી ચુગલી કરતી હતી !

"આજે તમે હદ કરોછ, ડાન જોને," રાગ્નએ કહ્યું; "લોકોની તમારે વાસ્તેની શીઘ્રગીરીમાં, મને લાગેછ કે, તમે ઘટે તે કરતાં જ્યાદા મુસ્તાફ અને મગજના ફેરાવન થઇ ગયાછ. હું જોઉંછ કે હું ઘણીજ નર-મીથી તમારી સાથે કામ લેઉંછ, અને તેનો નમે ઘણો લાભ લેઓછ. તમે જે માહરી સાંમે આજે અત્રે તરતજ જ્યાન ચલાવીને બધું બોલી ગયાછ તેનું અરધું બી બીજા કોઈ રાગ્નની સમક્ષ જે કોઈ બોલવાની સરકશી કરે તો બીજી સહવારનો સુરજ ઉગતો જોવાને તે કદી જીવતો રહી શકે નહિ, પણ હું તમેને માફ કરૂંછ અને તે એકજ સરને."

"અને તે સરત ?"

"કે તમારી તકગીરનું ગેરવાજખીપણું પુરવાર કરી શકો."

"તે તમારા જેવા એક બેદાદ ને ગેરજનસારી રાગ્ન સાંમે કરવાની મને પરવાદ નથી."

"ત્યારે તમારી પર શીતુરનો આરોપ ખુલ્લો લાગુ પડશેજ," રાગ્નએ પાછી ધીરજ બોલી દેતાં કહ્યું, "અને તમારી સાથે શીતુરની સામેલગીરી

માટે એની એક કમીનીને તામડોળ કેદ પકડવામાં આવશે—”

“કોણ ?”

“મરાયા મેન્ડોઝા.”

અને એટલુજ ખસ હતું ! ડૉન જૉનનો ગુસ્સો તેને હવે મુનઝગ વશ રહી શક્યો નહિ. તેણે તામડોળ યાજ્ઞમાંની ટેબલ પરથી તલવાર કપાડી લીધી, અને એક ઝટકે તે તેની મ્યાનનાં દરમ્યાનમાંથી વીજળીનો ચમકારો કરતી બાહરે પડીઃ પણ વળી, પાછું અને પાછું, તેને વ્હાલી મરાયાને આપેલું વચન યાદ આવ્યું, અને તે એકાદ પળ ખંચાયો. તે તેનાં ધન્ય પચુપણાંનો હીચકારા શીલીપે તામડોળ લાભ લીધો. આંખના એકજ પળ કારામાં, તે હવે ડૉન જૉન, તેની હીચચાલનો મર્મ પામી જઈ, ખરી વાનનો ખ્યાલ વરીક કરી શકે તે આગમ્ય તો, તેણે જઈને પોતાનું ધારદાર સુનેરી ખંજર તેની જ્યાં છાતીમાં ચલાવી દીધું !

એ અર્થે ફક્ત એકજ પળમાં ખની ગયું. રાગ પેતે પોતાની સલા મતીને માટે એટલો બીહીધેલો હતો કે તે ગોયા મજબૂથી એમજ ખની ગયો હતો, અને ડૉન જૉન એવા એક હીચકારા હુમલા માટે એટલો એ ખખર અને વગર તૈયારીમાં હતો કે રાગ તેનાં આંગ પર ધસી જવાના આંચકા સમેત તેના હાથમાંની તલવાર છટકીને કમલાગ્યે એક મોટા ખણ ખણાત સાથે ઉંચે ઉડેલી દુર જઈ પડી !

તે જખમ ખરેખર ઘણો કારી હતો, અને એકજ સેકન્ડ તે જોરાવર જોદ્ધાએ લોહીનુવાંન જમીન પર પડીને થોડીક નાંચુખેંચ કરી, અને જરા વારમાં સઘળું સમી અને આખર થઈ ગયું !

રાગ એ પછી તે પેહેલવાંનની કાશ પર ધાસ્તીનાં ધુજરાં સમેત વાંકો વળ્યો. તેણે તે લોહી તરસ્તું, લોહી ગગરતું, ખંજર તેની છાતી માંથી ખેંચી કાઢ્યું, કે જ્યારે સોય જેવી એક ત્રીણી ધારનો લોહીનો ડુવારો તે જોરેમંદ જોદ્ધાની જવાંન છાતીમાંથી વેડતો થયો.

સઘળું એ દરમ્યાન ત્યાં રમશાંન જેવું શાંત અને સુપચાપ થઈ ગયું. કોઈ હોમ્મતોજી, કોઈ બોલાચાલી, કોઈ તાણુખેંચનો સ્વર તે એકાંત ઓરડામાં હવે સંભળાતો ન હતો, અને હોય તોપણ તે સાંભળનારે ત્યાં કોઈ હતું નહીં. મરાયા પણ નહિ. તે ગરીબ આપડી તો, હોમ્મતોજી વધી પડી તે પડી, ગુલુભરડયે ખેસી ગઈ હતી. તે ચીસ પાડી કે મોટથી રડી દેવા માંગતી હતી. તે બહાર થઈ જવા ચાલતી હતી. તે જાંણતી હતી કે

ડૉન જૉન હવે રોકાવસો રોકાવાનો નથી, અને જેવું એક બદન જમીન પર જોશથી ફપકાવાનો તેને કાને સાદ આવ્યો કે તેણે જાણ્યું કે સધળું રંધાધ ચુક્યું હતું, અને તે કમીનો રાજા ડૉન જૉનના કાણીન ગુસ્સાનો ભોગ થઇ ડૉન જૉનના હાથ પર માર્યો ગયો હતો.

પણ ડૉન જૉન પછીથી તેને મળવા ધસી આવતો કેમ ન હતો ! તે પોતે બોલવા અને પોકારવા આહતી હતી, પણ અફસોસ કે જગ્યાનના લકવાથી હોય તેમ તે પોતાની વાચા એકદમ અને સરસર ખાદી બેડી. વળી તેણે યાદ કરું કે ડૉન જૉન તો ખીનલથવાર હતો, અને ત્યારે એમ કાંચ નહિ હોય કે ડૉન જૉનનેજ તે કમીના રાજાએ દાર માર્યો હોય ? તેણીએ પોતાનું ગમીથી ધ્રુમતું માથું જોશથી બે હાથે દાખ્યું. તેણીને લાગ્યું કે યા તો તે ઘેડી થઈ જતી હતી, અથવા તો જનથી ગુજર પામતી હતી.

એ દરમ્યાનમાં, તે કમનસીબ ગાળાને લાગ્યું કે, મોહન વધારે બસે આવ્યું અને સુખકારક હતું. જે જૉન મરી ગયો હોય તો તેનું છવતુંજ માલક અને બેફાયદા હતું. તે ત્યાંજ મરે અને લોકો તેના દોસર વાદલાની ગોદમાંજ તે વાલસીને કપરવાસ કરે એથી જ્યાદા આલવા જોગ તેણીને માટે ખીચું હતુંજ શું ? તે તરતજ મરીને સદા તેની જોડમાં અને ગોદમાં સુવા આહતી હતી.

પણ મોહન આવ્યું નહિ. માંગેલુ મોહન મહે છેજ કોણને ? અને તેવામાં, તેણે તેના ગાપને તે આરદમાં (તેનાં પગલાં ઉપરથી) પાછો ફરતો સાંભળ્યો, કે ત્યારે તે આવીને જે કાંઈ બોલ્યો તે બોલોએ તેણીને જ્યાદા હાશકારામોશ બનાવી મેળી, કેમકે તેનો વાલસો જૉન આ જલાનથી સદાનો ઉડી ગયો હતો એ વાતની તેને માહીતી અને ખાત્રી મળી, એટલુંજ નહિ પણ કાંઈ નવી હેખનાવનારી અને ચોંકાવનારી ગાત્રમી વડીક તે મેળાવવા પાંખી ! ઝીલીપ તે લાશ ઉપર વાંકો વળેલો થર થર ધુજતો ઉભેલો હતો તેવામાં ગારણું જોશથી કંઘડ્યું, અને મેન્ડોઝા અંદર આવ્યો.

તે પથથર થઇ ગયો. તેણે જે જોયું તેથી તેની અકકલ ગુમ થઇ ગઇ, અને રાજાએ પોતાનો જંતખમ બેવડા પ્રમાણમાં ત્યારે એક તડાકે ખીચાણ્યો. તેણે જોયું કે કોઈએ નદી ને મેન્ડોઝાએ તે ખુન જોઇ લીધું હતું, અને તે ઘરેડો સિપાહ ખરો મામલો પાંખી ગયો હતો, જે ખરેખર ઘણું જંતખમ ભરેલું હતું.

પ્રકરણ ૩૧.

રાજનો ગુસ્સો એ હરમ્યાનમાં તમામ સખી ગયો હતો, અને શીકર અને પસ્તાવાની લાગણીઓ એવડાં જોશથી તેનાં દીક્રમાં પ્રગટી નિકળી હતી. તે જાણતો હતો કે પ્રગ્ન ડૉન જૉનનું ખુન થયતું જાણતાંજ લખ્ખોની સંખ્યામાં ઉસ્કેરાઈ જશે, અને લોકોની ખફગી સામે તેનું પોતાનું જીવનું ખીલકુલ દુશવાર થઈ પડનાર હતું !

મગર ઘરડો મૈનડોઝા એ તેની શીકરો પાંખી ગયો. તે તરત ખારણું પાછું ચપટ બંધ કરીને આગળ આવ્યો, અને ગુહાભરડયે પડીને જૉનની છાતી પર તેણે પોતાનો કાન મેળ્યો; પણ નહિ. તે જવાંનનાં જોશમાં ધપકતાં આશાવંત હૈયાંના સઘળા ધપકારાં આખર થઈ ચુક્યા હતા. તે, તેથી, ગમગીન અદાઓથી ઉઠ્યો, અને ગંભીરાઈથી તેણે રાજ સાંમે ડોકુ ધુણાવ્યું. તે પછી તેણે કાંઈ ખી બોલ્યા વગર રાજના ધુજતા હાથમાંથી તે લોહી ટપકતું ખંજર લીધું, અને પોતાના પટામાંથી રમાત્ર કાઢીને તે વડે તે ઘસી ઘસીને તેણે સફા તુછી નાખ્યું—એટલે સુધી કે તે ઉપર લોહીની એક ખી નીશાન કે ખુનનો ચુગલીખોર એક ખી દાઢ રહેવા પાંચો નહિ.

રાજ એ બધો વખત કાંઈજ બોલ્યો નહિ. તે અગ્નયખીમાં મૈન-ડોઝાની એ બધી વર્તણૂંક ટીકતો ઉભો. તે ડાસો શું કેહવા ને શું કરવા માંગતો હતો ? તેને સમજ પડ્યું નહિ.

મૈનડોઝાએ એ પછી તે સુનેરી ખંજર ઉપર કેહવા મુજબ સફા તુછીને પાછું રાજને સપુદ કર્યું. એટલે તેણે કશું ખી બોલ્યા વગર તે તરત પોતાના પટામાં ખોરી દીધું. એ પછીજ તે ઘરડો સીપેહસાહાર બોલ્યો, અને સખ્ત હેરતમાં દુખી જતા કાનો સાથે ત્યારે દુઃખી દેમાગની મનોહર મરાયાએ પોતાના બાપને તે રાજને આ મુજબ કેહતો સાંભળ્યો:—

“નામવર,” તે બોલ્યો, “માહરીથી ગુસ્સાના આવેશમાં આંખે ખુન થઈ ગયુંછ, અને હું તમે નામદારને શરણે આઉંછ.”

રાજ શીકકુ હસ્યો. તે તરત સમજી ગયો કે વફાદાર મૈનડોઝા ખરો રાજબક્ત હોવાને લીધે પોતાના રાજ અને માલીકને લોકોની ખફગીમાંથી

ખયાવવાને વાસ્તે આ ખુન ખોતાની ખુશીથી પોતાને શીર લઇ લેવા ચાહતો હતો ! તે તેજ પ્રકૃતીનો ખરો દેશભક્ત અને રાજભક્ત આસામી હતો. તે જાણતો હતો કે એ ખુનના બદલામાં આખી ઉરકેરાયલી પ્રજાને શાંત કરવાને ખાતર તેને સુલીએ ચઢાવાનો હુકમ આપ્યા વગર રાજાને ચાલવાનુંજ નથી, અને તેમ છતાં, પોતાના નાલાયક રાજા પર પોતાનો ધરડો જન સદેકે કરી તે વફાદાર ખુદો સુખ અને સંતોષથી મરવા ખરાં દીલની હજારો ખુશી સાથે મનમાં એક લેહજામાં મુસ્તકીમ દરાવ કરીને તૈયાર થઇ ગયો હતો !

લોક ખરી વાતનો ભેદ શું જાણવાનું હતું ? રાજાએજ ડાન જનને ચાર માર્યો હતો એમ જાણનાર અને જાહેર કરનાર મનડોઝા સિવાય ખીજું ત્યાં હતુંજ કોણ ? અને તે તો સાંમે આ ખુનનો અપરાધ પોતાને માથે બેઠોરી લેવા તૈયાર હતો !

તેણે પુખ્ત વિચાર કરીનેજ એ દરાવ કર્યો હતો. જે કોઇ ખુન કરીને નહાસી ગયો અને તે ખુની પકડાઇ શકતો નથી એવો તે બંને શોહાર કરે તો તે જુદાણું—તેણે જોયું કે—ઉરકેરાયલાં લોકો સાંમે મુતલગ ચાલવાનું નથી. આખી દરબાર બદલે આખું રૂપેન જાણતું હતું કે રાજા પોતાના એ સાવકા ભાઈની જશવંત કિરતીથી જળી જઇને અદેખો થયો હતો. તેજ રાત્રે દરબારમાં લોકોએ મોટા ઉત્સાહ સાથે તે જવાંન જોવાની જય પોકારી ત્યારે રાજાનો એહરો અદેખાઇથી કાળો ઇશુક મારી ગયલો હજારો આંખોએ જોયો હતો. રાજકિય ડીનરની વખતે, વળી, પેલાં મોજાં બાબે ભાઈ ભાઈઓ વચ્ચે લગભગ કન્યાની હદ સુધીની ટપાટપી થઇ પડી હતી તે વાત વટીક એક કાનથી ખીજે કાન આખી દરબારમાં ફેલાઇ ગઈ હતી. એટલા માટે ખુનની વાત જાહેર થતાં લોકો રાજા પરજ એ ખુનનો સુમેહ લઇ જય કે તે તેણે પોતેજ કીધું અથવા કરાવ્યું એ કેવળ બનવા જોગ હતું; કે જ્યારે, ખીજા હાથપર, મનડોઝા પોતે એ ખુનનો આરોપ જે પોતાને સર લીએ તો લોકો એકેકે બોલે તેનો ખરી વાત તરીકે સ્વિકાર કરે એમ હતું. તે ધરડો ડાન જનના દરજ્જાના અંતરને લીધે તે એ શાદીમાં નાશાદી અને બરબાદીજ માત્ર સમજતો હતો, અને તેથી ડાન જનનો તે બાતેનમાં હરહરતો શત્રુ હતો એમ એક અવાજ લોકમત-સંભલ'નું રહ્યું હતું. એટલા માટે પોતાની દીકરીની મજબૂતની રક્ષા કરવા તે ધરડા આપે ક્ષણિત લેલજ્ઞા વચ્ચે તે માહન શુરવીરને છુપાં ધા કરી મારી નાંખ્યો હોય એમાં અસંભવીત કશું એ ન હતું, અને એ બધી ગણતરીઓ કરીને

ન્યારે તે વફાદાર ડેસાએ ખુન પોતાને માથે લીધું ત્યારે રાજા શીલીપ તેના એ હફવનાના ભક્તિભાવથી છક થઈ ગયો; પણ પોતે સલામત છટકા અને બચી જવાની આ નહીં ધારેલી હાથ આવેલી તક લખ્ખે કરી જવાની લાલચ તે જરા એ રોકી શક્યો નહિ. તેણે બી એજ બધાં અનુમાનો ને ગણતરી પોતાના મનમાં એક તડાકે કરી લીધાં, કે જે ફક્ત એક પળનુંજ કામ હતું. તે એવી એક કુર જાતની એકલપેટાઈનો સરદાર હતો કે પોતાનો જાન બચાવી શકવા તેને જે પોતાની આખી સક્ષતતાનતા જાનનો ભોગ આપવો અને લેવો પડે તો તેમ તે હજારો ખુશીથી અને એક બી આનાકાની વગર કરવાને કમ્પુસ થઈ જાય.

તેણે, તેથી, તે લાશ તરફ અને ધરડા મેંડોઝા તરફ પાછું અને પાછું એકાદ પળ જોયું, અને પછી ધીમે સાદે બોલ્યો, “એ બી ઠીક છે.”

મેંડોઝા હેસાંનથી નમ્યો. રાજાએ દમામદાર દબદબાથી તેની એ પવિત્ર ઇચ્છા અને માંગણીનો સ્વિકાર કર્યો તે તેને ઘણુંજ ગમ્યું. તેણે પછી રાજા શીલીપનો જમીન ઉપર પડેલો આવરકોટ લઇને અદબથી તેને પાછો બોલાડ્યો, અને તે પછી એક બારણાં તરફ ચાલ્યા, કે જ્યારે ચાલતાં ચાલતાં પણ તેઓએ ધીમે સાદે થોડીક જાસ્તી વાત કરી લીધી:—

“તમેા નામદાર દરબાર હાલમાં જેમ બને તેમ જલદી પાછા સીધારો,” તે સીપેહસાલારે માંગી લીધું. “અને ખુનની વાત અચખુચી અને અચાનક તમારી કને રજુ થઈ શકે તેમ દરબારીઓ સાથે વાતચીત અને રમત ગમનમાં બેળાઈ જાને.”

“અને ખુનની ખબર કોણુ લાવશે ?” રાજાએ જાણે તદ્દન દમ વગરની વાત ચાલતી હોય તેમ અજબ જેવી બેદરકારીભરી શાંતીથી પુછ્યું.

“હું પોતેજ લાવશ, નામદાર,” મેંડોઝાએ નમનતાઈથી જવાબ કર્યો; “હું જાણે એ ખુન કરીને તે જાહેર કરતો પોતેજ જાહેર થઇને તમારી કને શરણે આવશ.”

“મગર લોકો તુંને ત્યાં ચીરી નાંખશે એમ માનવાને જરાબી સહેલ કરતો નથી, મેંડોઝા,” રાજાએ હવેજ જરા ચીંતાથી કહ્યું; “અને મને લાગેછ કે હું તુંને તે વખતે મુતલબ બચાવી શકવાનો નથી.”

“આપ બેરીકર રેહો.” મેંડોઝાએ હીંમત આપી; “હું માહરા રાજાને બચાવા ખાતર મરૂં એના જેવું સુખકારક મોહત માહરા જેવા એક ધરડા માણસ સાદે બીજું શું થઈ શકે ?”

“તે મને નથી ગમતું,” રાજાએ જરા કરાજીથી કહ્યું. “લોકો તુંને મારી નાંખે અથવા તુંને મારી નાંખવાનો મને હુકમ આપવો પડે તે વાતને હું એકમત થઈ શકતો નથી. એ કરતાં તો તેજ એ ખુંન કર્યું છે એવી કોઈ બાતમી પાછળ છોડીને તું કેડે ગુપચુપ ન્હાસી જાય તો કેમ ?”

“તેમાં ફાવત કમતીજ થશે, નામદાર,” મેન્ડોઝાએ સમજાવ્યું; “તેથી તો લોકો એમજ વહેમ ખાઈ જશે કે તમે પોતેજ એ ખુંન માહરી પાસે કરાવીને મને ચુપકીથી ન્હાસાડી મુક્યો, અને ત્યારે લોકોની આપનામદાર સાંભેની ઉસ્કેરણીઓનો શુભાર રહેશે નહિ.”

“એ બી વાત ખરી છે,” રાજાએ કપાળ પર ચીંતાનો ચીસો ચઢાવીને કહ્યું; “તું ખરો બાહદુર, ખરો વફાદાર, માહરો નોકર છે. તુંને એવાં હીણપસ્તીનાં મોહતે મરવું સગવાર નથી અને તેથી તું ખેરીકર રહેજે, હું તુંને ગચાવી લેવા માહરૂં બનતું કરશ.”

“તે કાંઈ બનવાનુંજ નથી,” મેન્ડોઝાએ મજાખુતીથી કહ્યું; “આપ નામદાર જ્ઞેશો કે મને ગચાવી લેવાનું આપના તાબેમાં રહેશેજ નહિ; અને હવે વખત ખોહવો એવકુશી છે. આપ સીધારો રાજ મહેલમાં, અને બાકીનું બધું મને સોંપો.”

તે પછી રાજા આગળ આગળ ચાલ્યો. તેણે પોતાના મોટા ઓવર-કોટમાં પોતાનું આખું બદન અને મોંહ વટીક છુપાવી લીધું હતું, અને મેન્ડોઝા તેની રાહજરીમાં થોડુંક સુધી આગળ વધીને જલદીજ પાછળ પડી ગયો, કે જ્યારે રાજા એકલો કોઠનું બી ધ્યાન ખેંચ્યા વગર પોતાના છુપા દાદરેથી મેહેલમાં દાખલ થઈ ગયો.

તેણે એ પછી પોતાના ઓરડાનાં એકાંતમાં જઈને પોતાનો કસોટ કાઢી નાંખ્યો, અને આંબુમાંની મોટી વેનીસ્યન આરસીમાં ડોકાવ્યું, કે જ્યારે તે પુરતો સંતોષ પામ્યો. કાંઈ બી અસાધારણ અન્યુંજ નહિ હોય, અને તેને હાથ જે કરપીણ કર્તવ્ય થયું હતું તેવું કશું થયુંજ ન હોય તેટલો બધો તે શાંત હતો !

તેણે ફક્ત નવેસરથી બાલ સફા કર્યા અને પોતાનો પોષાક ડીક કરી લીધો—એવી રીતે કે કોઈ તેને જુએ તો તેને સ્વપનો વટીક ન થઈ શકે કે આ માણસ હમણાંજ કરોડોનો ખ્યારો એવો એક એ કીમતી જાન લેવાની દેહસ્તનાક ગજબનાક સીતમગરી કરીને પાછો ફર્યો હતો !

તે પોતે પોતાની અજબ શક્તિ માટે મગફર થયો. પોતે આવું બચકાર કરમ કરેલું છતાં કશું અન્યુંજ નહિ હોય તેમ તે ખુશાલ દેખાતો

અને રહી શકતો હતો તે માટે તે પોતે મનથી અજાજ થયો. વળી તેની હાથની ખુશાલી ખરી અને ખરાં દીકરી ન હતી એમ પણ નહિ હતું. તેનો એક જોરાવર હરીફ—જોરેમંદ ડાન જોન—કે જોની દરરોજ વધતી આવતી શક્તિ અને ક્ષોદ્રપ્રિયતા માટે તે સખ્ત હાયસોસારા વચ્ચે ધુણધપકી રહ્યો હતો તેનો તેણે પોતેજ કાંટો કાઢી નાંખ્યો હતો, અને તેથી તે હરીફ સદા સુધીનો તેના રસ્તામાંથી દુર થઈ ગયો હતો !

પ્રકરણ ૩૨.

પેલા હાથપર લાયઝેરી—રૂમમાં કેદ પડેલી સુંદર મરાયા કાંઈ બધું બરાબર સમજી શકી નહિ. તે ફક્ત એટલુંજ જાણી તે સમજી શકી કે તેનો વાલકો જોન કરખીણુ શત્રુઓની દગાબાજીનો ભોગ થઈને ગુજર પામ્યો હતો, અને તેટલુંજ તેને બેહોશ કરી મેળવા બસ હતું.

અને, તોપણ, તે પુરતી ખબરદાર હતી. હદપાર ધારતી બાળે વખત દોશક્રામોશ કરી મેળે છે. અથવા બીહીધેલાંઓનો દોશ જ્યાં સચેત કરીને તેમને દીવાનાંજ કરી મેળે એટલી હદ સુધી સજ્જત રાખી શકે છે; અને મરાયા બેહોશ બદ્દે ગુલેલી જેવી છતાં, એજ મુજબ, હાલમાં પુરતી સચેત હતી !

તેણે તે અને કરખીણુને અંતે ઓરડામાંથી બાહર જતા સાંભળ્યા, અને તે પછી તેણી તરત એક દીવાન્યતબરયાં જોશ સમેત, ફસડાઈ પડેલી, પોતાની બેઠકમાંથી પાછી ચમકી ઉઠી.

ઓ, તે દીવાનીજ થઈ ગઈ હતી ! તે જાણતી હતી કે તેનો જોન માર્યો ગયો હતો, અને તોપણ તે વાતની સમ્બાધ માટે પોતાની ખાત્રી કરવા તે એક ઝનુની વાઘણનાં જોસ સમેત કિછળી ઉઠી હતી. તેણીએ બારણાં પર, તેથી, બધાં પોતાનાં જોર સમેત નખાવી દીધું. વાલકાં વાંચનારાંઓ યાદ કરશે કે રાજ અને મેન-ડોઝાના જોરાવર ઉપરાસાપરી હુમલાઓથી તે બારણું તેની કળમાંથી ધુણ રહેલું વધતું ઓછું અળગું થઈ રહેલુંજ હતું. તે તેજ વખતે ઉઘડી નહિ ગયું તે ફક્ત એક મોજેજો હતો, અને તેથી મરાયાની જોરાવર તાણમેચ

તે અળગી થઇ રહેલી બારણાંની કળ હવે તામોશ કરી શકે તેથી જ્યાંદા પુરવાર થયું, ને તે બારણું ખીછ થોડીક પજો બાદ એક મોટા કડાકા સમેત ઉઘડી ગયું.

તે ઉંબરમાં આવી ઉભી. તે વખતે તે સીધો પતથો આકાર તેના મુકેદ પોષાક ને વેરવાર છુટા બાલો સાથે એક મનોહરતા નહિ પણ મોહત શોધતી અને મોહત માંગતી એક ખુનખાર મુરતીજ દેખાતો હતો. તેના દાંત પીસેલા હતા, હોઠ ખીડેલા હતા અને હવામાં લંબાવેલા તામટ હાથોની મુકડી ચપટ વાલી દીધેલી હતી. ઓ, તે ખ્યાન નહિ કરી શકાય એવાં અસહ્ય—અણહદ દુઃખનીજ એક પ્યારી પ્રતીમા હતી. તેનો એહરો લોહી તમામ ઉડી ગયું હોય તેમ સંગેમરમરના પથ્થરથી ખી બદતર શીકેલા થઇ ગયો હતો, અને તેના ડોલા તેની આંખોમાં થંપ થઇ ગયા હતા.

તેણીએ ટીકી ટીકીને જોયું. તે વાહલા મરનારની જમણી છાતી તરફ એક જખમ હતો, અને તેણીએ જોયું કે તે આજુનો ભાગ લોહીથી લપટાયેલો હતો.

તે ઓરડો રોશણીઓમાં ઝગઝગી રહ્યો હતો. રાજની આમદનાં સન્માનમાં ડાન જોને રોશણીઓથી તે ખાસ આરાસ્તા બનાવ્યો હતો, અને તે રોશણીઓના ઝગઝગાવ વચ્ચે ભોંય ઉપર પડેલી તે લાશ ઉપર ટીકતી તે મનોહર બાળાને જોવાનું કેવળ ભયભીત અને ત્રાસજનક હતું.

તેણીએ ટીકી ટીકીને જોયું, અને તે એક તડાકે સઘળો મામસો તેની નજરમાં આવી ગયો. તેના પગ તળેની જમીન ફાટતે તો તેથી ખી તે એ વખતે જરા એ ચોંકતે નહિ એવી તેણીની અગાધ દુઃખી અવદશા હતી. તે જાંણતી હતી કે ડાન જોનનાં હૃદયનીની આખેરી સાથે તેની પોતાની જવાંન અને આશાવંત છંદગીનો પણ સદા સુધીનો છેડો આવી ગયો હતો.

તે ટીકતી ઉભી. ત્યાં ટીકી ટીકીનેજ તે મરવા માંગતી હોય, અને તેમ કરતાંજ તેના હૃદયની ગતી બંધ થઇ જવાની હોય—તેનીજ તે દુઆ કરતી હોય—તેમ તે ટીકતી અને જોતી ઉભી.

પણ એકાએક, એક અણદીઠ જુસ્સો તેની છાતીમાં અચપ્પચ ઉભરી આવ્યો, અને ખીછજ પજો, તે ધસીને ડાન જોનની લાશ પર ગચરડી ખાઇ પડી.

કોઇ એ દરમ્યાનમાં તે તરફ આવ્યું નહિ. કોઇના આવવાનો ભયજ ન હતો, કેમજે ડાન જોને રાજની મુલાકાતને મસે, તેટલુંજ વળી ખુદ મરાયાની સલામતીને ખાતર નોકર નફરોનાં લગભગ આખા મોટા રસાલાને તે રાતભર રૂપસદ આપી દીધી હતી, અને તેથી જ્યાં તક ડાન જોને તે તરફ રહેલા ખાસ ખીદમતગારોને પુકારે નહિ, અથવા તો તેનાં થયલાં ખુનનો ભેદ અજવાળામાં આવે નહિ ત્યાં તુલક કોઈ તે તરફ આવવાનો સંભવ કશોજ ન હતો.

અને સંભવ હોતેતો પણ મરાયા આ વખતે તેની શી દરકાર કરતે ? તેને મન દુન્યા દુખી ગઇ હતી. તેનું ગમે તે થાય તેની તેણીને હવે જરા ખી પરવાહ હતી નહિ; અને ખરેખર તો તે બાબેના વિચારો કે ભય તેને મયાજ નહિ.

આંસુઓનો સુકાઇ ગયલો ઝરો હવે એવામાં ખોદાની દયાથી એકદમ અને જોશભેર વહેતો થયો, અને તે ફાટી જતી છાતી અને આંધળી બની જતી આંખો વચ્ચેથી આંસુઓનો એક આખો દરયાવ રડી. તેનું કાલજું કોરાઇ જતું હતું. તેનું દીલ કપાઇને કટકા થઇ જતું હતું. તેનો દમ મુંગલાઇ જતો હતો; અને તેવામાં બેહોશી ખોદાના આશીરવાદ રૂપે તેનાપર ખાલેખ આવી ગઇ.

મગર એમ તે ક્યાં સુધી પડી તે તેણે જાણ્યું નહિ. તે ફક્ત હોશમાં આવી ત્યારે તે કોઇ જોરાવર બાથમાં હતી, અને તેને કોઇ ડુંચકીને બાહેર લઇ જતું હતું, જેથી તેણીએ તે હાથોમાંથી બચવા તાણખેંચ કરવા ચાહ્યું, પણ ફેકટ. તે તદ્દન નબળી પડી જઇને એક ખચ્ચાં જેવી ખેતાકાત બની ગઇ હતી. તે આકાર, એટલા માટે, તેને આસાનીથી ડુંચકીને બાહેરની ખુલ્લી અગાસીમાં લઇ ગયો, અને ત્યાં એક પથ્થરના બાંક પર સુવાડી, કે જ્યારે તાજી હવાએ તે બાળાના ગરમ થયલાં મસ્તકને પ્યારથી પંખો કાઢ્યો.

પણ નહિ; બીજ પજો તો તે પાછી ચમકી હતી. “મને જવા દેઓ, મને મરવા દેઓ,” તેણીએ ચીસ પાડીને માંગી લેનાં પોકાર્યું; “માહરા વાલાપર મને માહરો તુચ્છ જન સદકે કરવા દેઓ !”—અને તે દીવાની જેવી ડાન જોનના ઓરડા ભણી પાછી દોડવા જતી હતી, કે જ્યારે કોઇએ તેને પાછી પકડી લીધી ને રોકી.

“માઇ એમ કરવામાં હવે શું હાંસલ થનાર છે ?” તે ખુદો મસ્કરો, કેમજે તેને અત્રે એ રીતે ડુંચકી લાવનાર કોઇજ નહિ પણ પેલો ખુદો

એડોનીસ હતો તે—ખરાં દીકરી દીકસોછથી બોલ્યો. “હવે જરાવારમાં લાશવાલા ઓરડામાં લોકોનો ધસારો થશે, અને તેની લોથ પર તમને પડેલાં જોતાં તમારી પવિત્ર મજ્જતની નાલકની અરગાદી થઈ જશે.”

“માહરી મજ્જત?”—અને ગરીબ મરાયા એક સરખસર દીવાનીનીજ અદાથી ચાસ પાડીને મોટે સાદે હસી પડી; “માહરી મજ્જતની હવે મને શાંતી પરવાદ અને પાસખાની કરવાની હોય? મને જવા દેઓ—ઓ મને જવા દેઓ!”

પણ તે ખુદાએ પોતાની મજ્જત આથમાં તે ગરીબ દીવાનીને પાછી પકડી ને દાખી રાખી. તે પોતે નાથલાં કદનો એક ખુદો આસામી હતો, પણ બદનમાં પુરતો મજ્જત અને જોરાવર હતો. તે અલગત. સધળું જાણતો હતો. મરાયાની મોહયત, ડોન જોનની તેણીને માટેની શીદાગીરી અને મેનડોઝાની તેને લગતી દતરાજી, એ સધળાંમાં તેને માટે નવુંજ કાંઈ ન હતું. તેથીજ ડોન જોન મોરીસ્કો લોકોને સર કરી ફલોહમંદ પાછો કર્યો ત્યારે મેનડોઝાના ગુસ્સાપર—આપણે યાદ કરશું કે—તેણે હસી દીધું હતું; અને તેથી આ સંજોગોમાં તેને એ અભાગણી છોકરીની ધણીજ દયા લાગી હતી.

“તમારાથી નહીં જવાશે,” એડોનીસે પાછું કહ્યું, ને તે લાલમાં પુરતો ગંભીર હતો. “હું તમારા કરતાં વધારે જોરાવર છું, અને હું તમને લાલમાં તે લાશવાલા ઓરડામ જવા દઈ શકવાનો નથી.”

અને, ખરેખર, તેની જોરાવર આથમાં તાણખેંચ કરતાં જલદીજ કમજોરી સુંદર મરાયા પર પાછી ગાલેચ આવી, જેથી માહત થયલી તે સંગેમરમરના આંક પર દીવાલ તરફ મોઢું કરીને તે કાચાર, કામલાજ, સુધ ગમ, અને તેની આંખોમાંથી આંસુની ધારા વહેવી પાછી ચાલુ થઈ.

તે ભણે ખુદો એ જોઈ રાજી થયો. આંસુ એ છાતીમાં ઉભરાતાં દુઃખના ગુસ્સાઓને નરમ કરી આપનાર એક અમૃતનો ઝરો છે, અને જ્યારે કે દુઃખની ગાફેલીમાં મગજ ખીસી જતું હોય એટલું ગરમ થાયજ, અને પેટ અને છાતીમાં સરખસર દુઃખનાજ ભડકાના સોજા સળગેજ ત્યારે, એ આંસુજ રીલાઈ અને રાહત મેળવી આપનાર ખુદાની અક્ષેલી એક ખાસ દયા છે.

તે તેણીની કને ચોકા કરતો ખરાં દીકરી દીકસોછ સાથે કિંમો. તે વાટ જોઈ કિંમો હતો. તેણીનાં એ લાલનાં અસહ્ય દુઃખનો ગુસ્સો આંખ

રસ્તે આંસુ રૂપે નીકળીને જરા નરમ થાય તો તે તેણીને સમજાવી પટાવીને પોતાની સાથે કેથે લઇ જવા આહતો હતો. તે તેણીને પશ્ચિમ ભણીની અગાસીમાં ઉંચકી ગયો હતો, કે જ્યાંથી ડૉન જૉનનાં ખુનવાલો ઓરડા સારાં નસીએ દુર હતો.

તેને તો આ અધા બેખનાવની કશીજ ખબર ન હતી. તે તો સહેજ ડૉન જૉનને મળવા અને ખબર લેવાજ એ તરફ આવ્યો હતો. રાજા ડૉન જૉનને મળવા આવનાર હતો તે તેને ખબર હતું, કેમકે રાજાની મીઠાકાતનો ડૉન જૉન જોગો પેગામ લાવનાર પેગામચી—આપણે યાદ કરશું કે—તેજ હતો. તેણે રાજાને, તેથી, દરબાર હોલમાં જ્યારે એકલોજ પાછો ફરેલો જોયો ત્યારે તે સમો સંભાળીને એ તરફ ડૉન જૉનને મળવા સટકી આવ્યો, કેમકે પેલાં મોજાવાલાં કાગળના સંબંધમાં રાજાએ પોતાના ભાઇને શું કહ્યું ને શું કહ્યું તે જાણવા તે અતીવ્રણો તલપાપડ, ખંતી અને આતુર હતો. રાજાએ તેને મોજામાં તે કાગળ વીંટાળીને ડૉન જૉનને પાસ કરતાં જોયો હતો એમ તે બેતકરાર માનતો હતો, અને તેથી રાજાની ખફગી તેના પર ઉતરે અને તે તેને સતાવે કે સજા કરે તે આંગમચ રાતોવહી તે ત્યાંથી પોજારા ગણી જવાની ગણતરીમાં હતો. ડૉન જૉન માયાળુ હતો, અને તે મામલો એટલો ખારીક ને ગંભીર હોય તો તેને કહ્યા ને ચેતવ્યા વના રેહનાર નથી એમ તે ખરાં જીગરથી માનતો હતો.

અને તેણે ડૉન જૉનને ત્યાં આવીને શું જોયું? તેણે જે જોયું તેથી તે દીગમુઠ થઇ ગયો. તેણે ડૉન જૉનને જમીન પર મુવેલો પડેલો જોયો, અને માહેતમ કરતી મરાયાને તેની લોથ પર બેહોશ પડેલી દીડી.

તે ગભરાઇ ગયો. તેને પેહલ્લો જુરસો તો એજ થયો કે ત્યાંથી જીવ લઇને નહાસી જવું, કેમકે ડૉન જૉનને મુવેલો જોતાંજ તેણે માની લીધું કે મામલો ખરેખર ખાલ જોવો ખારીક હદ સુધીનો ગંભીર અને ખુનખાર થઇ પડ્યો હતો; પણ તેને મરાયાની પાક ઇજ્જતનો દયાથી ખ્યાલ થયો. તેણે જોયું કે લોથ પર પડેલી મરાયાને લોકો જોશે તો રાતોવહી તે જોદ્દાને તેનાં મકાનમાં એકલી મળવા આવેલી જોઇને ગલીચમાંગલીચ ગુલ્યાનની હજારો તર્કે તેઓ કરવા પડી જશે, અને તેથી ધર્મર્થે તે તેણીનો બચાવ કરવા તેની બહારે ગયો હતો.

મરાયા હજી તે દીવાલ ભણી મોંઢ ફરીને રડતીજ પડેલી હતી. તેની છાતી ઉપરાસાપરી ડચકાંઓમાં ઉંચકાઇ જતી હતી. ફક્ત એક ડચકું ખતમ થઇને બીજું પાછું ઉભરી આવે તેટલાં ભાગ્યે તે આપડીને દમ

ખાવાનો વખત મળતો, અને તે જોતાં તે મસ્કેરાનો જીવ જળી ગયો. તેણે તે પથ્થરની પાળ પર પડેલું મનોહર માથું ઉંચકીને પોતાના ખોળામાં લેવા ચાહ્યું, પણ અદ્યતને ખાતર તે તેમ કરતાં રોકાયો અને ખેંચાયો. મરાયા રાણીની ખાસ સાહેલીઓમાંની એક હતી, અને તેણીનો દરજ્જો આળા હતો. તે ખરેખર તો તેણીના બદનના કોઇ ખી ભાગને કોઇ ખી વખત એક આંગળી વટીક લગાડી નહિ શકે એમ હતું, અને, તે છતાં, હમણાં દશ મીનીટ આગમ્ય તેણે તે માહયુબને પોતાની જોરાવર આથ અને ગોદમાં પકડી રાખી હતી તેજ બસ હતું. હાલમાં તેણીનું માથું પોતાના ખોળામાં લેવાને તે, ગમે એવી મરજી થવા છતાં, હીમત કરી શક્યો નહિ.

“હવે ઉઠોજ, આંતુ ?” તેણે થોડેક વારે તેને જરા શાંત થયલી જોઈને નરમાસથી પુછ્યું.

“તમે મને કાંઈ લઈ જશો?” તેણીએ ફાટેલે ડોલે પુછ્યું, અને તરત વધાર્યું, “ઓ મને ત્યાંજ લઈ જાઓ! દયાને ખાતર—ખોદાને ખાતર મને તેની પાસેજ રહેવા દેઓ?”

“ત્યાં નહિ,” તે ખુંધાએ દરાવથી કહ્યું; “હું તમોને તમારા આપના હવાલામાં સલામત સોંપી આવશ.”

મરાયા—તે તેણીને રોકી શકે ને આગમ્ય—ચીસ પાડીને ચમકી ઉઠી.

“માહરા આપ પ.સે?” તેણીએ ગુસ્સાથી કહ્યું; “કદી ખી નહિ. મારો હાથ છોડી દેઓ. હું હવે આએ જીંદગીમાં માહરા આપનું મોઢું જોવા રાજી નથી, ને જો તમે મને જખરીથી લઈ જવા ચાહશો તો હું તમોને જનથી મારી નાખી પોતે ખી મરી જવશ.”—અને તે એક ઝનૂની વાચ લુનીજ પેડે વળી પાછી ઉસ્કેરાયલી દેખાતી હતી.

તે ખુંધાએ, તેથી, તેની મરજી પ્રમાણે વર્તવા તરત કબુલાત આપી. તે એમ કાંચ કરતી હતી અને ખુદ પોતાના આપનેજ મળવા કાંચ ના કહેતી હતી તે કાંઈ તે સમજી શક્યો નહિ, પણ તેણે તેણીનો ગુસ્સો જોયો, અને ત્યારે તેણીની મરજી સાચવવા તે ફરી ખી બોહાંસ કર્યા વના એકદમ એકમત થયો.

“ત્યારે હું તમોને ક્યાં લઈ જઈ?” તેણે ચીંતાથી પુછ્યું; “માહરૂં માનો, આઈ, કે તમારૂં અત્રે થોળ્યું સલામતી બધું નથી.”

પણ તે એમ બોલતો હતો તે દરમ્યાનમાં કોઈએ ઘણા શોકતુર પણ મીઠા હલકે મરાયાનું નામ પોકાયું, અને બીજીજ પળે બાળુમાંનો એકઠ્ઠાદર ચઢી આવીને આંધળી આંધનેજ તે અગાસી પર દોડી આવી.

“ઓ મરાયા, માહરી વાહલી બેહન, તું અહીં છે કે?” તેણે દુઃખથી પોકાયું, અને તરત જોસબર રડી દેતાં પુછ્યું, “ઓ, શું એ વાત ખરી છે? શું ખરેખર આપણો જીન મરી ગયો?”

મરાયા એના જવાબમાં તે ખુંધાનો હાથ છટકાવીને ચીસ પાડતી આંધનેજ તરફ ધસી ગઇ, અને કશું બોલ્યા વગર તેણીને પેટમાં ચાંપી દઇ છાતી ફાટી જાય તેમ પાછી તેની ખાંધ પર માથું નાખી એઅખ્યાર રડી,

પ્રકરણ ૩૩.

—:૦:—

તે મોટા દમામદાર અને આરાસ્તા દરબાર હોલમાં દરબારને લગતાં નામાંકીત આસામીઓ મોટી સંખ્યામાં પાછાં ભેગાં મળ્યાં હતાં, અને ડાન્સ શરૂ થઈ ચુક્યો હતો. એ વખતે સ્પેનનો ડાન્સ આખા યુરોપમાં આજના સમજતો હતો. હોલના મધ્ય ભાગના મોટા મેહરાબ હેડળ મખમલના પર-ડાઓથી સીંગારેલા એક ઉંચા પ્લેટફોર્મ પર એક ખાસ આરકેબા વાગતે હતો.

સઘળાં જાણતાં હતાં કે રાજા રાણી એ ડાન્સમાં તે રાત્રે હાજર થનાર ન હતાં, અને તેથી જ ગંભીરતા સચવાવી ઘટે તે ન સચવાતાં તે મોટો મેળાવડો લગાર જ્યાંના ખુશીમાં હતો. પરીણામમાં, મ્યુઝીકથી ધમ-ધમી રહેલા અને મ્યુઝીકના નાદ પર વાગતાં પગલાંના અવાજથી ગાજવાજ રહેલા તે મોટા હોલમાં અવારનવાર છોકરીઓના હસ્તાના નાજુકાત ભરેલા મીઠા સરોદો પણ કાને આવતા. એમ છતાં, દરબારી ડાન્સ હોવાથી તે એક દમામદાર અને પુરતો ગંભીર મેળાવડો હતો. બાંનુઓ સીઠક અને સેડીનમાં સજ્જ થયેલી હતી, અને અહરથો પણ ઉંચામાંઉંચા પોપાકો પેહડી આવેલા તેઓને અગલમાં લઈને, જોતાં આંખને ચીતરી આવે તે કીસમે, ચકકર ચકકર ગુમાવા, ફેરવતા અને નચાવતા હતા. અલગત બાંનુઓના

હોરે તેમના હીરા મોતીના ઝગઝગાત અને ખરફ જેવી અરધી ઉંઘાડી છાતીના દમદમાત સાથે વધારે જોવાજોગ હતો.

પેલી ડાંના ઍના નાચતી ન હતી. તે તો તરતનીજ ઝાલ-રૂમમાં દાખલ થઈ હતી, અને ત્યાં જમા થયેલી તે સંખ્યાને ધારી ધારીને જોતી હતી. તે ઐ મેળાવડામાં મરાયાને શોધતી હતી. મરાયાએ આજ રાત્રે તેણીને જળરી હાથતાલી આપી હતી, અને તે અરધે રસ્તેથી તેણીને બેવકુફ બનાવીને છટકી ગઈ હતી, તેનો તેને ગુસ્સો ભારી હતો.

મરાયા એટલી જલ્દી તૈયાર થઈને ઝાલ રૂમમાં આવી શકે એ તે ઝાઝું માની શકતી ન હતી. તે છતાં, પોતાનાં મનના સંતોષને ખાતર તે તેને અત્રે જોતી અને શોધતી હતી, કેમકે આજના જેવી તેને આજ સુધી કોઈએ પણ એમ ઉજળખ બનાવી ન હતી. તેણીને કશું સમજળ પડી શક્યું નહિ. ડાન જોન વટીક તે ડેન્સના મેલાવડામાં નજરે આવતો ન હતો, અને ત્યારે દીસ્તુંજ હતું કે તે બંને કેથે જી સાથે હોવાં જોઈએ ?

રાજા તે રાત્રે ડાન જોનને તેનાં મુકામ પર મળવા જનાર હતો, મગર કાંઈ માઠો બનાવ બનવા પાંખે તે રીકરથી, પેલી મોજાંની ખટપટનો ખ્યાલ હૈડે રાખીને, ઍનટોન્યો પીરાઝ રાજાને તે રાતની મીલાકાત મોકુફ રાખવા ધણુએક સમજળવી આવ્યો હતો, અને રાજાએ તે કમુલ પણ કીધું હતું ખરું; પણ ઍનટોન્યોની પીક ફરી એટલે પોતાનાં વચન પર પાણી ફેરવી તરતજ તે હેમક રાજા ડાન જોનને મળવા ગયો હતો, અને પછી શું થયું તે આપણે વાંચી આવ્યાં.

ઍનટોન્યો, તેથી, તે વાત કેહવા હયાં તેણીને આવી મલ્યો. તેઓએ અરસપરસ પોતપોતાના સંબંધમાં બનેલી હકીકતો એકમેકને વિશ્વાસથી ખ્યાન કરીને કહી.

“રાજાએ મને ખાત્રી આપી,” ઍનટોન્યો કેહતો હતો, “પણ માહરી પીક ફરી કે પોતાનાં વચન પર તરતજ પાણી ફેરવી તે હેમક જોનનાં મકાન પર જવા વના રહ્યો નહિ.”

“તમે કેમ જાણ્યું ?”

“મને એકસ ઠેકાણેથી ખાત્રી મળી,” ઍનટોન્યોએ જવાબ કર્યો; “કેહજે લાયબેરી-રૂમનું બારણું બંધ હતું તે ઉંઘડાવા એ ધણો બજલ થયો, ને મેનડોઝાને તેની આવી શોધધી લાવવા મોકલ્યો, જે સાચું થયું ને તેને નહિ મળી.”

“કાંય વાઈ?”

“સમય ચાવી મળતે ને ખારણું ઉઘડતે તો એ ગુદાનો ચેહરો ચીનરી ક્ષેવા જોગજ થઈ પડતે, કેમકે તેની દીકરી મરાયાજ અંદર સંતાયલી હતી!”—અને પીરાજ મોટેથી હસ્યો.

“કેટલા વખતની એ વાત છે?”

“કલાક એકની.”

“ત્યારે તો તદ્દન બેવકુશીબરેલી એ વાત છે,” ડોના ઍનાએ પગ ધોકાને કહ્યું; “કલાક એકની વાત પર તો મરાયા માદરી સાથેજ હતી, ત્યારે વળી ત્યાં કેમ હોય?”

ઍનટોન્યો પીરાજ એ સાંભળી જરા દયાયસો દેખાયો.

“ત્યારે તો કાંઈ બીજી હશે,” તેણે કહ્યું—અને તે વધારે મોટે સાદે હસ્યો.

“હું એ ગુલ્યાંન જરા બી માનતી નથી,” ડોના ઍનાએ જોશથી કહ્યું; “ડોન જૉન એકલી મરાયા સિવાય બીજી કાંઈ તરફ ધુકીને જોવાની બી દરકાર કરે નહિ.”

તે પોતે પોતાનો અનુભવ કહેતી હતી. આ પ્રપંચી અબળા પોતે પણ એક વાર ડોન જૉનના પ્યારમાં હતી, અને જૉને ઘણા તુચ્છકાર સાથે અનેક મરન્યા તેનો આ આગમય અનાદર કરેલો હતો. એટલા માટે તે જ્યારે એમ બોલી ત્યારે પીરાજ, કાંઈબી બોલ્યા વગર જાણે તે વાતની તેને પાદ આપવા માંગતો હોય તેમ તેનું પાકી આવે તે કીસમે હસ્યો, અને ત્યારે ડોના ઍના ઘણી ગુસ્સે થઈ.

“ઍનટોન્યો,” તેણે ગુસ્સાથી કહ્યું, “આજે મને ખીજવતો ના. આજે હું ઘણી ચીરડાયલી છું!”—અને પછી તરત વધાર્યું, “જૉન પોતે કેમ નથી આવ્યો આજે તરફ? કાંઈ બી થયલું હોવું જોઈએ, નહિ તો ગમે એ છતાં તે આવ્યા વગર નહિ રહેતે. તમે તલાસ કરાવી નહિ શકો?”

એજ રીતે તે આખો મેળાવડો એ બાબે અજમ થતો હતો. તે આવવાનો હતો તો અત્યાર આગમયનો આવી ગયો હતો. સેહુંકડો નૌજીવાંન અબળાઓની આંખો તે મર્દાંગીબરેલો મુખડો તે હાલમાં દાખલ થયેલો જોવા આતુરતા સાથે ખારણું તરફ ટીકાયલી અને ટીંગાયલી હતી. ખરૂં કહીએ તો જે સેહુંકડો નાજનીનો ઘણોજ ખેંચાણકારક અને દીલપઝીર

હોરો કરી આવી હતી તે એજ સુલક્ષણી જવાનની તરફનું એક મીઠું હસ્તું જીતી શક્યા માટે હતું; અને, તેથી, તે નહિ આવ્યો તે માટેની નાકમેદી ઘણી મોટી અને ઘણા મોટા વિસ્તારમાં ફેલાયલી હતી.

મ્યુઝીક વધારે સુર પર ચઢ્યું, અને તેજ પ્રમાણે નાચનારાંઓ મોટા ઉમંગમાં આગળ વધ્યાં. એકઠાવારે તે મોટા હોલમાં નજદીક બસો જોડીઓ એકમેકને કમ્મરમાંથી પકડીને નાચતી હતી, કે જે વખતે ખાનુઓનાં બાલ અને ગલાંમાંના બેક્રીમની હીરાઓ માહેલો ઝગઝગાત હોલની તેજસ્વી રોશની સાથે ગોયા ટકકર ઝીંઝી રહ્યો હતો! અને તેવામાં ખાનુમાંનું બારણું ઉઘડ્યું, અને લોકો ચમકી ગયાં. સઘળાં એકમતે અને એક અવાજે એમજ સમજ્યાં કે ડૉન જૉન દાખલ થતો હતો, અને તે રાતનો એ ડાન્સ તે અહિં જોવાનાં માનમાંજ હોવાને લીધે તેને આવકાર આપવાની હર્ષિત ચીચયારીઓ લગભગ લોકોના હોઠ પર આવી, કે જ્યારે નકીએ તો મોટે ખુસ્સે અવાજે એકલા રાગની આમદ પુકારી, અને ત્યારે તે હર્ષ, ચુપકા અને નાકમેદીમાં, ઝટ પાછો સમી ગયો.

રાગ શીલીપ આજ રાતના ડાન્સમાં નહિ આવવાનો હોવા છતાં આવ્યો હતો, અને તેથી લોક જરા અગ્નયય થયું. તે સીધો, આસપાસ જોવાની દરકાર કર્યા વગર, ખાનુમાંનાં મોટાં બારણાંમાંથી દાખલ થતાં સાથે વાંકો વાંકો આડીને પોતાનાં તખ્ત તરફ ગયો, અને એક વાંદરની માફક કુદકો મારીને પોતાનાં આસન પર ચઢી બેઠો.

તેની પછવાડે રસાલો કાંઈ ઝાંઝો હતો નહીં. તેના રસાલામાં ફક્ત એક અરધી દજન ઉમરાવો તેના બેગા આવ્યા હતા, અને તેઓએ તેમજ રાગજો જોઈ લીધું કે ડૉન જૉનને આવકાર આપવાનો હર્ષિત ઉમરો તેને આવતો જોતાં સાથે સાંભો સમી ગયો હતો!

એમ છતાં, તેને પોતાને ખસ્યાણું લાગતું તેણે છતાં થઈને જરાબી બાહેર થવા દીધું નહિ. તખ્ત પર બેઠા પછી તેણે હસ્તે ચેહરે આખા હોલમાં એપાસ નજર ફેડાવી-જાણે તે બધાંની ખુશીમાંજ ખુશી માનતો હોય, અને ડૉન જૉન માટેના લોકોના આદમાં પોતે મગરૂરી માની લેતો હોય!

તેના આવ્યાથી, અલમત, થોડો વાર અદખલે ખાતર ડાન્સ બંધ થઈ ગયો હતો, અને તેથી તેણે મોટે ખુસ્સે સાદું પુછ્યું, “ડાન્સ કાંય ચાલતો નથી?”

વડા પ્રધાને નમીને જવાબ કર્યો, “નામદાર, એક તુરતનોજ ખતમ થઈ ચુક્યો હતો, અને ખીજે શરૂ થતો હતો તે દરમ્યાનમાં આપ નામદારનું આવવું થવાથી આપનાં માનમાં જરા તે બંધ રાખવામાં આવ્યો છે.”

“ઓ નહિ, નહિ, ચાલુ કરો પાછો,” રાજ્ય એ પોકાર્યું; “આજની રાત ખરી ખુશી ખુરમીનીજ રાત છે. નામદાર ડૉન જૉનની આજની ફતેહ ઘણી યાદગાર ફતેહ છે, વાસ્તે તેનાં માનમાં આપણે આજે રાતનો દિવસ ખનાવશું, અને આખી રાત આખર થતાં સુધી ગાનતાન ને નાચરંગમાં ખુશી મનાવશું. લેઓ, હું પોતે તે વાસ્તે તખ્ત પરથી નીચે આઉં છું.”— અને એ સાંભળતાંજ વડે પ્રધાન ગોમેઝ ડી સીલ્વા, ઇમિલીનો શાહગદો, ઍન્ટોન્યો પીરાઝ આલ્વારેઝ ડી તોલેડો, ઇંગ્રાંડ અને ફ્રાન્સની રાણીના એલચીઓ અને ખીજા દળનેક અમીર ઉમરાવો તેના સન્માનમાં તખ્ત પાસે ધસી ગયા, અને એટલું નીચું નમન કર્યું કે તેમની કોલાહમાંનાં રંગમેરંગી પીછો જાણે જમીનપરની ઝાડુ કાઢતાં થયાં.

એ પછી ડાન્સ તરતજ પાછો જતરી થયો, અને રાજ તે મેલાવડામાં ફરતો રહીને ફરતાં ફરતાંઓ સાથે હસીને વાતો કરતો હતો.

ડોના ઍના એ વખતે બાજુમાં ઉભેલી હતી, અને રાજ તેની નજીકમાં આવતાં તેણીનો જીવ થોપ્યો નહિ.

“જેના માનમાં આજે આપણે અત્રે જમાં થયાં છીએ તે પોતેજ આજે રાત્રે ગેરહાજર છે, નામદાર,” તેણીએ એ ઉપરથી રહેજ ધ્યાન ખેંચતી હોય તે હપે કહ્યું.

“એમ કેમ?” રાજ્યએ તાજુખી અખત્યાર કરીને પુછ્યું; “આવે તો જોઈએ. શું સપર પછી ડૉન જૉન અત્રે આવ્યોજ નથી—એમ?”

“હા, નામદાર; આખો મેલાવડો એ વિષે નાઉમેદ થયેલો છે.”

“ઘણુંજ તાજુખી ભરેલું,” શીલીપે કહ્યું; “એને તો વળી ડાન્સીંગ તો ખી ઘણો શોખ છે, ને એમ કેમ? અહીંજ વાતમાં કાયક અને હુશ-યાર છે—નહિ?”

“હા, નામદાર,” પીરોઝે ઘણાં ખરાં સાંભળે તેમ જવાબ કર્યો.

“ઘણો લાયક આસામી,” શીલીપ પાછું બોલ્યો; “અચગીથી—છેક એ નાખસો છોકરો હતો ત્યારથીજ અધાનાં દીક્રા જીતતો આવેલો, અને તોખી જરા ખી લાડધેલો ઉધરલો નથી. અને એક એવો દીકરો હતો તો ઘણું

ગમતે, પણ હવે તો એજ માહરો દીકરો છે. માહરી પછવાડે માહરી ગાદી પર આવવા વાસ્તે એના વગર મહારૂં ખીણું કોણ છે ?”

“ખોદા તે ખુરો દાહડો અને એટલો દુર કરે,” ઢોંગી ડાના અંનાએ કહ્યું, કે જ્યારે મનમાં તો એજ પોતાની ગણત્રીઓ પારૂ ઉતારીને પોતાનો ખેડો પાર કરવા તે લુચ્છી અજળા હમણું ખી તરેહવાર તકો કરતી ઉભી હતી !

“જીંદગીની નાપાયદારી કોણ નથી જાણતું, પ્રાનસેસ ?” રાજા ચીઓ થયો: અને પછી ખસી જઈ ચુપકીમાં બાણુ ઉભો રહીને ડાન્સ તપાસવા લાગ્યો. તેના બંને હાથ પર દરઆરીઓ જેઓ નાયતા ન હતા તેઓ મેજરૂં વળીને ઉભેલા હતા, અને જાણે તેનાંજ જીવતરે જીવવા માંગતા હોય તેમ તે હસતા તો તેઓ ખી હસતા, અને તેની દરેક હીલચાલે વાંકા વળી વળીને નમ્યા જતા !

રાજાની લગોલગમાં એક જોડી નાયતી હતી, જેણે તેનું અકસર ધ્યાન રાક્યું. ડાન જોનના એક અધિકારી સાથે એક ઘણીજ અહેરેનમુન છોકરી નાયતી હતી. તે ઉંચી અને પતલી હતી. તેના બાલ કાલા અને ચળકતા હતા, અને ગાલો મખમલ જેવા લીસા અને મુવાળા હતા. તેના નાયતી દરેક હીલચાલમાં સુંદરતા હતી, અને રાજાનું તેની પર ધ્યાન ખેંચાયું હતું એમ તેણીને માહિતી થતાં તે આશકથી છેક જેવા જોગ હદ મુઠી લાલ થઈ ગઈ.

અને તેવામાં તે મોટા હોલમાં કાંઈક ગણગણાત થયો, અને રાજાને તેનાં પાંખી કરમની એ સુખના સ્વપના વચ્ચે તરત પાછી યાદ થઈ, કેમકે ખીજીજ પજો ઘરડો મેન્ડોઝા, ગંભીર, રીકકો અને દુઃખી, લોકોને હટાવે, રાજા આગળ આવ્યો. તે કાંઈ ખાસ કરીને કેહવા માંગતા હોય તેમ ઉભો.

રાજા ખુશી ખુરમીમાં એ હરકત આવવાથી જાણે નારાજ અને ગુસ્સે થઈ ગયો હોય એમ દેખાયો. તેણે ગુસ્સામાં હાથ ઉંચો કરી મ્યુઝીક બંધ કરાવ્યું, અને તે બંધ પડતાં તે લોકોના હાલતા મોઝાઓ પણ અધુરે સ્થિર થઈ ગયા, અને અજ્ઞયખીમાં રાજા અને મેન્ડોઝા ભણી રીકવા લાગ્યા.

બધાં ચાંક્યાં. બધાં ચુપ થઈ ગયાં. એ થયું શું હતું ? એટલે અધુરે મ્યુઝીક અને ડાન્સ અટક્યો કેમ ? ખુશી ખુરમીના સરોદો વચ્ચે એ ખામોશીની ચુપકી પ્રગટી ક્યાંથી ? કાંઈ ખી ઘણુંજ ખુરૂં થયલું હોવાનો તાબડોતોબ એકેએકને ખટકો થયો.

“માહરા રાજા,” હવે મંડોઝાએ ઘોઘારી, ઘાડા, ગંભીર અવાજે મોટેથી કહ્યું, “હું તમો નામદારને શરણે આવ્યો છું. ડાન જોન ઓફ ઓસ્ટ્રી-આને મેં મારી નાખ્યો છે, અને તે મરણ પામ્યો છે.”

“હું?” એ અવાજ સેહેકડો મુખોમાંથી એકઠી સમેત બાહર પડ્યો, અને પછી પાછું અધું ચુપ થઈ ગયું, કેમકે જાણે તે ધરડો દારૂની ઝુમમાં કાંઈ બકી મોટો હોય એવું જ બધાંને લાગ્યું.

અતે રાજા બોલ્યો.

“આએ ધરડો યા તો ઘેસો થઈ ગયેલો લાગેછ, અથવા તો તદ્દન છાકટો છે,” તેણે કહ્યું; “પીરાજ, એને ધકેલો મારીને બાહર કઢાવી મુકો, ને આપણી ખુશી ખુશીમાં અડચણ કરવાને વાસ્તે કાલ સહવારે આપણે એની ખબર લઈશું.”

“નહિ, નામદાર, નહિ,” મંડોઝાએ વધતાં જ્વેશથી પોકાયું. “હું ઘેસો બી નથી ને છાકટો બી નથી. હું બાપોકાર કેહુંછ કે મેં ડાન જોનને જાનથી માર્યોછ, ને તેમ કરીને મેં માહરું વેર લીધુંછ. તેની છાતીમાં જખમ થયેલો છે, ને જખને જીવો-તેની લોથ તેના ઓરડામાં જમીન પર પડેલી છે, એટલે હવે હું માહરી ખુશીથી માહરો અપરાધ કમલ કરતો તમારે શરણે આવ્યો છું. માહરું ગમે તે થાય !”

પાછી ચુપકી. કોઈ એક હરફ બી ઉચારી શક્યું નહિ. તાજુબી અને ગભરાતે જાણે સર્વેના સ્વર સીવી લીધા. ફક્ત એક બચકાર ચીસ કોઈ અબજાએ પાડી, અને ત્યાર પછી “એને ચીરી નાંખો !” “એને અહિંજ મારી નાંખો !” ના પોકારોથી તે આખો હોલ બધો ધમધમી રહ્યો, અને જેઓ તલવાર બાંધીને આવ્યા હતા તેઓ તે લોહી તરસ્યાં હથ્થારો વીજળીના ચમકારા મિસાલે મ્યાનમાંથી ખેંચીને તે ધરડા સિપેહસાહાર તરફ ધસી આવ્યા !

“માહરા વફાદાર દોસ્તો, દાનાઈથી જરા થોખો,” રાજાએ અત્રે પાછું પોકાર્યું, કે જ્યારે ગુસ્સાથી તે પોતે બી લાલ ભુંડ જેવો બની ગયેલો દેખાતો હતો; અને ધરડો મંડોઝા માથું નિચે નમાવી, અદ્વજ વાલી, ખેખોફ અને નિડર, જે ગુજરે તે ખમી લેવા તમામ શાંત અને તૈયાર ઉભો હતો !

અને પુરોના ગુસ્સા અને ગુસ્સાનો પાર નહિ રહ્યો. દરેકે પોત પોતાના પટામાંથી ખંજરો ખેંચી કાઢ્યાં હતાં. જાણે મંડોઝાના હજારો

જન હોય અને તે હજારો જન સોહધી સોહધીને એકઠેએક તેને જીવથી મારી નાંખવા ચાહતો હોય એવીજ રીતની તે જોરાવર ઉશ્કેરણી હતી. “મારો, બસ મારો !” “રાજના પગ આગલજ અને રેંહસી નાંખો !” એ પોકારો ઉપરાસાપરી સંભળાયાજ નતા હતા !

તે ઘરડો, એમ છતાં, જરા એ ચોંક્યો નહિ. તેણે તો માથું ઉંચકીને કે માથું ફેરવીને આસપાસ જોયું વરીક નહિ; પણ રાજાએ, જાણે ધનસાહની રાહે હોય તેમ, તેની ને લોકોના જુસ્સાની વચ્ચે ઝોંકાવીને તેને બચાવની ઓથ આપી.

“તમે શું ફાંસીગર છેઓ ?” તેણે જુસ્સાથી પોકાર્યું; “તમે શું જલ્લાદો અથવા કસાઇઓ છેઓ ? મને ધનસાહ કરવા દેઓ; મને ધનસાહ આપવા દેઓ !”

પણ નહિ. “અહિંજ મારો” ને “હમણાંજ મારો”ના પોકારો હજી એ જારીજ રહ્યા, અને અંતે રાજાએ ઈસારો આપવાથી બાહરનાં તમામ ચોકીદાર લશ્કરને અંદર બોલાવવું પડ્યું. જેતાં જેતાંમાં મામલો એવો ને એટલી હદ સુધીનો ગંભીર થઈ પડ્યો હતો કે જો મેનડોઝાને મચાવવા રાજા બહુદજ થાય તો લોકો તેનેજ ત્યાં થાર મારે, અને તેથી તે તદ્દન ધથરી ગયો હતો !

પ્રકરણ ૩૪.

લોક ત્યાર કેડે માહા મુશ્કીલીથી શાંત થયું. રાજાએ તેમને ઘણાજ પવિત્ર કસમોથી ખાત્રી આપી કે એ કરપીણ ખુનના સંબંધમાં પોતે ખાનગીમાં જોઈતી જુસ્તેજો કરી લખને એ બધી વાતની સમ્યાઈની ખાત્રી થતાં તે મરડા મેનડોઝાના કટકાબુકલા કરાવી નાંખશે, અને પછી ઉશ્કેરાયલાં લોકોના ધસારા ને જુસ્સાથી બચવા તે પોતે લશ્કરી પાહરા હેઠળ ચોદા બીલાડાની માફક મેહેલમાં બરાબ ગયો.

તેણે, એમ છતાં, રાતોરાતજ પોતાના વાહલા બાઈનાં ખુનની પોતે જાતે તેહકીક કરવાનું માથે લીધું હતું, અને મેનડોઝાને પોતાના મસલત્યા અનટોન્યો પીરાઝની દેખદેખ હેઠળ પોતાના ખાનગી ઓરડામાં બોલાવી

લીધો હતો, જ્યાં તેણે તેની તપાસ ચાલુ કરી, કે જ્યારે પીરાળને રાજના નવીશતા તરીકે સધળી જુઝાંની લખી લેવાનું કામ સપુર્ણ કરવામાં આવ્યું.

એ રીતે જેનાં સન્માનમાં એ મોટા રોટ ઝાલ આપવામાં આવ્યો હતો તેજ માહ વિરનાં નહિ ધારેલાં મોહતનાં માહેતમ વચ્ચે તે મોટા દખલખા ભરેલો મેળાવડો જલદીજ ગમમાં ગીરફતાર થયો, અને જ્યારે સર્વે એ રીતે ગમખવાડીની શાંતતા વચ્ચે અફાદફા થયાં ત્યારે રાજને મેનડોઝાની તપાસનો ઢાંગ બર્યો ફાર્સ ચલાવતો તેના ઓરડામાં એકલો છોડીને આપણે મરાયા ને આધનેજ જે ડૉન જૉનના મેહેલની અગાસી પર નહિ ધારેલાં એકઠાં મળ્યાં હતાં તેમનીજ થોડીક પાછી ખખર લઇશું.

આધનેજ ડૉન જૉનનાં ઘર આગળ મરાયાની ખખર લેવા આવેલી પોતાના આપને જોઇને ડર ખાધેલી છવ લઇને ન્હાડી હતી તે વ્હાલાં વાંચનારાઓ યાદ કરશે. તે આંધળીએ તે રાત્રે કમાલ કરી. તેની આંખનું રત્ન નહિ છતાં તેનાં ચતુર ભેજનાં પરીણામમાં તે દેખતી આંખે કામ લઈ શકતી હોય એટલું બધું તે બળવી શકી ! તે એ તરફથી ન્હાડેલી રાજમેહલ તરફ દોડી ગઇ, અને ખીજે ક્યાં જવું તે નહિ સુઝવાથી તે ખુદ રાજ-મેહેલમાં ઘુસી ગઇ.

તે પોતાના પોપાકની હાલતવાલીને લીધે, એમ છતાં, ઝાલ-રમમાં દાખલ થઈ શકી નહિ. તે પાછલી મેરજ ગઇ, અને ત્યાંથી આગલા વખતની મુરીશ બાંનુઓ દરબારના મેળાવડા જ્યાંથી ભરાઇને જોઇ શકતી હતી તે જગ્યામાં પોતે જઇને છુપાઇ ગઇ. તેણીની મક્સદ એમ કલાક બે કલાક એ બાજુએ ગળડાવી દઇને વાહલી મરાયાને મળવા પાછી ડૉન જૉનના મેહેલ તરફ જવાની હતી.

અને તેને તે અત્રે આવીને છુપાવા પાંખી તે પાછળથી ખરેખર ઘણું ગમ્યું. તે અત્રે છુપાયેલી સલામત હતી એટલુંજ નહિ, પણ વળી તેણીને તે ડાન્સની ગમતમાં છુપીને સામેલ થવાનું પણ એથી બની આવ્યું. ગરીબ બિચારી તે-પોતાની ભરાવાની જગ્યાએથી નિચેના હાલનો ભગ્ય મેળાવડો આંખોનાં બેમુલાં રત્નોની ગેરહાજરીમાં તે કશે જોઇજ શકતી ન હતી, પણ તે લીસી જમીન ઉપરનાં નાચનારાંઓનાં પગલાંના અવાજે અને બેન્ડના શરોદો ચાલુ તેને કાને આવતા રહેતા હતા, અને તેટલુંજ તેને માટે બસ હતું. તેને તો જ્યાં ત્યાંથી એક કલાક ગળડાવી નાખવાનો હતો, અને આવી ગમત વચ્ચે તે એમ કરી શકતી હતી તે બી તેણીને ઘણું ગણીમત લાગ્યું.

અને તેવામાં તેણીએ અચ્ચુચ સાંભળ્યું કે અજબ જેવી રીતે ડાન્સ અધુરે બંધ પડ્યો, અને તેનો બાપ તેવામાં કાંઈ એકરાર કરતો તે મોટા દબદબા ભરેલા મેળાવડા સામે રજુ થયો: અને ને એકરાર બી કેવો ? એકરાર કે જે સાંભળતાં તેણીનાં બદનમાં ફરતું લોહી ખીલકુલ બંધાઈને થાંધ થઈ ગયું. તેણીએ પોતાના જૈફ પીતાને એકરાર કરતાં સાંભળ્યો કે તે તેણીની વહાલી બેદનના ભવિષના ભરથાર દીકરે જન્મને જનથી મારી નાખીને હાલમાં એ તરફ આવ્યો હતો ! !

એ સાંભળતાં અસહ્ય દુઃખની એક ચીસ વરીક તેણીનાં મુખમાંથી એચટકાવ નિકળી પડી; કે જે બાપે આપણે છેલ્લાં પ્રકરણમાં વાંચ્યું છે; અને પછીથી, ધીરજ તામોશ નહિ કરી શકવાને લીધે, એ વાનમાં કેટલું વજુદ અને સમ્યાધ હતી તેની તેહકીક કરવા ડાન જ્ઞનના મેહલ તરફ પોતે દોડી, કે જ્યારે ત્યાં આવતાં સાથે અગાસી પર તે અનાયસે મરાયા સાથેજ એકઠી થઈ ગઈ તે આપણે આગળ જોઈ આવ્યાં.

મરાયા, એ વાતમાં કેટલી સમ્યાધ હતી તે બાપે પોતાની બેહેને પુછેલા સવાલના જવાબમાં, તે વાલ્લી આંધળી બેદનનાં ખભાં પર માથું નાંખીને આંસુઓનો એક મસમોટો દરયાવ રડી, કે જ્યારે આંધનેએ, તે કેમ એ ખુનની વાત જાણવા પાંખી ને બધું, એ પોતાની બેદનને ઉપર મુજબ જ્યાં કરીને કહ્યું.

“હું રેટ-બાલવાલા હોલને લગતી મુરીશ ગેલરીમાં ભરાયતી હતી તેટલાં પપા ત્યાં આવ્યા,” આંધનેએ રડતાં કહ્યું; “હું તરત તેવણનો અવાજ પીછાણીને તેવણે જાહેર કરેલા એકરારનો બોલબોલ સાંભળી શકી, અને જેવું મેં જાણ્યું કે તેવણે ડાન જ્ઞનનો જન લીધો હતો તેવીજ હું હવેરી બાવરી જેવી અફલાતી ઝીંકાતી આવ્યે તરફ દોડી આવી. માલુમી છાતીમાંનાં ધુજરાં બેવડાં એટલા વારંતે વધી ગીયાં કે મને લાગ્યું કે એવણે તુંને બી સાથે મારી નાંખેલી હોવી જોઈએ !”

“ઓ, હું અભાગણીને વારંતે તેવું સુખ કાંઈથી હોય ? તેની ગોદમાં હું મરીને મુખી થયલી અત્યારે સુતી હોતે તો માલુમ જેવી નરસિંહદાસ બીજી કાણ કહેવાતે ?” મરાયાએ એના જવાબમાં રડીને કકલાત કર્યો.

“અને ત્યારે માલુમ શું થતે તેનો તો જરા તું દયાથી જ્યાં કર ?” આંધનેએ બેવડાં જોશથી રડીને ફરયાદની ઢપે પોકાર્યું; “હું આંધળી એકત્રી એકત્રી તાલુરા વગર કાલાં અથડાતે અને કેમ અફલાતે ઝીંકાતે ?”

મરાયાએ તેને હૈયાંસરસી પેટમાં ચાંપી. તેણીએ જોયું કે આઘનેઝનો પરચારો વાજખી હતો. અને તે પોતાની એ બેહનની એકલવાઈ હાલત અને નમાયાંપણાંનો ખ્યાલ થતાં પોતાનાં દુઃખનો ગમ પણ કેટલીક દદ સુધી ભુલી ગયો.

“અને ત્યારે શું પપાએ પોતેજ દરબાર આગળ આવીને કબુલ કીધું કે તેવણે એ ખુન કીધું ?” અને બેહેનો એ પછી શાંત થતાં મરાયાએ ગમખવારી વચ્ચેથી ઘણી અજબ થતાં પુછ્યું; “અને ત્યાર પછી શું થયું ? પછી શું પપાને કેદ પકડવાનો રાજાએ હુકમ આપ્યો કે ?”

“એ વાત જાહેર થતાં ત્યાં ઘોઘ્યાડંજ એટલું થઈ ગીયું કે કોઈના કાંને પડ્યો બોલ ખી સાંભળાય નહિ,” આઘનેઝે સમજાવ્યું. “માહરીથી ખી મોટેથી ચીસ પરમ ગેઈ અને તેથી હું પોતેજ પછીથી એટલી ખીડીધી કે, આગત શું થાયજ તે જોવા જરા ખી ત્યાં થોભ્યા વગર, ત્યાંથી જીવ લખને નહાડી, અને મને તાહરા જોખમનો ખ્યાલ થતાં હું જાણે ઉડીને અહીં આએ તરફ દોડી આવી.”

“અફસોસ કે ત્યારે હવે આપણે આપણા પપાને ઘેર પાછા ફરેલા કદી જોવાનાં નથી,” મરાયાએ દુઃખતાં એક ડચકાં વચ્ચેથી કહ્યું; “હવે જે કદી એવણને સહવારે ફાંસી દબને મારી નાખવામાં આવે તો તે આગમચજ ઘડીચપકો મલવાનું ને જોવાનું થશે !”

“આઘનેઝ, એ સાંભળતાં, દીકા તુડી જાય તે રવેસે રડી. અને તે અને કમનસીબ બેહેનોએ પોતાના હીણાગમ આપની એ ખુરી ફેજના કકલાતમાં સાથે આંસુ બેળ્યાં. અલખત, મરાયા આઘનેઝ કરતાં વધારે ડાહી અને વધતી માહીર તેમજ અનુભવી હતી. તેનાં દીકામાં હજી જરા દમદમો હતો કે એ ખુન તેના આપે નહીં કર્યું હોય ને રાજાએજ કર્યું હોય, પણ જ્યારે ખુદ રાજા સમક્ષ હાજર થઈ તે ઘરડા આપે પોતે એ અપરાધ કબુલ કર્યો હતો, ત્યારે તે પોતાને પુછવા લાગી કે હવે સત્યાનાશ વળી જવામાં આકીજ શું હોય ? હવે તેણીને (મરાયાને) એમજ લાગતું હતું કે રાજા જોડેની મરનાર જાનની જે ટપાટપી તેણીએ પોતાના સંતાવાના ઓરડામાંથી સાંભળી લીધી હતી તેજ હરોલમાં તેણીનો આપ ત્યાં આવી લાગેલો હોવો જોઈએ, ને જાનને ધીરજ ખોલી દમ રાજા ઉપર હુમલો કરવા જતો કદાપી જોઈને મેનડોઝાએજ તેને એ કાસમે થાર માર્યો હશે.

ગમે તે હોય, પણ મેનડોઝાએ એ ખુનના બદલામાં હવે પોતે મરવું હતું એ તો નિશ્ચય નક્કી હતું. તેને બચવાને માર્ગજ ન હતો ! રાજા

તેને નહીં મારે તો પ્રજા પણ તેને જીવવા કે જાંપવા દે એ બનવું જ માહાલ હતું, અને અત્યારમાં પુરતી મરી રહેલી મરાયા માટે એ એક જાણે નવું ને વધારાનું મોહત હતું! તેનો આપ તેને ઓછી નીતીની માંને ને એવા ગલીય ધખારા વચ્ચે તેના વાહજાને જનથી મારીને પોતે પણ પોતાના જનથી હાથ ધોધ એસે એથી જ્યાંદા દુષ્કારક ખીજું શું થઈ શકે? જૈનને મારવાના ધરડા મૈનડોઝાના સંજ્ઞાનાં આનેનમાં—તેણીએ જોયું કે—એ અને એજ ભેદ હતો, અને સદ્દ હજાર અફસોસથી તેણીનું જીગર વીધાઈ ગયું કે તે હેમક આપ તેનાપર એટલો આછો વિશ્વાસ લાવ્યો ને તેણીની નીતીને માટે એટલું ઓછું મત ધરાવી શક્યો હતો!

અને એ અફસોસ ખરો હતો. અચ્ચાંએને નીતીમાન બનવા માટે માયાપોએ પોતેજ તેમને માટે સાફ માનવું ને તેમને સારી રાહ પ્રેરવું જરૂરનું છે. અચ્ચાંને જીવમાત ને જીવતામાં રાખવાથી તેમની નીતી સચવાય છે, અથવા તેમનો અવિશ્વાસ કરવાથી તેઓ સીધે રસ્તે દોરવાય છે, એ અનુમાનો કેવળ ભુવ ભરેલાં છે. છોકરાં સારાંમાઠાં ઉધરવાનું ખાસ કરીને ધરની તાલીમ ને તેમને રાખવા ને સમાજવાના પ્રકાર પરજ આધાર ધરાવે છે, અને મરાયા જેવી પાકજાદ માહાત્મ્ય માટે ધરડો મન્ડોઝા એટલી હદ સુધી અવિશ્વાસુ થયો એ જાનજા અફસોસકારક હતું. એ તો ડાન જૈન હતો, પણ જો રાજને માટે પણ ધરડા મૈનડોઝાને એજ પ્રકારની પોતાની એટીના સંજ્ઞામાં શંકા થઈ હોત તો, તે ડોસો પોતે આટલો દેશ-ભક્ત ને રાજભક્ત છતાં, રાજને વટીક એખોદ મારી નાંખતે એમ માનવાને મંદુરી મરાયા સદેહ કરતી ન હતી. તે તેજ જનુની પ્રકારનો ને સાચીજ રાહોની પીછાંજી પર મરવાવાલો એક શુદ્ધ લાડવૈયો હતો!

પ્રકરણ ૩૫.

પણ દુષ્ક એજ અને એટલુંજ ક્યાં હતું? તેનો આપ એકલોજ ને આવજાને એવજા માનતો ને પુકારતો હતો એમ ક્યાં હતું? તેણે ભર દરવારમાં કરેલા એકરારથી આખું રૂપેન હવે તે પાકજાદ પ્રિયાની બુલંદ દરજ્જા ધજ્જત માટે જાલદીજ હલકું વિચારતું થયે, તેની અત્યારે તેને એકદમ

અતી ગંભીર શીકર અરપા થઇ. જો આપ પોતેજ પોતાનાં પાકનદ બચ્ચાંની નીતીનો નહીં ઘટનો હુર્યો ઉઠારે, તો આલમ તે ગલીચીમાં એકત્ર થઇ જાય તેમાં અજાયબી શી હોય? જન પોતે જીવતો હોત તો જીવી વાત હતી. તેનાં તરફની એક દીકરે ખાત્રી —તેનો એકજ સુખન ને વાહલીની પાક મજાતની પાસાંની માટે લોકો વચ્ચે અસ થઇ પડતે; પણ તે તો હંમેશગીમાં ઉધવા ગયો હતો, ને ત્યારે કાણ આ અનાથ બાળાની ઓથે અચાવમાં ખડું થઇને ખડું રહી શકે એમ હતું?

પણ હવે તેણીને લોકમતની પરવાહજ શી હોય? તેણીએ જીવવું જ ન હતું તો લોકમતની ગણના તેણીએ કાંય કરવી જોઇએ? અરં દુખ માત્ર તેણીને તેના આપનુંજ હતું. તેના આપે તેણીને કુકર્મી ને જરીણી જાણી તે ખ્યાલ પર ને ગરીબ બુદ્ધને કેવું, જીવવું દોજખ અનુભવવા જેવું દારણ દુખ થયું હશે તે ખ્યાલ કરતાં, તે નિર્દોષ નિષ્કલંક મધુરી સરખસર થયરી ગઇ. અરે, તે ધરડા આપે ખરાં દીલથી માન્યું હશે કે તે આંધળી આઇનેઝની સોજત સાર પણ કેવળ નાલાયક હતી, ને તે કાંઇ જેવો તેવો સંતાપ લેખાય? તેણીએ તે દુખપ્રદારથી દયાઇ જઇને પોતાનું ગમીથી દુખનું માંથુ નીચે નમાવ્યું. એ બધા ખ્યાલો તે એક ઘડીમાં છેક વિજળીને વેગે ને સકુમારી સુંદરીનાં મનમાંથી પસાર થયા, ને તેણીએ ને દરમ્યાન તન અને મનનું જે અસહ્ય દુખ ઉડાવ્યું તેનું પ્રમાણ તેણીના ખુદ સિવય બીજાં કાંઇએ જાણ્યું નહીં!

તે અને એહેનો—સીફ નાકમેદા ને નાસઅરપણાનું એક હુબહુ ચીત્ર—હાથમાં હાથ મેળવી, એકમેકમાં સંવારો સોહોધતી હોય તેમ, એકમેકની છેક લગોલગમાં દયાઇને તે બાળાંમાંની પથ્થરની પાળ પર એકેલી હતી. તેઓ પેલા ખુદા ઐઝોનીસની હાજરી વડીક જીલી ગઇ હતી, કે જે મરકેરોએ છેલ્લા અર્ધા કલાકમાં અભાગણી મરાયાની એક માતીતર જેવીજ રાહઅરી ને પાસાંની કરી હતી, ને જે તે અને એહેનોને એકઠી મળેલી જોઇ તેમને તેમનાં અરસપરસ દુખ રડવા દેવા ને છાતીને ખુલાસો આપવા દેવાની ખુલ્લી મકસદથી હાલમાં અળગો થઇ પોતે પાસેના ઓરડામાં દાનાઇ સાથે ચાલતો થયો હતો.

“વાહલી એહેન, તું તે વખતે ત્યાં હતી કે?” જરા વારે આઇનેઝે દયાયજે હાથે પુછ્યું.

“એ ખુન થયું ત્યારે?”

“હા.”

“હું તો ત્યારે પાસેના રૂમમાં કેદ પડેલી હતી,” મરાયાએ સમજાવ્યું; “હું કશું જોઈ શકી નહીં, પણ મને ફક્ત મોટે સાહાદે થતી વાતચીત સંભલાતી હતી. એવણુ થપકાઈને જોરથી જમીન પર પડ્યા તે પડવાનો સાદ વટીક મેં સાંભળ્યો હતો.”—અને આછનેઝ એ સાંભળતાં વધતી હલતી જામતે તે બેહેનનાં પાસાંમાં જાસ્તી દબાઈ ગઈ.

“અને ત્યારે પપાને ગયાવી લેવા જેવું શું આપણે કંઈ જ કરી નથી શકવાનાં?” જરા વારે વળી પાછું એક વિચાર થતાં આછનેઝેજ પુછ્યું.

“આપણા જીવો આપીને બી એવણુની જૈફ જીંદગી ગયાવી શકાતી હોય તો હું માહરી જીંદગી આપી દેવા તૈયાર છોકું,” મરાયાએ ખરાં દીક્ષનાં જોશથી કહ્યું; “ગરીબ બિચારા! આવી ઉમ્મરે એવણુની એ નામોશી ને ફેજતો ખ્યાલ થતાં માહરો જીવ જીમાઈ જાયછ. માહરે વાસ્તે વગર કારણે એવું ખુરં માતીને નાહક અમસ્થા દુખી ને બદનામ થયા!”—અને મરાયા વળી પાછી ખીન્નખીન્ન દુખી થઈને ઝારઝાર રડી.

આછનેઝે તેને તે વખતે પેટમાં ચાંપી ચાંપીને દીક્ષાસો આપ્યો. તે મરાયા કરતાં હાલમાં લગાર વિશેષ શાંત થયેલી જણાતી હતી. ઘણું રડ્યા પછી તેની છાતી તુરતવેલા માટે પુરતો ખુલાસો પાંખી ચુકી હતી.

“કંઈ બી કરવું જ નોંછએ,” તેણીએ તેથી જરા વારે વળી પાછું અરધું મોટે અરધું મનસે કહ્યું, અને પછી તરત વધાર્યું, “આપણે એમ કરયે તો કેમ, મરાયા, કે આપણે દરબારમાં જઈને જાહીર કરયે કે અમે બેઉ ત્યાં હાજર હતાં, ને એ ખુન અમારા બાપે કાઢ્યું જ નથી?”

“ત્યારે બીજું કોણ કરે?”

“રા—રાજાએ,” આછનેઝે અચકા અચકાને મુચવ્યું, ને મરાયાએ તે ખ્યાલ થતાં જોશથી ખખડ્યું, “રાજાએજ!”

“પણ એમ રાજા પર ઘોળવ્યે તે કેમ ચાલે?” આછનેઝે વળી બીહી જામતે બીજી પળે પાછી પોતેજ હીમત હારી જતાં કહ્યું; “તે તો કોઈ માનેજ નહીં ને તે કેલવાનું તો ચાલેજ નહીં. આપણે તેથી એમજ કહીએ કે કોઈ ત્રીજો બી ત્યાં હતો કે જેણે મરનારને માર્યા, ને તે ખુનીને અમે ઓળખતાં નથી!”

પણ આછનેઝ પોતાનાં પવિત્ર દીક્ષની અક્સર સાદાઈ ને ભોળાઈ વચ્ચે એ બંધો પટપટારો બ્યારે કરી જતી હતી ત્યારે મરાયા એકદમ કાંઈ

ધણા ગંભીર ઘોરમાં ઉતરી ગઇ હતી, અને તે ખરેખર તો આઘનેઝને સાંભળતી પણ ન હતી. તે એ બધો શો વિચાર ચત્રાવી રહી હતી ?

“માહરી વાહલી બેહેન, એમાં તાહરું કંઈજ કામ નથી,” એ રીતે ખાનગીમાં (મનમાં) કંઈ વિચાર કરી આવંદા મજબુતીથી એક ઠરાવ પર આવી જતાં તે વડી બેહેન કાંઈક દ્રઢતા સાથે બોલી; “તેં માહરામાં એ વિચાર ઉભો કર્યો પછી હવે હું બી માંનુજ કે આપુને આપણા જૈફ પીતાનો અપરાધ હાથ નેટકો જબુન દેખાયજ તેવો નહીં દેખાય તેમ કામ લેવા જોશું કંઈ બી કરવુંજ જોઈએ, ને તે હું એકલીજ કરશ. હું તુંને પકડી ઉમીદ આપી શકતી નથી, પણ બનવા જોગ છે કે કદાપી તેવણુ તેથી હજી બી બચી જઇ શકે. અત્રબત, તે માહરા બાબમાં ખુરું—ધણુંજ ખુરું થશે, પણ હું તો માહરી જીંદગીથીજ ધરમ બરમ જોઈજ તો હવે માહરે તેમાં બોહવાનું શું છે ?”

“પણ તું શું કેહવા ને કરવા માંગેજ, વાહલી બેહેન, તે હું કશુંજ સમજી શકતી નથી.” આઘનેઝે ઉદાસીથી કહ્યું.

“ને હાથ હું તને તે માહરી મકસદ વીગતથી સમજવા બી માંગતી નથી,” મરાયાએ માંગી લીધું. “હાથ તો તું વાહલી એ બધું મને સોંપ. હું માહરું કામ સરંજામ કરીને અરધા કલાકમાં પાછી ફરશ, ને પછી ધીરજથી મેં જે કીધું હોશે ને તેનું જે પરીણામ આવ્યું હોશે તે બધું હું તને કેહવશ ને સમજવશ.”

“પણ મને બી ત્યારે સાથે લઇ જતી ?”

“નહીં, કિલકું તેથી તાહરું દીલ દુખાશે. તું યા તો અહીંજ થોબી જા, નહીં તો આપરે ઘેર જા.”

“ને તું ક્યાં જશે ?”

“દરબારમાં. હું ફક્ત આપણા ધરડા પીતાને બચાવવાની મકસદથીજ એ અખતરો કરવા જાઉંજ, ને એ વિચાર તેંજ માહરામાં પેદા કર્યોજ તો તો તું વાહલી માહરા પર વિશ્વાસ રાખી મને માહરી મરજી મુજબજ કામ લેવા દે. હું આપણા સફેદ બાલવાલા માથાંના જૈફ બાપને ખાતર ને તે બાપને વાસ્તેના તાહરા આહને ખાતર તાહરી કને એ માંગી લેઉજ.”

“જેવી તાહરી મરજી ત્યારે,” આઘનેઝે ઘણીજ દીલગીરી ભરી નાચારી ને નાખતીથી કહ્યું; “તું સીધાર ને વહેલી આવજે, ને તું આવશે ત્યાં

વેર હું આએ અગાસી પરજ તાહરી વાટ જોતી ખોટી રેહવશ. હું આપણુ વાહલા મરનારની લગોલગમાં છેડું તે ખ્યાલથી મને સધારો ને હીમત રેહશે.”

“હા, તે બેહેતર છે,” આમનેઝના એ ખ્યાલને તરત એકમત થતાં મરાયાએ જવાબ કર્યો; “તું અહીંજ થોગ ને હું જ્યાંની પાછી ફરશ, ને પાછી ફરવા પછી આપણે એક બનશે તો સાથે અંદર જઈશું ને તેની લાશને છેલ્લો સેઝદો કરી તેના આત્માની શાંતી માટેની એક સેવટની બંદગી ખી સાથે કરી લઈશું.”—અને એમ કહી મરાયાએ તે વાહલી બેહે નને પાછી ને પાછી પેટમાં ચાંપી, અને તેના ગાંઠ અને આંધળી આંખો પર ઘણું હેતની ચુમીઓ કરી.

તે એ વખતે મજબુતીથી બોલતી હતી, પણ તે જે આત્મઘાત કરવા જતી હતી તે ખ્યાલથી તેની છાતી ધુજતી હતી, ને તેનો એકરો ઉજ્જ્વલ પુણી જેવો બની ગયો હતો, કે જે વાનની આંધળી આમનેઝને, અજાનત, કશીજ માહિતી થઈ શકી નહીં.

“લોક પછીથી માહરે સાર ઘણું યુરં બોલશે, વાહલી,” મરાયા તેને સમજાવતી હતી, “પણ તે યુરં તું પોતે માહરે વાસ્તે કશુંજ માનતી ના. હંમેશ યાદ રાખજે કે ફક્ત પપાનો જીવન અચાવા મેં એ સ્વભાગ આપેલો છે.”

“તાહરે વાસ્તે કોઈ ખી યુરં બોલેજ નહીં કોઈ યુરં માનેજ નહીં,” તે દીવસોજ બેહેને જુસ્સાથી કહ્યું; “પણ મને તું શું કરવા જાયજ તેનો જરા એસારો તો કેહે ?”

“પછી—પછી; હમણું કંઈજ નહીં,” મરાયા અલ્પ થઈ, ને વળી આમનેઝ નાચારીની નાખતી સાથે એકમત થઈ એટલે તે તેને અગત્યગીર થઈને તે પછી તરત ત્યાંથી ઉતાવળમાં હવે ચાલી ગઈ.

તે ક્યાં જશે ? તે શું કરશે ?

તે એક મોટા સ્વભાગ થઈ જતી હતી ! તેનો એસારો પોતાનું નાખ્યો વાહી આપને અને તો અચાવી લેવાનો હતો. તે બાપુકાર જાહેર કરવા ને લોકમતને વલાંણુ આપવા જતી હતી કે ઘરડા મંડોઝાએ દીલેર ડાન જોનને મારયોજ નથી, ને તે છતાં જો કદી મારયોજ હોય તો તેમ તેને મારવાને ને તદન વાજખી હતો, કેમજે જોનને માટેની તેણીની શીદાગીરીના બાએસથી તેણીએ પોતાની પાક ધંજનતની જોનને હાથ અરબાદી

થવા દીધી હતી—અને એ બામેનો ખુદરતી ખીજવાત ને ગુસ્સો ને ઘેર અપરાધ તે જોઈ આપે કર્યો હતો તેનું વાસ્તવીકપણું શું પુરવાર કરનાર ન હતો ?

તે એ રીતે આ મોટા જોખમનું—પોતાનું સરયાંમ સત્યાનાશ કાઢી નાંખવાનું—કારણ માંથે ઉઠાવી જતી હતી, પણ તેને પોતાની પરવાહજ ન હતી, ને બસો જૉન તો મીનોમમાં જમ વસ્યો હતો, તો પછી આ એક ગલીચ એકરારથી તે વાહલા જવાંનને ખમવાનું કે ખોહવાનું શું હતું ? સ્વર્ગમાં તેઓ રીલાઇ અને ધનસાફ પામશે એ તો દીસ્તીજ વાત હતી, અને તે પોતે પોતાના જનોનિસાર વાહલાને બેહોળ એહેસ્તમાં જઈ મળવાની ઉમીદ દીલે વસાવી રહી હતી, તો પછી તેણે ખીહીવું કે ખંચાવું કાંએ ઘટે ?

લોકો એ એકરાર સાંભળતાં સાથે તેને એક અપવિત્ર હાંલાં તરીકે હીણશે ને જોઈને, કમકમશે એ તે જાણ્યતી ને માનતી હતી, પણ તેને તેમ છતાં તે વાતનો જરા એ ખોફ ન હતો. તેણીએ તો જીવવું ન હતું, ને જીવે તોખી એકાદાં મથમાં જમ વસી પરોપકાર ને અશોષમાંજ હવે પછી તેણીએ આખર થવું હતું, તો એ એકરારથી તેણીની ઇજ્જત જવા જેવું હતું જ શું ?

પ્રકરણ ૩૬

—:૦:—

તે રસ્તામાં ઉતાવળે ચાલી. બધું ને કાંઈ થતું તે રાગના મેહેલમાંજ થનું આવતું હતું એટલે તેણીને કાંઈ લાંબે જવાનું ન હતું.

તે પોતાની ઉંચી હંસ જેવી સોહામણી ગરદન ઉંચી રાખી તે સ્વભોગ સાફ ઉઘટમંદ જતી હતી. એક હાથે તેણીએ પેતાનો જમીન પર ધસડાતો સ્કટ ઉંચકી પકડેલો હતો, અને તેણીની આંખમાં દ્રઢતા અને મુસ્તકીમપણું પ્રગટ વંચાતું હતું.

તે જ્યાં દરબાર-હાલમાં સ્ટેટ-બૉલ થનાર હતો તે તખ્તવાલા ઓરડા તક એક અપાટે પોહોંચી ગઇ. ત્યાં હજી ગરબડાત, ગુંચવાડો અને ગબરાત હતો. લોકોની ઉસ્કેરાતભરી વાતચીતનો ગણગણાત ચાકુ બાહરે હજી પણ સંભળાતો રહ્યો. મંડોઝાને લક્કરના પાહરા હેઠળ લઇને રાગ તરતનોજ પોતાના ખાનગી ઓરડામાં ચાલી ગયલો હતો, કે જ્યારે ઉસ્કેરાયલી તે

આખી ખલક હજી દરબાર-હોલમાં એમનીએમ મોજુદ હતી, તેટલાં તો તે મધુરી બાળા ત્યાં પોંહોંચી ગઇ.

તે લોકોને હકાવતી હોલનાં છેક બીતર સુધી ગઇ, ને જે લોકો તેને જોતાં તેઓ તરત મંડોઝાની બેટી તરીકે તેને ઓળખી દયાભરી આંખોથી તેણીને ટીકતાં, ને ઝટ હડી જઇ તેણીને આગળ વધવા જગ્યા આપતાં. તે અત્રે શું કરવા આવી હતી તે કોઈ જાણતું ન હતું, ને લોકો તેણીને શીકકા એહરા ને ઉસ્કેરાયલી અદાઓથી ત્યાં ધસી આવેલી ઘણી શોકજનક રવેસેજ જોતાં હતાં. ઘણાંકો એમ બી ધારતાં હતાં કે મંડોઝાએ અપરાધનો એકરાર કર્યો હતો ને તે ડોસો કેદ પકડાયો હતો તે વાત હજી આ હી-ણભાગ્ય બેટી જાણતીજ ન હશે. ગમે તે હોય, પણ સર્વ હડી જઇ તેને આગળ વધવા તાબરતોય જગ્યા કરી આપતાં હતાં.

ઘણી મોટી ગીરદી ફક્ત તામ્તની બાજુમાંજ હતી, કે જ્યાં મંડોઝાએ ઉભો રહી રાજ કને એકરાર કર્યો હતો, ને હાલમાં તે બજુનાં ટોલાં વચ્ચે પણ તેજ ચકચાર ચાલી રહી હતી. લોકો વડા વજીર ધમોલીના શાહજાદા જોડે વાત કરતાં હતાં, તેવામાં તેની નજર મરાયા પર પડી, ને મરાયાએ તેને બોલાવાની એસારત કરવાથી તે ઘણી દીક્સોજ સાથે તેણીની આગળ એકદમ દોડી આવ્યો.

“વજીર ડાન ગોમેઝ,” તેણીએ તેને મળતાં સાથે હીંમત સાથે હીંમતથી ને ખુલ્લા પરગરા અવાજે કહ્યું, “માહરે આએ દરબાર કને એક જાહેર એકરાર કરવો છે. તમો મને મેહુરયાનીની રાહે તેમ કરવામાં મદદ કરશો?”

“હું તમારી ખીદમતમાં છેડું, બાંનુ, પણ તમો શું કહેવા માંગો?” ડાન ગોમેઝે ઘણી અચરતી વચ્ચે તેને પુછ્યું, “લોકોની આજ રાતની ઉસ્કેરણીનો પાર નથી, અને—”

“માહરે તેજ સંબંધમાં કાંઇ કહેવું છે.” મરાયાએ શાંતીથી જવાબ કર્યો.

“પેહલાં રાતને ખાનગીમાં મલવું ને તેનેજ જે કહેવું હોય તે કહેવું શું તમારા હકમાં બેહેતર નથી?” તે વજીરે હજી આનાકાની કરી.

“જરા બી નહીં,” તેણીએ જવાબ કર્યો; “માહરે માહરા આપના અચાવમાં બોલવું છે, ને તે એવું ગંભીર છે કે બે વાર માહરા હોડ બાહેર ને સસરી શકવાનું નથી, હું જે હમરો સમક્ષ જાહેરમાં બોલશ તે રાજ બી તો જાણશેજ? ખુદાને ખાતર, તેથી, માહરા પર એટલી દયા ને મને

ઑટલી મદદ કરો. માહરા આપે ખુન કર્યુંજ નથી, પણ જો કાંઈ ખી હોય તો તે કરવાને તે કેટલો વાળખી હતો તે હું એ ચાર બોલોમાં લોકોને સંભળાવા ધારું છું. તે પછી હું તમારી સાથે તમો કેહેશો તો રાગને મળવા ખી ખુશીથી આવશ.”—અને પછી જવાબને મોટે થોળ્યા વગર તે હાંમતવાન છોકરી તખ્તવાળા પેટકેદાર પર બેબોલને મજામુત કદમોએ ચઢી ગય, કે જ્યારે લોકો તેને એમ કરતી અજાણીમાં જોઈ રહ્યા; ને એ દરમ્યાન હવે ઉપાયજ ન જોઈ તેણીને સાંભળવાની ઇસરત આપવા વચ્ચર ડાન ગોમેઝે પોતાનો હાથ કંચો કર્યો, અને એક સેકંડમાં તે હજારો લોકો વચ્ચે એક ટાંચણી પડે તો તે ખી સંભળાય એટલી હદ સુધીની અગાધ ગંભીર શાંતી અને ચુપકા પસરી રહી !

“દરબારીઓ અને અધીકારીઓ, સાંભળો !” તે વડા વઝીરે એ પછી પુકારીને કહ્યું; “આએ ઘરડા મેન્ડોઝાની વડી બેટી અત્રે આવેલી છે, અને તે પોતાનો વાલ્લો આપ તત્તન નિર્દોશ હોવા આમે તમને ખાસ કરીને કાંઈ કેહેવા માંગેછ.”

લોકોએ એ સાંભળતાં ખુશાલીના પુકારો ઉઠાવ્યા, કે જે ખીજા પળે ગોમેઝના કંચા કરેલા હાથે પાછા શાંત કરી આપ્યા; અને પછી મરાયા બેટી.

એ વખતે તેણીનો એકરો છેક મોહોત જેવો શીકંકા હતો, અને તેના હાંક ધુરંજતા હતા. તેણીએ એક હાથે પોતાનું ફડકતું જીગર મજામુતીથી પકડેલું હતું, અને પછી તે હાંમતથી અને ખુદ્દા મોટા અવાજે બોલી—

“સ્પેનની દયાળુ ખલક,” તેણીએ પોકાર્યું, “મને સાંભળો !”—કે જ્યારે તેનો હરફેહરફ તે જંગી હોલમાં જમા થયેલી આખી સભ્યતનની થથ પરગરો સાંભળી શકતી હતી: “હું રાગના સિપેહસાહાર ઘરડા મેન્ડોઝાની અભાગણી બેટી મરાયા છું. માહરા જૈફ આપે આએ ખુનનો અપરાધ પોતાને સર લીધોછ, પણ તે તમામ બોલું છે. એ ખુન માહરા આપે કરેલું છેજ નહીં. કાંએ એ માહરો જૈફ આપ એ જામુન કલંક પોતાને સર લેવા તૈયાર થયોછ તે હું જાણતી નથી, પણ હું એટલું જાણુંછ ને કસમ પર કેહેવા તૈયાર છું કે ખુની એ નથી. તમો બેશક પુછશો કે મેં તે કેમ જાણ્યું ?—અને માહરી નામોશી માહરો આપના અચાવચકી આપોકાર જાહેર કરવાનેજ વાસ્તે હું અહીં આવીછ કે હું મરનાર સાથે મરનારના ઓરડામાં છુપાયેલી હતી. મરનારને હું દીલોગ્નન જાનિસારીથી ચાહતી હતી, ને તેને માહરી પાક ઇજ્જત વટીક હું સપુર્દ કરી ચુકેલી હતી. તે વાત જાણવાથી માહરા આપને મરનાર પર ધણો મજામુત ખાર હતો ખરો, પણ તે છતાં હું

કેહવાને હાજર અને તૈયાર હું કે આજ રાતનું ખુંન એ માહરા બાપે કીધુંજ નથી, ને તેથી દયા, ઇનસાફ ને ધરમને ખાતર તમે સર્વેએ એકત્ર થઇ તેને હેડને હાથ ફાંસીના માંચડા પર એક નામોશીબરયાં મોહોતે મરતો બચાવવો જોઇએ. હું એટલુંજ તમોને અત્રે કેહેવા આવેલી છેઉં. હું પાછું કેહુંછ કે ખુંનની રાત્રે સમી સહાંજથી હું વાહલા જનના આરડામાં જનનની સાથે હતી.”

પણ આટલું બોલતાં તેણીએ એક લપેટો ખાધો. દેખીની રીતે પોતાના બાપના બચાવ માટે પોતાની ઇજ્જતની બરબાદીનો જે એમુળ સ્વભોગ તે સુંદરી આપતી હતી તે એ પોતે ખમી શકે તે થકી ઘણું અધીક હતું, અને તેની અગાધ ગંભીર અસર હેઠલ તે લગભગ બેહોશ થઇ ગઇ—એવી રીતે કે જે ધરડા વજીર ગોમેઝ ડી સીલવાએ પ્રસંગોપાત કુદકો મારી તેને પોતાની બાથમાં પકડી લીધી ન હોત તો તે જરૂર જમીન પર પછડાઇ પડતે!

પણ તે જોશથી હોઠ કરડી જઈજ પાછી સાવધ થઇ. તેણીએ જગરીથી આંખ પાછી ખુલી નાંખી, અને એટલુંજ વધાર્યું, “માહરે એટલુંજ કેહેવું હતું. ઇનસાફને ખાતર હવે માહરા જૈફ બાપને બચાવજો, અને હું તમારી સોસાયટીને બીજકુલ નાલાયક પુરવાર થઇ ચુકીછ તેથી મને હવે અત્રેથી જતી રહેવા દેઓ.”—અને તે જેમ હીંમતથી પ્લેટફોર્મ પર ચઢી ગઇ હતી તેટલીજ ઝડપથી, ખીચે નમેલી આંખો સાથે, પાછી ઉતરી આવી ને તે હાલમાંથી રસ્તો કાઢતી બાહર નિકળી ગઇ.

અને, ખરેખર, તેણીએ ધારી મેથ્યું હતું તેમ લોકો જાણે તે કેવું એકવાડ ભરેલું એક હાંડલું હોય તેમ, તેનાથી અલગ થઇ ખસી જતાં હતાં! મોટે ઘેરની ચીખીઆઇઓ, પોતાનાં સ્કર્ટનો એક છેડો બી તેણીનાં બદનને લાગવા ન પામે તે કીસમે, તે બધું દીલ પર ખેંચી લેતી, ને ઘણીક ઓઝી અકકલની અબળાઓ તે બાળાને માહું લાગે તે કીસમે, તેણીની લાગણીઓની કશી બી દરકાર કર્યા વના, તેનાં મોઢાં પર ને મોઢાં પર મોટા તુચ્છકારનું એઅદબી બર્ચું હસવાથી પણ બાઝ આવી નહીં!

દયાથી તેને જોનાર તો જાણે ત્યાં કોઇ હતુંજ નહીં. જુવાંન છાંરીઓ જેઓ તુચ્છકાર કરવા જેવું દયાહીણપણું ન બતાવી શકી તેઓ બી તેને દયાધને તાજુબી અને શીકરથી, જાણે તે એક જોતાં બીહીક લાગે ને તેમ છતાં અજ્ઞયબીથી જોવા ગમે એવું જંગલી જનાવર હોય તેમ

દુરથીજ આંખ ખેંચી ખેંચીને જોતી! દુકંમાં, ને પવિત્ર છોકરીની કરેલી સઘળી ગણતરીઓ કેવળ ખરીજ આવી, અને તેણીનો જોતાં જોતાંમાં સમુજગો નાશ થઇ ગયો હતો.

ફક્ત જવાંન્યાઓ તેના પુરતા દીક્ષસોજ પુરવાર થયા. તેઓ છયેક બોલતા સાંભળાતા હતા કે તે ખરીજ દીક્ષર હોવી જોઈએ કે જે બહેરમાં પોતાની એ રીને જોઈજતી થવા દઈને બી પોતાના આપને બચાવા એવી દીક્ષિત સાથે બહેર પડી હતી, અને એ દીક્ષિત લખ્ખો આરીનને કાખીલ હતી.

અને એ ક્રીસમનું અવારનવાર અનુભવંતી ને કાનેકાન સાંભળતી ગરીબ મરાયા હવે હોલના દરવાજા પર પોંદચી, કે જ્યારે તેણીએ જોયું કે બક્ષો વઝીર ગોમેઝ તેની જોડેજોડ ચાલતો છેક આરણાં સુધી તેને વળાવા આજ્યો હતો.

“તમે ધારોજ વાઈ કે હું માહરા આપનો જીવ બચાવી શકીજ?” તેણીએ તે જોતાં ઘણી આનુરતા સમેત તે ધરડા આસામીના ચેહરા સામે જોઈ સંવાલ કર્યો.

“હું નથી ધારતો,” વઝીરે કહયું; “મને તો લાગેજ કે તમારે રાજને પોતાનેજ મળવું જોઈએ. હું તમોને લઈ જઈ? હું ધાઈજ કે હું તમારી તે નામદાર સાથ મીલાકાત કરાવી શકશ.”

“રાજને એમાં માહરે નહું કહેવા જેવું શું છે?” મરાયાથી બેધ્યાંન-પણે બોલી દેવાયું; “તે તો ત્યાં હતોજ! ને તે તો જરાએજરા જાણે છે!”

ડાન ગોમેઝ ડી સીલવાએ એ સાંભળતાં અજ્ઞયખીમાં આંખો ખોલી. રાજ જાણે? રાજ ત્યાં હતો? એ તે શું બકી ગઇ હતી?

તેને અવલથી વેહેમ તો હતોજ. રાજની મરનાર ડાન જન માટેની અદેખાઈથી જો આખી દરબાર વાકેફગાર હતી તો તે પોતે કેમ ખીનમા-લીતગાર હોય? એટલા માટે ધરડા મેનડોઝાએ કરેલાં આ ખુનમાં રાજની બાહલી કે શામીલગીરી જેવું કાંઈક હોવાનો તેને વસવસો થયાજ કરતો હતો, જે બોલી મરાયાના છેલ્લા બોલો વધતો ઓછો ખરોજ પુરવાર કરતા હતા, ને તેથી સ્વભાવિક તે ઘણો અજ્ઞય થયો.

તે પોતે ઘણો બક્ષો હતો. તેની બૈરી ડાના ઐના જે રાજના મત-લખી મસલત્યા પીરાઝ સાથે રાજની ખરાખીમાં મલેલી હતી, અને જે પોતાના બરથારને ચાહવા કરતાં પીરાઝની વધારે મલતી અને મસલતી હોવામાં એક હેમક હદ સુધીનું માન સમજતી હતી તેનાથી ઉલટી રીતે

આ ધરડો વજીર જેટલો ભોજો તેટલોજ ભજો અને નેકચણુ હતો. તે પોતાની પરણેતરના પ્રપંચો અને કાવાદાવાથી ખીલકુલ ખેમચર હતો. કમળાની આંખે પીળુંજ દેખાય છે તેમ જ્યારે ભુંડાંઓ ભઝાંમાં ખી ગડીચી અને ભુંડાંજ જોઈ લે છે, ત્યારે ખીજા હાથ પર, વળી, ભઝાંઓ ભુંડાસમાં ખી ભલામજ જોઈ શકે છે, અને તે હાલ આ ધરડા વજીર ગોમેઝ ડી સીલવાનો હતો. મરાયાએ શાહી તખ્તના માચડા પર ચઢી જે કાંઈ કહ્યું તે અંધુ ઓસેમોત તેણે ખરું માન્યું હતું, અને તેમ છતાં તે સરજતની સુંદરીની દયા ખામને તે હજી સુધી તેની જોડેજોડ આહર આલી આવ્યો હતો.

તેણી જે કાંઈ જુસ્સાથી તે ખુનનાં સંબંધમાં બોલતી હતી તે રાજને દોષીત કરાવી શકે એવુંજ તેને લાગ્યું, પણ તે એવો અભિપ્રાય આંધવા કે જાહેર કરવાની હીમત યતાવી શકે એમ મુતલબ ન હતું. તે એટલુંજ કરી શકતો હતો કે મરાયાની તેના આપને અચાવાની તેની તલખગારીમાં મદદ થવા તે એ મધુરીને રાજ સાથે મેળવવા ચાહતો હતો.

“માહરી ઘણી ભલામણ છે કે તમે રાજને જરૂર મળો,” તેણે મરાયાને પાછું દબાણ કરીને કહ્યું; “હું તમે ચાહશો તો તમારી હમણાંજ મુલાકાત કરાવી શકશ; પણ તમારે ખાતર નહીં તો તમારા ધરડા આપને ખાતર, હું અરજ કરુંછ કે તમે રાજને મલીને તેની સાથે વાત કરો ત્યારે ઘણાં સાવધ રહેજો. તે ઘણો ખારીસો આદમી છે, અને તેથી તમે કાંઈ એવું બોલો જેથી તેની એ ખુનના સંબંધની સામીકગીરી જાહેર થઈ જાય તે એ મુતલબ ખમી શકવાનો નથી. તમે એક બહાદુર આપની આહદુર બેટી છેઓ, પણ તોખી આહદુરી એક વાત છે, અને હુલ્લકાઈ ખીજી ને જુદીજ વાત છે.”

“એક મરવા મુતેલા આંદમીને આહદુરી કે હુલ્લકાઈ વચ્ચેના તફાવત માચવવાની જરૂરજ શું હોય?” મરાયાએ, એમ છતાં, અતી ઘણાં દુઃખથી જખમી થયલાં છગરે સવાલ કર્યો.

“તેજ તમારી બુદ્ધ છે,” ગોમેઝ ડી સીલવાએ કહ્યું; “તમારા જેવી દાંતર છાકરીએ ગમે એવાં દુઃખમાંખી નાહીમત કે નાસચર થઈને મોહતની તલખ કરવી સગવડ નથી. તમે હજી જીવવાને વાસ્તે પુરતાં જીવાંન છેઓ.”

મકરણ ૩૭.

અંતે એ રવેસે વાનચીત કરતાં તેઓ રાગની દેવડી કે જ્યાં રાગ પોતાના ખાનગી ઓરડામાં ખુની મેનડોઝાની તપાસ કરતો બેઠો હતો ત્યાં ચઢી ગયાં. સામડમાંના ખાનગી દરવાજો દિવસે કે રાત્રે રાગના ખાસ ઓરડામાં, રાગ રોકાયેલો ન હોય ત્યારે, ધસી જવાનો ધરડો ગોમેઝ ડી સીત્રવા હક ધરાવી શકતો હતો.

મરાયા ત્યાં જતાં સાથે બેસી ગઈ. રાગના એ મોટા કુશાદે ખાનગી ઓરડાને લગતી બાહરે એક લાંબી ને લાંબી આરાસના ચાલ હતી, કે જેમાં હાલમાં ભબુકદાર રોશણી કરેલી હતી, અને ત્યાં એક મોટાં ઝુમરની નિચે ધ્રુવપાંનનાં કુડાંઓની વચ્ચે ગોઠવવામાં આવેલા એક ખાંક પર મરાયા ગોઠવાઈને બેઠી, કે જ્યારે ડૉન ગોમેઝ એકસોજ અંદર રાગની મુલાકાત માટેની સરેસ્તાની તલાસ કરવા ગયો.

તે રાગની રૂબરૂ જઈ શક્યો નહિ. ફક્ત તેના ઓરડાને લગતાં બારણાં આગળ જે એમઅરસેન પાહરા પર હતો તેનેજ અવલ તો તે જઈને મળ્યો, અને તેહકીક ફરીને મરાયા કને પાછો ફર્યો.

તેણે તેણીને કહ્યું કે “રાગ હાલમાં તમારા આપની ખાનગી તપાસ મલાવેલ જેથી મને પણ એવા સંજોગો વચ્ચે અંદર ધસી જવાનું સાઈં લાગશે નહિ; આપણે, તેથી, જરા થોભી જઈશું.”—અને મરાયા, અલખત, તરત એ વાતને એકમત થઈ.

ખરેખર તો મરાયાએ તેણે જે કહ્યું તે પુરૂં પાધરૂં સાંમળ્યું પણ નહિ હતું. તેણે ધ્યાનમાં અરધાં બેધ્યાનપણાં વચ્ચેજ ડૉન ગોમેઝ સાથે એકમત થવાનું જાહેર કર્યું હતું. તે અરધી આંખ વિંચી દબને હવે ફારેલી મારેલી, નિસોસ પોતાની બેઠકમાં બેઠી હતી, અને ડૉન ગોમેઝ તેણીને અને ત્યાં સુધી પુરેપુરી મદદ કરવાના નેકમખતી ભરયા એરાદાથી તેની બાજુમાં ખુરશી બેંચી એક ટેબલ આગળ બેઠો, અને રાગ પરવાર પાંખે તેની વાટ જોતો એક તે ટેબલ પર પડેલાં પેપરમાં ડોકુ બેસી રોકાયેલો રહ્યો. એ બધો વખત રાગના ઓરડા બાહરેનો પાહરેગીર એમઅરસેન પોતાનો આમથી તેમ ઉપર નીચે પાહરો ભરતાં મરાયા બણી ધણી જુઝાસુ આંખોએ જોતો રહ્યો હતો.

અને એ વખતે અંદર ગરીબ ધરડા મેનડોઝા પર શું ગુજરતું હતું ? રાજાએ પોતાને હવે પુરતો સલામત જોઈને, અને મતલબ હવે જેવી જોઈએ એવી સરી રહેલી હોવાથી, તે ધરડા વાંદરને તેની વકી ઉપરાંત ખુબ ગુંગાવા અને સંતાપવા માંડ્યો હતો । તે એ ડોસાનું અગાધ મોડું હેશાન એક લેહજામાં બુલી ગયો. જાતનાં કળત તે જાતવંત થઈ શકતાંજ નથી. લીમડામાંથી શાકરના મીઠાસની ઉમેદ કરવી એ સીફ હેમાકાત છે, અને રાજા શીલીપના બાપમાં તેમજ હતું. મેનડોઝા ખરે ગુનેહગાર હોય એવોજ તેણે ફાર્સ કરવા માંડ્યો હતો. એક ખુની અપરાધી તરીકે મેનડોઝા સીધો, ટટાર, લંચો અને ગભીર રાજાની સોનેરી ખુરસી સાંમે ઉભો હતો, કે બ્યારે રાજા પોતે તે મોટી સુખકારક, મખમલજડીત, નરમ, સુવાલી ખુરસીમાં ફરાગાતથી બેઠો હતો. તેની બાજુમાંજ વકી તેનો માનીનો મસલતી ઍનટેન્ચો પીરાજ એ ખાનગી તપાસ દરમ્યાન કલાક ઓફ ધી કાઉન્ટનું કામ કરતો હતો, અને મેનડોઝાની તપાસને લગતા સવાલ જવાબો રાજાના સેક્રેટરી તરીકે કાગળ પર ચપચપ ઉતાર્યો જતો હતો.

“ત્યારે તું એમ કહેવા માંગેછ કે તુંને મરનાર પર લાંબી મુદ્દનો બાર આવતો હતો: ખરૂં કેની?” રાજાએ અંકે કરાવા માંડ્યું.

“મેં એમ કહ્યુંજ નથી, નામવર,” મેનડોઝાએ લગાર તીખાસથી જવાબ કરતાં કહ્યું; “મેં ફક્ત એટલુંજ કહ્યુંછ કે માહરી બેટી સાથની મરનારની મોહબત મને મંજુર નહિ હતી.”

“તેં એમ કહ્યુંજ નથી,” રાજા તરડાયો; “પીરાજ, જોવો તમારી નોંધ: તેમાં શું બોલો ઉતાર્યાછ?”

“મને મરનાર પર લાંબા વખતનો બાર હતો,” પીરાજે નોંધ જોઈને વાંચતો હોય તેમ તરત જવાબ કર્યો.

“જોયું, માહરી યાદદાસ્ત કેની છે તે?” રાજાએ હસીને કહ્યું. “હું એક વખત બોલાયલુ કદી બી બુલી જઈ શકતા નથી ! ત્યારે એમ તો ખરૂં કેની કે તાહરી છાતીમાં માહરા વાહલ મરનાર ખીરાદર વાસ્તો:કપટ અને કીનો હતો ?”

“હું બાર મુકીને એ વાત ખરી છે એમ કહેવા ના કહુંછ,” મેનડોઝાએ દર પળે વધતા આવતા ગુસ્સાથી કહ્યું.

“વારૂં ત્યારે બીજી રીતે હું એ મારો સવાલ રજુ કરશ,” રાજાએ જાદી રાખ્યું; “તાહરી બેટીપર મરનાર બ્યાર કરતો હતો તે તુંને નામંજુર

શું કરવા હતું?”

“કારણ કે એ લગનમાં હું મુતલગ માનવાવાસો નહિ હતો,” મંનડોઝાએ ગુસ્સાથી જવાબ કર્યો.

“કાંએ?”

“સખ્ય કે એ લગન થાય એ સંભવીત ન હતું, અને જો કદી થતે તોખી તમો નામદાર એ લગનને આહલી આપીને કાયમનાં થવા દેતેજ નહિ.”

“લખી લે, પીરાઝ,” રાજાએ ગુસ્સાથી પુકારીને કહ્યું; “આએ ધણું અગતનું છે. એ રાજ સામે શીતુર છે.”—અને પછી તરત મંનડોઝા તરફ ફરીને ગુસ્સાથી વધાર્યું, “અને ત્યારે તું એમ કેહવા માગેછ કે અમારાં પોતાનાંમાં લગનની મોતેઅરી કે ધર્મની પવિત્રાઇ માટે કાંઇ લાગણીજ નથી કે થઇ ચુકેલાં એક લગન વટીક અમો કલમને એક ઝટકે રદ કરી આપ્યે ને રદ કરી શક્યે?”

“તમો નામવર જે કરો તે થાય.” મંનડોઝાએ દ્રઢતાથી જવાબ કર્યો.

“લખી લે, પીરાઝ, લખી લે,” રાજાએ ગુસ્સાથી પાછું બખાળ્યું; “આએ ખુદાની તમામ બાવરી ચસકીછ. એની સરકશીની તો જાણે કાંઈ હદજ રેહતી નથી!”—અને વળી મંનડોઝા તરફ ફરીને—“એટલે અમારો રાજઅમલ એટલો બધો અધર્મી અને કુર્મી છે—એમજ કેની?”

“મેં એટલું બધું કહ્યુંજ નથી, નામવર,” મંનડોઝાએ લગાર ગભરાઇને કહ્યું; “હું એટલુંજ કેહવા માંગતો હતો કે—”

“બસ—નથી જાઇતું તું શું કેહવા માંગતો હતો તે,” રાજા તરડાવે; “તું જે કેહવા માંગતો તે તે કહી ચુક્યોછ, અને તેજ અમારા માટે બસ છે. પીરાઝે તેનો બોલેબોલ કાગળ પર ઉતારી લીધેલો છે.”

“પણ, નામવર મને સમજ નથી પડતું કે બ્યારે મેં ખુન કાઢેલું જાહેરમાં બાંગેચુલદ કચુલ કાધુંછ ત્યારે માહરા સંબંધમાં વગર અગતે આએ જાતની તપાસની સતાવણીનો ફાર્સ શું કરવા થવો જોઇએ?” મંનડોઝાએ કમળીને પુછ્યું, “શું મેં જાહેરમાં કચુલ કાધુંછ તેજ બસ નથી?”

“અચ્ચીતજ બસ નથી,” રાજા સતો થયો. “અપક્ષપાતપણે તપાસ કરવાની અમારી પાક ફરજ છે. એવો એક અઝીમ ગુનાહ તેં કાંય કીધો તે બેદને તબ્દે અમારે પોંહચવુંજ જોઇએ, અને હું ખાનગીમાં અહિં

તાહરી આએ રીતે તપાસ કરૂંછ તેથી જાહેર તપાસનો તાહરો ફજેતો થતો
અચેછ એટલે તાહરે તો ઓર માહરો અતીધણો ઉપકારી થવું જોઈએ!”

“હું તમારો ધણો ઉપકારી છેઉં, નામવર,” તે ખુદાએ ધણીજ ઠંડી
સબ્યતાથી મળક કરતી કીસમે જવાબ કર્યો.

“ત્યારે આપણે એટલું તો હવે નકકી કરી શક્યા,” રાજાએ પોતાની
મતલબને પેશ પડતું પાધું અકે કરાવાની જોહમત કરી, “કે જન મુરીશ
લોકોને સર કરીને પાછો ફર્યો તેની આગમચથીજ તેં એનો જન લેવાનો
ફરાવ કરી મેલ્યો હતો? મને બધી ખબર છે. વળી આજે તાહરી દીકરી
રાત્રે મરનારને મળવા ગેમ હતી તે વાત બી તેટલીજ ખરી છે કે નહીં?”

મૈનડોઝાએ ગુસ્સાથી હોઠ કરડ્યો. આ કમીનો રાજા, હેશાંન ફરા-
મોશ, કેટલી હદ સુધી તેની બેધજ્જતી કરીને તેનાં બેકીમતી હેશાંનનો
બદલો વાળતો હતો!! પીરાઝ બાબુમાં બેડો બેડો એ બધું સાંભળતો હતો,
અને તેના જેવા એક લુચ્ચાને મૈનડોઝા જેવા એક ઘુઘા ને પ્રમાણીક
આદમી સાથે ધસાતું ચાલવુંજ જોઈએ અને ધસાતું ચાલવુંજ હતું, તો
મૈનડોઝા એ હીણપસ્તી કેમ ખમી ને તામોશ કરી શકે ?

“તું મને શું જવાબ આપવા માંગેછ?” રાજાએ જરા થોપીને
પાધું પુછ્યું.

“હું આપ નામદારને એકાંતમાં અને એકલો મળવા માગુંછ,” મૈનડો-
ઝાએ માંગી લીધું; “ડાન ઍનટોન્યો પીરાઝને અહિંથી રૂખસદ કરે, અને
પછી હું સઘળી ખરેખરી હકીકત સવિસ્તાર આપ નામદાર આગળ
ખ્યાંન કરશ.”

પીરાઝ હસ્યો. રાજા એ અરજનો શો જવાબ કરશે તે આગમચથીજ
તે સારી રીતે સમજતો હતો!

“તાહરા જેવો એક ખુની કોણની આગળ એકરાર લખાવવો અને
કોણની આગળ નહિ તેની બેહુદી માંગણી કરવાની સરકશી કરે એટલેજ
શું?” રાજા એકદમ તરડાઈ પડ્યો. “તુંને જવાબ આપવો હોય તો આપ,
નહિ તો સુખેથી ના કહે. તાહરી દીકરી આજે જનને તેના ઓરડામાં
મળવા ગેમતી એ વાત ખરી છે કે નહિ?”

મૈનડોઝાએ જવાબ કર્યો નહિ.

“કેમ, જવાબ દેતો નથી?” રાજાએ જરા વારે પાધું પુછ્યું.

“માહરે જવાબ દેવો નથી; માહરે ચુપ રહેવું છે,” તે ડોસાએ જવાબ કર્યો.

“તે બી કીક છે,” રાજાએ કહ્યું. “પીરાજ, લખી લોકે એ જવાબ આપવા ના કહેછ, અને જવાબ આપવા ના કહેવું તે એ વાત કબુલ રાખવા જેવું છે, કેમકે નહિતો એ વાતનો એ હીંમતથી જરૂર ધનકાર કરતો; ને એમજ છે ત્યારે હવે એને આએ કીસમની ખાનગી તપાસનું માન આપવું પણ સમજવાર નથીજ. એની કાયદા પ્રમાણે જાહેર કચેરીથી તપાસ શરૂ કરાવશું, અને—”

“હું આપ નામવરને ખાત્રી આપું છ કે તમો તે ઘણું ભુલ ભરેલું કરશો,” મેનડોઝાએ ઉતાવળથી કહ્યું. “મેં કરેલાં ખુનની સજામાં હું પોતે મરવાને તૈયાર છેડું, અને તમો સાહેબ ફક્ત માહરાં મોહતનાં વૉરંટ પર સહી કરવાનીજ ખોટી છે.”

“તે નહિ બનશે,” રાજાએ પાકી આવે તેવે ઠંડે કલેજે જવાબ કર્યો. “રપેનના કાયદા મુજબ તાહરો ધનસાફ થવોજ જોઈએ, અને તુંને ધનસાફ મળવોજ જોઈએ. આએ કાંઈ તાહર જેવુંતેવું જખુન કામ નથી. મારો શાહજાદો ડૉન કારલોસ જે આપણી રપેનની ગાદીનો માહરા પછી વારસ થનાર હતો તે અચગીમાં મરી જવા પછી બધી માહરી હેંશ ઉમેદ એ માહરા એકપુરા ભાઈ ડૉન જૉનમાંજ મેં ભરી મેજેલી હતી, અને તાહરાં કરપીણપણાંથી તે સઘળી ઉમેદોનો ઉતાવળે નાશ થયોછ! તાહરી, એમ છતાં, રાજના તરફની સેવાં જેટલી લાંબી તેટલીજ વફાદાર છે તે માહરે ભુલી જવું જોઈતું નથી. એટલા માટે તુંને ધનસાફ મળવોજ જોઈએ, અને તે મળશે. કોક એ ખુન કાંચ થયું તે જાણવા જોરાવરીથી તલબ કરશે, ને તેથી તાહરી જાહેરમાં કાયદાસરની તપાસ બી થવી જોઈએ. મેં તાહરી ખાનગીમાં તપાસ કીધી તે એટલાજ માટે કે તાહરી વફાદારીનાં હેશાનમાં મહારે એવી તપાસ કરવી મને ઘણું સહલાહકારક લાગ્યું, પણ માહરા સવાલોના જવાબો ઉડાવીને તું એ જાતની મહારી મહેરબાનીને નાલાયક થયોછ એટલે હવે માડરો ઉપાય નથી. શું સમજ્યો?”

“હું બધું જરાએજરા સમજ્યો, માહરા મેહયાન,” મેનડોઝાએ પાછા અનકા કર્યા.

“આજે રહાંજે તું કેટલે વાગે ડૉન જૉનના ઓરડા તરફ ગયો હતો?” રાજાએ તે અનકા જરા એ સમજ્યાજ ન હોય તેવા ઢોંગથી વળી

નવું પુછ્યું.

“તે આપ નામદારને પોતાને સારી રવેસે રેશન છે.”

“મને ક્યાંથી રેશન હોય? હું કેમ જાણું? હું શું જાણું?” રાજાએ અજાણીના દેખાવથી પુકાર્યું. “હું તો ખાણું પછી મહેલમાં આવો, અને પીરાજ સાથે મને કાંઈ જરૂરનું કામ હતું તે અત્રે રોકાયો ત્યાર પછી પાંચરો બાલ—રૂમમાં ગયો, અને ત્યાંજ તું આવીને મને મળ્યો! કેમ, એમ ખરું છે કેની, પીરાજ?”

“હા નામવર,” તે સેક્રેટરીએ ગંભીરતાથી જવાબ કર્યો, “તદન ખરું.”

“ત્યારે તમે નામવર માહરી સાથે ડૉન-જૉનનાં મકાન પર આવ્યા હતા તે શું ગલત વાત છે?” મેન્ડોઝાએ રાજાની આ અત્યંત મોટી નફતાઈ ને પાક બેહવાઈથી હદ વગરનો તાજુય થતાં પુછ્યું.

“હું તહારી સાથે ગયો? એ વળી શું નવી દીવાન્યત અચમુચ તહારીપર ગાલેબ આવી?” રાજાએ અજાણ થતો હોય તેમ મોટે સ્હાદે હસીને પોકાર્યું; “એ કાંઈ લખતો ના, પીરાજ. ખીચારો થેલો થઈ ગયલો લાગેછ.”

મેન્ડોઝાએ એક સરદ હાથ મારી. તેણે હવેજ જોયું કે તે કેવા એક કપાત્ર કમીનાને માટે પોતાની જાંઘળી વેચી નાંખવા તક્યાર થયો હતો! તે એટલો પકકો રાજબક્ત હતો કે આ કીસમનો દગો થવાનો તેને તો એક દુરનો સ્વપ્નો વડીક થયો હતો નહિ. તે તો એમજ ધારતો હતો કે રાજા હેસાંનથી મરી મરી શીટશે, અને તેનો જન લેવોજ પડે તો વગર ઘોંઘાટે જન લખતે તેને જલદીથી મુકિત આપશે. તેણે આવી કાંઈ વકી રાખી ન હતી. તેણે એમ તો ધાર્યુંજ ન હતું કે જે ખુન તેણે ન કર્યું હતું તે ખુનને માટે રાજા પાક બેહવાઈથી તેની આટલી બધી તપાસો ચકાવશે, ને આટલી બધી સતાવણીઓ ચાલુ રાખશે!

તેણે જોયું કે તેણે પોતે જામરૂં ધામરૂં કર્યું હતું. હવે જો તે છતાં થઈને રાજાનો અપરાધ જાહેર બી કરે તો તેનું માનેજ કોણ ને ચાલેજ શું? તેના માનીજ કોણ હતા? તે પેલી કુચી લાવવા રાજાને નામે જઈને મરનાર જૉનના સ્ટુઅર્ડને મળ્યો હતો એ વાત ખરી, પણ તે તો એમ કેહવાય કે પોતાની દીકરી ત્યાં છુપાયલી હતી કે નહિ તે ખાત્રી કરવા તેણે સ્ટુઅર્ડ આગળ જઈને રાજાનું નામ અડાવી ચાવીની તલબ કરી

હતી! ખચ્ચીત, ખચ્ચીત, તે હવે મનથી હાય અફસોસ કરતો ઉભો કે એવા એક કમીના રાગને પોતાની પાક ઇજ્જત અને પોતાના જનનું બગીદાર આપવા તખ્તાર થવામાં તેણે એક અતીવ્રણી બચંકર ભુલ કીધી હતી!

પ્રકરણ ૩૮.

“તેં એને માર્યો ત્યારે મરનાર શું ખીનહથ્થારી હતો?” રાગએ વળી જરા વારે પાછા નવા ચોખા ચાલુ કર્યા.

“હા,” મેનડોઝાએ ગુસ્સા વચ્ચે જવાબ કર્યો.

“લખી લે, પીરાજ,” રાગએ તાકીદ કરી. “ખીચારા મરનારનાં ખીનહથ્થાર-પણાંને! કાલ લખને એ હીંચકારાએ તેનો જન લીધો! કેવું શરમ ભરેલું! કેવું કમકમાટ ભરેલું!! તુંને તેનો જન હતો તો તેને તહારે સરખેસરખું ચાન્સ આપવું હતું, અને એક ખરા સીપાહખચ્ચા તરીકે લડીને મરને અથવા મારને? વાઈ, કાંઈ તમે વચ્ચે હોમનોશ ઘણી થઈ હતી?”

“કાંઈજ નહિ,” મેનડોઝાએ જવાબ કર્યો,—કે જ્યારે તે આંખની ઇસારતથી રાગને પોતાનું તદ્દન પાકી આવેલું હોવાની ખબર આપવા ઘણું ચાહતો હતો; પણ રાગ તેની સાંમે જોયજ શાંતો? તે મામલો ચેતી ગયો હતો, અને તેથી સફાઈથી ખીજજ મેર જોવા કરતો હતો.

“લખી લે, પીરાજ, એ ખી ઘણું અગતનું છે,” રાગએ કહ્યું; “કાંઈ ખી હોમનોશ એ એ વચ્ચે થઈજ નહિ એટલે કે એણે છુપી રીતે હુમલો લઈ જમને તેને મારેલો હોવો જોઈએ.”—પછી મેનડોઝા તરફ ફરીને—“જખમ કયાં થયો?”

“છાતીની લગોલગ.”

“ઘણુંજ ઘાટકી,” રાગએ અટવત કર્યું.

“ખરેખર ઘાટકી.” મેનડોઝાએ ટેકો આપ્યો. “એ ખુન ઘણુંજ હીંચકાઈ અને ઘાટકી છે એમ કેહવાને વારતે આપ નામદાર તદ્દન વાજખી છે.”—અને આ મોગમ તાણાથી, ડુંબેશક, રાગનું જરતી કોહી ગયું.

“એ ખુંન થયું તેની આગમ્ય યા પછી તું તાહરી દીકરીને મળ્યો છ કે ?”

“ખુંન થવા પછી મેં મારી દીકરીને જોયજ નથી.”

“પણ થવા આગમ્ય ?”—અને પીરાજ તરફ ફરીને—“લખી લે, પીરાજ, એ કહેવા માંગે છ કે ખુંન થવા આગમ્ય ડાન જોનનાં ઘેરમાં એ પોતાની દીકરીને મળ્યો હતો.”

“હું એમ જોયોજ નથી.” ઘરડા મેન્ડોઝાએ ધીરજ ખોલી દઇ ધણી જુસ્સાથી કહ્યું, અને રાજ તેનાં એ તરડાવાની ખબર લે તેટલાં તે આરડાનાં બારણાં પર બાહરથી ધીમા ત્રણ ટકોરા પડ્યા, જે અંદર આવવાની રાજ કને રજ માંગવાની સરેસ્તાની સીગનજ હતી.

પીરાજ તે સાંભળનાં પોતાની બેઠકમાંથી તરતજ ઉઠ્યો, અને રાજએ તેને બારણાં આગળ તલાસ કરવાની હાથની ધસારતથી રજ આપી એટલે તે બારણાં આગળ દોડી ગયો.

તેને ત્યાં કોઇએ બાહરથી એક સોનેરી તાસકમાં રાજને આપવા કાગજની એક વાલેલી ખીંડરી આપી, જે તે એમની એમ રાજ કને લાગ્યો, અને એક પગ પર ગુટણ મરડયે બેસીને, સરેસ્તાની કુરનસ બગ લાવી, તેણે તે કાગળ રાજને પાસ કર્યું, અને તે પછી તે પોતે જ્યારે પોતાની બેઠકમાં પાછો જઈને બેઠો ત્યારે રાજએ ખીજા હાથ પર તરતજ તે ખીંડરી ખોલીને વાંચી.

તે આખો આરડો ઝગઝગાત રોશણીમાં આરાસ્તા હતો, માટે જ્યાં બેઠો હતો ત્યાંથી પણ ઘણી આસાની સાથે તે કાપતી તે વાંચી શકતો હતો. તેણે, તેથી, તે કાપતી એક ઝપાટે આખી વાંચી લીધી, અને પછી વળી નવેસરથી ને વધનાં ધ્યાનથી તે પાછી એક વાર પેહલેથી છેલ્લે સુધી વાંચી. તેના ચહેરામાં, એમ છતાં, તેથી કશોજ ફેરફાર થયેલો વંચાતો ન હતો. તેણે ધણેજ ઠડે કહેજે તે વાંચી લીધી, ને વાંચીને તે જે કીસમે તેને મોકલવામાં આવી હતી તેમજ પાછી ખીંડરી વળી તેણે પોતાનાં ગળવામાં મુકી. તે પછી તે થોડીક મીનીટ વીચાર કરવા થોભ્યો, કે જે દરમ્યાન એ શું હશે તે માટે જણાસુ તલબગારીથી રાજ બહુ જોતો. મેલે પીરાજ, હાથમાં પેન લઇને, લખવાની તૈયારીમાં આવુર પોતાની ટેબલ કને બેઠો હતો.

“ત્યારે તે મરનાર જોનના ઓરડામાં તાહરી બેઠી મરાયાને જોઈ એ વાત કમ્બુલ કરવા તું હજી ખી નાજ પાડે છે-એમજ કે?” અંતે જરા વારે રાત્રીએ તે થોડા વખતની ચુપકાદી તોડી, અકડવકડમાં હિંમત્તા મેંડોઝા બણી ફરીને સવાલ કર્યો.

“હા, નામવર, હું તે કહી ચુક્યો છું.”

“તેં એવું કયું અત્યાર તક કહ્યુંજ નથી,” રાત્રીએ અખાળ્યું. “તહારાં મોઢાંમાંથી આહર પડેલાં બોલબોલ આ કાગસો પર કિતારેલાં મોણુક છે. તેં તો જવાબ આપવાજ ના કહ્યું હતું; એમજ કેની, પીરાઝ?”

“હા, નામવર,” પીરાઝે જરા નોંધ જોઈ લઈને જવાબ કર્યો.

“હવે ખીજે સવાલ: તેં ખુંન કયું તે આગમચ તાહરી બેઠીની કબજતની અરયાદીની ખાત્રીપુર્વક આતમી તને મળી હતી કે નહીં?” તે દયાહીણુ રાત્રીએ તે ગરીબ ખીચારા ઘરડાનો હજી સુધી પીછો પકડી રહ્યો.

“કશીજ નહીં,” મેંડોઝાએ મોઠા ગુસ્સાથી કહ્યું. આ જનની શરમભરેલી ‘કોસ એકઝામીનેશન’થી હવે તે ડોસાની ધીરજની તમામ ઓટ થતી જતી હતી.

“અરે હેમક, તાહરી બેઠીએ પોતે તે આપુકાર જાહેરમાં કમ્બુલ કરેલું છે,” પેલી ખીંડરી ગજવામાંથી પાછી ખેંચી કાઢી મેંડોઝાને તે કંચા હાથથી અતાવતાં રાત્રીએ મોટી મગફરીથી કહ્યું “તું ના તે કેટલું કહેશે! તું ના કહીને શું સાર મેળવશે?”—અને મરાયા એવો કોમ એકદાર ફરી ચુકા હતી એમ રાત્રીને મજામુતીથી બોલતો સાંભળી ગરીબ મેંડોઝા મોહત જેવો શીકકો પડ્યો. તે ખરાં હગરથી ચોક્યો ને કમકમ્યો. શું એ અનવા જોગ હતું? શું એ ખરું હશે?

“હું એ નીચ બોહતાંણુ મુતલગ માનતોજ નથી,” તેણે, એમ છતાં, જરા વારે મોઠા ગુસ્સાથી કહ્યું.

“તાહરે માનવુંજ પડશે,” રાત્રીએ બાર નાંખી જવાબ કર્યો. “આએ મને મોકલવામાં આવેલી કાપલી લખાઈ તેની થોડોજ વખત આગમચ મરાયાએ બોલ-રૂમમાં હાજર થઈ આપણા તખ્તના માચડા પરથી આખી ખલકને એ પોતાની નામોશીની કેશ્યત જાહેર કરેલી છે, ને ગોમેઝે તે નાલાયક દુકતીને માહરાં તખ્તના માચડા પર ચઢવાની રજા આપી માહરાં તખ્તતાજની પવિત્રાઈને અપજશ આવવા દીધી એ તેણે ઘણુંજ એહુંદ કરેલું હું માનું છું.”

મૈન્ડોઝા ચુપ રહ્યો.

“છોકરીએ પોતે આખી હરબાર સાંમે પોતાની બેશરમીનો એકરાર કર્યો છે કે જ્યારે જ્ઞાનને મારી નાખવામાં આવ્યો ત્યારે તે પોતે પાસેના બેડ-ડેમમાં છુપાયલી હાજર હતી,” રાજાએ તે ગરીબ નાસખર બુદ્ધાને ઉપરા સાપરી જખમો કરાવાનું હથળી કરીપણે મનરીજ રાખ્યું!

“એ હરડતું જુદું છે, એક શરમ ભરેલી બનાવત છે,” મૈન્ડોઝાએ દુખથી કાઝતાં એ સાંખળી ગુસ્સામાં એક ઘરાડ મારી કહ્યું.

“તું દીવાનો થઇ ગયો છે, બુદ્ધા,” રાજાએ ગુસ્સાથી કહ્યું; “એ શું બનવા ને માનવા જોગ છે કે જે વાત બની નહિ હોય તેનો ખસક સાંમે ઉઘાડો એકરાર કરીને કોઇ બી નીદોશ છોકરી પોતાને માંથે આખી જગનની લ્યાનત લેવા તૈયાર થાય ? તે એમ કહેવા માંગે છે કે હું ખરાબ થઈ એ વાત ખરી છે, પણ તોખી માદરા આપે ડોન જ્ઞાનને માર્યો નથી,” અને તે રાજા એમ બોલતાં મોટા તુચ્છકારનું મોટે સાદાદે હસ્યો. “દીસ્તુંજ છે કે તે બેડને તેં સાથે જોયાં, ને તેથીજ જ્ઞાનને તેં માર્યો. તે તાદરી દીકરીએ પોતે તેને મારતાં તું નજરે જોયેલો છે.”

“એ અધુ તદ્દન જુદું—”

“ચુપ !” રાજાએ ઘરાડ્યું;—“માદરી વચ્ચે બોલી મને જુદા પાડવા નેવો એક હરફ બી ક્યારવાની તું હંમક હાંમિતજ કેમ કરી શકે છે ? બેવકુફ, એ તો ઝોર તારા કાબની વાત છે ! જો એવું કંઈ જોઈને ઉસ્કે-રાઈને તેં મરનારને માર્યો હોય તો તેનું વાજખીપણું સજ્જ કરતાં અમો ધ્યાનમાં કાઢશું; અગર નહીં, ને તું એ વાત નામુકકરજ જરૂર, તો જ્ઞાનને એવા કોઈ બી ખીજવાનની ગેરહાજરીમાં આગમચથી કરી મેજેલી ખુની ગણત્રીઓના કસ્ટથી મારી નાંખવાનો તાદરો દોષ દસ ઘણો વધારે મંબર થઇ પડે છે. તે એવાં તાદરાં પાપથી રૂપેનના એક સાથી માનીનાને મારીને આંખાં રૂપેનને રાંડી રાંડની હાલતમાં મેળ્યું છે, ને માદરો જખમો હાથ કાપી કાઢ મને માદરા એકનાએક વાદલા બાધ ને વારંસથી સદ્દનો વીખુટો ને બેનમીય બનાવ્યો છે. બોલ, એથી નબેહતર શું થઇ શકે ?”

ગરીબ મૈન્ડોઝા ! તે તમામ હડબડી ગયો. તે ઘુચ પડ્યો. આ રાજા કે દેત ? આઝંજ તે આદમી કે જેને ખાતર તે પોતે જ્ઞાન આખી વગર માંગવે ને વગર મોહને મરવા તૈયાર થઇ ગયો હતો ?

અને, તેમ છતાં, રાજાના છેલ્લા સવાલના જવાબમાં માથું ફેરવી

બોલ્યા વના હવે તે રહી શક્યો નહીં.

“એથી નબેહતર દુન્યામાં ધણું થઈ શકે છે, નામદાર.” તેણે કહ્યું. “હું ખુન કરનાર પોતે હોઉં તોખી બીજા નિર્દોશ પર તે દોષની પાડી સતો થાઉં એ એથી બી નબેહતર ને દોષખી કેલવાય, ને તે બી દુન્યામાં બની શકે છે. વળી એ તરકટ હું એવા પર દોષતું કે જે મારે માટે હજારો જનથી મરવા વરીક તૈયાર હોય એ બી અકલ કામ નહીં કરી શકે એટલું બધું દોષખી ને નબેહતર છે, ને તેવું બી દુન્યામાં બની શકે છે! ખુદા ખુનીને બી માફ કરે, પણ એ કાસમની દોષખી દગાખાણ-પનાહ તાહરી ખુદા!-તે ખુદા કદી ખમી શકે નહિં!”

“બીચારો ફાટુંફાટું કંઈ નહીં સમજ પડે એવું બક્યો જાયછ !” રાજાએ પીરાજ બણી કરીને જાણે દયા ખાતો હોય તેમ હસી પડતાં કહ્યું; “એ બધું એનું બોલેલું લખી લેવાની કંઈ જરૂર નથી, પીરાજ.”

“અચ્ચીતજ નહીં, નામદાર,” પીરાજે તરત એકમત થતાં કહ્યું, ને તેણે બી દયા ખાતાં વધાર્યું, “ગરીબ કમનસીબ ખુદો !”

“હું કશીજ રીતે દીવાનો નથી ને કશુંજ ફાટુંફાટું બોલતો નથી તે જાણનારા હૈયાફુટાઆ પોતાનાં હૈયામાં સારી રીતે સમજેછ.” છેલ્લે પાટલે બેઠેલા મેન્દોઝાએ અખાલ્યુ, કે જ્યારે તેની જૈફ આંખોમાં જનુન વસ્તું હતું, અને તે આંખ ઉઘાડીને જોવાની ન તો પીરાજ કે ન તો રાજા હાંમત કરી શકતો હતો ! “માહરી દીકરી એવો ગલીચ એકરાર મને એ કારણથી કરે એ હું માનતોજ નથી, ને કદી કાંઈ બી હોય તો મરતી વખતે તે મને નહીં કહીને માહરી કાગળી સાચવી લેવાથી ને મને જ્યાદા જખમી થતો ગયાવાથી તમે ધણી ભજાઈનું કામ કરી શકતો ! મેં માહરા રાજની ને રાજની દીકરાગન સેવા વરસોની વફાદારીથી કરેલી છે. અને આજે બી તેજ વફાદારી સાથે હું મરવા તૈયાર થયેલો છું. પણ તેનો આએ નતીજો—આએ દગાખાજી ? મને પાક ખુદા પાસ બદગી કરીને માંગી લેવા દેઓ કે ખુદા એ દુષ્ટ દગાખાણ દરગુજર ફરમાવે !”

પણ રાજનું તો એ બધું સાંભળીને જરા રૂવું બી પસીનાયું નહીં ! તેને હવે હરકતજ શી હતી ? તેને બીહીવાનું હતુંજ શું ? ભલે ને એ ધરડો વાંદર બકવા કરે ને ખુદા બોલોમાં રાજને દોષીન વરીક પુકારે, પણ તેથી તેનું હવે શું બીગડવાનું હતું ? તેને તો એ ડોસાને મરવા આગમય તફડતી મચ્છીની પેરે એમ તલમલતો જોવામાં કાંઈ ઓર મજા આવતી હતી ! એવી કાસમનાં દુન્યામાં જે અનેક દોષખી આદમીઓ થઈ

શકે છે કે જેઓ બીજાને દુખી થતાં જોવામાં પોતાને કશો લાભ ન હતાં, તેમને દુઃખી થતાં જોઈને મોજ માની લઈ શકે ને તે માંહેનો સ્પેનનો આ કંગાળ અને દુઃખ રાગ શીલીપ એક હતો. વળી તેની એ બી મક્કસ વધારે કરીને હતી કે આ ખાનગી તપાસ દરમ્યાન કોઈથી સુરતે મેંડોઝાનાં મોંઢમાંથી એવો એક મજબુતીવાસો બાએસ બોલાવવો કે જેથી એ ખુનનું વાસ્તવીકપણું એનકરાર પુરવાર થાય; ને તેમ થાય તો જે થોડાંકોને એ ખુનમાં તેની (રાગની) પોતાની સામીસગીનો કે બાહ્યલીનો શુબ્દા હોય તે સહંતર દુર થઈ જતાં તે પોતે સલામત બચી જાય; ને એ મતલબી મક્કસદ બર લાવવા એ પુરાએ તે બીચારા ગરીબ આવકા મેંડોઝાને કેટલી દદ સુધી શુંગલાવ્યો ને સતાવ્યો ને આપણે આ તેની તપાસના ફાર્સ દરમ્યાન ઉપર વીગતવારે વાંચી આવ્યા છીએ.

અને એ બધી મક્કસદ પુરેપુરી સફલ થયતી જોઈ દવે રાગને આ ફાર્સ ઉપર પરડો ઉતાર્યો.

“દવે આએ તપાસ ત્યારે વધારે વાર આગળ ચલાવવામાં કાંઈ માલ નથી,” તેણે અને ચુકાદો આપ્યો. “હું એ બંધ કરું છું, પીરાજ,” અને મેંડોઝા તરફ ફરીને—“તું હમણાં છેલ્લું જે બધું થેલુંગાંડુ બોલી ગીયો તે હું નોટીસ નથી કરતો કેમજે તે એક દીવાનાનેજ પરનું બધું બોલવાનું છે, અને એ ફાટુંફાટું બોલવા વાસ્તે તને કોઈ બી સમ્મ કરવી એ તાલરા કેસમાં મુલેકાને મારવા જેવુંજ થશે. વળી હું દીલનો કિદાર છેડું. હું પોતે તુને માંફ કરું છું. તેં મારા બાઈને મારી નાખીને માલરાં આખાં રાગને અપંગ કીધુંજ, પણ હું પોતે તુને માલરી તરફથી માફ કરું છું એમ તું ફાર્સીના માંચડા પર ચડે ત્યારે બી યાદ રાખજે. હે માલરાં લાથ!”—અને તે ટોંગી ધુનારાએ મેંડોઝાને ઘણા દમામ સાથે પોતાનો લાથ ચુંમવા આપ્યો, જે એકજ સ્પર્શ ને વફાદારીભર્યા બુદ્ધાની લાગણી પાછી તેની પક્ષમાં હતી આપવા યસ હતો. દવે તેને (મેંડોઝાને) લાગ્યું કે આ બધું રાગને કીધું ને કરવાને તે તદ્દન વાગળીજ હતો, કે જેથી ખુન માટે તેના પર કોઈને કશોજ સુમેલ જાય નહીં, અને એ ખ્યાલ થતાં તે છેલ્લા નજદીક એ કલાકની તે કરેલીજ તરફની સઘળી સતાવણીઓ લગભગ બુલીજ ગયો. તેણે એ ખ્યાલ થતાં તરત પોતાનું જૈફ માથું નમાવું, અને શુંદણે બેસી રાગને આપેલો લાથ લઈ બાઈજગત ચુમ્યો.

“હું માલરાં રાગને માંહેના સુધી વફાદાર હતો ને વફાદાર છેડું,” તેણે તે બોલેલા ક્ષેત્રાં કહ્યું.

રાગ્ન કદરૂપું હત્યો, ને ઉપકાર માનતો હોય તેમ પીરાજ ન જુએ તે ક્રીસમે તેણે સ્લેમ ડોકું નમાવ્યું અલકે દલાવ્યું, એ તેની છંદગીતો એક યાદગાર અનુભવ પુરવાર થયો કે દુન્યામાં એવા બી પુર વફા આદમી એા થઈ શકે છે !

“પોહરેગીરને બોલાવો, પીરાજ,” એ પછી રાગ્નએ હુકમ આપ્યો. “એને રાતભર ‘વેસ્ટ ટાવર’માં કેદ કરાવજો, ને મારી તરફથી ખાસ હુકમ મુકજો કે કોઈ કશીજ રીતે એ કમનસીબ મુદ્દાને સનાવે નહીં.”

પીરાજ એ સાંભળતાં તાવરતોય કહ્યો. આહરેની ચાલમાં જ્યાં મરાયા વહર ગોમેઝ સાથે ખોટી હતી તેના બીજા ખાજુએ એક ઔરીસર ની સરદારી હેડેલ એક ન્હાની લશ્કરી ટુકડી તેને લઈ જવા સાડ તૈયાર હોય હતી, અને તેને સપુર્ક થયા પીરાજની પુરે તરનજ તે દીક્ષેર લડવૈયો મજમુત કદમે, રાગ્નને નમન કરીતે, તે ઓરડામાંથી આહરે પડ્યો. ત્યાં આરણાં આહરે પીરાજે તે ટુકડીને તે ડોસાનો લવાસો આપ્યો, તથા તેના સેફ્ટનંટને રાગ્નનો હાકમ અને પેગામ કહ્યો, અને પછી પીરાજ બણી જાંખીને જંયા વના બ્યારે મંન્ડોઝાએ તે ટુકડીની દસ્તગીરી હેડેલ ચાલવા માંડયું ત્યારે પીરાજ પાછો રાગ્નના ઓરડામાં ગયો.

તે લશ્કરી ટુકડી ઘરડા મંન્ડોઝાને યા તરફથી ઘેરી જઇતે ચાલતી હતી. ત્રણુ લથ્થાર અંધ આગળ હતા, ત્રણ પાછળ અને અંમે તેના અને લાથપર ચાલતાં હતા.

તેઓને આ ક્રીસમનો મામસો કાંઈ નવો ન હતો. સ્પેનની કોર્ટમાં એવા ખનાવો તો અવારનવાર ખનતા કે જે રાગ્નના માનીતાં કે રાગ્નના વિશ્વાસમાં હોયતે ઘડીની વચમાં તેમને સ્વાધીન થઈ કેદમાં ચાલ્યા ગયે ! વળી ડોન જર્નને મારેસો હોવાથી તેઓને મંન્ડોઝા પર ઘણો ખાર ને જનુન આવતું હતું. ને અધુરાંમાં પુરું—તેણે પોતે પોતાની સિપેહેસાઝારગીરીમાં તેઓ કને સખ્તીથીજ કામ લીધેલું હોવાને લીધે આ તેની પડતીમાં તેઓને તેની કશીજ દયા આવી શકતી ન હતી. એમ જતાં, તેઓએ પીરાજે સેફ્ટનંટને રાગ્નને નામે હુકમ આપ્યો હતો તે સાંભળ્યું હતું, અને તેથી કોઈ તેની સાથે કશીજ સખ્તાઈથી વરતવું ન હતું.

તેઓ “રામ્પટ સેફ્ટ” લશ્કરી દમામથી માર્ય કરતા, ને અધાં સરખાં કદમ કહાવતા હતા, કે જેમની વચમાં તાડ જેવો કંચો મંન્ડોઝા, તેટલાજ દમામથી, તેવાંજ એક સરખાં પગલાંએ ચાલતો હતો. તે કશીજ રીતે બીહીધેસો દેખાયો નહીં. ફક્ત તેનું માંથું ખુલ્લું હતું—જાકી તે પોતે બી લથીયાર—

અંધ પોતાના લશ્કરી પોપાકમાંજ સજ્જ થયેલો હતો જેમનો તેમ હતો.

તે ચાલ જરા સાંકડી પણ ધણી લાંબી હતી, ને રાગના ઓરડાનાં આરણ્યં ભણીથી કુચ કરતા તેઓ જ્યાં મરાયા ને ડાન ગોમેઝ ઓટી થતાં હતાં તે તરફ (આહર નીકળવાનાં આરણ્યં ભણી) આવ્યા, કે જ્યારે ગોમેઝ મેન્ડોઝાને લાવતા સમય તરત ઉભો થયો, ને તે ટુકડીને જગ્યા આપવા જરા આગ્રુ થયો: પણ મરાયા કાંઈ સમય નહીં. પોહરેગીરની ટુકડીએ ચાક્રસ વખતે યદ્વી માટે નીકળેલી એમજ માર્ગ કરે છે તે એ આળા બંધાતી હતી, ને તેથી તે આ પણ તેવુંજ કાંઈ સમય ખીતકુલ બેદર-કાર રહી. વળી મેન્ડોઝા જે કે ઉંચો ધણો હતો તેથી આસપાસના ચોટા દારોથી ઘેરાઈ ગયેલો હોવાને લીધે ને તેને તરત જોઈ શકા હતી નહીં.

અને એ વખતે ડાન ગોમેઝ ડા સીતવાએ ભલાઈથી ખરેખર ચાલ્યું કે મારાયા તેના દુખી આપને આ અવદશામાં જતા ને ઓળખવા ન પામે; પણ નહીં. ગોમેઝ પોતે ઉભો થયો તે જોઈને તે છોકરીએ જરા નજર ઉંચે કરીને જોયું, ને પોતાના આપને જતાં તે દુખથી ધવાઈને ચીસ પાડી ઉઠી.

“ફાધર!” તેણીએ આગળ ધસી જઈને પુકાર્યું,—અને તે દોડીને પોતાના આપને મળવા ગઈ, એટલે પેલો લેફ્ટનન્ટે તેને ઓળખીને તરત ઉભો રહ્યો, અને આખી ટુકડી ઉભી રહી ગઈ.

“ફાધર! માર્ચ!” બુઢા મેન્ડોઝાએ એ મામલો જોઈ ગુસ્સામાં ખરાડ મારી હુકમ આપ્યો. તે પોતાની બેઠીને મળવા ને જોવા જરા એ ખુશી ન હતો. તેણે તેને તરતજ જોઈને ઓળખી હતી. ને તે થોપવા કશીજ રીતે ચાહતો ન હતો.

અત્યંત, એ મામલો જોતાં તે લેફ્ટનન્ટે આગળ વધવાની દીક્ષા લઈ, પણ ડાન ગોમેઝે હાથની ધસારત આખી તે ટુકડીને થોપવાનો પાછો હુકમ આપ્યો; અને તે વડા વજીરનો હુકમ ને એક કાયદોજ હતો, એટલે આખી ટુકડી એકદમ થંચ થઈ ગઈ.

“નામદાર, અમોને રગ્ત આપો,” એમ છતાં ને જવાન લેફ્ટનન્ટે પોતાની ફરજની રાહે નમનનાઈથી ડાન ગોમેઝ કને માંગી લેતાં કહ્યું. “નામવર રાગ્તનો હુકમ અધવાને વેસ્ટ ટાવરમાં પુરવાનો છે. અને દીક્ષ થશે તો હું ગરીબ આદમી દુપકામાં આવી પડશ.”

“તુંને દુપકો નહીં મળશે,” વજીરે કહ્યું; “તુંને ખોટી કરવા સાફ તું

માહફે નામ આપી શકશે. આપ બેટી આવા સંજોગમાં મક્કવા વગર ધુટાં પડે એ અકુદરતી છે.”

“પણ માહરે મળવુંજ નથી; હું એ નાસાયક નારવા દુકનીનું કાલું મોંદું જોવા ખુશીજ નથી,” મેન્ડોઝાએ વળી મોટા ગુસ્સાથી બખાલ્યું.

“જનરલ મેન્ડોઝા,” તે બક્ષા વઝીરે હયાં વચ્ચે પડી જાગી આવે તે કીસમે કહ્યું, “તું જે નેહસ્ત અપરાધ તાહરે માથે લીએ છે તેના કરતાં તાહરી બેટીના અપરાધની ગંભીરતા બેશક હજારે વાર કમ છે. તું ધન-સાન્યતથી અજગ ના થા. તાહફે ગમ્યું તને મક્કવા તલબગાર થયુંજ તો તમે આપ બેટી સેવટની મીલાકતમાં ઘડી ચપકો મલી લેઓ.”—તે પછી તે લેફ્ટનન્ટ તરફ ફરિને બોલ્યો, “તમે ગધા બારણાં પર જમને થોઓ. અંધવો નહાસી નહીં જશે તેનો જીમેદાર હું છુંક. હું માહરી સત્તાથી તમને બાહર થોબવા હુકમ કરું છું. હું તમને બોલાકે ત્યારે અંધવાનો બાજ લેવા અંદર પાછા આવજો.”—અને તે એવા તો સત્તાના થસ્સાથી બોલ્યો કે તે દુકડી અને તેનો લેફ્ટનન્ટ તે હુકમને માન આપી નામે થતા ત્યાંથી તરતજ ચાલી ગયા.

ત્યાર કેડે ડાન ગોમેઝ પોતે પણ તેઓ આગળથી હડી જમને ચાલને બીજે નાકે ગયો ને બેડો, કે બ્યારે તે આપ બેટી કલાકો પછી પાછાં એક વાર અરમપરસની મીલાકત માટે ફરજિયાત એકલાં પડ્યાં!

પ્રકરણ ૩૬ મું.

એ અધું એટલું જલ્દી અને મેન્ડોઝા. અ નવખી વચ્ચેથી ફારેગ થઈ શકે તે પહેલાં એવી તાકીદથી બની ગયું કે નારાજ ને ગુસ્સે થયલા મેન્ડોઝાને ગોયા ને માટે પ્રોટેસ્ટ કરવા કે વાંધો કિઠાવા પણ વખત મળી શક્યો નહીં!

તેને ડાન ગોમેઝનું એ વર્તણુ જરા થમને ગમ્યું નહીં. તે ઘડો વઝીર હતો તો બસે, અને રાજકારેત્યારમાં પ્રવીણ હતો તે બી બસે, પણ તેના ખાનગી ઘરખટલામાં આ કીસમે માંથુ મારવા ને તેની મરજી ઉપરાંત કામ લેવાનો તેને હકજ થું હતો ! તે ઘણો ખફા થયો.

તેણે ખીલાડી ધુરકે તેમ ધુરકીને એકસો પડવા કેડે એકાદ પણ ગરીબ મરાયા ભણી જોયું. તેનાં નેણુ જ્યેનથ જમાવેલાં હતાં. તેની આંખમાં ખુનખાર ગુસ્સો વંચાતો હતો.

તેઓ ઘરમાંથી તે રહાંજો છુટાં પડ્યાં તે પછી ભાગેજ છ કલાક વચમાં ગુજરયા હતા, અને અરે, એ દુકં અરસામાં કેટલું બધું બની ગયું હતું—એટલું કે જે બનવાને જાતું વખત વરસો અને જમાનાઓ જોઈએ ! એજ તો આ વારતાની તારીર છે. જે અત્યાર તકમાં બનેલા બનાવો જ્યાં કરતાં અમને એક મોટો અરસો ગુજરી ગયો છે. તે બધા બનાવો, આ વારતાની શરૂઆતમાં અમોએ સમજાવી લીધું છે તેમ. ફક્ત એકજ રાતના થોડાક ગણત્રીના કલાકોની રમત હતી !

મરાયા હેતથી તેને મળવા ધરી ગઈ ને તેણે ઘાટડા હડધુતથી પોતાની ગોઠમાંથી લાંકી મેળી ત્યાર પછી તેણીએ અત્યાર તક તેને પાછી મળવા એક પણ કોશિશ કરી ન હતી. તે દુખનું એક ચિત્ર—એક મોટી ગાદીની “લોચેર” ની પીડને અટ્ટેલી હબી હતી. તેનો ચેલેરો લોહીના એક બી છાંટા વગરનો શીકકો હતો, અને તેવાજ શીકકો હોહો ટાંકત ખીડેલા હતા, કે જ્યારે આંખોમાં એક આખી દુન્યા ભરતું દુખ વંગાતું હતું—દુખ કે જે તે સોદામણા મુખમાંથી હવ કદી બી દૂર ચઢજ ન શકે એમ દેખાતું હતું !

બનેને એકમેક પર સ્વભાવિક હેતુ હતાં અમાચ હતો, કેમકે એક નિર્દોશ એક ખીજનને દોષીત માનતાં હતાં. મનદોઝા વધારે. તે તો એવી એક બેટીની રૂબરૂ થવા કરતાં અદર જઈને રાગની તપાસની સતાવણીઓને વધતી ખુશીથી પાછો તાંબે થાય એમ હતું. તે ખરી શુદ્ધતાનોજ એક નાદર નમુનો હતો.

તે પોતાની બેટીને નાશ પામેલી અને બેદયા બની ગયલી માનતો હતો. તેણીએ પોતે તે વાતનો જાહેરમાં એકરાર કરેલા હોવાની ખુદ રાગજ તેને જાતમી ને ખાત્રી આપી હતી, અને ત્યારે જ્યાં શું જોઈએ ? ખીજન હાથ પર મરાયા તેને ખુની માનતી હતી, અને અફસોસ, ખુની બી કોણનો ? જે આખી સજવનનનો માનીતો ને તેના પોતાનો પોતાના ખ્યારા જનથી બી કરોડો વાર વધારે ખ્યારો તેનાજ ! ખરેખર, એ ખીલકુલ બેગુન્દા ને નિર્દોશ આપ બેટી આ કોસમે એકમેકને તકરીરવાર માનતાં આખી દુન્યામાં ખીજન કાઠ એ રવેસ આગલ એકલાં થયાં નહીંજ હશે !

અને મરાયા બોલી.

“કાશર,” તેણીએ કહ્યું “હું માહરૂં મન મોડું કરી તમને બોલાવા ને મળવા માંગું છું. તેથી શું તમે નથી બોલવા માંગતા?”

“તાહરા જેવી કાબા સાથે હવે બોલવાનું રહ્યુંજ શું?” મેન્ડોઝાએ ગમડાત કર્યો;—“દુર, દુર એ અપવિત્ર, તાહરા હાથ મારાં અદનને લગાડી તે ગલીય ના બનાવ! એર બી તાહરા ગુન્ધનો બહરે એકરાર કરી તે માહરે વાસ્તે મોહોતને એવડું આવકારકાયક બનાવ્યું છું!”

“મોહોતને? એ નહીં,” તેણીએ દુખથી પુકાયું; “તમને અચાવા-તમને જીવાડવા તો મેં માહરી જીંદગીનો નાશ થવા દીધો છું. હવે ત્યારે મોહોત શાનું?”

“મોહોત હવે વધારે કેમકે તેં પોતે બહરે કીધું કે તું મરનાર સાથે હતી, અને લોકા, તેથી, હવે એવડા ભરોસાથી માને છે કે તે જોઇને તેનાં ઝેર ને વેરમાં મેં તે નાકાયકને મારી નાંખ્યો,” મેન્ડોઝાએ જરા નરમ શતાં સમગ્નવ્યું, કેમજે તે હવે જોઇ શક્યો કે મરાયાની પોતાનાં કુકમનો એકરાર કરવામાં પણ તેનો જૈફ જન અચાવી લેવાનીજ નેક મક્સદ સમાયલી હતી. “હેમક, એ એકરાર તું નહીં કરતે તો તું તેમજ હું બંને એક જીઆંગર બેઠજીતી ને નામોશીથી બચતે: અને એ બંની ખરાબી પર ખરાબીઓ કરી તું શું હજી નફ્ટ નાકે માહરી સાથે બોલવા ને મને મળવા માંગેછ? દુર થા, કાળું કર—માહરી સાંબેથી નાખુદ થા!”—અને તે બાપ એમ કહેતાં પોતાની નામોશીની યાદથી જીગર જળાવી મેજે એવા નવેસરથી વધતા આવતા ગુસ્સા સમેત ત્યાંથી ચાલી જવાનું કરતો હતો.

અને ત્યારે? ત્યારે મરાયાએ એક વાધણ માફક ઉછળો મારી તે જૈફ બાપનું કાંડું પકડ્યું—એવી કીસમે કે તેણીના તે જુસ્સાથી તે ધરડા બાપ એકાદ પણ હેરત રહ્યો. તે કે જે સદા તેનાથી બીલીતી ધુજતી, અદમ ભરેલી ને કાંકણી હતી, તેને હાલ ઝનુનનું એ શીફરું શું ને કાંએ થયું?

“પીતાજી, સાંબજો!” તેણીએ પુકાર્યું; “તમારાં અધાં ગલીય અનુ-માનો તમામ જીવભરેલાં છે. હું માહરી મરનાર માએનાં પ્યારાં નામના કસ-મથી કેલુંછ કે તેનાં પેટમાંથી મેં જન્મ લીધો ત્યારે જેવી એ કીસમની એક બી ગલીચીથી હું બાકાત ને નિર્દોશ હતી તેવીજ તમામે તમામ આજની ઘડી સુધી છોક. મેં માહરી બેઠજીતીનો બહરે એકરાર કીધોજ ખરો, પણ તે ફક્ત તમારો જૈફ જન અચાવા. માંનોછ તમે?”

મેન્ડોઝાએ સખ્ત હચરત થતાં ડોળા ફાડી તે બેટી સામે જોયું. શું તે ખરું કહેતી હતી? શું એ બનવા જોગ હતું? શું તેણે હેમક જેવાએ

ભુલમાંજ ત્યારે જોડું ખાયા કીધું હતું? તેણીના બોલવાના શુભ્યાના હરફે હરફમાં સચ્ચાઈનુંજ જોશ ને જોમ જામી રહેલું હતું! ■

“હું કેમ માનું?” તે આપે એમ જતાં કહ્યું; “મેં પોતે તેના આગ-માંથી તને ન્હારી જતાં જોઈ હતી;”

“નહીં, તે તમારી ભુલ છે.”

“ભુલ કેમ હોય? મેં તાહરો ફેસ વટીક પીછાંણ્યો હતો! આઝ નહીં. પેલો જે સ્થાંજે ઘેરમાં તેં પેહડ્યો હતો તે!”

“ત્યારે નકકી તમારી ભુલ છે, માહરા વાહલા પપા,” મરાયાએ સમજાવ્યું. “હું તો તમારા જવા પછી વાહલી આઝનેઝની મદદથી આએ તેનો પોપાક પેહડી સ્થાંજની ઘેરમાંથી બહાર પડેલી છેક!”

મેન્ડોઝાએ જોરથી કપાળ દાખ્યું. આ શું બધો ભુલાવોજ હતો?

“ત્યારે મેં ડોના ઝેનાને તને ઘરમાં મળવા મોકલી ત્યારે શું તું ઘરમાં નહીં હતી એમ?”

“હું તેને મળીજ નથી; ત્યારે આઝનેઝે તેને કંઈ થાપ આપી હોશે,” મરાયાએ જવાબ કર્યો.

“ને તું નિર્દોશ છે? ઓ ખુદા, તું મને એ સુખની ખાત્રી આપ!” તે આપે આરબુબયું પુકાર્યું.

“અને હું ખુદાનાં નામથીજ તમને ખાત્રી આપું છું, પપા,” તે બેટીએ પાત્રું સમજાવ્યું.

“હુ અંદરના આરઝમાં માહરા વાહલાના હવાળામાં તમે લોક ત્યાં આવ્યા ત્યારે હતી એ ખરૂં, જમે લોક ત્યાં ધુળરે! લાવ્યા ને વખતે હું પોતે અંદર તમારા ગુસ્સાથી થરથર ધુળતી હતી એ બી ખરૂં, પણ વાહલા આપ! અમારો ખ્યાર ધગજતદાર ને સાચ્યો હતો, ને હું માહરી વાહલી માયના પાક હવાળામાં હોઈ તેટલીજ ને વાહલાની પવિત્ર ઓથમાં પાકીજેલ ને સજાંમત હતી. અરે, જે મુવેલાં પાછાં આવી શકતાં હોય તો માહરો જોન મીનોઈમાંથી બી માહરી એ વાતની સચ્ચાઈ પુકારવા સાહજત આપતો આવશે!”

તે આપ ફાટેલી આંખોએ તે કચ્કરણી વચ્ચે એવા ગુસ્સાથી-ખીલ ફલ સચ્ચાઈના બાર સાથે બોલતી બેટી બધી જોઈ રહ્યો અને તે તદ્દન જ ખરૂં કહે છે એમ ખાત્રી થતાં તેણે હાથ પ્રસારી ધણાંજ અસાધારણ

હૃતથી તેને પોતાની ગોદમાં ખેંચી લીધી, “માહરી બેટી—માહરા જેવીજ નેક ને પાક, માહરી બંદનગુમાની મને માફ કર, ને આવ માહરી ગોદમાં!” તેણે કહ્યું; “હું તાહરો કહેતો હરેફ હરફ હવે ખરો માનું છું!”

અને તે આવ બેટી ધણાંજ હૃતથી બગલગીઝ થયાં, પણ મરાયા, એમ જતાં, તે ગોદમાં થોડી ધણી કમકમ્યા વના રહી શકી નહીં.

“ઓ બાપ!” તેણીએ તરત પાછી એ યાદથી અલગ થતાં ને રડી દેતાં પુકાર્યું, “કાંએ નાહક એવા એક આખી સજ્જતનતના પ્યારાને તમે મારી નાંખ્યો?”

અને મેન્ડોઝાએ શો જવાબ કર્યો? તેનાં છગરમાં એકદમ એ આરોપ સાંભળતાં એક જગ ચાલી રહ્યું. તે આપુકાર પોતાની બેટીને કહેવા ને બહીર કરવા માંગતો હતો કે તે પણ બીજકુલ એગુન્હાજ હતો, પણ તેમ કરવું ને કહેવું શું રાજ સામે શીતુર ને એવફાહ નહીં કહેવાય? તે કેમ એ વાત જુઝાંત પર લાવી શકે? તે કેમ તેણીને ખરી વાત કહે? ખરી વાત જાણ્યા પછી તે બેટી કેમ પોતાનાં આપને મરવા દે? કઈ બેટી એમ એ જાતનો જુલમાત થયસો શાંતીથી બેસીને જોયા કરે?

અને ત્યારે શું એવી એક બેટીનાં દીલમાં પોતાને વાસ્તે માહા ખુદ માનવા દમ્પને તે મરી જાય? તે શાંતીથી મરેજ કેમ? હવે તો ઓર તેણે જીવવું જોઈએ! તેને મરવાની હવે જરૂરજ શી હતી? તે પોતાની બેટીનાં બેઠજાતીમાં માનતો હતો ત્યારે મોહોત તેને માટે મીઠું હતું, પણ તે એ આવાં બચ્ચાંઓને તેમની એક બી તકસીર વગર અનાથ રવડતાં મેળીને પોતે વગર મોહોતે માર્યો જાય એમાં ધનસાફ ક્યાં હતો?

વખત ઘણો થોડો હતો! ગોમેઝ કોઈ બી ઘડીએ હવે એ મીત્રાકાત દુકા કરવા પેલી દુકાડીને પાછી બોલાવી લે! તેણે કહેવુંજ હોય તો એક દમ કહેવું જોઈએ, અને રાજ સામેનાં શીતુર કરતાં બી પોતાની પાકબદ બેટીના મનમાં તે પોતાને માટે ખુદ માનવાતું છોડી જાય તે તેને જાસ્તી જમુન લાગ્યું. એટલા માટે, તે તેને હાંસરસી દાખીને ધીમેથી બોલ્યો,

“જો માહરા હાય, મરાયા બેટી! એ હાયો પર ખુન નથી. એ હાયોએ મરનારને માર્યોજ નથી. જાણ અને ખાત્રીથી માન કે હું બી તાહરા જેવોજ નિર્દોશ છું!!”

મરાયાએ હરખનાં જોશથી એક ચીસ પાડી.

“અને ત્યારે ખરો ખુની?” તેણીએ મુસ્કેલીથી દમ લેતાં પુછ્યું.

“રાજા શીલીપ !” તે ડોસાએ તે હીકરીને કાને લાગી કહ્યું.

“અને તમને તે માટે ગરદન મારવામાં આવે ? ઓ ગજબ ! ! હું દુન્યા કિચટપાકટ ફરી નાખશ, માહરા આપ, પણ હવે તમોને મરવા દેવાની નથી. હું તો જાંણુતીતીજ. અને મજાનું વહેમજ હતો, ને તેજ અંતે ખડ પડ્યું—છ,”—અને તે ઉસ્કેરાયલી બેટીને સમજાવીને શાંત કરતાં ઘરડા મેન્ડોઝાને અતી મુસ્કીસ થઈ પડ્યું. તેણે હવે જોયું કે સઘળો પાસો નહીં ધારેલો કિચટાઈ ગયો હતો, ને મરાયા તેને ગરવા દેવાની ન હતી ! તે એવી દીલેર અને ઠઠ હતી કે રાજાની ગરદન ફાંસતી તે ખુદ રાજાની રૂપર ધરી જવાપણુ ઘરા એ આંચકો ખાય નહીં,—અને ત્યારે ?

પ્રકરણ ૪૦.

“મારી બેટી,” મેન્ડોઝાએ તેને તેના અપાર ગુસ્સા વચ્ચે શાંત કરવાની કોશિશ કરતાં સમજાવીને કહ્યું, “હવે હું સુખથી મરશ, કેમજે એક હાથ પર મેં તુંને પાકમદ ને નેકમદ માહરા પ્યારમાં પાછી મેળવીજ, અને ખીજા હાથ પર હું એક જખુન ખુનની તકસીરનો શીલા કાંક માહરે માથે લખને મરતો નથી એ તમો જચ્યાંઓ જાંણી ચુક્યાં. હવે માહરે મરવામાં શું મુસ્કીસ હોય ? આપણા રાજાને માટે—”

“રાજા કે જે પોતેજ એક કરખીણ ખુની છે ?” મરાયાએ ગુસ્સાથી જખાળ્યું, કે જ્યારે તેના મનોહર ગુસ્સામાં તેને લાલ થતી જતો તે ઘરડો આપ અજ્ઞયખીમાં દાંગ થઇને કોમો, “રાજા કે જે પોતાના વાહલા બાહ ને દેશના રક્ષક માટે અદેખો થયો, ને જેણે ને ગરીબ દીલેરને કરખીણ પ્રાસમે જનથી મારયો ? રાજા કે જે પોતે ખુની છતાં એક નિર્દોશનો જૈફ જન લેવા આસાનીથી તૈયાર થયોજ ? ફરી નહીં. વાહલા આપ, હું તમોને હવે મરવા દેવાની નથી. હું તમોને એ કાંકાન મોહોતથી લજી ખી પાછા જવાની લેવશ, ને પછી આપણે આખનેજને લખને આંચે દોઝખી મુજક સદા સુધીનો તજ કેથે દુર દેશાવર જતાં રહીશું.”

“પણ તું શું ફરી શકશે ?”

“હું ઘણું કરી શકશ, પપા,” તે દીકરે દીકરીએ દીકસોઝ જવાબ આપ્યો. “તમેને બચાવા નેં ઓ, જે મને માહરા જનથી લખ્યો દરજ્જા વધારે વાલ્લો હતો તેનો પ્યારો જન અરયાદ કરનાર પર માહરો કોનો લેવા—”

“એટી! એટી!” રાજને માટે આમ બોલાતું સાંભળી તે ખરો રાજ-ભક્ત ખુદો લગભગ ધુણ પડતાં કપડાની ઢપે બોલ્યો.

“કદી નહીં, આખી દુન્યાને ખાતર બી નહીં.” મરાયાએ છંકજ માથું ફેરવી ગુસ્સાથી જમીનપર પોતાનો નરમ ન્હાનો નાળુક પગ થોકતાં કહ્યું; “હું રાજને ખુંતી પુકારી આખું રૂપેન કલટપાલટ કરી નાંખશ.”

તે એક લગાયક આપની આલાદુર એટી હતી, અને તે ઘરડો નેટલોજ કરડો આપ અજોજ છંદગીમાં પેલડી વાર તે દીકરીની દીકેરી અને સદ-ગુણો તેના ખરા આકારમાં જોઈ શક્યો! તેણે જોયું કે તે ખરેખર તો એક અજાણો હતો કે જેના ખરા ઉપયોગથી તે પોતાના હદ વગરનાં કરડા-પણાંને લીધે હેમક જેવો આજ તક આકાન અને એનસીય રહ્યો હતો. તેણે, તેથી, તેને હેનથી હૈયાંસરસી ચાંપી, અને આજ તક તે પોતાનાં એ અચ્ચાંને એ રીતનાં હેનની મોજથી આગળ કદી અગલગીર થયો ન હતો!

પણ હવે વખત ઘણા થઇ રહેલો હોવાથી વઝીર ડી ગોમેઝ પણ સગાર અવીરો થયો હતો, ને તેણે તે ચાલને નાંચી મરાયાને ટુંક કરવા એસારત આપી, જે પર ઘરડા મેન્ટોઝાની નજર ખંચાવાથી તેણે પોતેજ પુકારીને કહ્યું, “હું તૈયાર છું, નામવર.” તે પછી તે ફરીને પોતાની એટીને હેનથી ભટ્યો અને તેને સમગત્યું, “હવે કશોજ ગમ ના કરતી, એટી. માહરી વફા અને તાહરી ભલામને અપજશ પોલેંચિ એવું બી કાંઈ થવા નાજ દેતી, અને આપણે મીનામમાં અધાં જરહીજ પાછાં એકડાં મળયું.”

મરાયાએ, અજાન, જવાબ દીધો નહીં. પોતાના એજુન્હા આપને પોતાની ગોદમાંથી ખુંચવી લઇ જવામાં આવતો જોઈ ન શકવાથી તેણીએ ક્રકત તુરત વેળા પોતાની આંખે હાથ દીધા, અને પછી તે ઘરડા આપનો લંમેશનો કાન પર પડી રહેલો અવાજ—“ફેરવડ! માર્ય!” સાંભળી તેણીએ જાણ્યું કે તેણે પોતે તેને લઇ જમને કેદમાં પુરવાનો પોતાના હાથ નિચેના સિપાંઈઓને લીંમતથી લુકમ આપ્યો, ને તે ટુકડી ત્યાંથી પસાર થઇ ગઈ, કે જે એક સરખાં પગલાંના અવાજ અને પડ્યા એક પછી એક વાગતા ને ધીમે ધીમે દુર જતાં ધીમા થતા તે ઘણો વાર તક આંખે હાથ ઢાંકી ઘણાંજ હર્દમંદ દીકે સાંભળતી કબી.

અરે, આએ એકજ રાતમાં આજે કેવું કેવું નહીં ધારેલું બધું બની ગયું હતું! તેનો વાહલો દીવેર મુરીશ લોકોને સર કરી હજી તો તે સ્થાનેજ ફતેહમદ શહેરમાં પાછો ફર્યો હતો ને તે એટલા વારમાં તો મોહોતની મીડી ગોદમાં જઈ સુતો, કે જ્યારે તેણીના જૈફ આપ છાંદગીની તેજ છેલ્લી મુસાફરીને રસ્તે અત્યારમાંજ અરથો ઉતરી ચુક્યો હતો ! ઓ, તે એ બધું કેમ ખમે? તે નરમ દીલની નાજુક બાળા એ અથો ખ્યાલ કરતાં ગોયા મગજથી એમજી બની ગઇ.

બલો વઝીર ગોમેઝ ડી સીલ્વા એ વખતે ફરી એક વાર હેતથી તેણીની મદદે આવ્યો. તે તેણીના ઉશ્કેરાતનું ખરું કારણ તો જાણી શક્યો નહીં, પણ તેના આપથી સદાની છુટી પાડવાના ખ્યાલથી તે બાળા એમ હડબડી ગઈ હતી એમ માની લઇ તે જૈફ વઝીરે તેને કેટલોક દીલસા આપ્યો.

પણ મરાયા એ દરમ્યાન વિચારમાં ગીરફતાર થઇ હતી. તે તેના આપને ફાંસીને લાકડે લટકતો અટકાવા તો પોતાની પાક ઇજ્જતનો નાશ પુકારતી દીવેરથી આહરે પડી હતી. પણ હવે જ્યારે તેણીએ જાણ્યું કે તે કેવળ એગુન્હા માર્યો જનાર હતો ત્યારે તો તે એ જૈફ પોતાને અચાનક પોતાના કસ્ટમાં એવડી દીવેરીથી એકદમ ઓસ્તવાર બની.

“મેદર્યાન ડોન ગોમેઝ,” તેણીએ અતે વિચારવંત પુછ્યું, “તમા ધારોજ વાર કે રાજને હું એકલીજ એકાંતમાં મળી શકશ?”

“હું કહી શકતો નથી,” તે દીલસાજ વજીરે જવાબ કર્યો. “મે તમારે સાફ મીલાકાતની અરજી તો અંદર મોકલેલી છે, ને હવે જે વખત જન્યજ તેમાં તે નામદાર તમને અંદર બોલાવશે અરે, પણ હું ધારોજ કે હું અંદર નહીં આઉં તોખી પીરાજ તો ત્યાં હોશેજ.”

“તેના દેખતાં હું રાજ સાથે ખુલાસાથી વાત કરી શકવાની નથી,” મરાયાએ ચીંતાનુર કહ્યું.

“તાહરી બુઝ છે, એરી,” તે બોળા આદમીએ કહ્યું, “પીરાજ રાજના અંગત સેક્રેટરી તરીકે એવી વખતે આગળ હાજર તો હોવોજ નેતરએ, ને તે હોય તેની તાહરે જરા ખી અડચણ માની લેવી નહીં. ઘણાજ મગ્નહનો ને સાચો માણસ છે—એ પીરાજ. મેંજ બહાંમણ કરી તેને રખાવેલો ને રાજમાં વધારેલો છે. તે ઉઘટો તાહરા લાબમાં એ સારાજ સુખનો બોલશે.”—અને મરાયા પોતાનાં દુખની ગીરફતારી છતાં આ બહા બોળા ને સાચા માણસની બોળાઈ માટે એકાદ પણ દેરત રહ્યા વના રહી

શકી નહીં. પીરાણ એક મતલબી કુચ્છો ને દુરાચરણી હતો તે આખું રૂપેન જાળવતું હતું. તે એ ધરડા વઝીરની જુવાન મોહરદાર ડોના ઓનાનો મસલતપો ને મદદગાર હતો તે મરાયા જેવી એક ખરી નિર્દોશથી બી કુચ્છુ ન હતું, ને તે છતાં ડોના ગોમેઝ પોતેજ તે શીફા આસામીને સુફેદ અને ભલો માનતો ને ચીતારતો હતો. ભલાઓ પોતાની ભલાઈની બોળાઈમાં કપાત્ર કરતુકીઓને પણ ભલાજી માની લીએ છે તેનો એથી મેહનર પુરાવો શો થઈ શકે ?

“ કોકો એને વાસ્તે ઘણું ખુરં બોલેછ ખરાં,” ને વડા વઝીરે જ્ઞરી રાખ્યું, “ પણ હું તો તે બધી નીંદા માનુંછ. એટલા વાસ્તે, એ જો અંદર હોય તો એની તું કશીજ પરવાહ ના કરતી, ને તું તાહરે ખુલાસાથી રાજ સાથ બેધડક જે કરવી હોય તે વાત કરજે. એમ કરતાં જો એ કાંઈ વાંકો ચાલશે કે તાહરાં ભલાંમાં ફાંચડ મારશે, તો હું માહરી ઐરી મારફત એને સમજાવી લખને બધું પાછું સમુ કરાવી શકશ. એને માહરી ઐરી સાથ ઘણું સાફ છે, ને ઐરાંઓમાં મરદોને સમજાવી લેવાની કુનેહનું જાદુ હોયછ એ તો કદાપી તું જાણતીજ હોશે ?” —અને તે બોળો આદમી હાલના ચિંતાતુર મામલા વચ્ચે પણ પોતાની બોળાઈનું હસ્યો.

પણ મરાયા, અલખત. આ ગણત્રીઓ માટે એકમત થઈ ગઈ એમ ન હતું. એમ છતાં તે કાંઈ બોલી નહી. તે ભણા આદમીએ તેની રાહચરી માટે આજ રાત્રે આટલું આટલું કર્યું હતું ને હેસાંન કાંઈ ન્હાનું સુનું ન હતું—તે હેસાંનનેજ તો તે બાપ બેટી વચ્ચે થયલા ચોંકાવનારા ખુલાસાની આપણે આભારી હતી, કે જે ખુલાસાથી અરસપરસ તે બંનેનાં મનનું એકમેકના ફેરેવાના ગુન્દા બાબે આટલી દદ સુધીનું આજે સમાધાન થઈ શક્યું હતું—અને તેથી, તેનાં મતને પોતે મળતી નહીં થવાનું ખુદ્દુ કહીને તે ભલા આદમી તરફ નગુણી થવાનું તે નેકજાદ સુદરીને ગમ્યું નહીં. તે એટલા માટે ચુપ રહી, અને રાજને મળતી વખતે પીરા- અને કેમ દુર કરવો તેનાં ગંભીર વખાસનમાં એકલી એકલીજ હિતરી ગઈ.

પ્રકરણ ૪૧

એ યાદી તાજુત્ય હતી. ગોમેઝ એક મોટી સંવત્સરના વડો વઝીર હતો, અને રાજદરબારને લગતાં કાર્યોમાં ઘણો આદેશ ને દુરઅદેશ તરીકે વરસો તક કસોટી પર પુરતો કરાઈ ચુક્યો હતો, અને કેટલું અજાણ જેવું કે તે આદમી, તેમ છતાં, પોતાના ખાનગી સંસારને માટે જોઈએ એટલી પોહોંચ ધરાવી જાણતો ન હતો ! મરાયા પોતે પણ એ આખે થોડીક અજાણ થઈ, કેમજે ડૉના એનાની નાસાયક ચાલ ને તેના રાજ પરના તેમજ પીરાઝ પરના ને ખુદ તેના ધણી પરના આંકેશ ને વગસગથી આખું રૂપેન આગાહ હતું; પણ એ નિષ્ફલક ને નિર્દોશ સુંદરીને એવી અવકાશનુસવકાશુ ખીનાઓ પર લક્ષ આપવા જોગી હાલ પુરતી ધીરજ કે અવકાશજ ક્યાં હતી? તે તો પોતાનાં દુખમાં મરી રહેલી ફક્ત પોતાને અને પોતાના બાપને લગતા ખ્યાલોમાં ગીરફતાર ગરક થઈ.

“તમે શું ધારોછ-ડૉન ગોમેઝ,” જરાવારે પોતાના વિચારો વચ્ચેથી ચમકીને મનોહર મરાયાએ તે વડા વઝીરને પાધરો સવાલ પ્રધાન: “તમે ધારોછ વાંકું કે મરનાર ડૉન જોનના ખુની માહરા પપા પોતેજ છે?”

“દીકરી,” તે વઝીરે ગંભીરનાથી કહ્યું, “રાજકારોવારમાં ખુદો હું થયેલો છું, ને બનવાના ને નહીં બનવાન બનાવો મેં એટલા બધા માહરા છંદગીમાં અનુભવ્યાછ, કે જો કે આખે કેસમાં ખરી ખોટી હું કશીજ જાણતો નથી તો બી જો આવતી કાલની સદવાર આગમ્ય અચમુચ બધા મામલોજ પાછો કિલ્લપુલ્લટ કિલ્લટમ જાય ને તાહરો જૈફ બાપ બીલકુલ એગુન્દા જાહેર થાય તો હું જરા બી અજાણ થાકું નહીં, ખુનીઓ ખુન કરીને બધાજ કંઈ રાજને શરણુ આવના નથી, ને ખરા ખુની તરફથી એટલી હીંમત કે એવાં પ્રમાણીકપણાંની આશાજ રાખી શકાતી નથી. વળી એક છોકરી જે રાજના સીંહાશનના માચડા પર ચઢીને પોતાની બેઠકજીતીના જાહેર એકરાર કરવા મેદાન પડે તેને વાસ્તે બી માહરું તો એજ માનવું છે કે તે બીલકુલ સ્વચ્છ ને નિર્દોષ હોવી જોઈએ, ને એવા ગતીય એકરાર ને કાંઈ જોરાવર મતલબને સરજ કરતી હોવી જોઈએ.”-અને એ રીતે વાતમાં વાત મેળવી પાકજનક મરાયા માટેનું પોતાનું કુટુંબ મત પણ એકદમ જાહેર કરી દઈ ને અસીલ ખુદો મરાયાને આંખ મારી ખુશ મિતલ છ દરખો.

મરાયા અજ્ઞય થઇ. તે વહરનું આ કહ્યું કેવળ દાનાઈભયું હતું. ને શું તે દરબારમાંની ગંગવર થયેમાં એવી દુરઅદેશીથી તેની હાકલન જુડી ઠરાવનારાં ઘણાં હશે!

તેણી, એમ જાતાં, પોતે અપરાધીજ હોય તેમ હજી પુરતી ગંભીર રહી. તેણીએ કશોજ ભરમ ખુલ્લવા દીધો નહીં, અને તેવામાં તો રાગ્નના હજુર્યો (ચેમઅરલેન) રાગ્નને નામે મરાયાને બોલાવા દોડી આગ્યો. તેણે આવીને ડાન ગોમેઝને નીચો નમીને રાગ્નનો તે પેગામ જાહીર કર્યો જે રાગ્ન ધડીચપકો મરાયાને એકાંતમાં એકલો મળી શકવા જેટલી લાલ દુરસદમાં હતો.

મરાયા, એ સાંભળનાં સાથે, રાગ્નના તે ખાનગી ઓરડામાં ઘુસી ગઇ.

ડાન ગોમેઝ સાથે ગયો નહીં. મરાયા રાગ્નને ખાસ કરીને એકાંતમાં ને એકલીજ મળવા માંગતી હતી એમ જોઈ તે નેકઅપ્ત આસામી ખામખા તેણીને બાબાદરમાન દાખલ કરાવી પોતે બાહર રહ્યો, ને ચેમઅરલેન દરબારી હપે મોટે સાદે “મરાયા મેન્ડોઝા”નું નામ પુકારી તે મોટા ખાનગી લાયબ્રેરી—રૂમનું આરણ્ય બાહરથી પાછું બંધ કર્યું, ત્યારે મરાયા. અંદર દાખલ થયતી, એકાદ પત્ર ગભરાઈને આરણ્યમાંજ અંચાઈને ઉભી. તે બાહરની લગાર ધીમી ને શીકડા રોશણીમાંથી ઘણે વારે ઝગઝગાત રોશણીવાલા આ મોટા હાંસમાં એકદમ આવતાં તેની તારા જેવી આંખો વટીક જાણે તે તેજ તામોશ કરી શકી નહીં.

બધુંજ ત્યાં તેણીની વડા ઉપરાંતનું હતું. તે આ રૂમ એક મોટા દરબાર હોત જેવો મોટો કુશાદે ને આરાસ્તા જેવાની વડા કે ગણતરીથી આ તરફ આવી ન હતી. તે તો રાગ્નના એક ખાનગી લાયબ્રેરી રૂમ તરીકે એક ન્હાના ઓરડાની વડીથી ત્યાં દાખલ થઇ હતી, મોટે આ બધા બેશુમાર કાકમાકનો ત્યાંનો ભવ્ય ભપકો જોઈ તે ઝડક થયતી જરા ગભરાઈ ગઇ.

તે એક આંખ મુશ્કાલથી પોંહોંચે એટલો મોટો અને લાંબો હાલ હતો, અને રોશનકદાર રેશની આંધણીની એક સઘડીમાં ખુશકારક ક્રીસમે આતશ રોશણ કરેલો જણાતો હતો, બ્યારે ભલુકદાર રોશણીથી તે આંખો ઓરડો ઝલઝલી રહ્યો હતો. દીવાલો પર પણ ઘણી ટેસ્ટ્યુલ ઝલેલના કક્કરો ચઢાવેલા હતા, અને બારીબારણાં પરના ઘણાજ મુશોભીત પરદાઓ ઉપરાંત આરસપહાંણનાં નવન પુતલાંઓ ધણીજ ક્રીસમી ક્રીસમે ચોખાસ

ગોઠવેલાં હતાં. એ ઉપરાંત વળી દેવાસો પર ટાંગેલી મોટી ફેમોમાં બી કાંઈક તેવુંજ વાંધા બરેલું તત્વ હતું, ને દાખલ થતાં સાથેની એક આસ-પાસ ફેંકેલી નજરમાં એ બધો મામલો એક તડાકે પાંખી જતાં તે સદગુણી આળા આશકથી એકદમ લાલ થઈ.

તે કમકમી. આ ગલીચી તેના સ્વચ્છ આત્માને માફક આવે એમ ક્યાં હતું? ગોયા તે ખુશખોની બહેકાત મારતા એક બગીચામાંથી જાણે અચખુચ ગલીચીના ગંધારામાં આવી ગઈ હોય, કે જ્યાંની બદખોબરી હવા તેની તનદરોસ્તી કે તેનાં જીવણને મુતલગ માફક ન આવી શકે એવી તે તનોમન મધુરીને એકદમ જોરાવર લાગણી થઈ.

તે ગોયા હાંમત હારી ગઈ. તે નાહાંમત બની પીઠ ફેરવી ત્યાંથી કદાપી નહાસી બી જતે, પણ તરત તેને પોતાની પાક ફરજના મોટા જોખમનું બાણ થયું, અને ત્યારે તે સચેત થઈ એકદમ ધોખી ગઈ.

રાજ તો તેની મોટી ખુરસીમાં અરડાઈ પડેલો મુઠ્ઠા મરડતો બેઠો હતો. તેણે તેણીને આવતી જોઈ, પણ ડોકાનો એક લહેકો વટીક આપ્યો નહીં. પીરાલ બેસીને ચરચર કાંઈ લખ્યો જતો હતો. તેણે મરાયા આવી તેથી જરા માંધુ કુંચકી ખારી આંખે તેના બાણી જોઈ લીધું, અને પછી પાછો લખવા પડ્યો.

રાજને તેને બોલાવી નહીં. તે તેણીના ગભરાતમાં મળહ લેતો એમહવાજે તેણીને ટીકતો બેઠો હતો. તે એટલી તો અનુપમ સુંદરતા ધરાવનારી એક આકાશી અપ્સરા જેવીજ બબુકદાર રોશણીની જલેહમાં દેખાતી હતી કે એકાદ પળ તે પોતે તેણીને અપ્રમાણીક હાવભાવથી ટીકવા પડ્યો, ને લગોલગ જોતાં રાણી અને ડોના ઝંનાથી જુદી પડતી ને હજારો ઘણી જ્યાદા દેખાતી તેણીની સુંદરતાની સરખામણી કરતાં તે પોતાનાં મનથી ખરાં દીલથી છક થયેલો લાગ્યો.

પણ મરાયા જેવી એક દીસેર છોકરી એકાદ એ પળથી જ્યાદા ગભરાએ એ અનુવુંજ માહાલ હતું. તે એ સઘળો મામલો ચેતી જઈ ઉપર કદયું તેમ એકદમ સચેત થઈ, ને દરખારના રીવાજ મુજબ ત્રણ મરત્યાં નખીને હાંમતથી રાજની છેક લગોલગ તેની સાંમે આવી ઉભી.

એટલામાંજ તે પુરતી ઉસ્કેરાયલી ને ગુસ્સાથી ગરમ થયેલી હતી. તેણીની આંખોમાં ગુસ્સો ને ધીકકાર વંચાતો હતો—એવી કાસમે કે આજ

વેર આંખ ઉઠાવી તે મોટી શાહાનશાહાતના માલીક બણી એટલી તુંદામથી જોવાની કોઈ કદી હાંમત કરી શક્યુંજ ન હતું !

તે રાજાને બોલવાની અથવા પોતાને બોલવાની રજા મળવાની વાત જોતી ઉભી. તે હવે નીડર ઉભી હતી. અધો ગભરાત, ડર, ઓશક કે અકળામણ તેનામાંથી એક તડાકે હવે દૂર થઈ ગયું હતું. તે તો દરઆરનો અદ્ય બી તડાક દેતો કે તોડી નાંખતે ને પેહલી પોતેજ બોલતે, પણ પીરાજ બેઠેલો હતો એટલે રાજાને ખાતર તુરત વેળા તો રાજાનો અદ્ય કરવા ને સાચવવા તે માહ્યુબોની માહ્યુબને વધારે ગમ્યું.

“એસ છોકરી,” રાજાએ એ પછી મોટા દમામથી સામેની એક ખુરસી બણી આંગલી કરતાં હુકમ કરતી ઢપે કહ્યું. તે ખરેખર મરાયાની અણહદ ખુશસુરતીથી છક થઈ ગયો હતો. તેણે એટલાં ધ્યાનથી આજ તક એ નાજનીનને કદી જોઈજ ન હતી, ને તેથી તે એટલી હદ સુધીની દીલકસ હોવા બાબે તે જુલ્મી રાજાને કદી આજના જેવો ખ્યાલજ થયો ન હતો. તેણી, એટલા માટે, તેની મીઠાકાતની આરજી કરતી આ ઐયામમાં તેને સોહોધતી આવી તે તેને ઘણું ગમ્યું.

મરાયા બેઠી.

મરાયા બેઠી, ને પીરાજ એ નવાઈ જેવું માંજણું જોઈ જરા અજાન થયો. આજ તક ડોના એના સિવાય બીજી કોઈ બી રાજાના એ “સ્ટડી હોલ”માં આવવાની હાંમત કરી શકી ન હતી, ને આવી હોય તો એસવાની રજા તો કોઈને કદી બી મળતીજ નહીં, ને આજે એ શું ?

મરાયા ને નીચી બેઠકની ખુરસીની છેક ફિનારી પર બેઠી નહીં બેઠી જેવી બેઠી. તે ઉંચી, ટટાર ને સીધી બેઠી. તેની આંખમાં ગુસ્સો ને ઝનુન હજીએ પ્રગટ વંચાતા હતાં.

“તું ઘણી આજેઈ ને શીકકી છે, છોકરી,” રાજાએ મમતાના દેખાવથી કહ્યું; “પીરાજ, એને આપણા આપોરટો વાઈનની ડીકાંન્ટરમાંથી એક ગ્લાસ મેહરબાની કરીને ભરી આપો.”

“હું તમો નામદારનો ઉપકાર માનુંછ,” મરાયાએ તેવાજ દમામથી વળતો જવાબ કરતાં કહ્યું; “મને તરસ નથી, ને મને કશુંજ જોઈતું નથી.”

“અમારા હુકમનો અનાદર કદી થતોજ નથી,” રાજાએ અરધું ગંભીર અરધું હસીને કહ્યું, અને તેટલાંમાં તો એક સોનેરી તાસકમાં એક ગ્લાસ વાઈન પીરાજ તે બાળા કને લઈ આવ્યો, એટલે માનને ખાતર તેને હોઠ

લગાડી તે પાછું તે તાસકને સપુર્ણ કરતાં તે બોલી, “હું આપ નામદારનો ઉપકાર માંનુંછ.”—અને પીરાજ બણી ફરીને—“હું તમારો બી ઉપકાર માંનુંછ, સાહેબ.”

“સાફ થયું તું પોતેજ મને મળવા આવી તે,” રાગનએ કહ્યું “હું તુંને નેડાવાનોજ હતો, કેમજે મને તુંને ઘણુંક કેહવાનું ને ઘણુંક પુછવાનું છે.”

મરાયાએ ફરો જવાબ કર્યો નહીં.

“હું એક મોટો રાગન છેઉ,” રાગન શીલીપે ચીમો થવાનું જારી રાખ્યું, “પણ કદાપી આખાં રાજ્યમાં માદરા જેટલો કમનસીબ આસામીં જાનને કાઠ નહીં હોશે, એક પછી એક ખુદા માદરાં વાહલાંઓ ને રાગના સ્થંભ જેવાંઓનેજ માદરી ગોદમાંથી છીણવી લેતો રહયોછ. ને તેમાં આજે મારા નામાંકાન બાઇ જોનના મરવાથી તો જાણે માદરા દાયપગજ તુડી ગીયાય!”

મરાયા હજી કાંઈ બોલી નહીં, ને પોતાના બોલોની તે જાણા પર કેવી અસર થાય છે તે ગરડની આંખે તે વાંદર શીકનો ને તપાસતો બેઠો. તે ફક્ત એમ કરતાં એટલુંજ જોઈ શક્યો કે જોનનાં પ્યારાં નામની તેણે એ કાસમે તેને કરાવેલી યાદથી ને માદમુખનાં દીવમાં દરયાવ ઉભાતા થયલા હોવાની ને મીઠા પણુ ધુજતા હોઈ ને તે વધતો શીકકો પડેલો મનમોહન મુખડો પ્રગટ મુવાલી પુકારતા હતા. તેને એ ઉપરથી કાંઈક સ્વભાવિક શંકા કે બય થયો. મરાયા પોતે તેને ઓહોધતી આવી તે ખુની રાગનાં માત્ર દીલાં કરવાને અસ હતું, અને તેની પોતાની સમાજમાં રહવાની મક્કસદથી તે, અચમુચ જ્યાલ થનાં, પીરાજ બણી ફર્યો.

“પીરાજ,” તેણે કહ્યું; “તમે જાઓ ને જરા આસાયસ કરો. તમે થાકી ગીએલા હેવા જોઈએ. તમારૂં કામ પડશે તો હું તમારો તરત પાછા તેડાવશ.”

પીરાજ એ સાંભળતાં કહ્યો ને નમ્યો, ને બીજીજ પળે ને ઓરડો છોડી ગયો. તેણે જોયું કે તેને તુરત વેળા ત્યાંથી પાણીયું પકડાવાની રાગનની આ એક માત્ર સભ્ય ફરમાસ હતી: અને તેના જવા કહે તે બારયું તેની પીઠ પાછળ પાછું બંધ થયું એટલે રાગન જનની કાંગળો થયો.

“એ વાહલા જવાનના મરવાથી, છાંદરી,” તેણે કહ્યું, “આપણે એક એકસરખાં દુખી થયલાં છઈએ, પણ તું તાહરી પોતાની કશીજ ફર

ના કર. મેં હમણાં તુંને રૂચર જોઈ ને જોઈ તુંને માહરી મુખીગીરી ને આશરામાં લેવાનો મેં હરાવ કરેલો છે.”—અને મરાયા કાંઈ ગુસ્સાથી વચમાં બોલવા જતી હતી તેને આંગળી ડાંચી કરી વચમાં ન બોલવાની અસારત આપી ચુપ કરી નાંખતાં તેણે વધાર્યું, “હું તાહરી અતી કંફાડી થઈ પડેલી હાલત તાહરા વગર કેહવે તું અત્રે આવતાં સાથે સમજી ગીએલો છેક. એક તો તુંને એક વાલકાનાં મોહોતનો ગમ, ને બીજી બાબુએથી આપની હીલપસ્તીનો સંતાપ ! તું તાહરા આપને માટે દયા માંગી લેવા અત્રે આવેલી છે એ દીસ્તુજ છે, ને હું તુંને સાંભળવા ખુશી છેક. હું તાહરા આપને મારીથી અનતી મદદ તાહરે ખાતર કરશ, ને તું ખાતી માનવે કે માહરી દયાની ખાત્રી હું તને પોતાનેજ આપવાને વધારે ખુશ થાકેછ. માહરા કાંઈ દરગારીને તેં વચ્ચે નાંખ્યા હોતે ને તેઓ મારફતે તાહરી અરજ સાંભળી તેઓ મારફતેજ તને માહરો જવાબ મોકળોવા પડતે તે કરતાં તો તું પોતેજ આવી ને આપણે રૂચર એકાંતમાં મળી શક્યાં એ ઘણું એહેતર થયું છે.”

“માહરે આપ નામદારની કોઈ બી મહરગ્યાની જોઈતીજ નથી,” મરાયાએ થરસાથી કહ્યું. પેલો આટલો વાર તક તેને બોલવાજ ન દેતો હતો ને પોતાનુંજ ગાડું મળડાવ્યો જતો હતો એટલે બોલવાની ફરીજ તક ન મળવાથી તે ગરીબ છોકરી ઘણી રૂચવાયા કરતી હતી. એટલા માટે જંચી તક મળી કે તેણે પોતાની જગ્યાંનના ઘોડાને છોડી મુક્યો. “હું આપની મહરગ્યાની માંગવા અત્રે આવીજ નથી.”

“ત્યારે ?”

“ફકત ઇનસાફ માંગવા,” મરાયાએ હરાવથી કહ્યું.

“અજગત, ઇનસાફ સાથ દયા એ એક રાગતના બાળમાં જોડેજોડ ચાલવું જોઈએ,” તે “નેકબત્ત આદમી” વધારે સાધુ થયો, “ને તું ખાતર—જમા રાખ, આજ, કે તાહરા કમનસીબ આપને માહરી નરકથી ઇનસાફ ને દયા એ એક મળશે.”

“માહરા આપને કે મને દયા જોઈતીજ નથી,” તેણીએ વધતા ગુસ્સાથી પાકું કહ્યું; “દયા તો અપરાધીઓને માટે જરૂરની છે—નિર્દોષોને માટે નહીં, ને જેમ હું તેમજ નમો નામદાર પોતે બી સારી રીતે જાણેછ કે માહરા જેક આપ બિચારા બીલકુલ એચુંદા છે.”

મકરણ ૪૨

રાગ્ન હસ્યો.

“હું જો તેનાં બેગુન્દાપણાંની વાતથી વાકેફ હોઉં તો તાહરા આપ એક અરથી ધડીનું કેદ બી ભોગવેજ કેમ ?” રાગ્નએ મોટી અગ્તયખીનાં ટોલથી કહ્યું. “તુંને કંઈ ખબર હોય એમ લાગતું નથી.”

“હું જરાએજરા નાંણુછ,” મરાયાએ બાર મુકીને કહ્યું, ને તે છોકરી એવાતો હરાવના સાદે ખોટી કે રાગ્ન તેની મરજી ઉપરાંત પોતાની લાગણી પરનો કાચુ ખોહીને થોડોક શીકકો પડ્યો.

“પણ તું શું નાંણુછ ?” તેણે એમ છતાં જલદીજ પોતાની હાંમત પાછી એકડી કરી લઇ બેપરવાહીના ઢોંગથી કહ્યું; “તું જે નાણુતી હોય તે મને કેહે, અને જો તાહરી વાતમાં કશું બી વળુદ હશે તો ખચ્ચીતજ તાહરા આપના છુટકારાને માટે હું તાકીદતું ને ઘટતું કરશ. કેહે, તું શું નાંણુછ ?”

“બધું,” મરાયાએ કહ્યું,—અને પછી પોતાની બેડકમાંથી રાગ્નની બેડક તરફ વાંકી વળી ધીમે સાદે વધાર્યું, “તારાનાં તેજમાં માહાખોખતાર છુપો રહી શકતો નથી. હું પોતે ત્યાં હાજર હતી. તમોએ જે ઓરડાનું બારણું શંકાશીલ થઈ ગયડાવી નખાવ્યું ને ઉઘડાવા માંડ્યું તે ઓરડામાં બારણાંની છેક લગોલગ હું હતી, કે જ્યાંથી છુપાઈને મેં બધું સાંભળ્યું ને બધું જોયું. મેં જોયું કે માહરા દીક્ષેર તેટલાજ રાજબક્ત આપ પોતે તો એ ખુન થવા પછી ઘણેજ વારે તે ઓરડામાં આવ્યા, અને આવીને સઘજો મામલો જોઈ લેતાં પોતાના રાગ્નને એ શીલા કસકંની કાલી તીલી તેમજ ઉસ્કેરાયલી પ્રગ્નની ખદ્ગીથી બચાવા તેણે પોતે એ ખુનનો ગત્તીય આરોપ પોતાનાં ગલાંમાં લઈ લીધો. ખરું છે કે ની ?”

અને તે કરપીણ રાગ્ને શો જવાબ કરે ? તેણીએ બોલવા માંડ્યુંનેજ તેના તો હોસકોસ લુટાઇ ગયા, ને તે પોતાની ખુરસીની કીનારીને નખર્યાં મારતો અદરવકર કરતો બેઠો હતો. તે સુદેદ ચાહર જેવો શીકકો પડી ગયો.

“તમો બેડ મસલત કરતા તે ઓરડામાંથી ચાલી જવા પછી હું પોતે ખુન થયું તે ઓરડામાં આવી, ને બધો મામલો મેં એક સપાટે

જોઈ લીધો,” મરાયાએ ગમગીન ગંભીર હસાવબરયા અવાજે જીરી રાખ્યું, કે જ્યારે એક સર્પ પોતાના શીકારને તેની નજરની મોહીનીમાં ગીરફતાર પકડી રાખી શકે છે તેમ તે જવાન આંતુની તસતસ આંખો તે ખરા ખુની પર એકઠી નજરે ટીકાયલી હતી ! “મેં જોયું કે માહરા વાહલાને દીક્ષેરીબરયાં સામસામાંપણાંથી નહીં પણ હીચકારી દગાઆજીથીજ મારવામાં આવ્યો હતો, ને તે મારનાર પણ વળી કોઇજ નહીં ને તેનો રાગ ને તેનો બાધ હતો !! અફસોસ, રાગ ને બાધ કે જેની તે વાહલા મરનારે ખરીજ વફાદારીથી સદા સેવા અળવી હતી ! તેણે તમોને હીચકારા કહયા, અને, રાગ, તું એક ખરો હીચકારોજ પુરવાર થયો છે, કેમજે તેં તેને દગાથી ધાર માર્યોજ એટલુંજ નહીં પણ તેં માહરા જેવી એક નિર્દોશ નાર માટે ધણું ગત્રીય ધારયું ને ધણું ગત્રીય કહયું હતું,—અને એ અધું ખસ નહીં હોય તેમ ખીજ એક ખરાજ નિર્દોષ પર એ તાહરી જખુન તકસીરનો વાંક દોળવી પાડી પોતે અલગ રહી તું તેનો જાન લેવા તૈયાર થઇ ગીયોજ એ શું જેવું તેવું હીચકાઈ છે ?”

રાગ દીગમુઠ થઇ ગયો. શું બોલવું ને કેમ કામ લેવું તેજ તેને કાંઇ સુઝ્યું નહીં. તે તમામ ગમરાઈ ગયો, કે જ્યારે સુંદર મરાયા તેની સાંમેના વાંકોની અગ્રગાર રજી કરતાં પોતાની ગરમ તખીયત વચ્ચે એટલી ઉસ્કેરાઇ ગઈ કે રાગનો તમામ અદમ વટીક બુલી ગઇ, ને “નામદાર” ને “ગાંડપનાહ”ના જરૂરી એકકાબોને વટીક વીસારી દઇ જેમ જેમ પોતાનાં બોલવામાં તે આગળ વધતી ગઈ તેમ તેમ એક કમીના નોકરને થથરાવતી હોય તેમ છેક “તું—તાં” પર ને દીક્ષેર અબળા કતરી ગઇ ! તેણીની લાગણીઓ એ ઉસ્કેરણીઓ વચ્ચે હવે બીલકુલ તેને વશ ન હતી.

તે એક તકદીર પુકારતા શીરેસ્તાની અદાથી પોતાની બેઠકમાંથી ઉભી થયલી, રાગનો ટોટોજ પીસી નાખવા માંગતી હોય તેમ, તેની છેક લગો-લગ નજદીકમાં ધસી આવી ઉભેલી હતી, અને તે કે જેને આ રીતે કોઇએ આખી છાંદગીમાં કદી થથરાવેલો નહીં, તે કામ કેમ લેવું તે એ ન ધારેલા ગમરાત વચ્ચે કાંઇ સુઝીજ ન શકવાને લીધે પોતાની ખુરસીમાં હદ વગરની અકરવકર કરતો અદેલી પડ્યો હતો.

“એ અધું ખડું છે કે નહીં ?” મરાયાએ તેની ચુપકાનો લાભ લઈ પાછો ગગડાન કર્યો. “રાગ, તું એક રાગ છતાં દીક્ષેરીથી માહરો આરોપ સ્વિકારવા જેટલી સમ્મ્યાઇ ને હીંમત વટીક શું તાહરામાં નથી ? તું એક

મોટી શાહાનશાહાતનો રાગ્ન હોય તો બલે, પણ માહરી સામે તું હાથ રાગ્ન નહીં પણ એક ખુની છે, ને ખુની બી એક એવાં પ્યારાંઓના પ્યારાનો કે જેના પર આખી શાહાનશાહાત હમ્મરો જનથી મરવાવાલી હતી, ને જે ખુદને પ્યાર માહરો માલીક ને બવિસ્થનો ભરથાર હતો !”

“અને હવે તું શું માગેછ ?” તે રાગ્નએ અંતે જગ્યાન ખાલી ધીમે સાદે પુછ્યું.

“માહરા આપનો બચાવ,” તેણીએ ભાર નાંખી કહ્યું. “મારે જરૂર નહીં પડે ત્યાં સુધી મારા રાગ્નને એક નીચમાંનીચ ખુનનો જાહેરમાં નક-રીરવાર પુકારી મારા દેશની સુપરેલી દુન્યા સામે હસી કરાવવી નથી. તું ફક્ત પાક ઇમાનદારીથી આગે બધા મેં તાહરી સામે રજુ કરેલા આરો-પોની સચ્ચાઈ કમુલ રાખ, ને મારા આપને બચાવવાનું પ્રામીસ કર—”

“અગર નહીં તો?”

“અગર નહીં તો હું તો એક બીનહથારી બચ્ચું છેલ્લે વાસ્તે જેમ તે કરીશુ હીચકરાપણાં સાથે તે વાહલા દીલેરને માર્યો તેમ જેમએ તો હવે આગે ઓરડાનાં એકાંતમાં મને પોતાને બી મારી નાખ. કેમ જે હું પાક ખુદના કસમથી કેહુંછ,”—તે માહખુએ જંરાવર જનુનથી ઉસ્કેરાતમાં કહ્યું—“કે સહવાર થવા આગમચ આખું રપેન તાહરાં એ કરીશુ હીચ-કરાપણાંથી આગાહ થશે, ને લોક તે નામાંકીન મરનાર માટેની પોતાની શીદાગીરીમાં થેજું થયજું તાહરા મેહલ પર ધસી આવી તું જે પાતાળનાં પેટમાં છુપાશે તોબી તુને ચીરી નાંખીને તાહરા કટકામુકલા કરી નાખશે !”

રાગ્ન કાંઈ બોલ્યા નહીં. તે બોલીજ શક્યો નહીં. તેના શુવમાં શુવ ન હતો. તે તો બંજે લકવાથી અડી ગયલો હતો. તેને જે છાતીમાં થતું હતું તે તેનો શુવજ જાણતો હતો. અરધા કલાક આગમચ શુંએક વાધ મારતો હોય તેમ તેણે ગરીબ નિર્દોષ મેન્ડોઝાને ખુબ સનાચ્યો ને ગુંગળાચ્યો હતો ત્યારે એટલી જલ્દી, આપનો કીનો લેવા આવી હોય તેમ, તે આહાદુર આપની આ તેવીજ એટી તેને પોતાને એમ હૃદયની તાણુંગનહી સાથે ગુંગળાવતી ને સનાવતી ત્યાં આવશે એવો તેને કશો સ્વપ્ના બી થયો હતો નહીં!

“કેમ મને જવાબ નથી મળતો ? મને જવાબ જતેજશે,” તેણીએ તકાગ્ને કર્યો.

“હું શું જવાબ આપું ?”

“કે હા, મેંજ એ ખુન કર્યું,” તે છોકરીએ એક શાહનદીના તોરથી પુકાર્યું. જાણે તે એક રાણી, અને રાજા પોતે એક સામાન્ય પ્રજામાંના હલકત પંક્તીના ખુની હોય તેમજ હાલમાં તે વરતતી ને કામ લેતી હતી !

“હું કયુલ કહું,” અતે તે ખુનીએ ધીમે સાદે કહ્યું, “હા, મેંજ એ ખુન કરેલું-છે, પણ, છોકરી, ખુદને ખાતર માહરી ઇજ્જત રાખજો ને મને બચાવજો.”

તે તદ્દન બીહીધેલો હતો. તે બીલકુલ શીકકો પડી ગયતો હતો. તેના હાથપગ દીસ્તી રીતે ધુજતા હતા. આ આરોપ એટલો અચખ્ય ને એવી દીલેરીથી તેના સાંમે રજુ થવા પામ્યો હતો કે પોતાની હીમત જમા કરી કે વિચાર કરી લેવા તેને જાણે જરા દમ ખાવાનો બી વખત મળી શક્યો હતો નહીં.

“બસ એટલુંજ ?” મરાયાએ તુચ્છકાર કર્યો.

“ત્યારે વગી બીજું શું ?”

“રાજા, તાહરા અઝીમ ગુન્હાનો તાહરો એકરાર માત્ર માહરે વાસ્તે બસ નથી,” મરાયાએ જોરશોરથી માંગણી કરી; “હમણાં ને હમણાં લખ માહરા બલા નિર્દોષ બાપના છુટકારાનું હુકમનામું. તે હજી તો બંદીખાને પુગ્યોબી નહીં હોશે, ને તેને હું પા કલાક પણ વગર વાંકે કેદમાં પુરાયતો કદી તામોશ કરી શકવાની નથી.”

“અરે પણ તે કેમ બને ?”

“કાંય નહીં બને ?”

“કારણ કે તેણે આખી દરબારના એક જંગી મેઝાવડા દરમ્યાન એ ખુન પોતા પર લધને તેનો સ્વિકાર કરેલો છે, ને તેથી તેને એમ હું છોડી મુકું તો મોટો ઘોંઘાટ થઇ જશે,” રાજાએ કાલાવાલાની ઢપે સમજાવ્યું. “તેની એક જાહેર તપાસ તો થવીજ જોઇએ. તું વિચાર કર. તું બુલી જાયછ—છોકરી, તું પોતે પોતાને હદ વગરની બુલી જાયછ !”

તેને પોતાના દમામ ને સત્તાનું હવે પાછું ભાંણુ થયું હતું, ને થોડી હીમત આવતી જતી હતી, પણ મરાયા એક નરેશોરની એક શેરણી જેવીજ બેટી હતી.

“હું નથી પોતાને બુલી જતી કે નથી તાહરા કાલાવાલા કરવા માંગતી, રાજા,” મરાયાએ વણી ગગડાત કર્યો; “હું તો ફક્ત માહરો હક

માંગુંછ, ને તે એક વાજખી ગુસ્સાથીજ માંગુંછ.”

“બસ બસ, હવે ધણુ થયું,” રાગ્નએ હવે અંતે તરયાપાવ ફેંક્યા;
“હું આદમીએને બોલાવી એક તડાકામાં તુંને કેદ કરાવી લઇ શકશ.
હું નમતો આઉંછ તેથી કે?”

અને મરાયાએ જોયું કે વાત તો ખરી ! એવા દુષ્ટોના દુષ્ટ હમ-
શરીકો ક્યાં નથી હોતા ? તે જો હમણાં તેવા વિશ્વાસુઓ મારફતે તેણીને
પકડાવી છુપે રસ્તે પાપરી.કોઇ કેદમાં ધકેલાવી દે તો ? ખીણું તો કોઈ તેનું
ખુંન પુકારનાર ને તેને દોષીત જાહીર કરનાર હતુંજ નહીં ? તે જો ફક્ત
તેણીનેજ પોતાના રસ્તામાંથી દુર કરે તો પોતે આસાન બચી જાય. તે, તેથી,
એક વિજલીના ચમકારા જેવી હીલચાલ સાથે એકદમ હડી જમને બારણાં
આગળ ધસી ગઇ, ને બારણાં પર પોતાના હાથ નાખ્યા. “બોલાવ, હવે,
જેને બોલાવવુ હોય તેને,” તેણીએ ત્યાં જમને ચેલેંજ ફેંક્યું; “પ્રમાણીક
વઝીર ડાન ગોમેઝ આ બારણાં આગળ હાજર ને મોજુદ છે, ને તેની
મદદમાં હું સલામત છેઉં. તું કોઇને અંદર બોલાવવાની હીમત કર, ને
આએ બારણું તેજ ધડીએ હું તડાક દેતું ઉંઘાડી નાખશ !”

“છોકરી ! છોકરી !” તે રાગ્નએ કાકલુદી કરી.

“ખબરદાર, એક કદમ ખી ઉડીને માહરી આગળ બરશે, રાગ્ન,” મરા-
યાએ તેને તેની કાકલુદી વચ્ચે પોતાની બેઠકમાંથી ઉડવાની હીલચાલ કરતો
જોઇ ગુસ્સામાં બખાળ્યું, “તો યાદ રાખ કે તેજ ધડીએ હું બારણું બોલી
નાખશ. તું શું કરી કરીને કરવાનો હતો ? હું માહરા ભવિષના આવંદ ને
માહરા જોઈ આપનાં ખુંનનાં વેરમાં ચાહવશ તે કીસમે તાહરી મુંડી બચડી
નાખી શકશ ! હું કેહી ચુકીછ, ને ફરીથી કેહુંછ કે માહરા આપના છુટકારાનો
ઝોરડર મને લખી આપ અખ ધડી, નહીં તો દશ મિનીટમાં આખાં શહે-
રમાં હું બળવો જગાડી શકશ, ને આખું શહેર એક તાહરા ઉપરની છયાં-
ગાર કીનાની આગથી જળતું જરા વારમાં ધમધમી રહેશે ! તેં પોતે તાહરી
રાણી ઇસાએલને ઝેર આપ્યું હતું તે લોક જાણતું નથી શું ! ને એક
જખુન ખુંન હતું, પણ તે એવું ખુંન હતું કે જેમાં પ્રગ્નને કાંઇ ઝઝો
વાસ્તો નહીં હતો, પણ આએ તાહરે છેલ્લું ખુંન તો સમસ્ત પ્રગ્નતું ખુંન
છે, ને તે ખુંનનો બદલો એક ધડીમાં ખુંનથીજ લેવા લખ્યો આસામીઓ
કંમર કશી બાહેર પડશે !”

“અરે છોકરી, તું દીવાની થઇ ગેઈછ !”

“નહીં, હું શીઆણી છેડું, ને માહરા દીવેર વાહનાનાં હીચકારાં ખુંનનું વેર લેવાજ અત્રે આવેલી છેડું,” મરાયાએ પાછું કહ્યું; “પણ માહરે તકરાર કે તાહેલાંમાં વખત હરાંમ ગુમાવવોજ નથી. રાજ શીલીપ, આએ હું તને છેલ્લામાંછેલ્લું ને સેવટનું ચાન્સ આપુંછ. લખેછ તે તું આરડર?”

“હું લખુંછ,” તે રાજએ સમ્પત નાચારીથી કહ્યું, ને તે લખેડા ખાતેનો ઉડી પીરાજવાલી ટેવત્ર આગળ જઈ બેઠો. ત્યાં તે પછી તેણે વાંકાચુકા ને મોટા પહેરા જેવા હરફે કાંઈ લખ્યું, સોનેરી રેજદાણીમાંથી તે ઉપર રેતી નાખી તે હરફે સુકવ્યા, પાછું કાગળ ઉંચું ધરીને વાંચી ગયો, ને પછી મરાયાને તે લેવા પોતાની નજદીક બોલાવી, કે જ્યારે તે ચાતુરીએ જોઈ લીધું કે તેનો ખીમ્મ હાથ, બેદકારીથી હોય તેમ, બાબુમાંના સોનેરી ચંગ પર પડેલો હતો, ને તે દગો પામી ગઈ. તેણીએ તરતજ જોયું કે તે કાગળ લેવાને મહે તે પોતાની આગળ તેને આરડાનાં બીનરમાં બોલાવી લઈ તેણીને પકડાવા મસક્ત્યાએને તેડી લેવાનું ધારતો હતો।

“દગાખાજ,” તેણીએ એ જોતાં મોટા ગુસ્સાથી કહ્યું, “તું હવે મને છેતરી શકવાનો નથી. કાવ તું પોતેજ તે કાગળ છેક આએ આરણાંની લગોલગ. હું ને પહેલાં પોતે વાંચશ ત્યારેજ તાહરો છુટકો થશે તે ધ્યાન રાખજે, ને ધ્યાન રાખ કે આએ આરણાંની લગોલગ એવા થોડાક નેકબખ્ત આસામીઓ ઉભા છે જેઓ તાહરાં કરખીણપણાંની વાત સાંભળતાં સાથે તને ચીરી નાખતાં એ વાર વિચાર કરવાને થોજવાના વડીક નથી!”

“તું કોઈ જખરી દુકતી છે!” રાજએ હસવાનું કરતો હોય તેમ હસીને કાઢી નાંખ્યું, ને પછી ખ્હીક લાગે-તેવી કીસમે હતો તે મજકુર દસ્તાવેજ લઈ તેના તરફ આવ્યો.

મરાયા તમામ સચેત હતી. તે એ કમીના દગલખાજને પુરતો ઓળખી ચુકી હતી. તે એક વાધની તડાપ સાથે તેને પકડીને આરડાના અંદરના ભાગમાં એકદમ ધસડી જાય એ તદ્દનજ ખનવાલોગ હતું, ને તેથી જેવો તે તેણીની નજદીક આવ્યો કે તેણીએ આરણું અરધું ખોલીજ નાંખ્યું!

રાજએ હોક કરડ્યો. તેણે જોયું કે તે દુકતી તેને તેની દરેક ધારણામાં માહત કરતી જતી હતી. તે ગુપચુપ, તેથી, તે કાગળ આપી પાછો અંદર દડી ગયો.

અને ત્યારેજ મરાયાએ આંખ નીચી કરી તે એક ઝપાટે વાંચી લીધા. તેણીએ આરણું અરધું ઉંગાડુંજ રાખેલું હતું, ને તેથી તે હાલમાં પુરતી

સલામત હતી એમ તે જાણતી હતી.

તેને ઔરડર લખેલો તો ખરોજ હતો. તેમાં ખુલ્લું શાહી ફરમાન હતું, ને મેન્ડોઝાને બાઈજનત અને એકદમ છુટો કરવા તેમાં હુકમ લખાયેલો હતો.

“હું આપ નામદારનો ઉપકાર માનુંછ,” તેણીએ હવે બારણું પોરપખાળ ખુલી નાખતાં કહ્યું, ને બારણાંને લગતો એમખરેલેન, બારણું પાછું બંધ કરવા, સરેસ્તાના અદખથી તે તરફ દોડી આવ્યો તેને શીલીયે ઇસારતથી પોતાની આગળ અંદર તેડ્યો, એટલે વળી કાંઈ દગાનો ડર થતાં તે સુંદરીએ તાખરતોખનોજ ફટકો મારી લીધો.

“નામદાર વઝીર ડૉન ગોમેઝ,” તેણીએ અંદર રાગ ને બાહરનાં બધાં સાંભળે તેમ મોટે ખુલ્લે સાદે પુકારીને કહ્યું “આજ રાતનાં કરપીણ ખુન વાસ્તે માહરા જૈફ પીતા ખીલકુલ એચુંહા છે, ને તે પુરવારકમ ચુકયુંછ. રાગએ, તેથી, તાખરતોખ ને બાઈજનત તેને છુટો કરવાનો આ શાહી હુકમ લખ્યોછ, વાસ્તે માહરે એ હુકમ કોમ વિશ્વાસુ સાથે જોલરને મોકલવોછ. હું એ કોણને આપું?”

“હું પોતે મારતી ગાડીએ દોડી પોંહચસ, ખાનુ,” તે બક્ષા વઝીરે નિર્દોશતાથી ઉલટમાં આવી જમ કહ્યું.

“તમારી ઘણી મેહરખાંતી, ડૉન ગોમેઝ,” તેણીએ કહ્યું,—ને વળી મોટે સાદે વધાર્યું, “ખરા ખુનીને લગતી વાત રાગ બધી જાણેછ ને કમુલ કરેછ એમ માહરા વાહલા બાપને માહરે નામે તસ્દી લખને જરૂર ખાત્રી આપજો.”

“હું ઘણી ખુશીથી તેમ કેહવશ, ને તાહરી પુકે તાહરા બક્ષા બાપને છુટો કરાવી હું તરતજ ઘેર મોકળી આપશ,” તે નેકખાંદ વઝીરે સધ્યારો આપ્યો, અને તેઓ છુટાં પડ્યાં.

પ્રકરણ ૪૩.

એ બધું ફક્ત અરધાજ કલાકના દરમ્યાનમાં ખન્યું હતું. જે વાસ્તાખ્યાન કરવા અમને દોઢ વરસ લાગ્યું છે તેમાં વર્ણવેલા સઘળા ખનાવો

અવલથી આખર તકના, જે અમે મુળ શરૂઆતમાં કહ્યું હતું તેમ, ફક્ત એકજ રાતમાં યનવા પામ્યા હતા, તો આ ઉપણાં પ્રકરણોમાં જે કાંઈ ખ્યાંત કરવામાં આવ્યું છે તે અધું કલાક અર્ધા કલાકનીજ રમત હતી એમ ખાસ કરીને બાર નાંખીને કહ્યા વગર ચાલશે. ડૉન જૉનનાં મુલા પછી મરાયા આધનેકને તેજ મકાનની “ ટરેસ ” પર એકલી છોડી આઝે તરફ આવી ત્યારથી તે તેણી પોતાના આપના અચાચ ને છુટકારા માટેનું શાહી હુકમનામું લખાવી ગઇ ત્યાં તુલકના સઘળા યનાવો ઉપરાસાપરી એ અતીથળા થોડા વખતમાં યનવા પામ્યા હતા.

અને હવે, પેલા હાથપર, ગરીબ આંધણી આધનેકને મરાયા ડૉન જૉનનાં મકાનને લગતી અગાસી પર એકલી છોડી આવી તેના સંબંધમાં થું થું અન્યું તે આપણે જરા જોવા જઇએ. તેણેજ મરાયાને તેઓના આપના અચાચ માટે કાંઈ કરવાનું સુચવ્યું ને સુઝાડ્યું હતું, ને તે જતાં તે તેણીને પોતાની જોડે લઇ નહીં ગઇ, એટલુંજ નહિ, પણ તે પોતે થું કરવા જતી હતી તે વટીક બેઠ બોલીને તેણીને તેણે સમજાવ્યું નહીં તેથી તે ગરીબ આંધળીના મનમાં કેટલીક હદ સુધી ઓછું આવ્યું. અલગન મરાયાનો તેના પર ઘણોજ પ્યાર હતો, ને તે પોતે પણ મરાયા માટે તો મરવાજ માંગે એટલા એખલાસથી તેણીને ચાહતી હતી, પણ આજ રાત્રે આ સંબંધમાં મરાયાએ જે રવેએ કામ લીધું તે તેણીને ઝાઝું ગમ્યું નહિ.

મરાયાએ તો તેને પોતાને ઘર જતી રેહવા સુચવ્યું હતું, પણ તેને તે કાશવાલાં મકાનમાંજ રેહવાનું વધારે દુરસ્ત લાગ્યું ને ગમ્યું. જાણે ડૉન જૉન મુલેસો પણ તે ગરીબ આંધળીની ચાકી કરવાનો હોય એવી તેને લાગણી ને મોહીની થઇ.

મરાયાને લીધે તેનો ડૉન જૉન પર ઘણોજ પ્યાર હતો, ને બંધો જૉન તેણીના તરફ ઘણીજ ઉંડી દીલસોજીના મીઠાસથી સદાજ વરતતો હતો. તેથી તે તેણીને વધતો વાહસો લાગતો હતો. એટલા વાસ્તે જે મકાનમાં તેની કોથ પડી હતી ત્યાંજ રહેવા ને થોજવા ને ગરીબ આંધળીને જતસ્તી ગમ્યું.

તેને ખીડીક લાગી નહીં. તે કાંઈ આજકાલની આપણી સુધરેલી સીંદ્રા પીંદ્રા ને હીંદ્રાઓ જેવી હીંચકારી ન હતી. રવાંનના નામથી કે ખ્યાલથી વટીક ડર ખાઈ જાય ને પડોશનાં ઘરમાં રવાંન થયું હોય તોખી ડરની મારી પોતાનાં ઘરમાં નીરાંતથી ઉંઘજી જઈ નહી શકે એવી

જે હીચકારી તમેહની આપણી છોકરીઓ થાય છે તેથી ઉલટાજ ખવાસ ને સ્વભાવની આ એક સ્પેનીશ સકુમારી હતી. સ્વાંન તે જીવ વગરનું એક કાલ્પ્યુદ છે કે જેને સારું કે માહું કરવાની શક્તિજ હોતી નથી--ને જે હોય તો તે જીવતાંની પાસમાંની કરવાનીજ હોય એમ આમનેજ જાણતી હોવી જોઈએ. ગમે તે હોય, પણ તે લાશવાલાં મકાનમાં તે અંધારી રાત્રે તે અગાસીનાં એકાંતમાં પથ્થરની પાલપર સુષ્પને રડ્યા કરતાં તે ગરીબ છોકરી જરા એ બીહીધી નહીં. બીહીકનો તો તેને ખ્યાલજ ન થયો.

તે એમ કેટલોક વાર સુષ્પ રહી, ને મરાયા નહીંજ આવી ત્યારે અંતે તે ઉડી-એટલા માટે કે રખે રડતાં રડતાં તેની ત્યાંજ આંખ લાગી જાય ને તે ઉંઘી જાય. તેનો તે આપડીને ડર થયો. એટલા માટે ઉંઘ ખંખેરી નાખવા તે ઉડી, ને ટટોસતી, મરનાર જૉન જે ઓરડામાં પડ્યો હતો તે તેને મરાયાએ કહેવું હતું, ને તે લાશની નજદીકમાં જવાની અવ્યખ્યુય તેણીને ઉતકંઠા થવાથી, તે આસરે ચાલીને મજકુર ઓરડામાં આવી લાગી.

તાજુપ તો એ હતું કે જૉનની લાશ એ અર્ધા વખત કરીખી વ્યવસ્થા વગર એકલીજ હજી ત્યાં પડેલી હતી. એ ધણું અજાણ જેવું છતાં તેટલુંજ ખરું હતું. તેનાં મોહોતનો આચખો ને ગભરાત એટલો હતો કે તેને ઘર દોડી પોહોંચવા તો કોઈ જાણે ફરાગત ચર્મજ ન શક્યું ! સૌ સ્વભાવિક રીતે જરૂરી વ્યવસ્થા થયલીજ અલખત માંની લેવું હતું. એ રીતે એક ઉમરાવ કે બાદશાહી ધરનાં મરનારની લાશ કલાક અર્ધ કલાક બુલાયલી પડી રહે એ બનાવ આવા સંજોગમાં એવે મોટે ખાંચરે તદ્દન અસાધારણ નથીજ, ને હાલમાં ડૉન જૉન બામે તેજ અન્યું હતું.

તે ઓરડામાં આવીને લાશ સોલધતી ચાલી. તે જરાજરા ચાલીને જમીનપર હાથ ધસડી તલ્લાસ કરતી હતી: અને તેવામાં અરે એ શું ? કોઈનાં ઉડાં ડચકાંનો ને જેસથી દમ ખેંચવાનો અવાજ આગાદ તેણીને કાંને આવ્યો !!

તે એકદમ ચમકાને બીહીધી. ભુત દાકણમાં તે માનતી ન હતી. આંધળાં બિચારાં એવી વાલીયાત વાતોમાં માનનારાં થઈ શકતાંજ નથી, પણ તેને ડર માત્રુમ થયો કે તે ઓરડામાં કોઈ બીજું હોવાનું જોઈએ.

“કાણુ છે આએ ઓરડામાં ?” તેણીએ તે ઉપરથી થોખી જઈને મોટું સાદું સવાલ કર્યો.

જવાબ કશેા મળ્યો નહીં; સઘળું સમશાન જેવું શાંત અને ચુપ હતું !

તે પોતે તેથી થોડોક વાર ચુપ બિભી, અને પછી પાછી જ્ઞાનની લાશની તદ્દલાસ કરતી તે ઓરડામાં પાછી આગળ વધી. એમ કરતાં આગાદ તે જ્યાં પડ્યો હતો ત્યાં તે જઈ લાગી, ને તે તેની લોથ પર પડીને રડી. તેણીએ ટોટાસીને તેનો હાથ ઉંચકીને પોતાના હાથમાં લીધો, ને તે ખારા સુંદર ચેહેરા પર પોતાનો હાથ પસવાર્યો. ગરીબ ખીચારી, કોઈ ખી ખુશ્મરત કે બદ્ધમરત હોવાની તેને શી ખબર પડે? પણ તે હંમેશાં એ મુજબ ચેહેરાઓ પર હાથ ફેરવીનેજ બદ્ધમરતીનો નિર્ણય કરી જાતી. વળી આ જ્ઞાનના બાબમાં તો મરાયાએ તેની કને જાણે તે પોતે જોઈ શકતી હોય એટલી હદ સુધીનું એ વાહલા જવાનની મનોહરતા આમે ખ્યાન કરેલું હતું.

તે ઘણું દુખ પામી. આવો જવાન, આવો દીક્ષેર, આવો બક્ષો એટલી ટુંક ઉંમરમાં કપાઈ ગયો ને તેણીની વાહલી બેહેનનાં સુખપર પથર પડ્યો ને માટે તે ઘણી ગમખવારીનાં આંસુઓ રડી. તે તે લાશની છાતી પર માંથુ નાંખી ઘણો વાર તક રડતી રહી, પણ અરે, તેવામાં વળી એ શું? તે લાશની છાતી એક આંચકાથી ઉંચકાતી હોય તેમ તેનું પોતાનું માંથુ ઉંચકાયું, ને પછી પેલોજ ઉંડાં દયકાંનો અવાજ પાછો? તે નહીં તામોશ થઈ શકે એટલી બધી ખુશાલીની મારી મોટેથી ચીસ પાડીને ચમકાડી. શું ત્યારે ડાન જ્ઞાનમાં હૈયાતીની કાંઈ જોત દશ ખી બાકી હતી?

“ઓ, એક વખત ફરીથી!” તેણીએ ખરાં જીગરની આજુ કરી મોટેથી ખુમ મારી. “જ્ઞાન, જ્ઞાન, તમે હુસ્તાર છેઓ! જો, જરા બોલો! જો, જરા પાછો દમ ખેંચો?”—અને ખાત્રી થવાની આજુમાં તેણીએ તે વાહલા જવાનની છાતી પર ફરીથી હાથ મેળ્યો.

પણ નહીં! પાછું સઘળું ચુપચાપ ને લાલચાલ વગરનું સ્થિર હતું! ત્યારે શું તે ગરીબ છોકરીનો એ માત્ર એક ઘેલો ધખારોજ હતો કે જેનાં પરીણામમાં તે એમ ચમકી ઉઠી હતી? કેમ અને?

પણ ઓ ખુશાલી! પાછી તે છાતી ઉંચકાઈ, પાછું તે દયકું સંભળાયું, અને તેમાં આએ વખતે એક ખી સંદેહ નહોતો હતો. મેશક, મેશક, જ્ઞાનમાં દશ જીવ હતો, અથવા ખોદાની દયાથી તે મયલો જીવ પાછો ફરતો હતો!

“ઓ જાન ! જાન !” તેણીએ ખુશાલીથી પાછું પુકાર્યું,—ને ત્યારે જાણે તેના જવાબમાં હોય તેમ—જાણે ખાખમાંથી બીદાર થતો હોય તેમ—જેહમતથી તે જવાને આંખ ખોલી આસપાસ જોયું, કે જ્યારે પોતાની ગોદમાં પોતાની વાહલી મરાયાનેજ ફસડાઈ પડેલી સમજી તેણે બોલવાની કોશિશ કરી, પણ તેની વાચા તેની મદદે આવી શકી નહીં. તે બોલીજ ન શક્યો, ને ત્યારે ઘણી નખજાઈની મુશકીલ વચ્ચે પોતાના હાથો ઉંચકી પોતાની ગોદમાં તેણે તે છોકરીને લીધી ને છાતીમાં ચાંપી. તેજ વખતે તે જેમ તેમ બોલી શક્યો, “માહરી મરાયા !”

ઓ, તે વખતની આંધળી આંધનેઝની ખુશાલીનું કોણ ખ્યાન કરી શકે ?

“હું મરાયા નથી, જૉન ડીઅર,” તેણીએ કહ્યું; “તમે મને જોઈને ઓળખી શકતા નથી ? હું તો આંધનેઝ છું.”

પણ તે અચાજ બેહોસીના કાન પર પડ્યો, કેમ જે આટલીજ જેહમત જૉન માટે જોઈએ તે કરતાં ઘણી થઈ પડવાને લીધે તે તરત પાછા બેહોસ થઈ ગયો હતો.

પ્રકરણ ૪૪

આંધનેઝ જહીજ જાણી શકી કે જૉન જૉન પાછો બેહોસ થઈ ગયો હતો, પણ તે ધારવામાં આવ્યું હતું તેમ મરણ પામ્યો ન હતો એ ખ્યાલના સંધ્યારાથી તેને જે સુખ થયું તેનું ખ્યાન કરવું એવું છે.

તે અજાણ થઈ કે તે ઓરડામાં પુરતી રોશણી હશે કે અંધારું ? રોશણી તો હોવીજ જોઈએ, અને ત્યારે શું જૉનની મોહાત જોવી બેભાંણીમાંથી બેદાર થતાં તે એટલું કમ જોઈ શક્યો હશે કે તે આંધનેઝ હતી એમ ઓળખી બી શક્યો નહીં હોય ?

તેણીને, એમ છતાં, વળી અચપુચ ને એકદમ ભય થયો કે એમ નો નહીં હોય કે એ મરતી વખતની તેને છેલ્લીજ દુસ્વારી આવી હોય. ને હવે તે કીમતી છાંદગીની જોત ખરેખર પાછી મુગ્ધા ગઈ હોય ? તેણીએ ઉમરાતાં હેનના જુસ્સાથી તે એકરાપર વાંકી વડી એક ચુમી લીધી.

પણ શુકર તે આરેહકતાલાના કે ગ્લેન ન તો ખરેખર મરણ પામ્યો હતો કે ન તો મરી જવાનો હતો. કર્મીણુ શીકીપની કટારી તેનો ડગલો ચીરી તેની છાતીના માસમાં ભેકાઈ ગય હતી, ને તેથી લોહીની એક શેર ઝુટતી થઈ હતી ખરી, પણ તે જખમ જીવંતેણુ પુરવાર થયો ન હતો. નસીબ સંજોગે હૃદયના નાળુક ભાગથી થોડી વેગળીજ તે કટારી લાગી ગઈ હતી, ને તેથી મોહાન જેવી એક બેબાની સિવાય વધારે મંબીર કશુંજ ન થયું હતું, કે જે બેબાણીમાંથી, રક્તા રક્તા, આઘતેજ ને ઓરડામાં દાખલ થવા પામી તેની થોડુંક આગમયથી, હિંડા નિશ્વાસ ને મોટા દયકાંઓ ખાતો તે હવે પાછો સાવધ થતો જતો હતો.

લોહી ઘણો વાર તક વહયું હતું ને ઘણું વહયું હતું, પણ તે બી પછીથી તો આપસી મેકે વહેતું અંધ થઈ ગયું હતું. ખરેખર તો જખમ થતાં સાથે તે ઘણા જોરથી જમીન પર પછડાયો ને થપકાયો તેજ તેની બેહોશીનું વધતું કારણ હતું—ખુદ જખમ નહીં. તેનું માથું જમીનના આરસપાદાંણુ પર એટલાં તો જોરથી અફસાયું હતું કે તેનાં માથાંને મોટી અત્રવત્ર આવી. અને તેજ એ લાંબી ને મોહાન જેવી મંબીર બેહોશીનું ખરું કારણ થઈ પડ્યું.

તે જરા વાર પછી વળી પાછો હીંચ્યાલ કરતો થયો, અને હવે આંખ વધતી ખુત્રી નાંખી આસપાસ જોવા પડ્યો. આઘતેજને તે વાતની તરતજ માહીતી થઈ.

“હું તો આઘતેજ છેડે જો, વાહજા ગ્લેન,” તેણે તે પરથી તરતજ કહ્યું; “તમે હુસ્વાર છેઓ ? તમે સારી પેંડે છેઓ ? આખું રૂપેન તો તમેને મરી ગયલા જાણેજ જો !”

“મરી ગએલો ?” તે તાજુત્ર થતો બોલ્યો, કેમજે મઘગુજરી તુરત તેને યાદ આવી શકતી હોય એમ જણાયું નહીં. “હું સખત પડી ગીએલો હોવશ. માહરાં માથાંમાં મને ઘણું દરદ થાયછ.”—અને હીંચ્યાલ કરવાની કોશિષ કરતાં માથાંમાં જતની દરદ થયું એટલે તે પોતે પોતા સાથે ગુસ્સે થતો જણાયો.

શુરવીરાનું એ લક્ષણ થાય છે. તેઓ એ જનની તખ્તની નાચારી કે નાકીવતી માટે પોતે પોતાની સાથે ખીજવાય છે. તેઓને એવી અશક્તીમાં ઘણું હીંચકાઈ લાગે છે.

તેવામાં તેની નજર સામ્રાટમાંનાં કાપજેરી-રમનાં કિંધાડાં ખારણાં,

પર પડી, એટલે તેને એક ઝટકે બધી ગમગીનરી તરત પાછી યાદ આવી ગઈ, ને માથામાં થતાં સખત દરદ છતાં હાથના ટેકા લઈ તે ઉડીને કોરવાંકો એકો, ને ગભરાઈને તે ઓરડા તરફ જોવા લાગ્યો.

“મરાયા કાંદાં છે, આઈનેઝ ?” તેણે પુકાર્યું; “તેને એ ચંડાલો કેદ પકડી ગીયાછ શું ?”

“કર ના કરો, જૈન ડીઅર, તેવું કશુંજ નથી,” આઈનેઝે સધ્યારો આપ્યો. “મરાયા સલામત છે,”

પણ એટલામાં તો જૈનને પાછાં ચક્રર આવી ગયાં, ને તે આઈનેઝ ના ખોલામાં ઢગલો થઈ પછડાઈ પડ્યો. આઈનેઝે તરત તેને પકડી લઈ પોતાથી બચું એમ ટેકો આપ્યો, અને તેનું હુખતું માથું પોતાની છાતી પર ટેકવી તેણે તે માથું પ્યારથી પસવાર્યું; પણ તે એક ઘણું મુશ્કેલી કારણ હતું. તે જેમ તેમ પોતે ફસડાઈ પડેલી જૈનના જોરાવર બદનને ટેકવી શકી નહીં, ને રખે તે તેણીના ખોલામાં મરણ પામે તે ભયથી તે મરીખ આંધળી ધુજવા પડી. તેણે એ અરસામાં ખરાં દીલથી ચાલ્યું કે ખુદા કરે ને કોઈ જલદી એ તરફ આવે ને તેને મદદ કરે !

પણ જૈન વળી પાછો તરત સાવધ થયો, ને પોતાના હાથના ટેકાથી જેમતેમ સરખો થયો.

“ત્યારે ખુદાની મેહર કે મરાયા તું કેહેછ તેમ સલામત છે, વાહલી આઈનેઝ,” તેણે કહ્યું,—અને પછી ઉઠવાની કોશિષ કરતાં વધાર્યું, “દીકરા, તું એક ખુરસી આજે તરફ ખેંચી લાવી શકશે ? હું તાહરી મદદથી ઉડીને જરા ખુરશીમાં બેસવા માગુંછ; તું મને મદદ કરશે ?”

“ઘણી મોટી ખુશીની સાથે,”—અને આઈનેઝે કાંકાં મારી જલદીજ એક ખુરસી જોઈ કાઢી, જે તે જૈન પડ્યો હતો ત્યાં ઘસડી લાવી, ને ઘણી મોટી જોદમતથી “અરે, ઓ !” કરતાં તે શુરવીર પેલલવાંત ને આંધળીની મદદથી ઉડીને તે ખુરશી પર ગોઠવાયો.

તેને હવે બધું આસ્તે આસ્તે યાદ આવતુંજ ગયું. “મને રાજ્ય મળવા આવ્યા ને મને તેવણ સાથે ખોલાચાલી થઈ હતી, ને હા, હવે મને યાદ આવ્યું, તેવણે મને—”

પણ તે અચકા ગયો. શીનીયે તેના પર ખુની હુમલો કર્યો હતો એમ તે આઈનેઝ આગળ બી જલદીર કરી દેવા નહીં ચાહતો હતો. તે પોતાના ખુરા ભોઈની દહાળી ઈજ્જત રાખવા માંગતો હતો ! બધાંઆથો

ફક્ત બહુજ થઈ શકે છે.

તેને જ્યાં જખમ લાગ્યો હતો ત્યાં પણ માસ ચીરાઈ ગયતું હોવાથી દુખારો ધણો થતો હતો. તેણે બેસીને એક પછી એક પોતાના પગ લાંબા કર્યા, ને ખુરસીની પીઠ પર માથું નાખી તે ફરાગત થયો.

“ મરાયા કાંઠાં ગમ ? કાંય એ જતી રહી ? ” તેણે તે પછી પાછું તેલકીકની ઢપે પુછ્યું.

“ તેને અહીંથી પેલો મસ્કેરો ઍડોનીસ ઉંચકા ગયો,” આઈનેએ ખુલાસો કાઢ્યો. “તે તો તમોને મુવેલા જાણી ધણું રડી ને અહીંજ આવવા ને મરવા માંગતીતી, પણ બન્ના ઍડોનીસે તેને રોકી ને પકડી રાખી.”

“ બલો માણસ તે,” જોને મમતાથી કહ્યું; “ પછી ? ”

“ પછી તેટલાં હું આવી લાગી ને મેં જે ઔલ રૂમમાં જન્યું હતું તે એને કહ્યું.”

“ ઔલ રૂમમાં શું જન્યું ? ”

“ માહરા પપા કેદ પકડાયાતી તે.”

“ તાહરા પપા કેદ પકડાયા ? ” તેણે તાજુખીથી પુછાયું, — ને પોતાનું ગુમતું માથું જોશથી દ્રાખ્યું; “ મને ખરાબર સમજ નથી પડતી, આઈનેઝ.”

“ હા, ને મરાયા હું ધાઈંછ કે માહરા પપાને જસાવવાજ દમણાં ગયલી છે,” તેણીએ સાદાઈથી વધાર્યું.

“ પણ તાહરા પપાને કોણે કેદ પકડયા ? શાને વાસ્તે કેદ પકડયા ? ”

“ તમારાં ખુનને વાસ્તે ! ”

“ માહરું ખુન ને તાહરા પપા ? ” અને જોન જ્યાદા અજાણ થયો.

“ હા, હું ઔલ રૂમની આલરીમાં છુપાયલી હતી તેટલાં માહરા પપા ત્યાં આવ્યા. રાજા બી ત્યાંજ હતા. માહરા પપાએ તેવામાં ત્યાં આવી ખુલ્લે માટે સાદે કહ્યું કે ‘ મેં ડાઉન જોનને મારી નાખ્યોછ, ને હું દરખાસ્તે શરણે આવ્યોછ.’ ”

“ જુહું ! ” જોને જુસ્સાથી પુછાયું, ને એ ઉસ્કેરણીમાં તે પોતાનો દુખાવો પણ લુલી ગયો. “ મને મારવામાં આવ્યો ત્યારે તાહરા પપા તો ઓરડામાં હતા વટીક નહીં. વાઈ, ને રાજાએ તે સાંભળીને શું કહ્યું. જલદી બેલ ? ”

“તે હું કંઈજ જાણતી નથી,” તે આંધળીએ જવાબ કર્યો. ત્યાં ઘોંઘાટજ એટલો થઈ ગીયો કે તે તમારૂં ખુન થયેલું સાંભળીને મેં પોતે એટલી હેબત ખાધી કે હું જીવ લખને ત્યાંથી નંદાસીને આવે તરફ મરાયાને સોહોધતી આવી લાગી !”

જોને થોડોક ગંભીર દરયાફત કર્યો. તે સધળો ખરો મામલો ને ધરડા મંડોઝાના એકરારનો બેદ ધણો આહોશ હોવાના આવેસથી તરત પાંખી ગયો.

“ત્યારે શું તમે ધારોજ વાર કે માહરા પપાએ તમોને માર્યા નથી ?” આંધળેએ અગ્નયળીથી પુછ્યું; “ઓ કેવી ખુદાની મેદરયાંતી! તમે પોતે સલામત રહ્યા ને બચી ગીયા તેજ ખુદાની કેવી મોટી મેહેર !”

“મને તેંજ જીવડાવ્યો, વાહલી આંધળેજ.” તે જોદાએ તે આંધળી રૂપસુંદરીને ગોઠમાં ઘામતાં કહ્યું; “તું બેરીકર રહે. તાહરા પપાને કશીજ અલવજ આવવાની નથી. મને કંઈ તેવણે માર્યોજ નથી.”

“ત્યારે કોણે ?”

“એક બીજાએ; તું પછીથી જાણશે.”—અને આંધળેજ તરત મનથી સમજી ગઈ કે તે રાખને માટે બોલતો હતો, પણ તેણીની કને બી ખુદા કરીને કેહવા આહતો ન હતો.

“તું કોઈને મરાયાને સોહોધવા નંદી મોકલે, ડીઅર ! તેને જાણવા દે કે હું સલામત છું. આખાં રખેનને હવે આપણે એ વાત જાણવા દઈશું,” તેણે જરા વારે પાછું કહ્યું. “લોકોને જાણવા દે કે ફક્ત માહરૂં માથું જોશથી થપકાયલું હોવાથી હું બેહોશ થયો હતો.”—અને હયાં વળી અજી દરદ થવાથી તેણે કળ ખાધી.

“તમને કાણું દુખેજ ? દરદ થાયજ ?” બચ્ચાં જેવી સાદાઈથી બચ્ચાં જેવીજ નિર્દોશ આંધળેએ હયાથી જળી જતાં સવાલ કર્યો.

“હા, દુખેજ તો ખરૂં,” તે શુરવીરે કમુલ કર્યું. “વાર, તું મને કંઈ પીવાનું આપશે ? માહરાથી ડિઝાતું નથી. હું કિશ તો તરત પડી જવશ. પેલી ટેબલની પાસેની ટીપોય પર વાઈન અને ગ્લારીસ છે. તું તે લાવી શકશે ?”

“મને ગતાવોની, કેંઈ તરફ જવાનું ?”

“દાખા હાથની દેવાલને હાથ લગાડી તું નાકા પર આવી જા, ને ત્યાં તુંને તરત તે ટીપોય હાથ આવશે.”

આમનેજ આપુશી ગમ, ને આપાદ એક જોનાં આદમીનીજ એકસાથ ને સંભાળથી તે વાઈનની ડીકાંટર ને ગ્લાસ લઈ આવી.

જોને તેમાંથી એક ગ્લાસ પીધું, ને તેથી તેના જીવને થણી નાજગી મલી.

અને તેજ ઘડીએ ગાહેરની ચાલમાં કોઈનાં પગલાં વાગ્યાં ને વાત-ચીતના અવાજથી ખેંચાઈને કોઈ તે તરફ આવ્યું.

તે પેલો ખુદો મસ્કેરો ઑટોનીસ હતો, ને તેણે જે જોયું તેથી તે હેરાન અને દાંઙ થઈ ગયેલો તે ઓરડાના કંચરમાં અચક્રી ઉભો! યા ખુદા ને ઉંધતો હતો કે જાગતો? એ સ્વપ્નો હતો કે ખરો જનાવ? શું મુવેલાં બી ઉભાં થઈ ખુરસીમાં બેસી ડીકાંટરમાંથી ગ્લાસમાં પોતાને લાથે વાઈન નાખીને પીનાં હશે? શું ડાન જોન આખું સ્પેન જાણતું ને માનતું હતું ને તે પોતે નજરોનજર જોઈ ગયો હતો તેમ મરણ પામ્યો ન હતો? તેની અજ્ઞયબી અને ગમરાત, તેની ખુશાલી અને અતવરતો પારજ ન હતો!

“યા ખુદા,” તેણે મોટા ગમરાતમાં પુકાર્યું. “શું નામદાર ડાન જોન દેવાત છે?”

“હા, જુવોની, આપણે અધાં કેવાં રડી રડીને મરી ગીયાં ને નાલકં મરમમાં કુટાર્મ મુ.ા!” આમનેજ ખુશાલીથી જગમગ કરી દેતાં કહ્યું. “એવણતું તો માથું કેથું ધણું જોરમાં થપકાયતું હોવાથી એ ફક્ત એક મોહોત જેવી જાગેમ બેભાંની હતી! જાઓ, જરા દોડી જાઓ, ને માલરી મરીગ મરાયાને સોલધી કાઢીને એ વધાઈ કેહો. ઓ, ને તો એ વાત જાણશે ત્યારે ખુશીથી ઘેલીજ થઈ જશે! ને તો એ વાત માનવાની બી નથી, ને જરા તમે દરબારમાં બી એ ખુશીની વધાઈ ફેલાવા દેજો.”

“નહીં,” ડાન જોને હજી દાંત પીરીને કળા ખાતાં પોતાનો વિચાર ફેરવીને ગંબીરાઈથી કહ્યું; “દરબારને હાલ ને હાલ ચેનાવા જેવી કોઈ જરૂર નથી. તે તો રાહનાં પાણી રાહેજ જશે. ફક્ત તમે મરાયાને એ ખરી વાત કહી ધીરજ આપીને એકદમ આએ તરફ લેઈ આવો, ઑટોનીસ.”

“પણ તમે નામદાર દેખીતા ધણા હેરાંન છેઓ,” ઑટોનીસે તેને દુઃખથી વળખાતો બોલ ખરાં દીલની કાળજીથી કહ્યું; “મને એક ડાકટરને પેહલાં તેડી લાવવા દેઓ? હું ડાકટર ગેલડોઝને લેતો આઈ?”

“ડાકટરની કંઈ જરૂર નથી, માહરા દોસ્ત,” ડાન જોને પોતાનાં આવાં

મોટાં દુખમાં બી ખુશમિગ્નજ થવાની કોશિષ કરતાં કહ્યું; “હુંજ માહરો ડાકટર છેડે. મને એવું ગંભીર કશુંજ નથી. મેં તમને હુકમ કર્યો તેમ ફક્ત તમે તમારે જઘને માહરી આગળ ધીરજ આપીને સંભાળશી માહરી મરાયાને લાવો, ને હું તુરત સાગ્નેસમો થઈ જવશ.”

“જેવો હુકમ,” તે મસ્કેરાએ નાચારીની નાખતીથી કહ્યું; “પણ મને લાગેજ, નામવર, કે ડૉના મરાયા તરત મને મળવાનાં નથી.”

“કેમ?”

“કેમ જે હું હમણાંજ સાંભળી આવ્યો કે તે ખાંતુ તો ખુદ રાગ આગળ કાંઈ ખાનગી મસજતમાં રોકાયલાં છે,” એડોનીસે જવાબ કર્યો, ને વધાર્યું; “ખચ્ચીત, નામદાર, તમે બી જળરા હો! આખું સ્પેન કિત્તરખુલત કરી નાંખીને તમે તો અધાંને બોચીમાંથી કરડો તેવા વાદ્ય ઠેંવા ટટાર થઈને વાદન ધીચતા બેઠાજ! એમ મરી જવા પછી કોઈને પાછા જીવતા થવા ને જીવતા રેહવાનો હક નથી જો, મહેરબાન! એ ખુદાને ઘેરના કાયદોજ નથી!”

ડૉન જૉન ખુશ મિગ્નજો થોડું હસ્યો.

“જા, તું જઘને હાલ તો મરાયાને સોદ્ધારી લાવ.” તેણે પાછી તકીદ કરતાં કહ્યું; “એવાં જુઠાં તાહેલાંમાં વખત ના યુમાવ; પછી તું તાહરી રમુજ ને હસવાનું ગમે એટલું કરવા કરજો.”

“આએ ત્યારે હું નહીં તો માહરા પગ આલ્યા તમો નામવરનો હુકમ અગ્નવા;” તે મસ્કેરાએ કહ્યું—અને તે ગયો.

તે ગયો ખરો, પણ તેને લાગ્યું કે મરાયાને હુંડી કાઢવી એ કાંઈ સહેલ કારજ ન હતું. તે આઈનેઝને સજામત સુતેલી વંદનને. જગાસા ન રોકાવાથી, થોડોક મરાયાની પુંડ બી ગયો હતો, ને તે રાગને મળવા માંગતી બોટી હતી, ત્યાં સુધી તેણીની આહરોઆહરથી બાળ કાઠી આ તન્ક પાછો વટણાં વાડી આવ્યો હતો; પણ તે હવે એ તરફ ઘન્ય કેમ ને તે માહ્યુઅને મજે કેમ? તે રાગથી અતીઘણો બીડીતો હતો. તે તેમજ અધાં દુરઅદેશ મનથી સારી રીતે બનણતાં હતાં કે રાગએજ આગળ રહીને કિસ્કેરીને જૉનનું કાટલું કઢાવી નાંખવાનું કાધેલું હોવાનું જોઈએ, અને તેથી તે ખારીસો ને ખુની રાગને હવે એમ બાણે કે જૉન તો હજી જીવતો હતો ને તેની કરેલી તમામ ખુનખવાર ગયત્રીઓ કિત્તરખાં ગઈ હતી તો શું એવાં દેહસ્તનાક ગજળનાક સમાચાર કાંઈ આવનારને તે

કરખીણુ રાગ શ્રવતોળી છોડે ?

તેને લાગ્યું તો ઘણી થઈ. તે તો જે મળે તેને ડાન જાન શ્રવતો હોવાની વધારા જાહેર કરી. દુધ જરા ખાટી જવાને ઘણોજ તત્પર હતો, ને તે મોટી વાત તેનાં નાધનાં પેટમાં ઘણી ડીમાસા કરતી હતી. તે જાણતો હતો કે તે જે ખરી હકીકત જાહેર કરે તો એક ઘડીમાં આખું રૂપેન તે વાતથી ચક્ર ચડી રહે, ને જ્યાં એક કલાકની વાત પર તે ખુનના સમાચારે ગભરાત, એવ્યંબો ને માહેનમ ફેલાવ્યાં હતાં ત્યાં આ નીન ને તદન નહીં વડી રખાયલા સમાચારથી ખુશાલીજ એપાસ પ્રદરશીત થઈ રહે; પણ રાગને કાને ને વાન જતાં, અલગત, વીજાનજ નહીં લાગે, ને ત્યારે એ સમાચાર લાવ્યું કાણુ એમ તે કરખીણુ તલાસ કરવા વના પણ રહે નહીં, કે જ્યારે તેનું નામ જાણનાં છુપાછુપ તેને પકડાવીને ઝસલામટનાં તેલમાં શ્રવતો સલગાવી મુકવા પણ તે માહ ખુરો રાગ શીલીપ કશીજ આનાકાની કરે નહીં એમ ખુધા અડોનીસ પોતાનાં જીવરથી પકડી ખાત્રી સાથે જાણતો અને માનતો હતો.

વળી તેને એ વાત જાહેર કરવાની ડાન જાનની પોતાની રૂઝ પણ ક્યાં હતી ? તેણે જી ઉઘડી તે વાતની તેને સખત મના ફરમાવેલી હતી, ને તેના હુકમનો અનાદર કરીને વળી તે ક્યાં ઉભો રહે ? તેના જેવી પંક-તીના હીકરાંચાતુઓને તો અધાજ મોટેરાઓને રાજી રાખવા પડે ને અધાજ મોટાની ધંતરાજીની તપાસ રાખવી પડે, જેથી ખુધા અડોનીસનું લાગનું કારજ ખરેખર એવડું મુશ્કેલ હતું.

તેણે, એટલા માટે, જરા વાર થોળી જમને એ સઘળી વાતનો વિચાર કીધો, ને પછી અને તે એજ દરાવ પર આવ્યો કે જે મરાયા જહીયી તેને નહીંજ મળી શકે તો પછી તેણે પાધક પ્રીન્સેસ ડાન પાસે જવું. ને તેણીને અધી ખરી વાતથી વાકેફ કરવી. ને, અલગત, પોતાની ગમે એવી મનસબને સર ડાન જાનનાં બલામાં હતી તે આ મશ્કેરો જાણતો હતો. તે તો શીલીપ સાથે દગો રમી જાનનેજ તખ્તનશીન કરવાનું કાવત્રું પણ રચી ચુકી હતી, માટે જાનનાં મરાયથી અથવા વધારે ખરી રીતે બોલ્યો તો મરણ પામવાના સમાચાર મળવાથી તે ઘણીજ નાકિમેદ થયતી હોતી. જોમએ, એટલા માટે આ વધજ તેની કને લઈ જમને રાગથી ને દરવારથી ને તુરત વેળા છુપાવવાનું માંગી લેવું એ તે ખુધાને લાગ્યું કે ઘણું મુશ્કેલ થઈ પડવાનું ન હતું.

તેણે રડમસ ચેહેરેજ ધારણ કર્યો. આખું શહેર શોકાગ્નિમાં
ગરક ગયતું ત્યારે તે હસ્તે ચેહેરે કે ખુશાલ તખ્તપતથી ફરતો દેખાય એ
ચાલેજ કેમ ?

ત્યાં દરબાર—હાલમાં હજી સેહેંકડો લોક જમા થઈ ગબરાતની
વાતચીત કરતાં ઉભેલાં હતાં, પણ ન તો મરાયા કે ન તો ડોના એના તેની
નજરે આવી. આ ઉપરથી તે એક કિચા જેવા ગાર્ડ ઑરીસર આગળ ગયો.

“તમે જાણો છો વાઈ, સાહેબ,” તેણે તેને પુછ્યું, “કે ડોના મરાંયા
મંડોઝા હાલ ક્યાં છે ?”

તે ઑરીસરે તેના તરફ એકાદ પળ તાણુખીમાં જોયું. દરબારી
લકિયોનો દરજ્જો, અલગન, તેના પોતાના દરજ્જા કરતાં વધારે હતો, ને
તે તેને એમ પુછતો ને વાત કરાવતો આવ્યો તેથી તે કિચા ઑરીસરને
જરા મગ્નહતું લાગ્યું. તેને (એડોનીસને) રાત્ર સારું વગસગ હતો એ
તો આખું રૂપેન જાણતું હતું, ને તેણે એકની દોસ્તી કે સાઈ મત
જતાયલાં હોય તો રાત્ર ખુશમિજનમાં હોય ત્યારે તે થેસ મારી કંઈ
નહીં ને કંઈ કોઈનું કામ કરી આપી શકે એમ કિતરતા અધીકારીઓ
માનતા હતા માટે તેને થયું માન આપી ચાલતા હતા. તે પોતે સામે
રાત્રથી ને રાત્રના કાવાદાવાથી કેટલેક થયેલેક ચાલતો હતો તેની તો તેમની
અજાતને પણ ખબર ન હતી !

“હું જાણતો નથી, સાહેબ,” ઑરીસરે એડોનીસના સવાલના જવાબમાં
કહ્યું, “પણ તમે હુકમ કરો, ને અંગેજ જરા થોળી જાઓ, તો હું હમણું
તજાશ કરીને તે આંતુને લગતો પતો મેળવી આઉં.”

“હા, થોળી મોટી મેદરખાંની,” એડોનીસે કહ્યું, “હું અહીંજ થોળશ
તમે જરા જરૂરી તે આંતુને સોંપી લાવશો ? માદરે તેવણને કંઈ જરૂરનું
કહેવાનું છે.”

તે અમલદાર એ ઉપરથી નમ્યો, અને તરત સોફાનાં ટોળાં વચ્ચેથી
અસોપ થઈ ગયો. એડોનીસ એ દરમ્યાન ખુણામાં દયામને ઉભેલો તેની
વાટ જોતો ઉભો. જોનનાં મરણના સમાચારે રૂપેન એટલું બડકા ગયતું
હતું કે લોકોએ હજી સુધી વીખેરાવા માંડ્યું ન હતું, ને સૌ સૌ પોત
પોતાની વાતચીત ને પરપુછમાંજ ગીરફતાર હતાં. એમ છતાં, ખુધા એડો-
નીસના લાલ ચણાડી જેવા ફેસે થણાંકોનું તેના પર જરૂરીજ ધ્યાન ખેંચ્યું,
ને તે ધ્યાન ખેંચાયલાંઓમાં એક તો પેલી કરતુકા ડોના એના પોતેજ હતી !

મકરણ ૪૫

તે તો તે તરફથી પાસ થઈ જતી હતી, પણ તેણીએ તે ખુંધાને બરાબને ઉભેલો જોયો, ને શંકાશીલ આદમીઓ ચતુર પણ થઈ શકે છે એટલે તે તરત તેને કાંઈ બી મતલબથી એમ ઓઠામાં બરાબને ઉભેલો સમજી પાધરી તેના કને ચાલી આવી.

તેણીનો ચહેરો અત્યંત શોકાતુર હતો, ને તે જોઈ તે ખુંધાને પણ, તેનાં પોતાનાં માથાપ તરતનાં સાથેજ મરી ગયાં હોય તેમ, પોતાનો ચહેરો ખેંચેડો ને ચોવડો રૂમસ કરેલો પડ્યો.

“કેમ, તું અહીં, ઍડોનીસ” તેણીએ પુછ્યું.

“જેમ બધાં તેમ હું, પ્રીન્સેસ,” તે મસ્કેરાએ સાવચેત જવાબ કર્યો.

“મને એવો ઉડાવનારો જવાબ તાહરો ગમવાનો નથી,” તેણીએ તેને થથરાવ્યો. “માહરી ખાત્રી છે કે આજ રાતના બયબીત બનાવ માટે તું બધું ખરેખરું જાણેછ, ને તાહરે તે મને કેહવુંજ પડશે.”—અને એમ કહેતાં તે તેનું કાંડું પકડી તેને જરા વધતી બાજુનાં એકાંતમાં ધસડી મઠ.

“પણ હું શું કેહું?” તે ખુંધો કગલી પડ્યો; નામદાર, જેટલું હું જાણુંછ તેટલુંજ તમે પોતે બી જાણોછ!”

“હું કશુંજ જાણતી નથી,” તેણીએ અધીરાઈ અને ગુસ્સાથી પગ થોક્યો; “ને જો તું બેઠો બોલીને મને બધું કેહશે નહીં તો કાલનો આથમતો સુરજ જોવા તું જીવવાનો નથી તે સત કરીને જાણજે. શું, સમજેછ કે? કેહે મને ખરેખરું, ડૉન જૉનને કાણે માર્યો ને કાંએ? જલ્દી કર.”

“તેને કાંઈએ બી માર્યોજ નથી,” તે ખુંધાએ મોગમ કહ્યું. તે આ ઓરતથી જાગેરા થથરેલો રહેતો હતો. તે દગાખાજ, કુરતાજ, બારે વગવસીલાવાલી ને કરપીણ હૈયાની હતી તે સધળું તેને રોશણ હતું. તે, તેથી, તેને ખરું કહી દેવા સ્વભાવિક ખંતી હતો.

પણ તેનો તે જવાબ—કે ડૉન જૉનને કાંઈએ બી માર્યોજ નથી—તે આવા સંજોગો વચ્ચે પ્રીન્સેસ ડૉના ઍના કેમ ખમી ને તામોશ કરી શકે? તે વધતી બીજવાઈ ગઈ. તે સમજી કે અત્યારે બી તે મસ્કેરા કઠૂઆજીજ કરતો હતો.

તે ખીજવાય ત્યારે પોતાથી ઉતરતાંએને થોડી નાખવા વડીલ વીલંબ કરતી નહીં, ને પોતાનો દરજ્જો એક લહેજમાં પોતાના ગુસ્સા વચ્ચે ભુલી જતી. તેણે, તેથી, ઍડોનીસને તેની નાધલી ગરદનમાંથી પકડ્યો ને ખુબ હીળવીને ઢંઢોલી કાઢ્યો.

“તાહરી આએ નાધલી ગરદનજ ભચડી મુકશ,” તેણે કહ્યું; “આની વખતે ખી મારી ઠૂકાપાજી? એવ, તેને કાણે મારી નાખ્યો?”

“કાઠએખી નહીં,” તે વેહેંત્યાંએ પાછું કહ્યું. તે જાણતો હતો કે ખરી ફેરીયત જાણી તે લુચ્છી ઓરત એટલી બધી રાજી થનાર હતી કે હાલ જરા તેનું પાકવવામાં તે જોખમ કશોજ કરતો ન હતો. “નામદાર, ડાન જાન મરી ગીયોજ નથી, તો તેને મારી નાખ્યોજ કાણે?”

“કમીના,” ડાના એનાએ દાંત પીસ્યા,—ને તેને એક જોસથી થય-રાક મારવા તેણીએ હાથ ઉઠ્યો કીધો.

તે ખુધો ખીસી ગયો, ને ખુશમિજાજી હસ્યો,

“તમે માહર માનતાં નથી, આંનુ,” તેણે પછી તરત ગંભીર થતાં કહ્યું. “ડાન જાન હાલ તેની ખુરસીમાં એસીને ચાઇન પીએજી! તેવણુ અમથા એહોસ થયલા તે પાછા સુધીમાં આવ્યા છે. નહીં માનો તો ચાલો માહરી સાથે તેવણુને બંગલે, ને તમારી નજરે જોઇ ખાત્રી કરો; ને જો હું ઠૂકા કરતો સામેત થાઉં તો કાલે સદવારે મને ઘગઘગતી ચેહમાં જીવતો બાળી મુકાવજો; પછી કંઈ?”

તે પ્રીનસેસ હદ વનાતી તાજુખીમાં એ કદમ પાછળ હડી ગઇ. એ શું બનવા જોગ હતું? આખું રૂપેન જો મોહોતનું માહોતમ ઉઠાવી રહ્યું હતું ને મરણ શું ખરેખર થયુંજ ન હતું?

“ફકત છાતી આગળનાં માસમાં ઘસાડો લાગેલો ને તેમાંથી લોહી ગયલું,” પેલાએ આગળ સમજાવ્યું. “ખરેખર તો એહોરસી ખી તેની હતીજ નહીં. જમીન પર પડતાં આરસપાહાંણુ સાથે કેથું માથું ઘણાંજ જોરમાં પછ-ડાયતું, ને તેથીજ એ મોહોત જેવી એભાંણી ખરપા થયલી!”

“યા ખુદા, એ શું ખરેખર બનવા જોગ છે?” તે પ્રીનસેસે મોટી તાજુખીમાં પુકાર્યું; “પણ હોવુંજ જોઇએ. તું એટલી હદ સુધી ને વળી આવા સંજોગોમાં એવું હસવાનું કરી શકેજ નહીં. પણ વારૂ, એ માસમાં જામમ કાણે કીધો? તું શું ધારેજ? તું પોતે શું જાણેજ?”

“જે આસામીને માટે તમે નામદારને વેહેમ છે તેણેજ,” ઍડોનીસે અવાજ એકદમ ધીમે કરી નાખતાં જવાબ કર્યો.

“હું સમજી,” પ્રીન્સેસે મોગમ પ્રત્યુત્તર કર્યો, ને વિચારના વમળમાં ઉતરેલી જરાવાર તે ચુપ થઇ.

“હું દીલગીર છું. ઍડોનીસ,” તેણીએ તે પછી કહ્યું, “કે મેં તુંને નાહક એટલો થયરાવ્યો. લે આ,”—અને જાંણે ગદલામાં હોય તેમ તેણીએ પોતાના હાથપરની હીરાઓથી ઝળઝળ થતી એક એસસેટ ઉતારી ઝટ તેને ભેટ આપી.

ઍડોનીસ હેરત થયો. આવી દુલ્લાં દીલની આ મનસખી ઓરત કાંઇ ખાસ મક્કસદ વના થઇ શકે, અને તેણીએ તેને જરા ધમકાવ્યો કે દઢો-બ્યો તેથી એવી ઉદારતાથી એક કીંમતી એસસેટ તેને બક્ષેશ આપે એવી સુમારી તો તે હતીજ નહીં, ત્યારે વળી એ શો નવો ભેદ હતો ?

“હવે કેહે મને,” તેણીએ પટામણે સાદે તે પછી પુછ્યું, “તું અહીં કાણુની વાટ જોતો ઉભોતો—મરાયા મેંડોઝાનીજ કેની ? તુંને જોને તેણીને સોહધી લાવવા મોકલ્યો છે ?”

“હા,” પેલાએ જરા આનાકાની પછી ખરું કહી દેવાની જરૂર પીછાંણી. ખરેખર તો તે અત્રે આવ્યો ત્યારે એ બધી વાત, આપણે આગળ તેનો એરાદો વાંચી આવ્યાં તેમ, એ અચળાને સોહધી કાઢીને કહી દેવાની સાચી ધ્યાનતથીજ આવ્યો હતો.

“ત્યારે હવે માહરું કહ્યું કર,” તેણીએ ફરમાસ કરી; “તાહરે હમણું ખુદ મરાયાને વટીક જાંણુવા દેવું નહીં કે જોન હયાત છે, ને તેથી તુ તાહરે જમને ડાંન જોનને એમજ કહે કે મરાયા કેથે મળતી નથી.”

પણ એજ ઐયામમાં મરાયાની સોહોધને માટે ગયલો પેલો ઓશીસર તે તરફ પાછો ફર્યો, ને ઍડોનીસને પ્રીન્સેસ જેવી એક વગદાર ને મોટી મોભાદાર આંતુ સાથે વાત કરતો જોઇ બાજુમાં જરા ખેંચાઇને ઉભો.

“કેમ, પ-તો મળ્યો ?” ઍડોનીસે તે ઉપરથી ડાંના ઐના સાંભળે તેમ સાદાધના દેખાવથી તેને પુછ્યું; “ક્યાં છે ડાંના મરાયા ?”

“સાહેબ, તેવણ હાલમાં નામદાર રાજના ખાનગી ઓરડામાં છે,” તે ઓશીસરે જવાબ કર્યો,—અને એ જવાબ સાંભળતાં, તેના યસમાંથી નાહડેલી ખુદરાજના ખાનગી ઓરડામાં ભરાયલી હતી એમ માહીતી થતાં,

લુચ્છી ડોના અંનાને જે હળરો વિચારે એક તડાકે થતા રહ્યા, ને હદ વગરના ગુસ્સાથી તેણીની જવાંન છાતી જે ઉકળતી બની તે બધાંનું વીગતવારે ખ્યાંન કરી શકવા જેટલી આપણી પાસે જગ્યાજ ક્યાં છે ?

પ્રકરણ ૪૬

મરાયાએ તે શાહી હુકમ સાથે નેકખાંહ વઝીર ડોન ગોમેઝને પોતાના બાપનાં બંદીગૃહ તરફ તેના છુટકારા માટે રવાના કરીને તરત તે જ્યાં પોતાની વાહલી આંધળી બેઠેન આધનેઝને છોડી આવી હતી તે તરફનું હેરયું લીધું. તે આજ રાતની હદયનાની તનમનની જેહમતો ને ઉસ્કેરણીથી તદન થાકીને લુસ થઈ ગઈ હતી. અત્યાર તક તે ગરીબ બાળા આટલી દીક્ષેરી સાથે એ જેહમતો સામે ટકી રહી હતી એજ એક અબ્બ-યખી હતી. તેણીએ અત્યાર સુધી ઘણા મુસ્તકીમ ફરાવ ને ઘણી દીક્ષેર હીમત સાથે કામ લીધું હતું, અને હવે તે એટલી હડબડી ગઈ કે રસ્તે જતાં એક છાકટ આદમીની કીસમે તેણીએ એક લપેડો વટીક ખાધો, ને બાજુમાંની એક રેલીંગ પકડી લઈ તણીએ પોતાનાં યુમતાં મગજને તુરત ટેકાવ આપ્યો ન હોત તો તે ત્યાંજ બેહોસ તુટી પડતે.

તે થોખી. એ પછી પાછું પોતાનાં મનનું સમાધાન ને તનનું સમ-તોળપણું મેળવી લેવા આંખે હાથ ઢાંકી તે સુંદર છોકરી કેટલીક વાર એક એકાંત ખુણાંમાં થોખી ગઈ. તે ઉતાવળા ગભરાતમાં પોતાનો “ કલોક ” રાગના મેહુલમાં નાખી આવી હતી, ને ઉંઘાડા કોર્ટ ફેસમાં તે હાલ ઉંઘાડે માંથે મનોહરતાનું એક જોવા જોગ પુતળુંજ નજરે આવતી હતી.

અતે જેહમતથી પાછી ફીક થઈને તે આગળ વધી. તેને આધનેઝની ઘણી ફકર લાગતી હતી. ડોન જોનની “ લાશ ” પડી હતી તે મકાનમાં તે ગરીબ બાપડી એકલી તેની વાટ જોતી ટીંગાઈ રહી હશે તે શીકરે હવે પરવાર પામવા પછી તેના પગેને પાંખ આવી, ને તે ઉડીને જાનના મેહુલ તરફ ફકરમંદ આગળ વધતી ગઈ.

તે આધનેઝને લઈને પોતાને ધરેબારે જલ્દી જતી રેહવાની હતી. એકજ વખત—ઓ એકજ વખત તે પોતાના રાજમાનીતા વાહલા દીક્ષેરની

બોથ પર પડીને છેલ્લું આશીર્વાદ કરી લેવાની હતી. છેલ્લેજ તે મોહોતમાં બી મીઠો મુખડો નિહાળી લેનાર હતી—છેલ્લાંજ આંસુઓથી તે મુખડો ભીંજવનાર હતી. હાલ બી તે બધી દુખી ને જીગર ચાક ચાક કરી નાખનારી ગમખવાર યાદોથી રડતીજ તે તરફ જતી હતી. ડૉન જૉન સજીવન થયેલો હોવાની સુખકારક વધાઈથી તે કેમ વીદીત થઈ શકી હોય ?

અને હવે તે લગભગ તે “ટરેસ”ની લગોલગ ગઈ તેટલાં તેને પોતાની પુઠે આવતાં કોઈ નરમ પગલાંનો અવાજ આવ્યો, ને તે છેક લગોલગમાં આવતાં તેણીએ ચમકીને જોયું તો તે પેલી રાજ દરબારમાં ભારે વગવસીથી ધરાવનાર નાણાયક પ્રીન્સેસ—ડૉના ઍના—હતી.

તે ડૉન જૉન જીવતો હોવાનું ખુદા ઍડોનીસ મારફતે જાણી લઈ પોતાની ખાત્રી કરવા પાધરી એ તરફ આવી હતી. તેણે તે ખુદાને મરાયાને સોહોધી લાવવાની તેનાં કારજની ફરજથી ફરજ્યાત મુક્ત કર્યો હતો. તેણીએ તેને ધમકાવીને પોતાની પક્ષમાં મનાવી સમજાવી લીધો હતો, ને તેને તુરતવેળા તે તરફજ પડતો મેળી પોતે આ તરફ દોડી આવી હતી, કે જેવામાં મરાયાને તેણે પોતાની આગળ આગળ ચાલતી જોઈ, અને ત્યારે ઝડપુ કદમોએ તેણીએ આવીને એ મુજબ તે છોકરીને પકડી પાડી હતી.

“ઓ, તું કાંહાં હતી, છોકરી ?” મને હાથતાકી આપીને તું કાંહાં નહાસી ગઈ હતી ?” તેણીએ અરધું ગુસ્સાથી, અરધું નરમીથી, તેને પાછી મેળવી લેવાની મક્કસદથી મુછયું.

“હું ? હું તમારી સાથે હતીજ નહીં, પ્રીન્સેસ,” મરાયાએ નિર્દોષતાના દેખાવ સાથે જવાબ કર્યો. રાજના મેહેલમાં તેણીને તેના આપ જોડે જ વાતચીત ને ખુલાસા થયા હતા તેથી તે સુંદરી પામી ગઈ હતી કે ડૉના ઍનાને તેના બપનાં ઘરમાં તેની આંધળી બહેન આમનેઝમ મળેલી હોવા જોઈએ.

“તું નહીં હતી ?” પ્રીન્સેસે તાણુબીમાં પુંકાર્યું ; “તું માહરી સાથે માહરે બંગલે જવા તાહરા આપનાં મકાનમાંથી નહીં બાહર પડી હતી ? ત્યારે તે કોણ હતું ?”

“તે તો માહરી આંધળી બહેન આમનેઝમ હોવી જોઈએ,” મરાયાએ સાદાઈથી જવાબ કર્યો,—ને એ બાબેની વધતી ચુનોચેરા એકદમ અત્રેજ

અટકાવી મેળવાના એરાદાથી તરત તેણીએ પુછ્યું, “તમે એ તરફ કાંઈ જાઓ છ?”

“હું તો તુને જ સોહોધવા આવી,” ડૉના ઍનાએ ફેરવી તોળ્યું; “રાત તું માહરી સાથે જ ગુમરવા માહરા મેહેલમાં ચાલ.”

“નહીં જી, ડેંક યુ; હું તો માહરા આપ સાથે જ આકીની રાત અમારે ઘર ગુમરવા જાઉં છ, પ્રીન્સેસ; મને માફ કરો.”

“તાહરા આપ સાથે?” ડૉના ઍનાએ ગુસ્સામાં બોલ્યું; “એ વળી શું મને નવી હાથતાલી આપવા તૈયાર થઈ છ? તાહરો આપ કાંઈ છે જે? તે તો કેદમાં પડેલો છે?”

“નહીં; તેવણુ અત્યારે તો છુટા થયા બી હશે,” મરાયાએ સમજાવ્યું; “તેવણુ તદ્દન બેગુન્દા છે, ને તેઓના તાગરતોળના છુટકારાનાં રાગનાં હુકમનામાં સાથે તમારા નેકબખ્ત આવંદ પોતે હાલમાં જેલખાનાં તરફ દોડી પોહચેલા છે. માહરા પપાને ઘણાજ આદરજાત ને એક બી શર્ત વગર “વેસ્ટ ટાવર”માંથી છોડી મુકવાનો રાગએ હુકમ લખી આપેલો છે.”

ડૉના ઍનાએ તે અરધા અંધારા વચ્ચે એકાદ પગ મરાયા બણી ડીકાડીકાડીને જોયું. આ પોરી વળી કાંઈ આ નવો ટોડેલો તો હીંમતથી લગાવતી ન હોય? એ બનેજ કેમ કે રાગ ધરડા મેન્ડોઝાના છુટકારાનું હુકમનામું એટલું જલ્દી ને રાતોરાત, સરેસ્તાની કાકિનરીઝની સમન્તી વના, લખી આપી શકે—સિવાય કે ડૉન જન જીવતો રહેલો હોવાની વાત તેને કાને આવી હોય? ત્યારે તો—તેણીએ ગોર કર્યો કે—આ પોતી બી તે વાત જાણતીજ હોવી જોઈએ, ને તેમ હોય તો મરાયાને એકાદ બે દિવસ એ વાતથી નાવાકેફ ને અંધારામાં રાખવાની તેણીની જે માનીતી યોજના ને ગણતરી હતી તેમાં તે કેમ પાર ઉતરી શકે?

જો તે મીડી મરાયાનો રડમસ ને શોકાતુર ચેહરો જોતે તો ડૉન જૉન સજીવન થયેલો હોવાની વાતથી તે છોકરી તદ્દનજ નાવાકેફ ને અંધારામાં હતી એમ તે એક તડાકે જોઈ ને જાણી લઈ શકતે; પણ તેઓ બંન્નાં હતાં તે તરફ અંધારાં એટલું હતું કે મરાયાનો ચેહરો તે ખુદલો જોઈ શકી નહીં, અને તેથી તે સાદાઈથી બોલી, “ત્યારે તાહરા પપાને રાગએ છોડયો ખરો? ચાલ સાઈ કીધું, ઘણું સાઈજ થયું. હું એ સાંભળીને ઘણી ખુશ થઈ. હું એમજ ધારતી હતી.”

“તમે એમજ શા પરથી ધારતાં હતાં?” મરાયાએ અજાબ થઈ સવાલ.

કર્યો. તેણીએ કેવી જોરાવર લડતથી પોતાના આપનો છુટકારો કરાવ્યો હતો તેની યાદ થતાં તે અજબ થયા વના રહી શકી નહીં.

“કાંએ—એમાં ધારવાનું શું હતું?” ડાના ઁનાએ ખુલાસો કર્યો; “હમણાં નહીં છોડતે તો સહવારે તો છોડવોજ પડતે? અજબત, જે આએ નહીં ધારેલું નહીં બનતે ને ડાન જૉન મરીજ ગયો હોતે તો રાજ કંઈ એવો સુમારો નથીજ કે એના છુટકારાનું—”

“નહીં ધારેલું? ડાન જૉન મરીજ ગયો હતો તો?” મરાયાએ વધતી અજબગીમાં પુકાર્યું; “એ તમે શું બધું આડું અવળું બોલોછ? એમાં નહીં ધારેલું બન્યુંયજ શું?”

અને ત્યારેજ ડાના ઁનાએ જોયું કે ખરેખર તો કેથી મરાયા બિચારી ડાન જૉન હૈયાત હોવા આએ હજી કશું જાણતીજ ન હતી. એ ઉપરથી ઉતાવળે એકાદ પળ તેણીએ વિચાર કરી લીધો, ને બધો પોતાનો “જ્ઞાન” ફેરવી નાખી ડાન જૉનની વાહલી થવા તેણીએ પોતેજ તેણીને તે “વધાઈ” કહી દેવા ને જાહેર કરવાનું જાસ્તી મુનાસેય માન્યું.

“મને કેહોની—એ હમણાં તમે શું બોલી ગયાં?” મરાયાએ પાછી તલબ કરી; “શું આવે વખતે બી તમે મારા જેવી એક જખમીને બ્યાદા જખમી કરોછ ને સતાવોછ? શું માહરો વાહલો જૉન મરી ગયો નથી? શું તેની લાશ આપણે કિભાંછ તેની લગોલગમાં પાછલા ઓરડામાં પડેલી નથી?”

હવે પ્રીન્સેસ વધતી ચીખી થઇ. “માહરી વાહલી,” તેણીએ કહ્યું, “જરા હીંમત ને ધીરજ રાખ. ખરેખર શું બન્યુંછ તે તું જાણતી દેખાતી નથી.”

“હું બધું જાણુંછ,” મરાયાએ દુખથી લગભગ ચીસ પાડી કહ્યું. “ઓ, મને જરા દેઓ, મને તેનો સેવટનો સેઝદો કરી લેવા દેઓ, મને તેની લોથ પર છેલ્લાં આંસુ વરસાવા દેઓ!”—અને તે દોડી જતી હતી, મગર ડાના ઁનાએ તેને મજબુત હાથોથી પકડીને રોકી.

“પણ તું મને બોલવા તો દે! ખરી વાત એટલીજ છે.” ડાના ઁનાએ સમજવીને કહ્યું, “કે જૉન તેને થયલા જખમની અસરમાંથી કદાચ બચશે.”

મરાયા જંગલી પ્રીન્સેસ—દીવાન્યતનીજ અદાઓ સાથે દુખનું મોટેથી હતી.

“મેં પોતે તેની લોથ પર માહેતમ કીધેનું છે,” તેણીએ કહ્યું; “મેં જાતે તેને મુવેલો પડેલો જોયલો છે, અને —”

“ધેલી છોકરી, માહડું માન; તે ફક્ત બેહોસી હતી. તે મોહોત નહીં હતું. તે જીવતો છે !”

“જીવતો છે ?” મરાયાએ પાછી ચીસ પાડી; “ઓ ખરું કેહો છ ? પ્રીન્સેસ, દયાને ખાતર ખુશાસાથી જ હોય તે મને ખરું કહો.”

“તે ફક્ત બેહોસ હતો ને હાલ હુશ્યાર થયલો છે,” પ્રીન્સેસે સમજાવ્યું; “તું મને બોલવાનું નથી દેતી. તેનો જખમ જરા ખી જીવેલો નહીં હતો. આરસપાહાણની જમીન પર જેસથી પડતાં તેનું માથું સખત થપકાયું ને તેથી એ મોહોત જેવી બેભાણી બરપા થઈ હતી. હાલ તે હુશ્યાર થયો છે ને સારી પેઠે છે !”

ગરીબ મરાયા ! દુખ અને નામોશી, ગુસ્સો અને હાડમારી એ બધું આત્યાર તક તે દીલ્લેરીથી ખમી શકી હતી, પણ આ ખુશાલી તે ખમી શકે તેથી બ્યાદા થઈ પડી. ગોયા તે ખુશાલીની ખજારે એક ઝટકે તેને તેના તમામ જનથી બેજન કરી મેળી. તેને ચક્રર આવી ગયાં, ને તે પ્રીન્સેસ પર ઢળી પડી. ખરેખર, જો તે મજબુત ઓરને પોતાની જોરાવર બાથમાં તેને તુરત પકડી રાખી નહીં હોત તો જરૂર તે જોશથી જમીન પર પછડાઈ પડતે ! તેણીએ જેસથી પોતાના હાથો હીસ્ટેરીક ખુશાલીમાં ઉંચા ફેંક્યા ને એક ડચકાં સાથે તે પાછલ ગઈ પડી.

તેનો દમ વટીક થોડીક પળ ગોયા મુસ્કેલીથી જ ચાલતો હતો, ને તેને દમ લેવાનું બીલકુલ મુશ્કેલ થઈ પડ્યું !

પણ સારાં નસીબે તે બેહોસ થઈ નહીં. તે ખુશાલી જ એટલી મોટી હતી કે જોરાવરીથી તે સચેત રહી શકી, ને બીજા પળે ડાંના ઓંનાની બાથમાંથી તે પાછી ચમકી ઉઠી.

“મને જવા દેઓ !” તેણીએ ખુશાલીની ચીસથી કહ્યું; “ઓ મને જલદી જવા દેઓ તે વાહલાને મળવા, નહીં તો મને લાગેછ કે હું ઘેલી થઈ જવશ” :—અને પ્રીન્સેસ કાંઈ ખી કહી કે જવાબ કરી શકે તેટલાં તો તે તેણીની બાજુમાંથી, બીલીધેલી હરણીની બાજુથી, ફરાર થઈ એકદમ જોનવાલા ઓરડા બહાર નહાડી !

પ્રકરણ ૪૭.

તે એક સુખકારક મીઠાકાત હતી; સુખકારક એટલી હદ સુખીની કે જેનું ખ્યાન કરવું જોઈએ.

દુખ પછીનું સુખ બેવડું મજાદ આપે છે, પણ મરાયાનાં સુખની નો સીમા જ ન હતી. તે સુખથી સરયાંમ છાકટ બની ગઈ હતી.

તે અંદર ગઈ તેવું તેની ઉશ્કેરણી વચ્ચે તેણીએ બીજું કશું જોયું જ નહીં—સિવાય કે જેને તે જીરોજીનથી જીનોનિસાર ચાહતી હતી, ને જેને તે મોહોતમાં આખર ચયલો જમીન પર પડેલો છોડી ગઈ હતી તે ખુશાલ એક ખુરસીમાં બેઠેલો હતો!

આમનેજ તો લુલામજ ગઈ. તેને તો તેણીએ જોઈ વરીક નહીં—જોકે ખરેખર તો મરાયા દાખલ થઈ ત્યારે આમનેજ જીનની જોડમાં દબામને બેઠેલી હતી! તેણી બધું, ધક ધ્યાન જીનમાં સમાયું હતું, ને તે તો આવી તેવી ઉડીને જીનનેજ તોડે વળગી ને ગયે લાગી.

તે હવે સુખનાં આંસુઓનો એક દરયાવ રહી. બૈરાંઓનાં બી કાંઈ આંસુઓ હોયછની; તેઓ દુખમાં બી રહી દેછ ને સુખમાં બી બેંકી પડેછ! ખુદાએ એ નાજુક પંથનીઓને નરમ દીલ આપવા સાથે તેમના પર હર તરાંહનાં આંસુઓના વરસાદની પણ છુંટટે હાથે રેલછેલ બક્ષેશ કરી દીધેલી જણાય છે! સુખનાં આંસુ, દુખનાં આંસુ, ઢોંગ ને ચરતનાં ચીખાપણાંનાં આંસુ, જોઈએ ત્યારે આંસુ, ને નહીં જોઈએ ત્યારે પણ આંસુ!!

તે તેને તોડે વળગી રહી. જાણે જીન પાછો મરી જવા માંગતો હોય, ને તે તેને મુકવા કે તે વાતની રજા આપવાની જ ન હોય તેમ તે તેને ગલે વળગી રહી. તે ગોયા પેલી દુન્યામાં ગયલો તેણીને ખાતર પાછો આવ્યો હતો, ને તે કાંઈ તેણીને માટે જેવી તેવી ખુશાલી ને અધીરાઈ હતી? આખાં રૂપેનની આલમ તેને મુએલો જાણતી ને માનતી હતી, અને તે છતાં તે જીવતો હતો તે કાંઈ જેવી તેવી શુકરચુબરી હતી?

તે બેવાચા બની ગઈ. તે કશું બોલી પણ નજ શકી. શું બોલે? તેણીએ બોલવા માંગ્યું પણ યાતો તેની જાં બપડી નહીં, અથવા તો તેને બોલોજ જડયા નહીં.

જાણે એક આખું સ્વપ્નું થઈ ગયું હતું. રાજના આવવા આગમ્ય ઝાન જોન તેણીને પાસેના ઓરડામાં કેદ કરીને બાહર આવ્યો હતો ત્યાર પછી તે એકલી પડેલી પોઠી ગઈ હોય, ને આ બધું એક ભયભીત સ્વપ્નું જોઈને તે પાછી હાલમાં બેઠાર થયેલી ત્યાં ઉભી હોય એમજ કાંઈ તેને લાગતું હતું.

સ્વપ્નું નહીં તો બીજું શું? તે બે કલાકની વહીવીરી એક આખી છાંદગીભરના બનાવો રજૂ કરી શકતી હતી! તે અંદર હતી તેવામાં રાજ આવ્યો, ને તેણે તે બારણું ઉઘાડવાની તલબ કરી; ત્યાર પછીનો તે બાધ બાધો વચ્ચેનો કળ્યો, તેણીએ બાહર આવીને તેને મુવેલો જોવાનું ને અગાસીમાં આઈનેઝને જઈ મળવાનું, તખ્તવાળા દરબાર હોલમાં જઈને પોતાની નાલેશીનો એક બેઠજીત એકરાર પોતાના વાહલા બાપનો જૈફ જાન બચાવા થકી કરવાનું, ને તેણીના બાપને અને ખુદ રાજને મળવાનું, ને છેલ્લે અત્રે પાછી ફરવાનું એ બધું એટલું ઉપરાસાપરી-ફક્ત એજ કલાકની બી અંદર બન્યું હતું કે એ બધા ખરા જીવતા જાગતા બનાવો કરતાં ખ્યાલી સ્વપ્નુંજ માનવાને જાણે તે માહબુબનું મન જ્યાદા લક્ષ્યાતું હતું!

અતે તે બોલી.

“ઓ, હું કેમ માનું?” અતે પોતાની જાયાં પર કાપુ મેળવી લઈ જરા તેણીનાં મનનું જ્યાદા સમાધાન થતાં તે બોલી: “હું કેમ માનું? હું કેમ માનું, બહાલા જોન, કે હું તમોને મોહોતમાંથી એ રીતે જીવતા જાગતા પાછા મેળવવા પાંખીછ?”

“હું મરી ગયોજ નથી, માહરી મીડી મરાયા,” જોને હસીને કહ્યું; “શું કામ તાહરા જીવને એટલી નાહક રંજ થવા દીધી? તું જીએછ કે કે હું જીવતો જાગતો ને સારી પેઠે છું.”

“તમે મને રાજી કરવા કે માહરું મન સમજાવવા તો એમ નથી કહેતા?”

“શું-કે હું જીવતો છું એમ?”

“નહી રે-કે તમે વાહલા સારી પેઠે છેઓ?”

“હું તદન સારી પેઠે નથીજ, ડારલીંગ,” તે શુરવીરે સમજાવ્યું, “પણ હવે તું બીહોછ તે કીસમનોં જોખમ કશોજ નથી. મને છાતીમાં જખમ લાગ્યો ત્યાંથી લોહી ધણું ગયલું હોવાને લીધે હાલમાં હજી હું ઘણોજ નબળો છું, ને મને તે બાજુના દુખાવાની કલતર અને તાસવીસ હજી

ધણી છે; પણ એ બધું તુચ્છ છે. એ તો બધું જલદીજ મરી જશે.”

“અને તમે બધું જાણ્યું?”

“હા, કેટલુંક આંધનેજ મને કહ્યું તે ઉપરથી ને કેટલુંક આગળ પાછળના સંજોગો યાદ કરી ક્ષેતાં બધી ખરી ખાતમીઓ હું મેળવી ચુક્યોછ,” જૈને ધીરજ આપી: “પણ બાકીની બધી વીગતો કાલે સહવારે તું મને બ્યાંન કરીને કહેજે; હાલ તો રાત ધણી ગુજરીછ વાસ્તે વાહલી આંધનેજ સાથે તું સ્વીટ જલદી તાહરે ઘેર સધાવ. હું જીવતો છું એ વાત જાહેર થતાં લોક અત્રે ધસી આવશે, ને તુંને અત્રે જોઈતેઓ કદાપી તાહરે માટે ખુરં બોલશે અથવા ધારશે!”

મરાયા મોટે સાદે તુચ્છકારનું હતી.

“હું પોતે તે લોકોને કહી અને જાહેર કરી આવીછ તેથી બ્યાદા ખુરં તે હવે શું તે લોક માહરે સારં બોલવાનાં કે ધારવાનાં છે?” તેણીએ કહ્યું.

“એટલે-તું શું જાહીર કરી આવીછ જે?”—અને જૈન ખરેખર ચીંતાતુર થયેલો દેખાયો.

એવામાં આંધનેજ વચ્ચે પડી. “હું અગાસી આગળ ચોકી કરંછ, જૈન,” તેણીએ કહ્યું. “તમે એક મન મુકીને વાત કરી લેઓ. જે કોઇનાં બી આંખે તરફ આવતાં પગલાંનો ‘સણસારો’ હું સાંભળશ તો હું તરત દોડી આવીને તમોને ચેતાવશ.”—અને તે લોક તેનો ઉપકાર માને તેટલાં તો તે બાહર નિકલી ગઇ.

તે બંને એ બોલી અને આંધળી બેઠનનાં ઘણાં ઉપકારી થયાં. મરાયા તો મનથી લજવાઈ પણ ગઇ. તેણીએ તો ત્યાં આવવા પછીનાં પોતાનાં નવાં ખરંપા થયેલાં સુખ વચ્ચે એ વાહલી બેઠન તરફ જરા ઝાંખીને જોયું વટીક ન હતું. જાણે તે ત્યાં હોયજ નહીં તેટલી હદ સુધી તે તેની હાજરી બાબે બેદાદ ને નફકરી બની હતી!

મગર આંધનેજ ખાખસુસ બાહર ગઇ હતી. તે એ બંને પ્યારાંઓને ઘણાજ પ્યારથી ચાહતી હતી, માટે મરાયા આવી કે તેમને બેઠને એકલાં છોડી તે પોતે બાહર જવા માંગતી હતી, ને જૈનના એમ બોલવાથી તેણીને મોકો મળી ગયો હતો.

તે જૈનને બી આગાધ બહાલી પોતાની મરાયાને ખાતર ચાહતાં શીખી હતી. તેના જેવી એક આંધળી લાઇલાજ પર જૈન પ્યાર રાખતો હતો તે તેને

ધણું ગમતું હતું. હમણાં બી મરાયા આવી તેટલાં અનેક વાર તેણે તેણીને ગોઠમાં દાખી હતી, ને તેની હેતવંતી ચુંમીઓનો પમરાત તેના સુંવાળા ગાલોપર હાલમાં પણ મોજુદ હતો, જે માયા મેહેરબાની, અને તો, તે બંને તરફ જાણે તેણીને જ્યાદા વફાદાર અને હંસાનમંદ કરતી હતી.

“માહરી આઘનેઝે બિચારીના અંધાપા છતાં કેમ તમને જમીન પર પડેલા સોહોધી કાઢ્યા હશે?” તે બાહેર જવા પછી મરાયાએ તાજુબી બતાવી.

“તેજ મને બી અજબ કરે છે,” તે જોદ્દાએ જવાબ કર્યો. “એજ બિચારી અત્રે મને સોહધતી આવી, ને ખુદાની દયાથી તેજ વખત માહરી બેહોસી ઉતરવા માંડી એટલે મને એની ઘણીજ કીમતી મદદ તદ્દન સવેળા મળી ગઇ, ને તું માનશે, ડારલીંગ, મને જીવતો જોવાની શું એની ખુશાલી! એણેજ મને કહ્યું કે તું તાહરા આપના બચાવ સાંઝે ગયલી હતી. હવે તેને વાસ્તે તો માહરે જાણે પુછવાનુંજ નથી; તેને તો તું બચાવી જ શકી-એમજ કેની?”

“ત્યારે તમે હુશ્યાર થયા ત્યારે એજ તમારાં પાસાંમાં હતી,—એમજ ની?” તેણીએ તેનો સવાલ ઉઠાવીને પાછો સવાલ કર્યો.

“હા, એજ.”

“હું ચાહું છ કે એને બદલે હું હોતે!” તેણીએ અતવત કર્યું. “હું માહરી એ ગરીબ ગાય જેવી વાહલી બેહેન માટે અદેખી થતી નથી, પણ હું ચાહું છ કે એવા સંજોગમાં હું તમો વાહલા પાસથી ખીસ્તેજ નહી. વાહલી આઘનેઝ કરતાં બી હું હોતે તો તમોને વધતું ગમતે કેની? તમોને મુવેલા જાણવા ને માનવા પછી તમે પાછા ધીમે ધીમે સજીવન થતે, તમારો શીકકો ચેહેરો પાછી ફરતી જીંદગીની તાજગીમાં ખીલતે, તમારી આંખ ખુલતે ને સતેજ થતે, ને તમારાં બદનમાં ગરમી આવતે તે બધું રૂબરૂ જોવાનું માહરે વાસ્તે કેટલું બધું હરખાવનારું ને સુખકારક થઇ પડતે!! મુદરે હું અભાગણી, એવું જાણતે તો તમો વાહલાને મુકીને ગમે એવાં કારણે હું અહીંથી ખસતેજ નહીં!”

ડાન જૉન મોટે સાદે હસ્યો. ખરો પ્યાર કેટલી હદ સુધી અદેખો ને અધીરો પડે છે તેનો આ તાજુબીભર્યો દ્રષ્ટાંત જોતાં તેને ઘણી ગમ્મત મળી. મરાયા પોતે બી સુખથી હસી.

“હું તમારાં પાસાંમાં હોતે તો તમે વાહલા હજી વધારે વહેલા સજી વન ને સચેત થતે. નહીં?” તેણીએ પાછું કહ્યું. “મેં ઘણી વખત વાંચેલું છે કે જે આપણાં મેહેરખાંન હોય અથવા જેને આપણે આહતાં હોઈએ તેનો ખ્યારો અવાજ આપણી બેહોસીમાં બી જીંદગીનાં છેક ઉડાં બીતરમાં આપણે સાંભળી શકયેછ, ને ત્યારે વધારે જેહમત કરીને બી આપણે વધારે વહેલાં હોસમાં આવી શકયેછ. એ તમે માનોછ ? હું તો ધારૂંછ કે માહરો સ્પર્ષજ તમને જીંદગીની જોત પાછી સતેજ થતાં તરત હોસમાં લાવી શકતે. હું રડતી તવળતી તમારાં બદનપર પડી રહેને તે તમે ખમીજ નહીં શકતે. હું તો મારી ચુમીઓથીજ તમે વાહલાને હુશ્યાર કરી શકતે!”—અને વળી તે હસી.

પ્રકરણ ૪૮

અને એ રીતે તેની મીઠી પટપટમાં ભલા ડાન જોને તેને પેટ ભરીને બોલવા દીધી, જે પછી તે જરા શાંત થતાં તેણે તેને પેતાની ખુરસીની કિનારી પર પોતાની બાજુમાં બેસાડી અને પુછ્યું, “હવે તાહરી વાત કર, ડીઅ-રેસ્ટ. કોઈ આવી લાગવાનો કશો ડર કરવા તું નાજ કહેછ તેનો બાએસ શું?”

“બાએસ એટલોજ, વાહલા, કે હું પોતે તે લોકને કહી આવી કે હું તો સ્હાંજથી માહરા જોનની પાસેજ હતી!”

“તે લોકને—કોણને? રાજને?” જોને આતુરતાથી પુછ્યું,—અને તે જરા ગભરાયલો જણાયો.

“રાજને, દરબારને અને આખી દુન્યાને!” રૂપેરી ઘંટ જેવા મીઠા સરોદે વળી હસી દેતાં તે લાડલીએ કહ્યું; “તે વખત કંઈ મને શરમ નહીં લાગી, પણ હવે તમારી આગલ તેજ એકરાર કરતાં મને શરમ લાગે છે!”—અને વાત ફેરવાવતાં—“તમોને રાજએજ જખમી કીધા, નહીં વાહલા? એા હું કેવી દુઃખી મઘ હતી! તમે નીચે પડવાનો ધબકારો સાંભળતાં કેવો માહરો જીવ ઉડી ગયો હતો!”

“તેથીજ મેં વધતું ખમ્યું,” ડાન જોને સમજાવ્યું. “રાજની કઠારી તો

કંઈ ઝાઝું કરી શકીજ નથી; જે થયું તે માહરાં ભોંય પર જોરથી પછડાવાને લીધેજ થયું.”

“રાજાએ ખંજર પટામાંના મ્યાનથી કાઢ્યું તેનો અવાજ માહરે કાને, આવ્યો ને હું ભડકી,” તે મીઠી પટપટની બકબકે જોરીજ રાખ્યું. “એ અવાજ હું તરત ઓળખું છું. પપાને અવાર નવાર એમ તલવાર ને ખંજર મ્યાનમાંથી કાઢતાં સાંભળેલા હોવાને લીધે એ અવાજો માહરે કાને રમી રહેલા છે, ને જેવા વગર બી અવાજથી હું એ ક્રિયા પીછાંણી શકું છું; ને એ વખતે મને જે વધતી ફાળ પડી તે એમ કે તમે તો તદ્દન બિનહથયારી હતા!”

“માહરી તલવાર ટેબલ પર મ્યાનમાં બંધ કરેલી પડેલી હતી તે મેં ઉંચકી તો ખરી, પણ મેં તે બેમ્યાન કરીજ ન હતી, ને પછી તો તે તેટલાંમાં માહરા હાથમાંથી છટકી ગઈ હતી. ખુદા જાણે તે ક્યાં છે. મને તો તેની યાદ બી નહીં થયતી. તું બોલેજ ત્યારેજ યાદ આવે છે. જરા જો તો ખરી?”

“જવા દેઓની: પછી આદમીઓ જોયા કરશે,” વાતમાં લીન થયેલી મરાયા બજીદ થઈ, અને વળી તેજ વાત આગળ ચલાવતાં કહ્યું, “તમે ઢબ ઇધને પડવા પછી મેં હમ લેવાનું બી જાણે મોકલ કરેલું એટલી બધી હું બીહીધેલી, ને તેવામાં માહરા પપા ઓરડામાં આવ્યા ને તેવણે તો મોટે સાદે અંદર આવતાં સાથે એમજ કહ્યું કે “નામદાર, એ માહરી કટારીથી મુવો છે!” અને એ પછી તેઓ વાત કરતાં બાહર પડ્યા એટલે હું તદ્દન ગુંચવાઈ ગઈ. મને તો કંઈ ઝરાઝર સમજજ નહીં પડે. પછી હું બાહર આવી ને તમોને મુએલા જોયા ને ધારયા તે વખતની થું માહરી સચિતી! હું તો તમો વાહલાને તેનો ખ્યાલ બી કદી આપી શકવાની નથી. તે પછી હું બેહોસ થઈ, ને બિચારો ઍડોનીસ મને ઉંચકીને બાહર હવામાં લઇ ગયો ત્યાં આછનેઝ મને આવીને મળી. તેણેજ મને કહ્યું કે સરે ડાન્સ ચાલતો હતો ત્યાં હાજર થઇને પપાએ એ ખુનનો અપરધ પોતેજ જાહેર કીધેલો,—જ્યારે ખરેખર તો રાજા એ મોટાં પાપનો જવાબદાર હતો!! તમો ઝરાઝર સમજેજ કેની, વાહલા? માહરા પપા બિચારા એટલા બધા ભોત્તાભાલા ને રાજભક્ત છે કે પોતાના રાજાને ખાતર પોતાના જાનની બી જરા થઇને પરવાહ નહીં કીધી!”

“ખરોજ દેશભક્ત! ખરો રાજભક્ત!” જોને ખરાં દીલનાં વખાણથી કહ્યું; “પણ આગળ ચલાવ, પછી?”

ખરેખર ડૉન જૉન એટલાં તો અગાધ ગંભીર ધ્યાનથી ને મોટી ઉલટથી આ બધું સાંભળતો એઠો હતો કે તે મીલાકાતનાં સુખ ને તે ખુલાસા સાંભળવાની તેની હદ વનાની ઉલટે તેનાં દીલનું દર્દ ને કળતર બી જાણે જુલાવી દધને બેહમાગ કરી આપ્યાં હતાં.

“અને પછી પપાને અચાવવાનો કર્મ કરી હું હીમતથી દરચાર હાલમાં ગઈ,” મરાયાએ આગળ ચલાવ્યું; “ને બલા વઝીર ડૉન ગોમેઝની મદદથી તખ્તનાં સ્ટેજ પર ચઢીને હીમતથી બધાં સાંભળે તેમ બોલી કે જ્યારે બધાં હાજર હતાં. આખી દરચાર ત્યાંજ હતી—બધા એકેકે એક અમીર ઉમરાવો, એલચીઓ, કારભારીઓ ને બધું ચાલી જીલાય તેટલું થીચોથીચ લોક ત્યાં સીચાયલું હતું—સેહેકડો !”

“પણ તે બધાંને તેં સ્ટેજ પર ચઢીને શું કહ્યું ?” વળી શીકરમંદ ડૉન જૉને પાશ્વું પુછ્યું.

તે નાજનીનના ગાત્ર ઓશકથી લાલ થયા.

“તમે સમજી જઈ નહીં શકતા, વાહલા? માહરે મોંઢે શું બોલાવો છો !” અને તેણીએ મોટી ઓશક સાથે નિચે જોયું.

“તેં એમ કહ્યું કે તું સ્હાંજથી માહરી સાથે અત્રે હતી ?”

“હા, ને તે કરતાં બી ઘણું વધારે ખુશ.”—અને તેની આંખો નિચેજ નમેલી હતી. તે પોતાના બવિપના ખાવંદની આંખ સાથ આંખ મેળવવા હીમત કરી શકતી ન હતી.

“ત્યારે તેં એમ બી કહ્યું કે આપણે છુપાં પરણી ચુકેલાં છીએ ?”

“નહીં, તેમ તો નહીં કહ્યું, તેમ કહેતે તો માનતે કોણ ?” તે વાહલીએ સાદાઈથી કહ્યું; “માહરે તો જ્યાં ત્યાંથી માહરા ધરડા બાપને અચાવવા હતા, ને માહરી પોતાની તો મને દરકારજ ન હતી. તમે સિધારયા પછી માહરે જીવવાનુંજ શું કામનું હતું ?—અને તેથી કે—મેં કહ્યું—કે—”

“હા, તેં કહ્યું કે—” જૉને હીમત આપી.

“કે માહરા બાપને ઉસ્કેરાવાનું માહરી નાદાન્યત ને નાલાયક ચાલથી મેં કારણ આપ્યું હતું, ને તમેને માહરા સરતાજ બનાવી મેં તો; માહરે જન માહરી હેરમન અને માહરે સર્વસ્વ-માહરે સર્વસ્વ સપુર્ણ કરી દીધું હતું,” તેણીએ અચકાઈ અચકાઈને એક ઝપાટેની જોહેમતથી અતે કહી દીધું.

“માહરા ખુદા !” જૉને તેની બેહકમાંથી અરધો ચમકી ઉઠતાં કહ્યું; “એ શું દીવાન્યત ? તાહરા બાપને અચાવા તેં તાહરાં નિર્દોશ તન પર એવો

નેહરેત ગુન્હા માંગી લીધો?”

“હા, કાંએ નહીં? તમારા પછી માહરે શાંની પરવાહ હોય?” તે દીક્ષેર માહાપુએ હવે ખેંચાયા વના સર ઉપર ખેંચીને કહ્યું; “તેવન મરી જાય તો ખીચારી માહરી આધનેઝનું શું થાય? હું તો મુઠ; હું તો મરવાજ માંગતી હતી, ત્યારે માહરે કાંએ નહીં માહરા ખુદા બાપની સમાલ કરવી જોઈએ?”

ઝૉન જૉન સખ્ત હયરતમાં તે અબજાને દીગમુંદ જોવો જોતો ઉભો.

“પછી પપાને કેદમાં લઈ જતા હતા ત્યારે મને અચ્ચુચ રાગની લાયખેરીની બાહર તેવન મળી ગયા. બહા વઝીર ઝૉન ગોમેઝે અમને મળવા દીધાં, ને ત્યારેજ મેં તો જાણ્યું કે તેવણુ બેગુન્હા હતા! તેવને તેટલાં તો કેથો માહરી બેઘજીતીનો એકરાર સાંભળેલો તે મને તો મળવા બી નહીં માંગે, પણ અંતે બધા ખુલાસા થયા, ને અમે બેઢ એકમેકને નિર્દોષ જાણીને સતોય પામ્યાં ત્યારે મને તો તમારા રાગ પર હદ વગરનો ધિક્કાર ને કેહેર આવ્યો.”

“પછી?”

“પછી તેથી બેઘડક હું રાગ આગળ ધસી ગય, ને તેની આગળ જઈ તેનાં પાપના પોથા ખુલ્લા કરી આપ્યા,” તેણીએ હસીને આગળ સમજાવ્યું; “તે પેહલાં તો થોડો સતો થયો, ને પછી તો દગાથી બી માહરે કાટવું કાઢી નાખવાની અનેક પેરવીઓ કાઢી, પણ મેં હીંમતથી ને સમ-યસુચકતાથી તેને માહત કીધો, ને છેલ્લે પપાના છુટકારાનું હુકમનામું તાપ રતોય લખી આપવાને મેં તેને તાબે કર્યો!”

“તાજુબ, મરાયા!”

“ખરીજ તાજુબી, વાહલા; હું પોતે બી તે માહરી દીક્ષેરી પર અત્યારે અતી ઘણી તાજુબ થાઉં,” તે મધુરીએ જવાબ કર્યો; “તમે તે વખતની માહરી હીંમત જોતે તો મધન ને મગરૂય થયા વના રેહનેજ નહીં. ખુદા જાણે માહરા જેવી એક નાદાન છોકરીને એટલી બધી હીંમત ને અકકલ તે વખતે આવીજ કાંધાંથી? મેં તો તેની પાસ એ ખુન ખુલ્લા બોલોમાં કમુલજ કરાવ્યું!”—જરા થોબીને—“પણ વાહલા, પેલો માહરે તમારા સંબંધનો અપરાધ તમે મને માફ કરો?”—અને તેણીએ પાછું નીચે જોયું.

“માફ કરે—શું? આખી દુનિયામાં મુકાબલો નહીં મળી શકે એવા

તાહરા ખુશદં સ્વભોગની બાહરી ? માહરી મરાયા !”—અને તેણે હજારો ધણું વધતાં હેતથી તે વાહલીને પાછી ગોદમાં લઇ હૈયાંસરસી ચાંપી.

પ્રકરણ ૪૯

“હું જાણું જે તમે વાહલા બેહેસ્ત પાંખી ચુક્યાછ એટલે તમારી નેકીને અપજશ આપવાનું જે એ જુહું હું જાહેર કરતી હતી તે વાસ્તે તમે મને પેલી જોહાંતમાંથી માફ કરશો,” મરાયાએ ખુલાસો આપવાનું હજી જારીજ રાખ્યું; “પણ તમે તો ખુદાવંદ પાકની દયાથી તે અહીંજ બધું જાણ્યું, ને એ માહરા ગરીબ એકરારની વાત તમે વાહલાને જાહેર કરતાં હું બધી પાણીપાણી થઇ ગઇ !”—અને તે હસી.

તેણે તે અને કોમળ કર પોતાના અડતલ હાથોમાં કેદ કર્યા, ને તે ઉપર તે પછી હજારો તારીફના ઉપરાસાપરી બોસા મુંગી વખાંણ વચ્ચે લીધા. તે દીક્ષેર માહયુગની તારીફમાં ગોયા તેને બોલોજ મળી આવી શક્તા ન હતા !

“એ ઘણી બાહદુરીનું તાહરું કામ હતું, ડીપરેસ્ટ, પણ ધણુંજ ગોજું,” અંતે તે હસીને બોલ્યો.

“એમાં ખુરં શું છે—જો આપણે પોતે જાણ્યેછ કે તેમાં બોદું નથી ? બલે લોકો જોઈએ તો ખુરં બોલે !” તેણીએ બેપરવાહીથી જવાબ કરતાં કહ્યું.

“વાહલી, તાહરો રાજો આએ ઓરડાની ચાર દીવાલોની વચ્ચેનાં એકાંતમાં તુંને ખુરં બોલવા ગયો તે જો મેં નહીં સાંખ્યું, તો આખી જગત તને ખુરં બોલે તે શું હું કદી સાંખી બી શકું ? કદીજ નહીં. તે કરતાં તો માહરે મોહોત બહુ.”

“ઓ, મોહોતની વાત તો હવે કરતાજ ના !” તેણીએ કાકલુદીથી માંગી લીધું. “તમારે વાસ્તેનું મોહોત માહરે વાસ્તે કેટલું ડરામણું ચાય તેનો અનુભવ મને નથી થયો શું ?”

“ચાલ ત્યારે, માહરાં મરવાની વાત નહીં કરશું,” તેણે હસીને કહ્યું; “આપણે બેઉ જીવશું—એકમેકનાં સુખને ખાતર જીવશું, ને તે બી તાહરાં

પ્યારાં નામને જરા ખી કલંક નહીં લાગે તેમ !”--અને પછી હયાં પોતે તરત ઉડીને બારણાં બંધી જતાં પુકાર્યું, “આધનેઝ ?”

આધનેઝ જવાબ કરતી તરત અંદર પાછી દોડી આવી.

“આહરે કોઇ છે વાઈ ? કોઇ ગાર્ડ, સન્ત્રી, નોકર ચાકર કોઇ ખી ?” તેણે પુછ્યું.

“તમે બધાંને ખાસ માહરે લીધે રૂખસદજ કીધેલાં તે કેમ હોય ?” મરાયાએ યાદ આપી.

અને તેવામાં નસીબ સંજોગે તેજ ઘડીએ પેસો ખુદો પાછો ત્યાં આવી લાગ્યો.

“ઓ ઍડોનીસ ? વેલ કમ,” ડૉન જૉને કહ્યું; “મને તાહરંજ કામ છે, માહરા દોસ્ત.”

“ફરમાવો ?”

“કોઇ ખી એક પાદરી કે ખીશપને જરા દોડી જઈને જલ્દીથી લઇ આવ; જે મળે તેને. જલ્દી ! જલ્દી !”

“અત્યારે ?”

“હા, માહરે નામે કેહજે કે હું મરવા સુતોછ તેથી એકદમ જરૂર છે”--અને તે પેલી બંને અબળાઓ ગમ જોઈને એમ કેહેતાં વલી ખુશ મિગજી હસ્યો. “દોડતોજ આવશે કેની ?”

“ઉડીને, નામદાર !” તે વફાદાર ખુંધાએ દીક્કસોઝ જવાબ કર્યો.

“અને આજ રાતની તાહરી આએ અનેક ખીદમત ને મદદ હું ખચ્ચીત કરીને ભુલવાનો નથી, ઍડોનીસ,” તે શુરવીરે કહ્યું.

પણુ ઍડોનીસ તે સાંભળવા થોખ્યો ન હતો. તે તો એ હુકમની મક્કસદ સમજવા થોખવાની વટીક દરકાર કરવા વના સૌથી નજીકમાં રહેતા એક પાદરીનાં મકાંન તરફ ઉડ્યો ધસી જતો હતો.

“પણુ એ બધી ધાંધલ ધરપચનું કાંઈ કારણુ વાહલા જૉન ?” ઍડોનીસના જવા પછી મરાયાએ પુછ્યું, કે જ્યારે તે વાહલીની નીચે નમતી આંખ્યો શાહદત પુકારતી હતી કે રાતોરાત ત્યાં પાદરીને બોલાવી મંગાવાની તે જવાનની મક્કસદને વગર કેહવે તે પામી ગઇ હતી--અને અરે, તેની ધડકતી છાતીની ખુશાલી કઇ કલમ ખ્યાંન કરી શકે ?

“તાહરાં પ્યારાં નામને એક ખી કલંક શોભેજ નહીં,” ડૉન જૉને

મોટી મગરૂરીથી કહ્યું, કે જ્યારે આધતેજને પણ તેણે પાછી હેતથી પોતાનાં પાસાંમાં ખેંચી; “તાહરે વાસ્તે વખાંણમાંજ આખી આલમ કળીમળી રહેશે, ને તાહરા આપના બચાવને વાસ્તેજ તેં એ નાક્ષેશીનો જીઆંગાર જોખમ કીધો એમ બધાં જાણશે; પણ ખુરાઇમાં મરી રહેલાંઓનાં મોઢાંને વટીક સીવઇ જાય તેથી અત્યારેજ હું લગનની પાક ક્રિયાથી તું વાહલીને માહરી પરણી મોહરદાર બનાવશ, અને પછી—”

પણ તે આગળ બોલી શક્યો નહીં. મરાયા હેત, હેસાન ને હરખથી તેને ગલે વળગી, ને તેની સીનેફરાખ છાતીમાં પોતાનો ઓશકથી લાલ થતો મનોહરતાથી ભરેલો મુખડો ઘુપાવ્યો.

તાજુમ એ હતું કે કોઇ હજી એ તરફ આવતું ન હતું, પણ બાહેર, અલખત, ડાંન જૉન જીવતો થયેલો હોવાની વાત કોઇ જાણતુંજ ન હતું. ડાંના ઓના એ વાત પેહલી હરોલમાં જાહેર થયેલી જોવા આહતી. ન હતી માટે ખુંધાથી તે જાણ્યા પછી પણ તેણે કેયે એ વાતની વરાળ વટીક કાઢી ન હતી. તે મરાયા તેને એકલી મુકીને અધીરાઇથી તેના આગલથી અંદર જતી રહી હતી ત્યાર કેડે. કેટલોક વાર ઢ્યુપચુ વિચાર કરીને ત્યાંથી ગુપચુપ પાછીજ ફરી હતી. એવા સંજોગમાં ડાંન જૉન આગળ અંદર જવા ને જાહેર થવા તે પોતાનું મન સમજવી શકી હતી નહીં. તેને લાગ્યું હતું કે જૉન તે મુનામેબ માનવાનો નથી.

પેલા હાથ પર ઓંટાનીસને ઝાઝી વાર લાગી નહીં. તે સૌથી નજીકમાં રહેતા એક પાદરીને મકાને તેના નાધલા પગ તેને લઇ જઇ શક્યા એટલી સીતાખીથી ગયો, અને તેનાં બારણાં પર ખમેડું કરી તે પવિત્ર ધર્મગુરને બડકાવીને એકદમ જગાડ્યો ને ઉઠાડ્યો.

તેને તે પછી સાથે લઇને જૉનને ત્યાં પાછો ફરવાનું ફક્ત એક બે મિનીટનુંજ કામ હતું. એ રાજના માનીતા મસ્કેરાને તે પાદરી સાથે ધણું સાફ હતું માટે તેણે જૉન મરવાની અણી પર આવેલો હોવાની વાત કહી તે “બાદશાહ”ને એવો બીહીધરાવ્યો કે કોઠનાં બટન પોતાં તેના થરથર ધુનતા હાથને તે જાણે હાલ મળી બી શકતાં હતાં નહીં; અને એવી લેભાય ન્હાસથી બાઈબલ લઈને તે ઓંટાનીસ ભેગો ડાંન જૉનના મેહેલ પર આવ્યો તે ખચ્ચીત કરીને ખ્યાલ કરી શકાય તે કરતાં ઘણા વધારે ઓછા વખતમાં બન્યું.

પણ તે તો ચમકીજ ગયો. અંદર આવીને જોતાં જૉનને મરવા

સુતેલો ને છેલ્લો દમ ખેંચતો જોવાને જદ્દને તેણે બ્યારે એ પરીસુરત ફલકસુરોની ઝાદમાં હસતો ખોલતો ને વાત કરતો ખેડેલો તેને જોયો ત્યારે તે બલા પાદરીની પોતાની ખુશાલીનો પાર નહીં હતો.

“તે, એમ છતાં, બીહીધો. તેને અત્યારે દગાથી એમ તેડવામાં કાંએ આવેશે હોવો જોઈએ? કાંઈ રાજ સામે શીતુરને લગતી ક્રિયાનો આએ તાગડો હતો કે કેમ?”

“ડોના ના, પ્રીસ્ત,” ડોન જોને હસીને કહ્યું. “આએ જવાંન બાંતુ ડોના મરાયા ડી મેંડોઝા છે, ને રાતોરાત મહારે એ સાથે પરણીને એક થવું છે, વાસ્તે તમારી પાક ક્રિયાથી અમોને અત્રે હમણાંજ વરખેર બનાવો.”

“નામદાર, હું—”

“હા, તમે,” જોને તેને તેના વાંધાસાંધામાં એકદમ રોકી નાંખતાં કહ્યું.

“પણ—પણ બીશપનાં લાઇસેન્સ—”

“તેનો કોઈ મુજકો નથી,” જોને હીંમત આપી; “લાઇસેન્સ સહવારે મેળવી લઇશું, તેનો હું જામીન. મહારા વડ પર તમને એતબાર છેની? ચલાવો.”

“પણ શાક્ષીઓ?”

“ડોના મરાયાનાં બેહેન ડોના આઇનેઝ આએ અહીં હાજર છે, ને માહરી તરફથી માગણ ડી ઍડોનીસ સાખ બરશે,” જોને એ પણ વાંધો રદઆતલ કરતાં કહ્યું.

હવે ત્યારે ઢીલ કેમ કરાય? તે ગુરૂ માહરાજે એક મોટા ખંખારથી ગણું સાફ કર્યું, ને ઉંધરેતી આંખોમાં પુરતી તેણ જમાવીને બંનેને મોટાં ઝુંબર હેડલ હાથમાં હાથ મેળવી પોતાની સમક્ષ ઉભાં રાખ્યાં, જે પછી આશીરવાદની તે પવિત્ર ક્રિયાના પાકીજેહ કલાંમો તેણે બણુવા માંડ્યા.

તે જલ્દીજ પુરૂ થયું અને પછી તે બન્ના પાદરીએ તે બંનેને માથે હાથ ધરી તેમને પોતાની તરફના રૂડા આશીરવાદ કહ્યા. ત્યાર કેડે સહી પત્રીઓ થઇ ને સુંદર મરાયા પાક ખુદાને બાર તેમજ આલમની રૂબરૂ કદી નહીં ટુટે એવા નેકાનાં પાક બંધણુથી, એક સદા સુધી માટે, આખાં રપેનના માહાવીરની પરણી માહબુબ બની અને એ હરખાવનાર—એ મગરૂર કરનાર—જેડાણુ તેની નેકી ને નીતીનો નતીજો હતો એમ અમારાં વ્હાલાં વાંચનારાં—ઓને કેહવા, સમજવા કે ખાતરી આપવાની કશી જરૂર છે?

આધનેઝને પોતાનો હર્ષ બી પાર વનાનો હતો. તે ફરીને રૂડી દુઆઓ સંભળાવતી તે બેઠેન બનેલીને બગલગીર થઇ.

એડોનીસ પણ ગુડથે પડ્યો, ને જોનનો હાથ લઇ તેણે તે પર માનથી ચુમી લીધી. એવા એક મોટા માણસની સ્હાજવારીની ક્રિયામાં તે સાધણ ભૂત થયો હતો તે તેને ઘણું જ ગમ્યું. તે જાણતો હતો (કે જેમ વળી તે પાદરી પણ મનથી સમજતો હતો) કે એ આજ રાતની સેવા જોન જેવા એક જોરેમંદ તેટલાજ ઉદાર આસામીને બાર હરાંમ જવી નથી. ઘણાંજ નામાકીત ઇનામોની તે બંનેને સંપુર્ણ ખાત્રી હતી.

અને જાણે ખુદાનું એ બધી આગળથી નક્કી કરેલી સરજત માટે ધાર્યુંજ થતું હોય તેમ એજ વખતે વળી બાહર અચમુચ અનેક પગલાં વાગ્યાં, ને બીજાજ પળે તો ચોપવારના ચુકારથી તે બાળુનું એકાંત ધમધમી રહ્યું, કે જેણે બાહરથી મોટે ખુલ્લે સ્હાદે રાજા શીવીપ ને તેના રસાલાની આમદ પુકારી.

એકજ પળ, ને તે આખો હોલ લોકોથી ચીકાર ભરાઈ ગયો,

પ્રકરણ ૫૦

સુખી સેવક.

રાજા હસ્તે ચેહરે—દેખીતો ખસ્યાણો—આગલ વધ્યો, અને લંબા-વેલા હાથો સાથે ઘણાજ એખલાસ વચ્ચે આગળ આવ્યો.

જોન તરત તેની આગળ ગયો, ને સરેસ્તાના અદખથી તે શુંકણ પર પડવા જતો હતો તેને રાજાએ રોક્યો, ને પોતાની ગોદમાં લીધો.

“આજ રાતના બનાવો, બીરાદર,” તેણે મોટે ખુલ્લે સ્હાદે કહ્યું, “માહરી આંખો માહરા અત્યાર સુધીના એક અંધાપા સામે એની રીતે ખુલી આપેછ કે સહવાર સુધી થોજવાનું બી હું મન કરી શક્યો નથી, ને તું બહાલા બાધના બચાવ માટેની માહરી મુઆરકબાદી આપવા હું ખાસ અત્રે હાજર થયો છું.”

તે એક દમામદાર દેખાવ હતો—ઘણાજ દીલપત્રીર, ઘણાજ મંબીર

રાજા બલતી મસાલોનાં સરધમ સાથે આવ્યો હતો, અને તે મસાલચીઓ, ગાર્ડો દરબારીઓ વચ્ચે ઉંચા મગફર ધરડા મેન્ડોઝને ટટનખાર ઉમેલો જવાનું ધણું દીલકસ હતું. તે પણ સાથેજ આવ્યો હતો, ને નેકબખ્ત વજર ડાન ગોમેઝ અને પ્રાન્સેસની વચમાં ગોઠવાઇને ધણી ઇજ્જત વચ્ચે ઉભો હતો. રાજાએ પોતાની સતાવણી માટે ધણી ધણી માંક માંગી તેને પાછો મનાવી અને મેલવી લીધો હતો, ને ધણાં મોટાં માનઅકામના દરજ્જાથી તેની પાયરી વધારવા ને તેને હર રીતે નવાજવાનું તેણે પ્રામીસ કર્યું હતું. ટુંકમાં, તે ડાને જાનના મેહલને લગતું મોટું દીવાનખાનું ખચખચ ભરાઇ ગયું હતું, ને બાનુંઓના બદન પરના ઝવેરાત ને મહસ્થાના ચકચક થતાં હથ્થારો તે ચીકાર રોશણીમા ઝલઝલ થતાં ઓરખી ત્યાંની ઝલેહ વધારી આપતાં હતાં.

અને હવે ત્યારે ટુંકું કરશું. રાજાએ આયંદા પોતાની ભુલ જોઇ હતી, ને તે પુરતો ને આ વખતે ખરાં દીલનો ખરેખરો પસ્તાયો હતો. એક કેવા લોકમાની ભાઇ પર તે અદેખો થતો હતો, ને તે અદેખાઇમાંજ કેટલો ગંભીર જોખમ તે પોતાને માટે કરતો હતો તે બધું પાછલથી તે આપના પેરે જોઇ શક્યો હતો. તેણે વળી જોઇ લીધું હતું કે તેનું કપટ ને તરકટ વલતી સહવારે જાહેર થઇ જવા વના રેહનાર નથી, ને લોકનો આહા જાનને માટે એટલો હતો કે એક લહેજમાં આખાં શહેરમાં બળવો જગવાનો, ને જાનને રાજગાદી આપવાના તે બખેડામાં તે પોતે જરૂર જાનથી જવાનો આથી તે અતીધણી ગભરાયો હતો, ને એટલા માટે આયંદા પવનને પીક આપી કામ લેવાનુંજ એક લહેજમાં તે નકકી કરી શક્યો હતો, ને પોતેજ પોતાનો અપરાધ કબુલ અને જાહેર કરી તેના બદલામાં જાનને પોતાનાં તખ્તોતાજ સપુર્દ કરી પોતે અલગ થઇ જવાનો દીલેર કરૂદ તે કરી ચુક્યો હતો.

અને પછી રખે—તે બાતેનમાં હીચકારો હોવાથી—પોતે પાછો હડી જવાને લલચાય માટે તે થોપ્યો ન હતો. ડાના ઝંનાની મારફતે જાન સજીવન થયલો હોવાની હેરતભરી કેફયત સાંભળતાં સાથેજ તેણે પોતાની એ ખેજળાત ને એ ઓરાદો દરબાર હોલમાં હાજર થઇ હીમત સાથે જાહેર કરી દીધો હતો, ને તરતજ રસાલા મસાલા સાથે તે પોતાને માંથેનું તાજ જાનને માથે મુકવા પાધરો આવ્યો હતો !!

જાને ધણી ના કહી. તેને એ લોભજ ન હતો એ તેણે વિનંતીથી રાજાને અને દરબારને ધણી ઓજરખ્વાહી સાથે સમજાવ્યું, પણ હવે એ કાઇએ માન્યું નહીં, ને દરબારના ઉત્સાહ ને હદ વગરના ઉમગ વચ્ચે તે

મોટી યાદગાર રાત્રે આખી રૂપેન સહતનતનો ડાન જાન સરકારજ રાજ થયો !

તે એક હાલ તો કામચલાઉ ક્રિયા માત્ર હતી: તાજપોશીની ખરી ધામધુમી ક્રિયા તો હજી પછી થનાર હતી, ને આલમ એ એક, રાતના યાદગાર બનાવોથી આગાહ પણ હજી બીજી સહવારેજ થનાર હતી. આ તો “આડે પારવાનું” થતું હતું.

અને પછી ડાન જાને ઓશકથી લાગ થતી મરાયાનો હાથ પકડી આગળ ખેંચી.

“નામદાર તમો, અને રૂપેનના તાજે તખ્તના ઓ વફાદાર દોસ્તો, આએ માહરી પરણી મોહરદાર છે,” તેણે કહ્યું.

“પરણી મોહરદાર?” ધણાક અવાજે અજાયબી ને ખુશાલીમાં બોલી ઉઠ્યા.

“હા, પોતાના જૈશ આપનો જીવ બચાવો એ એક માહ ગલીચ ગુલ ખાંન દરબાર હોલનાં સ્તોજપર ચઢી આજ રાત્રે બોલી આવેલી છે,” જાને સમજાવ્યું, “પણ હું માહરી તલવાર, માહરી ઇજ્જત બદલે માહરા પેદા કર નારના પાક કસમથી કેહું છું કે એ બીલકુલ નેક ને પાક છે અને હતી. એમ છતાં એને માંથે ગલીચીના શીહા કલંકનો એક દુરનો ઓલો વટીક નહીં આવવા દેવાની મક્કસદથી, અને એવી વાતમાં એક પળની બી ઢીલનો બી જોખમ થવો સગવડ નથી એમ સમજીને હું અત્યારે ને રાતો રાત લગનની પાંક ફીયાઓ કરાવીને એને માહરી પરણેતર ને તમો વફાદારોની રાણી બનાવી ચુક્યો છું.”

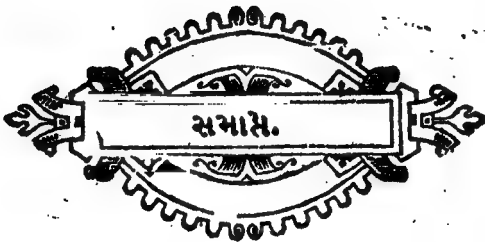
અને એ વખતની તાળીના ગગડાત ને ખુશાલીના પુકારોનું પુછવુંજ શું? મરાયા તે હર્ષનાદો વચ્ચેથી રાજ કને ગુકણે પડી તેને પગે લાગી, ને પછી જે ખુરસીપર તે બેઠો હતો ત્યાંથી જરા આગળ વધી હરખમાં આવેલા પોતાના ખુદા આપને ધણાંજ હેતથી બગલગીર થઇ.

તે ખુદો બી ધણો પશેમાન થતો હતો. ડાન જાનપર અવિશ્વાસ લાવી તે આ લખની રોજે અવલથી વિરહ હતો, પણ આએ આવાં સુખી સેવટ વાસ્તે તે હવે કેમ નહીં હરખાય? તે મરતે દાહડે રૂપેન શાહનશાહાતમાં સૌથી નામી આદમી થઇ પડ્યો હતો, કેમકે તે ખુદ રાજનો સસરો થવા પામ્યો હતો, ને તેનો એ આળા દરજ્જે એવી એક રંગેરંગ સાચી, નેક ને દીલાવર બેટીનેજ આબારી હતો.

તે ઘરડો આપ વળી આપનેઝને ખી ત્યાં તેવાંજ નીખાલેશ હેતથી મળ્યો. તે આંધળી ગરીબ સુંદર મરાયાને તેના ગુસ્સા વચ્ચેથી કેમ જાણ વતી ને મદદ કરતી હતી તે તેણે યાદ કર્યું, ને આ બે બેટીઓના ખજાનાના ઉપયોગથી તે હંમક જેવો પોતાના રાજ ને ગુસ્સાને લીધે, એટલાં છુપાં ખરાં હેત છતાં, હંમેશ આકાત રહેતો હતો તે કમનસીબી અત્યારે તેની છાતીમાં ખુંચ્યા વના રહી નહી.

અને સૌ સાફ જેનું સેવટ સારું. તો આ સારાં સેવટની આપણી ખુશાલી સાથેજ આ વારતાનાં સેવટ પર આપણે હયાં હવે ડરાપસીન ઉતા રથું. હવે બ્યાદા કેહવાનું થું રહ્યું છે? એન્ટોન્યો પીરાઝ અને પ્રીન્સેસ ડોના આના પણ એકાંતમાં મળીને એજ સેવટ માટે એકમત થયાં હતાં. તેઓએ પણ એ નવા રાજ અમલમાં સુધીરીને પાંસરાં થવાજ ઠરાવ્યું હતું, કેમજે જોન જેવા એક જોરેમંદ શુદ્ધ રાજાની અદલ ન્યાય રીતીમાં અસ વચ્છતા કે કાવાદવાના પાપી પ્રપંચોમાં ફાવત માનવીજ બેહુદું હતું એમ તેઓ જોઇ તેમજ કબુલ કરી શક્યાં હતાં.

અને એ રીતે સર્વ સારાંજ વાણાં થયાં. ખરાબ થાય તે ખી બાજે વખત સારાંજ પરીણામ માટે થયલું પુરવાર થાય છે, ને તેજ આ વારતામાં થયું. રાજાનો ખુની હુમલો આ વારતાના નાયકના લાભમાં ઉતર્યો, ને તેની ને તેની રાણીની ખુશનુદીમાં આપણે ખુશખબતી માની એ નાહનકડી વારતા અત્રેજ ખતમ કરથું.

જમાનો

બદલાયો છે,

તેમજ

અમારો ધંધો

હીરા અને ઝવેરાતનો વેપાર શરાશી જેવો થયો છે. આગળ જમાનાના મોટા નફાઓના વખત વહી ગયા છે, અને ગરીબ તાલેવંત સર્વ લાભ લઇ શકે તેવા જુજ નફાનાં રોકેલપર હવે ધંધો ચાલે છે. જુઓ અને ખાત્રી કરો !

સુરજમલ લલ્લુભાઈની કુંઁ,

હીરાના વેપારીઓ અને ઝવેરીઓ.

ખબરદાર!

બાંનુઓ, પ્લીઝ !

આપે નીચલું તમારે કામનુંજ છે.

આપે તમારી મનગમતી વારતા વાંચીને ફેંકી આપતાં ના,
મગર આ પેજ ધ્યાનથીજ વાંચજો !

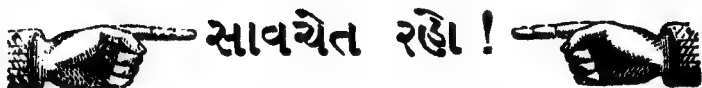
પ્રહસ્થો, પ્લીઝ !

તમે જે કરકસર્યા થવા ચાહતા હોવો, ને ધરનાં છોકરાંઓને તેવાં :ખનાવા માંગતા હોવો તો તમારાં મુખારક ધરના વડીલ તરીકે આ પેજ સાચવજો, અને તમારાં ધરનાં બાનુઓને એ વાંચવા પાસ કરવાની જરૂર તરફી લેજો, કેમજે આય જે જાહેર ખબર છે તે બાનુઓના ખાસ લાભની છે. અમે વેરાજ વેપારીઓ નુરભાઈ હકીમજી એન્ડ બ્રધર્સ તમને આપુકાર કેહવાની ઘણી નમનતાઈ સાથે રજા લખજે છીએ કે અજ્ઞાતીનનાં મહુર્જ જ્ઞાનસતી હોય તેમ મુંબઈના આંટરોડ પરાં મધેના પારસી કુટુંબોના મુખારક વમવાત થવા પડીથી એ લક્ષા પર અમારી દુકાન મહેરખાન પારસી બાનુઓની ખાસ ખીદમતમાં વરસોની ખંતથી મોજુદ છે, અને તેની મોટામાંમોટી પુરવારી એજ છે કે જ્યારે બી જુઓ ત્યારે અમારી દુકાનમાં માનવંત પારસી બહેનોનાં ટોલેટોજાની લાજરી નજરે આવે છે. બાઈઓ સાથે નમનતાઈ અને સખ્યતા એજ અમારો મુદ્રાલેખ છે, અને અમારે ત્યાં ઇનસરશન, બદયાનની બોંય, ઉત, કેનવાસ, લેસપીસ, લેસ, ભરત અને ગુથન કામમાં જેઈતી દરેક સામગ્રી તેમજ ભરેલી ટોપીઓ, સ્પેંગલ, નવી નવી વેરાયટીના એકથી એક સરસ ડીઝાઇનો વિગેરે ઘણી કીકાયને તૈયાર મળે છે. એક વખત તમે બી ફેરો ખાજી-ફેરો સફળ થશે !

 જાહેરગામના ઓરડરો ઘણીજ સંભાળથી ને તાકીદથી તમે જાતે ખરીદ કરો તેટલીજ કીકાયતર્યા, ખજવવામાં આવે છે. અજમાવી જુઓ !

નુરભાઈ હકીમજી એન્ડ બ્રધર્સ

કુપર બીલડીંગ, કોરનર, આંટરોડ મુંબઈ.

આજ કાલ મોંઘવારીના વખતમાં જે પધસિ બચાવવા તે ચાર પધસા કમાવા બરોબર છે, અને જે તમે તમારી સકમાઈના પૈસા બચાવવા માંગતા હો તો

અમારી દુકાનની મુલાકાત લેવા ભુલતાં ના!

અમારે ત્યાં તમારા ધરસંસારની દરેકચીજ કીફાયત ભાવે મળશે.

એક પોસ્ટકાર્ડ લખવે દરેક ચીજ ઘેરબેઠાં પોંચતી કરશુ.
બહારગામ વી. પી થી મોકળશુ.

અમારે ત્યાં-દરેક જાતનો સુકો મેવો, વિલાયતી તથા મોરીસની ખાંડ, દરેક જાતનું ઘી, તાજે દળેલો મસાલો, મલબારી તથા ગામઠી સુખડ, કેરીનું તથા રસનું લોખાન, ઉંચો ઇસિતમખોલનો ગુલાબ, ચા કોફી તથા દરેક જાતનો ઇંગ્રેજી સામાન વીગેરે વીગેરે દરેક ધરસંસારી ચીજો મળશે.

એક વખત મંગાવી ખાત્રી કરશોજી.

તમારા માણસ પાસે મંગાવો તો અમારો કૌશમેમો જરૂર મંગાવજો.

માણેકીઆ બ્રધર્સ,

૨૦૬, ચીરા બજાર. મુંબઈ.

બહેર ખબરો.

મી૦ બહુમનજી કાબરાજીની વારતાઓનાં હજારો શાખીન
વાંચનારાં અને વખાણનારાં સજ્જનો, આ તમારેજ
માટે છે!

નીચલું મેદરખાની કરીને ધ્યાનથી અને ધીરજથી વાંચજો,
અને એમાંથી કાંઈ ને કાંઈ તમોને જોઈતું ને ગમતું—પાલવતું ને પોશાતું
રસીલું વાંચન હર મહીને ખપતું ખપતું મંગાવેલું જરા એ માથે પડવાનું
નથી. ગુજરાતી સાહિત્યમાં ‘પુરસદ’ ‘નવરાસ’ની વારતાઓ વાસ્તે છેલ્લાં
નજદીક ચાલીસ વરસના દરમ્યાનમાં ખોદાની દયાથી કદી એ મત પડ્યાંજ
નથી એ ઘણું ધ્યાનમાં રાખજો, અને થોડાંક થોડાંક પોહોરયાં કડવાં કરી
હર મહીને થોડું થોડું વાંચન નીચલી લાંખી લટાક ટીપ માહેલું
કાંઈ ને કાંઈ જરૂર મંગાવતા રહેજો. તેજને ટુકારો ખસ છે. ચતુરને લાંબુ
ચેતાવા જરૂર હોયજ નહીં:

“ પુરસદ. ”

૩૯ વરસનું પુરાણું અને પ્રખ્યાત માસીક ચોપાનું.

માલેક અને અધીપતી—બહુમનજી ન. કાબરાજી.

નવું વરસ જાનેવારીમાં શરૂ થાય છે. હાલની ચાલુ મોટી
આગેવાન વારતા સને ૧૯૧૬ ના જાનેવારીથી ચાલુ છે, અને તે આજ
તક એક સરખી મોટી ઉલટથી વંચાય છે. ખીજી એક અથવા એકથી વધુ
નવીન મોટી ચાલુ દીલપત્રીર વારતાઓ હંમેશ દાખલ કરવામાં આવે છે,
ને તે ઉપરાંત એક કે વધુ સંપૂર્ણ વારતા, નિબંધ, રમુજ, કવિતા વિગેરે
ઘણાંજ વાંચવા જોગ વાણાંઓ થીસોથીસ હર મહીને પીરસવામાં આવે છે.

લવાજમ તેમજ કદ વધારયાં છે, અને ચાલતાં સાલનું લવાજમ
હિંદુસ્તાનમાં રૂ. ૪ અને હિંદુસ્તાનની બાહરે જોઓ (“નવરાસ ” નહીં
મંગાવે તેઓ કને) રૂ. ૪૫ (પોસ્ટેજ સહીત) લીધામાં આવે છે.

આ એકજ ચોપાનું છે કે જેને અરસપરસની સીફારસથી
મેહેરખાન આહકોએ પોતેજ વધાર્યું ને આખાદ કર્યું છે, ને વાંચનારા
વર્ગની મોટી પ્રસંશાનાં સીફારસપત્રો ખરાં નામહામ સાથનાં સત્તાવાર
હજારોની સંખ્યામાં આ આગમચ ખેતકરાર છપાઇ ચુક્યાં છે.

નવાં આહકોએ તુરત નામ નોંધાવા મેહેરખાની કરવી. લવાજમો
આંગપરજ લીધામાં આવે છે. પુરસદ ઑફીસ, ફીઅર રોડ, કેટ.

“નવરાસ.”

૨૦ વરસનું પુરાણું અને પ્રસિદ્ધ લોકપ્રિય માસીક.

માસેક અને અધીપતી—ખહુમનજી ન. કાખરાજી.

 નવું વરસ માસ જાનેવારીથી શરૂ થાય છે, અને માસ એપ્રિલ ૧૯૧૯ થી અધીપતીની કલમથી લખાયેલી એક નવી જોરાવર અને દીક્ષણત વારતા ચાલુ કરવામાં આવનાર છે. આ માસીક લગભગ “પુરસદ” નાંજ કદનું છે, અને તેમાં ફક્ત એકજ ચાલુ મોટી વારતાના હર મહીને નજદીક ૪૦ સફા આપવામાં આવે છે. મી. કાખરાજીની વારતાનાં શોકીનો માટે આ નાદરતક છે. લવાજમ હિંદુસ્તાનમાં પોસ્ટેજ સાથે રૂ. ૪ દરાન્યું છે, અને હિંદુસ્તાનની બાહર (જ્યાં ડાક પોસ્ટેજ લાગે છે ત્યાં) રૂ. ૪૫ નકકી કર્યું છે. “પુરસદ”—“નવરાસ” અને સામટાં જેઓ હિંદુસ્તાનની બાહર મંગાવે તેમને પોસ્ટેજ સુધાં ફક્ત રૂ. ૮૫ ચાર્જ કરવામાં આવે છે.

 આ એકજ ચોપાન્યું છે કે જેને અરસપરસની સીફારસથી મેહેરખાંન આહક્રોએ પોતેજ વધાર્યું ને આગ્રાહ કર્યું છે, ને વાંચનારા વર્ગની મોટી પ્રસંશાનાં સીફારસપત્રો, ખરાં નામદામ સાથનાં સત્તાવાર હજારોની સંખ્યામાં આ આગમચ એતકરાર છપાઇ ચુક્યાં છે.

નવાં આહક્રોએ તુરત નામ નોંધાવા મેહેરખાની કરવી. લવાજમો આંગપરજ લીધામાં આવે છે. “નવરાસ” એપ્રિલ, ફીવર રોડ, કોટ.

“દેલજંગ દલેર.”

આ વારતા નીચે સહી કરનાર જે વારે એક રકુલ ખોલ હતો ત્યારે “પુરસદ” નાં પેહલાં વૉલમ માટે નજદીક ચાલીસ વરસની વાત પર લખવામાં આવી હતી, અને ફોલમંદ “પુરસદ” ની કોરતીનો કોટ ધણું કરીને તો એજ વારતાને આભારી છે. તે વખતે “પુરસદ” નું એક પણ ધરાક નહીં હતું, અને એજ વારતાએ તડાક દેતો ત્રણસો ધરાકનો એકડો જુમલો મેળવી આપેલો આજ પણ યાદ કરવા જોગ થઇ પડે છે. એ વારતા છેલ્લા ભાગમાં એટલી કડજારસ છે કે તે આંખોમાં આંસુ વગર વાંચી શકાતી નથી. સેકંડહેન્ડ નકલની કીમત રૂ. ૧૦)

“કાવલાની કાંહાણી” (કંપ્લીત)

યારે કંપ્લીત ભાગોનું એક મોટું વૉલમ (સેકંડહેન્ડ) બધાવેલું છે. એ વારતા ‘પુરસદ’ માં છ વરસ ચાલી ત્યારે શોખીન વાંચનારાંઓ

જાહેર ખખરો.

વચ્ચે જાણે ખુશીનો એક ચમક વા ચાલુ કરી શકી હતી, અને “પુરસદ” પછીથી વધતું પગલર અને આખાદ થયું તે એજ નમુનેદાર વારતાને આભારી છે. વાંચો અને ખાત્રી કરો!

વેચવાની એકસેકંડહેન્ડ નકલની કીંમત રૂપ્યા ૨૦). ગુજરાતી સાહિત્ય વાસ્તે આ એક “રેકર્ડ સેલ” લેખાય, અને આ લખનારનાં શુભેચ્છક ચાહનારાંઓ જાણીને રાજીબ થશે કે એ રૂપ્યા વીસની અપવાદરૂપી કીંમતે, એ મુજબ અફેક નકલ મુશકેલથી મેળવીનેજ, કાંઈ નહીં તો છેલ્લાં પાંચેક વરસમાં અમોએ પચાસેક સેટસ વેચ્યા છે. આ કાંઈ ફેક્ટિક નથી, અને પારસી ગુજરાતી સાહિત્ય માટે મગરૂરી માનવા જોગજ એ ખીના છે. પારસી લખનારાઓને ગુજરાતી વાંચનારી આલમનો ટેકો નથી એ નગુણો બકવાત બંધ કરવા વાસ્તે આ એક જાહેર પુરાવો છે. સરકયુલેટીંગ સીસ્ટમ પર એક માસની મુદતે આ નજદીક એક હજાર પાનાંની વારતાનું મોટું પુસ્તક રૂપ્યા ત્રણનાં દામે આપવામાં આવે છે.

“સદગુણી શીરાનના સંકટો.” (કંપ્લીત.)

એ “કાવલા”ની સગી મેલનની વારતા છે, અને ઉપર “કાવલાની કાંહાણી”નાં સંબંધમાં અમારું જે અફરગાન તમો વાંચી આવ્યાં છો તેજ અત્રે મોલેમોલ પાછું બાજમાં ભણી જવું! એના સંબંધમાં વધારાનું નવું કાંઈ નથી. જે ઉપર “કાવલાની કાંહાણી” ને વાસ્તે લખ્યું છે તેજ મોલેમોલ, કીંમત અને ભાવતાલ સુદ્ધાં, આ વારતાને માટે પણ જાણવું.

“સંસાર.”

આ પણ એક દીલપઝીર પારસી સંસારી વારતા છે, જે ખરીદવાને ખરચેલા પૈસા અને વાંચવાને વેડેલો શ્રમ માથે પડ્યાનો નથી. સેકન્ડ હેન્ડ નકલની કીંમત રૂપ્યા ૧૦.

“સુલમાં ફુલ.”

ધણી જેરાવર પારસી સંસારી વારતા છે. એ વારતા જેઓએ વાંચી છે તેઓએ વખાણી છે. ફક્ત વેચવાનીજ છે. ઘણીજ સરતી છે. કીંમત રૂ. ૨૧).

“કોણ સરસ—વાહરીઆની વીલુ કે પટેલની પીલુ?”

એક બીજી જેરાવર પારસી સંસારી વારતા. વેચવાનીજ છે. કીંમત રૂપ્યા ૨).

બહિર ખખરો.

ધીરજનું ધન.

ઘરાંની સંસારની વારતા. સેકંડહેન્ડ. કીંમત રૂ. ૧૦.

“ખમીરે અમીર.”

અધીપતીની કલમથી લખાયેલી ઘરાંની સંસારની એક મજેદાર વારતા. ‘નવરાત્ર’ના અંકમાં છપાઈ હતી, ને તે અંકો વેચવાના છે. કીંમત રૂ. ૨.)

“રાજના મેહલમાં !”

ઈંગ્લેન્ડ સંસારની તવારીખરૂપી વારતા. ઘણી વાંચવા જોગ છે. એક રાજના મેહલમાં ફક્ત એકજ રાતનાં દરમ્યાનમાં જે બની ગયું તેની એક દીલ ઉશ્કેરનારી કાંઠાણી છે. કીંમત રૂ. ૨૫.

“નેકીને નતીજો.”

નામાંકીત લેખક બેલન મેલરબાનું મોટી પારસી સંસારી વારતાની કાષ્ઠસો. ફક્ત એ ત્રણ નકલો બાકી છે. કીંમત રૂપિયા ૬.

એક પરણેતર—ખરી કે ખોટી ?

એજ બેલનની લખેલી એવીજ એક મોટી દીલપજીર પારસી સંસારી વારતાની કાષ્ઠસો. ઘણીજ થોડી નકલ છે. કીંમત રૂપિયા ૬.

ઘાંડું મોરો.

એજ બેલનની લખેલી ઘણીજ જોરાવર અને ઘણી મોટી પારસી સંસારી વારતાની કાષ્ઠસો. ફક્ત એકજ નકલ વેચવાની બાકી છે. કીંમત રૂપિયા ૭.

“મીડી માસીની મેદરાં.”	કીંમત રૂ. ૦૧
“લખ્યા લેખ.”	” ૧
“એક પરણેતરનો પ્યાર.”	” ૨
“એક પાપ—એક પ્યાર—એક પુત !”	” ૧
“એક ભુલ—છાંદગીની ધુલ !”	” ૧
“જલ જુગારીની જર,”	” ૨

ઝાહેર ખખરો.

“વેચાયલો વર.”	”	૧
“પાપનું મુળ-પૈસા?”	”	૧
“ખંડાલાનો ખુરશીદ.”	”	૧

આ બધી અધીપતીની કલમથી લખાયલી ‘પુરસદ’ ના દલદાર નઓ-રોઝી અંકમાં છપાયલી પારસી સંસારી વારતાઓ છે. એકકે એક વાંચવા જોગ હદ સુધી રસીલી છે. એ માહેલી કેટલીકનું તો તબ્બુ આવી ચુક્યું છે, ને એકેક બહેન સેકંડહેન્ડ નકલો છે. કીંમતો ઉપર દરશાવી છે.

“જી—રોજી!”

‘પુરસદ’ના અધીપતીની કલમથી લખાઈ છે. ઘણી દીલપઝીર વારતા છે. ચોપડી બાંધેલી નથી; “પુરસદ”ની ફાઇલોમાંજ સમાયલી છે. એકાદ નકલ મુશ્કીલથી મળી શકશે. કીંમત રૂ. ૮.

“દારંગી દુન્યાં.” (વારતા.)

“પુરસદ”ના અધીપતીની ‘પુરસદ’ના અંકોમાં ૧૧ વરસ લખાયલી ને લખાયલી મોટી દીલપઝીર પારસી સંસારી વારતાના અંકો. વારતા ઘણી મજાદ આપે છે. વાંચવા જોગ છે. કીંમત રૂ. ૫.

મામા પુધનાં—કીંમત રૂ. ૦૧.

બેહેનનો ભોગ.—કીંમત રૂ. ૧.

નઓરોઝની ભેટ.—કીંમત રૂ. ૧.

આ પણ નઓરોઝી વારતાના “પુરસદ” ના ડબલ દલદાર મોટા અંકો છે. પેહલી બેહેન Shrewd ની લખેલી પારસી સંસારી છે; ને ગીજી બેને બેહેન શીરીનની લખેલી ઇંગ્રેજી સંસારી છે. બધી ઘણી રસીલી છે.

“મતરાઇ.”

મીસ શીરીન બ. ન. કાચરાઈની કલમથી લખાયલી ઘણી અસર કારક વારતા. “પુરસદ”ની કટારોમાં પુશકળ વખણાઈ હતી. એક વરસ તક ચાલી હતી. ઇંગ્રેજી સંસારી છે. એકાદ કપ્પીટ ફાઇલ મળી શકશે. કીંમત રૂ. ૬.

“સુફેદ ઠગ.”

પારસી સંસારી વારતા. દીલકસ. કીંમત રૂ. ૨.

જાહેર ખખરો.

“ખદીજ.”

મીં જાહેરી વીકાજની જોરાવર કલમથી લખાયલી મુસલમાન સંસારની નાહની રસીલી વારતાના છુટક અંકો.—કીમત ફક્ત પાંચ આના.

“હાસમ હીચકારો.”

કવિ ‘નાજુક’ની લખેલી મુસલમાન સંસારની ઘણી નાંખીચી વારતા. “નવરાસ”ના અંકો. કીમત રૂ. ૨.

“વફાપર જફા!”

ઇંગ્રેજ સંસારની વારતા. મીંસ આંતુ પટેલની કલમથી લખાયલી. ઘણી મજાહની છે. કીમત રૂ. ૧૦.

“ભાઈ કે કસાઈ!”

પારસી સંસારી છે. ઘણી રસીલી છે. ઘણાં ઉંચાં કાગલોપર છાપેલી છે, અને ગૅટઅપ પણ ઘણું ખરચાણુ ને નમુનેદાર છે. કીમત રૂ. ૨.

“એક મ્યાનમાં બે તલવાર!”

મીં એ. એમ. વી. ની જાણીતી કલમનું પરીણામ છે. મેહોમેદન સંસારી વારતા છે. મજાહની છે. “નવરાસ”ના અંકોમાં છપાયલી છે. કીમત રૂ. ૧૦.

ખોહવાયલો ખખનો.

“નવરાસ”ના અધીપતીની કલમથી લખાયલી ઇંગ્રેજ સંસારની આ નાહની જોરાવર વારતાનાં ચોપાન્યાં. ફક્ત ત્રણ નકલ ફાજલ છે કીમત રૂ. ૨.

“રાતો ગુલાબ.”

“નવરાસ”માં આ વારતા ચાર વરસ ચાલી અને તે વાંચનારાં હજારો સજ્જન શ્રીદા થઈ ગયાં છે. ઇંગ્રેજ સંસારની એક ઘણીજ નમુનેદાર રસીલી ને જોરાવર વારતા છે. કદમોકદમ નસીહત છે. એ ચાર વરસની કંખીટ વારતાની “નવરાસ”ની ફાઇલો મળી શકશે. બધાંજ ચોપાન્યાં કાંઈ નવાં નથી, પણ વાંચણુ અખંડ છે. ગણત્રીની બે ત્રણ ફાઇલ બાકી રહી છે. કીમત રૂ. ૨૦

બહેર ખખરો

“દીલસોઝ કે દીલખર ?”

એક ખરી હેતવંતી બેહેનની પોતાના મરનાર બાઇ વાસ્તેની ગમખાર શીદાગીરી. ઇંત્રેજી સંસારની વારતા છે. ઘણી જોરાવર છે. વેચવાનીજ છે. કીમત રૂ. ૩.

“નીના.”

એવીજ એક અતી જોરાવર અને દીલપઝીર ઇંત્રેજી સંસારી વારતા. હજારો તારીફ થઇ છે. વાંચી જુઓ. કીમત રૂપ્યા ૨૧).

“વમળમાં કમળ.”

એક જોરાવર પારસી સંસારી વારતા. ઘણી થોડીજ નકલ વેચવાની બાકી છે. બાગ્યેજ પંદર નકલ ! કીમત વધારેલી છે. દરેકની કીમત રૂ. ૪).

“એક પંથરના પ્રતાપ !”

ઘણી હસાવનારી રમુજી વારતા છે. ખેંચી તાંણીને હસવાનું કીધેલું કશુંજ નથી. એક હજાર નકલો ટપોટપ ઉંચકાઇ ગઇ હતી, અને હાલ બીજી આવૃત્તી બાહેર પડી છે. ઘણી સરસ બાઇન્ડીંગની. કીમત રૂ. ૨૧.

“સીપાહખંચાની સળંગની.”

ઇરાંની સંસારની એક દીલપઝીર કશ્મીરસ વારતા. ઘણીજ થોડી નકલ બાકી છે. વધારેલી કીમત રૂપ્યા ૪

“ભુલનો ભોગ.”

ઇંત્રેજી સંસારની એક નાહની નસીહતકારક વારતા. આંસુઓ ખેરવ્યા વના તમે વાંચી શકવાનાં નથી. ઘણીજ સસ્તી છે. કીમત રૂ. ૧).

“ધ્યારનો પુલ.”

ઇંત્રેજી સંસારની એક દીલ બેહલાવનારી વારતા. તેની અસર અને નસીહતમાં કદમોકદમ બરપુર છે. કીમત રૂ. ૧૧.

“આરત !”

ઇંત્રેજી સંસારની એવીજ એક જોરાવર વારતા. ઉંચી બાઇન્ડીંગ ઉપરાંત તેમાં વળી પીકચર પણ થેસવેલાં છે. વાંચવા જોગ છે. કીમત રૂ. ૨.

બહાર ખાસો.

“મીઠી કે બુઠી?”

એક માતાનાં હેતુનું પ્રશ્ન પુરતાર કરનારી આ એક ધણી અસરકારક વારતા છે. ઇંગ્લેન્ડ સંસારનીજ છે. વાંચી જુઓ, અને તેની જોરાવર અસર અને નસીબત વાસ્તે તમે અમોને જરૂર મલતી યશો. કીંમત રૂ. ૧).

“તડકામાં એક વાઢલી !”

પારસી સંસારી વારતા છે. ધણી શોભીતી બાઇ-ડીંગ કરાવેલી છે. જોરાવર વારતા છે. વધારેલી કીંમત રૂ. ૪). ધણીજ થોડી નકલો વેચવાની બાકી છે.

“બેદીલ કે બેવકા ?”

ધણી નામીની પારસી સંસારી વારતા. આંખોમાં આંસુ સાથેજ વંચાએ છે બીજી આવૃત્તી બાહર પડી છે. ધણી નામીની બાઇ-ડીંગ. કીંમત રૂ. ૨૧૧.

“રસીક વારતા સંગ્રહ.”

નાહની નાહની રસીલી વારતાઓ છે. ધણી જુજવી નકલ બાકી છે. કીંમત રૂ. ૩).

“એક પરણેતરનો પ્યાર-પૈસા ?”

ધણી જોરાવર પારસી સંસારી નાહલી વારતા એકજ નકલ છે. સેકન્ડહેન્ડ. કીંમત રૂ. ૫.

“ન્યુબીલી ગ્રંથ.”

લોકમાનીતું “પુરસદ” ન્યારે પોતાની હસ્તીનાં પચીસ સાલ સંપુર્ણ કરી રહ્યું ત્યારે એક બી દાખલાંબુ કે ભરબલાંમણની ખુશામદ વગર તેનાં મેહરબાંન ગ્રાહકોએ એ પ્રસંગ ધાંમધુમથી ઉજવવા એક મોટું ફંડ ભરી આપ્યું હતું, કે જેમાંથી “પુરસદ”નાંજ અસલ ચુનંદા લખનારાંઓ પાસે ખાસ લેખો લખાવી તેઓની તસ્વીરો સુદ્ધાં આ શુશોભીત ગ્રંથ ન્યુબીલી કમીટીએ પરવરતાવ્યો હતો. એમાં અધીપતીની જાહેશીનો દુક હેવાલ પણ આપવામાં આવ્યો છે. ત્રણ હજાર નકલો છપાવેલી હોવાથી વેચવા વાસ્તે હજી પુરતી ફાળ છે, અને તેનો ઉઠાવ થઇ જાય તે મક્કસદથી અસલ કીંમત રૂ. ૩) ઘટાડીને હાલમાં ફક્ત રૂ. ૧ રાખવામાં આવી છે.

જાહેર ખખરો.

“દારંગી દુન્યા!” (નાટક.)

આ નાટકે આંટરોડની ધરા ધુમવી દીધી છે. સંસારી નાટકોની પેઠે આંટરોડના લત્તાપર કરાવનાર એજ નામાંકિત નાટક છે. ફક્ત એજ નકલો સેકંડહેન્ડ મુશકીલથી હાથ લાગી છે. દરેકની કીંમત રૂ. ૨.

“કૌર—દીલ.”

ઇંગ્લેન્ડ ઇતીહાસની એક મોટી વારતા, જે “પુરસદ”માં ચાર વરસ તક ચાલી હતી, અને બારે ઉમંગથી વંચાઇ હતી તેની ફાઇલોના થોડાક કમ્પ્લીટ સેટસ વેચવાના છે. ઘણાજ થોડા છે. તાકીદે મગાવી લેવા. એ ચાર વરસની ફાઇલોમાં “કૌરદીલ”ની નામાંકિત વારતા ઉપરાંત “યુડોરા” નામની મીસીસ કોથાવાલાની જાણીતી કલમથી લખાયેલી એક ઘણીજ જોરાવર વારતા, અને બેહેન ‘રૂડ’ની જાણીતી કલમથી લખાયેલી “રતન કે રસતમ”ની પારસી સંસારી વારતા પણ મંપુર્ણ મળી શકશે. એ ઉપરાંત ખાતાં ખરચતાં ન ખુટે એટલું બીજાવાર બીજું વાંચણ પણ હાથ આવશે. કીંમત રૂપિયા ૨૦.

“કવચનો કોટો”

નવરાસમાં સવાબે વરસ ચાલેલી ઘણી જોરાવર વારતા. એ ચાર ફાઇલો આકી છે. દરેકની કીંમત રૂ. ૧૫.

“યુડોરા.”

મીસીસ જરજાંનુ કોથાવાલાની જોરાવર કલમથી લખાયેલી આ એક દીલપઝીર વારતા મળી શકશે. ઘણી વાંચવા જોગ ને દીલ ઉશ્કેરનારી વારતા છે. ઘણું નામીયું હોય નહીં ત્યાં વેર ‘પુરસદ’માં પ્રવેશ પામી શકેજ નહીં એ તો ‘પુરસદ’નાં વાંચનારાં અને વખાણનારાં સાહેબોને રોશન છે. કીંમત રૂપિયા ૫.

કોણ સરસ—રતન કે રસતમ?

બેહેન શ્રુડની લખેલી એક દીલપઝીર પારસી સંસારી વારતાના “પુરસદ”ના અંકો. કીંમત રૂ. ૧.

“લાલી.”

ઇંગ્લેન્ડ સંસારની નામીયી વારતાના ‘પુરસદ’ના અંકો. “Lady Bountty”ની જાણીતી કલમથી લખાયેલી છે. કીંમત રૂ. ૧.

બાહર ખબરો.

“કુરસદ.”

છેલ્લાં ૩૯ વરસનો સેટ. પંદર દાહડાથી એક મહીનાની નોટીસમાં મેળવી આપી શકાશે. ખાતાં ખરચતાં ખુટે નહીં એવું ખીસ્તાર અને જંગી મુકાબ્લો મલી ન શકે એવું રસીકું વાંચણ. કીંમત રૂ. ૫૦૦)

“નવરાસ.”

છેલ્લાં ૨૦ વરસનો સેટ. પંદરથી એક મહીનાની નોટીસમાં મેળવી આપી શકાશે કીંમત રૂ. ૩૦૦

“બેહરા બેહલા કઠકા!”

આ ઘણો રમુજ ફાર્સ ‘કુરસદ’ના નવોરોઝી અંકમાં સંપૂર્ણ છાપેલો મળી શકશે. કીંમત રૂ. ૧.)

“કુટયામાં કુટયાં.”

નવો રમુજ ફાર્સ. મી. કાબરાજીનો લખેલો. “કુરસદ”માં છાપેલો છે. કીંમત રૂ. ૧.

“સુખલાલના સંકટો!”

આ પણ એક ઘણો રમુજ પારસી સસારી ફાર્સ છે. ચોપડીના આકારમાં છાપેલો છે. કીંમત રૂ. ૦૧.)

“ભુલો પડેલો લીમબાઈ!”

ફાર્સ. થોડીક નકલો મલી શકશે. કીંમત રૂ. ૦૧.

“વફાપર જફા!” (નાટક.)

“બાગે બેહેસ્ત”ના મુધારેલા નાટકનું અસત્ત્વ સ્વરૂપ છે. થોડીક નકલો છે. કીંમત રૂ. ૦૧.

કાચા કાનની ખરાબી! (નાટક.)

ફક્ત એકાદ બે નકલ (સેકંડહેન્ડ) મલી શકશે. માહાત્મ શેક્ષપીયરના જાણીતા “ઓથેલો”ના નાટક ઉપરથી ઉપજાવેલો. કીંમત રૂ. ૫.

“નુરે નેકી.” (નાટક.)

“કુરસદ”માં છાપેલો છે. કીંમત રૂ. ૨.

બાહેર ખખરો.

“બાગે બેહસ્ત !” (નાટક.)

મહાન શેક્સપીયરના સર્વોત્તમ નાટક “સીમબેલીન” ઉપરથી ઉપ-
ભવેલો આ એક ધણો નવણીતો નાટક છે. કીમત રૂ. ૧.

“કળબુમ !”

પારસી સંસારી નાટક છે. ફક્ત એકાદ બે નકલો સેકન્ડહેન્ડ
મુશકીલથી મળશે કીમત રૂ. ૨.

“ગામરેની ગોરી.” (નાટક.)

પુરતી નકલો છે. કીમત રૂ. ૦૧.

લોલ્લી ગુલ (નાટક.)

સમઘી નકલો ખપી ગઈ છે, સેકન્ડહેન્ડ બે ચાર નકલો મલી શકશે.
કીમત રૂ. ૨,

“બુગાર !”

ગાયન યુક્ત નાહનો નાટક. એકાદ સેકન્ડહેન્ડ નકલ મલી શકશે
કીમત રૂ. ૩

~~જુલુ~~ ધ્યાન કરવું કે આ લીસ્ટમાં અમારાં પોતાનાં ચોપડી ગોપા-
ન્યાંઓ સિવાય બાહેરનું કશુંજ શામીલ કરવામાં આવ્યું નથી. અમે કાંઈ
બુકસેલર નથી, ને બાહેરનાં પુસ્તકો અમારે ત્યાં મલતાં નથી. અમારી
પોતાની વારતાઓ જે અમે “પુરસદ” “નવરાસ” માટે છેલ્લાં ૩૯ વર-
સોનાં દરમ્યાનમાં લખેલી અથવા અમારી પસંદગીની લખાવીને કે લખાઈ
આવેલી પસંદ કરીને અમે અમારાં માસિકોમાં છાપેલી તેનુંજ આ ઉપલું
સપુર્ણ લીસ્ટ નાંખવું. બધાંમાં પોસ્ટેજ ખર્ચ જુદાજ બાણવો.

અ. ન. કાબરાજ.

ફાયર, રોડ.

બુબલ,

મોતીના દાગીના.

ચોખા સુદેદ વેલાતખરના મોતીના ખાખાની વલની ખાંગડીઓ, શોભીતાં ઇંગ્લીશ તેસ્ટનાં ખાખાનાં ચરીંગ્સ અને નાહનાં મોતીનાં કોલરો, મોહનમાલા, તોરણમાલા વિગેરે સસતું સસતું અમારે ત્યાં બહુક મલી શકે છે. જોવાને પધારવું. દેશાવરોમાં પણ પસંદગી અર્થે ખુશીથી મોકલી આપવામાં આવે છે.

એ ઉપરાંત અમારે હસ્તક કીંમતી મોતી માંગો એ નાહના મોટા ભાવનું માંગો એ રકમનું ઘણીજ કીંદાયતથી મલી શકશે. હાલ ખખર સાડું છે ને ભાવ વધવાનો ઘણો સંભવ છે.

ખાહમનજી ન. કાખરાજી

મેહતા હાઉસ,

સીયર રોડ, કોટ.

“અમેરીકન દેન્ટીફીસ.”

આ એક નવુંજ મંજન છે, જે એક વિદ્વાન દંતવૈદના મોટા અનુભવનું બહુજ આવકારદાયક પરીણામ છે. દાંતનાં મંજનોની અનેક જાહેર ખબરો છપાય છે તેમની હરોલમાં આ મંજન ઘણા કીકાયત ભર્યા ભાવના તમામ ખાત્રીપુર્વક માલ તરીકે બજારમાં રજુ કરવામાં આવે છે. એથી દાંતના દુખારાની વેદના સદંતર નાશ પામે છે.

આ મંજન માટે અનેક સીફારસો વગર માંગવે લખાઈ આવી છે તેમાંથી એકજ ઉતારો બસ થશે:—

કરાંચીથી મી૦ એમ. વી. હાજી લખે છે કે:—

“તમારો મંજન મને બહુજ માફક આવેલો છે. એ અગાઉ અમે અનેક ઘણી મોંઘી કીમતના મંજન વાપડેલાં છે, પણ તે કરતાં આપનો મંજન વગર શકે વિશેષ ફાયદાકારક છે. બીજી ખાતલી નંગ દજન બે મોકલી આપજોજી.”

આ મંજન જેઓને જોઈએ તેઓએ મુખમાં નીચે સહી કરનારને ત્યાંથી મંગાવી લેવું. મુખમાં જેઓને એકી વારે ચાર શીશી જોઈતી હોય તેઓ જો લખશે તો ઘેરબેઠાં પોંદાચાડી પૈસા ચુકવી લઈ જવામાં આવશે.

આ મંજન સર્વને લેવા સવલ થાય તેથી તેની દાબી દાબીને ભરેલી એક નાધલી શીશીની કીમત રૂ. ૦૮ રાખી છે. પેકીંગ અને પોસ્ટેજના શીશી દીઠ રૂ. ૦૮ જાસ્તી. દેશાવર ખાતામાં કમતીમાં કમતી છ શીશીજ મોકળવામાં આવે છે.

બહુમનજી નવરોજી કાબરાજી.

